

host6

český literární sever

rozhovor s milenou lenderovou — návrat soudruhů
měsíčník pro literaturu a čtenáře
červen 2014 — cena 89 Kč

host

Každý měsíc nanovo. Rubriky časopisu se jednoho dne nahrubo nalijí, fotky rozhodí, jenže to spolu nesedí a neladí, ze svých chlívěčků přetéká a dráždí. Jinde zejí mezery, což dráždí ještě víc. Pánové grafik a sazeč se s tím snaží *něco udělat*, připomínají vojáky v první linii, slečna korektorka zatím bez konce čte a tiše trpí v klauzuře, s týmem spojena jen neviditelnými vlákny elektronické pošty. Redaktoři urgují, telefonují a prosí, látají bílá místa. Rozešlou autorům obtahy článků, čímž chaos vzroste. Korespondenční tempo zdivočí. „Říkáte do soboty? Nasrat! Do soboty budu rád, když se vyspím pár hodin. Chcete mě svými bohorovnými požadavky ukaličit? Neoddychuju na riviérách!“ Pan šéfredaktor si myslí, že *by bylo lepší* na sever taky zajet. Jedeme tam s kolegyní, spatříme malebné, surové

i melancholické scenérie neznámých měst. Skály a širokou řeku, kuželovitá pohoří i vydrancovanou krajinu, kterou prošly kolozubé stvůry. Poklidné kluby poezie i hlučné laboratoře rabiátů. Neznámé známé lidi. Je to krásně zbytečná, ale jistě ne marná cesta. Po návratu se ještě cosi přidá, odebere a pak se stane zázrak. Texty a obrázky se obejmou, začne to vypadat samozřejmě. Pan sazeč se trochu usmívá... Složitě tím říkám jednoduchou, ale možná ne moc jasnou věc. Časopis, který držíte v rukou, je pokaždé z velké části *o tom*, co zde *také* bylo, teď už není, ale přece nějak *je*. Přeji vám za celou redakci příjemné a slunné léto, na riviérách či kdekoli. Na shledanou v září.

Martin Stöhr

Host — měsíčník pro literaturu a čtenáře
Číslo 6 | 2014, ročník XXX
vyšlo v Brně 5. června 2014

Radlas 5, 602 00 Brno
tel.: 733 715 765
tel./fax: 545 212 747
redakce@hostbrno.cz
www.hostbrno.cz

Miroslav Balaščík | šéfredaktor
Martin Stöhr | zástupce šéfredaktora
Jan Němec | redaktor
Eva Klíčková | redaktorka
Hana Řehulková | redaktorka
Zdeněk Staszek | redaktor
Petr M. Dorazil | sazba, technický redaktor
Ivana Motrincová | tajemnice redakce

Redakční rada | Petr Bilík, Pavel Hruška, Petr Hruška,
Anna Kareninová, Aleš Palán, Martin Pilař, Tomáš Reichel,
Vladimír Svatoň, Jan Štolba, Jiří Trávníček

Grafická úprava | Martin Pecina
Písma | Tabac & Comenia Sans (Suitcase Type Foundry)
Ilustrační doprovod a obálka | Tereza Ščerbová
Tisk | Tiskárna Grafico, s. r. o., Opava

Vydává Spolek přátel vydávání časopisu Host
(ičo 48 51 48 53) & Host — vydavatelství, s. r. o.,
s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR
a statutárního města Brna • | • | • | • | • |

Člen sítě kulturních časopisů Eurozine
(www.eurozine.com) eurozine

Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod číslem
MK ČR E 6632 ISSN 1211-9938
Vychází 10 čísel za rok (kromě července a srpna)

Roční předplatné 690 Kč (půlroční 345 Kč)

Distribuuje Kosmas, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha,
tel.: 222 510 749, www.kosmas.cz
Předplatné na adrese redakce
Zasílání předplatného zajišťuje firma
5P agency, s. r. o., Masarykova 18,
664 42 Modřice, tel.: 545 425 241
cena 89 Kč, předplatné 69 Kč

HOST

krátce

- 4 jubileum Zmnožit život (Miroslav Balaščík)
- 5 volá pen klub Turecké nokturno (Jiří Hájíček)
- 6 zasláno Vážená paní Kuhar Daňhelová... (Vít Kremlička)
Časopis jako provoz a nic (Pavel Kosatík)
Vážená redakce... (Alena Šlemrová)
K číslu 5/2014 (Petr Král)
- 7 ateliér Fotografii je uviděno (Petr Veselý)

osobnost

- 11 Diogenem bych být neuměla. S historičkou Milenou Lenderovou o její poslední knize, české minulosti i současnosti a sexu v devatenáctém století

glosa

- 15 Zdenka Rusínová: Naskočit na myšlenku?

na čem pracuji

- 16 Markéta Pilátová: Baťa, šéf pro všechny

komentář

- 17 Jan Šulc: Zbyňku...!

k věci

- 18 Jan Lukeš: Láska je věřit, že láska je. Nad novými sbírkami Petra Cincibucha, Petra Skarlanta a Karla Šyše aneb Generace pětatichtníků po dalších pětaticeti letech

názor

- 22 Jan Němec: Hrnečku, vař?

kalendárium

- 23 Libor Vykoupil: Proč se nechte Josef Kopta?

téma

- 25 Český literární sever (-ekl-)
- 26 Ivo Harák: Země pustá, nesličná? Severní Čechy v kontrastech (nejen) literárních
- 31 Patrik Linhart: Sever — na úd hever. Běsy a krásy českého severu
- 36 Patrik Linhart: Sliboval hory, splnil doly. Severočeské stříhy
- 39 Pavel Koukal: Vědomí viny. Krajina v uhelném obklíčení

- 42 Severočeský globetrotter
43 Dialog s haldou
44 Trauma vyměšování
45 Pitoreskní nuda
46 Čelem k horám. Anketní rozprava na téma sever (Stanislav Beran, Tomáš Čada, Milan Děžinský, Radek Fridrich, Luděk Marks, Ondřej Nezbeda, Pavel Novotný, Terezie Petišková, Alice Prajžentová, Roman Szpuk, Jiří Imlauf)

rozhovor

- 54 Kniha je jako město vztyčené z trosek. S Danielem Hradeckým o nerozpoznaném bláznovství, právech autora a nekonečném, dobrodružném Ústí

dokument

- 58 Hana Kraflová: Anarchista ve službách státu

esej

- 61 Rostislav Niederle: Kolik jmen má růže? Na okraj aktualizace Jména růže

historie

- 65 Alena Bláhová: Pravnučka žalmistů. Černá labuť Else Lasker-Schülerová

KRITIKY A RECENZE

kritika

- 72 Eva Klíčová: Nenaplněná očekávání svobody
Emil Hakl: Hovězí kostky
74 kritika v diskusi Eva Klíčová, Ondřej Nezbeda, Pavel Portl, Vladimír Stanzel: Kde je pramen marnosti, kde?
78 Jan Suk: Pomník nechat, nebo rozbít?
Pavel Kosatík: Tigris, poprvé
80 Pavel Portl: Falešná paměť budoucnosti
Antoine Bello: Falzifikátoři
82 Libor Magdoň: Čtenářství jako životní styl
Jiří Trávníček: Knihy a jejich lidé.
Čtenářské životopisy

recenze

- 84 Tereza Límanová: Domeček
85 Bianca Bellová: Celý den se nic nestane
86 Karel Hviždala: Jak myslet umění
87 Kurt Vonnegut: Když smrtelníci spí
88 Tore Renberg: Muž, který miloval Yngveho

- 89 Justin Torres: My, zvířata
90 Vladimír Vertlib: Šimonovo mlčení
91 Mohsin Hamid: Jak nechutně zbohatnout v rozvojové Asii
92 Deborah Levy: Doplatat domů
93 Bekim Sejranović: Lepší konec
94 Norbert Mappes-Niediek: Chudáci Romové, zlí Cikáni

telegraficky

- 95 Jakub Chrobák: Bravo, páni literáti, dejte pozor na ženské!

ČTENÍ NA ČERVEN

beletrie

- 98 Michal Šanda: Koncept Bertie
102 Roman Szpuk: Náčrtník pro Gusti Lose
106 Václav Vokolek: Dneboh a Zeměchy.
Z cyklu Očarované krajiny
108 Svatava Antošová: Performance.
Z cyklu věnovaného M. Kozelkovi
111 Daniel Hradecký: 65
112 Martin David: Nevyladěné Boží televize
114 Patrik Linhart: Jáma a rypadlo.
Výbor z nových „měsíčních povídek“
116 J. H. Kalif: Večeře v zahradě
118 Tomáš Řezníček: Aby se zaskvělo v obrazech
120 Alice Prajžentová: Vždyť je to jen školení

-
- 122 **hostinec**

jubileum Zmnožit život

Googlovská úvaha k narozeninám
básníka Petra Hrušky

Zadáte-li do Googlu jeho jméno, vedle data narození (7. června 1964) vám jako první vypluje věta z hesla na Wikipedii: „Petr Hruška říká: „Poezie není zdobením života.““ Jistě. Není to ornament, filigrán, nemá nic kráslit, opentlovat ani lakovat a Google vám najde stovky dalších vět o tom, jaká by poezie měla či neměla být, má-li bořit či stavět, slavit nebo spílat. Sám jsem měl donedávna poměrně jasnou představu o tom, co poezie je, a přísahal bych i na „smrt autora“; tedy že důležitý je výhradně čtenář. Ten by navíc neměl o tvůrci vůbec nic vědět, aby si mohl básnický svět obydlet vlastní zkušeností a skrze verše uchopit své vlastní tady a teď.

Možná je to tím, že člověk sám sebe už trochu zná (a nechce se mu prostřednictvím cizích veršů v sobě ještě více pitvat), ale perspektiva se mi poslední dobou obrací. Stále méně vím, co poezie je a co není, a popravdě je mi i celkem jedno, jestli má spíše „rozrušovat čtenářovo stereotypní vnímání světa“, nebo „harmonizovat jeho individuální zkušenost s řádem vesmíru“. To podstatné se mi vyjevuje v poznávání „jiného“. V jedinečném setkání s cizím životem, s odlišnou zkušeností, jiným člověkem. Nejde jistě o to voyeuricky nakukovat básníkovi do kuchyně nebo doslovně věřit tomu, že to, o čem se píše, se skutečně tak i stalo. Verše jsou v tomto smyslu spíše pokusem odpovídat na nevyslovené otázky, které si autor klade a které se jako čtenář pokouším rekonstruovat. Hledání těchto výchozích otázek je pak vzrušující tím více, čím lépe

Básník, který ví, že poezie není zdobením života, ale jeho zintenzivněním

daného autora (osobně či literárně) znám.

Petra Hrušku znám téměř polovinu jeho života, což mi rovněž připomněl Google. A tedy i to, že má kulaté narozeniny. A když si teď znovu otvírám jeho poslední sbírku *Darmata*, zdá se mi, že Petra zastihuji v jeho „těžké hodině“. Jako otec zjišťuje, že jeho děti překračují práh dospělosti, chlapec „je připraven“, jeho bota „má poslední dětské číslo“ a už ani nevidá prsa své dcery. Vše, co jim dosud povídal o sobě a o světě, se od tohoto okamžiku stává lží a už nikdy nebude mít příležitost nic opravit, doplnit, vysvětlit, protože přes kalné peřeje k němu doléhá jen nesrozumitelný chlapcův křik: „Darmata, ochcaná darmata.“ Slova vržená jako zaklínadlo. A nedorozumění se v tu chvíli stává univerzální zkušeností světa. Zaslouchnutý hovor dětí o házení hořících slepic, pancéřové želvě, které musíš dát dvě stě lahviček, e-mailu slečny Jessy Aliu, která hledá „upřímná a hoděn důvěry osobu“ nebo „nalehave navrhovány

obchodní vztah“ Johna C. C. Chana z hang-seng Bank.

Nedorozumění se světem kolem, se světem velkým a především tím intimním, vede pak k o to zoufalší snaze po kontaktu. Proto je v Petrově sbírce tolik naléhavosti a neustálého oslovování: chlapče, Adame, ty! A také proto se ústředním grafickým motivem staly ruce. Právě ony, jejich znaková řeč a především doteky, jako by byly snad poslední možností komunikace tam, kde dorozumění skrze slova už není možné.

Jenže přes všechnu tíhu Petrových veršů tohle nejsou otázky, které by si pokládal člověk, který by byl se světem ve sporu. Který by se cítil být vržen do života, jež si nevybral a který jej trýzní tím, že z něj — opět nedobrovolně — bude muset jednou odejít. Přes všechnu úzkost je Petr hédonikem, přísáťtým k životu jako k nalitému prsu či pěnícímu püllitru, a pomíjivost a míjení jsou zde „jen“ čtvrtým rozměrem věcí, situací a lidí, kteří existují právě proto, že je bezvý-

hradně miluje. A v tom rozeznávám nejen Petra básníka, ale taky kamaráda, kumpána z hospod, vášnivého diskutéra o věcech literatury, žen, fotbalu a metafyziky. Básníka, který ví, že poezie není zdobením života, ale jeho zmnožením a zintenzivněním.

Na začátku jsem mluvil o změně perspektivy obracející se od čtenáře k autorovi. Ano. V Petrových verších nacházím jeho zkušenost, básnický styl i vidění světa, ale současně si uvědomuji, že by mne jeho poezie asi tolik nevzrušovala, pokud by se současně neobravela k mé vlastní zkušenosti a neučila mne jí rozumět. Takto mne Petrova poezie provází životem už od poloviny devadesátých let a za sebe i přátele z redakce se těším, že tomu tak bude i dál. I přesto, že Google říká, že poezie je „svobodnou invencí diskurzu emanující v kosmos“. Všechno nejlepší.

Miroslav Balaštík

volá pen klub Turecké nokturno

Nejnověji se Turecko objevilo v agendě Mezinárodního PEN klubu 9. května letošního roku, kdy Writers in Prison Committee rozeslal zprávu o případu tureckého spisovatele a novináře Cana Dündara. Stížnost prokuratury proti němu vznesl sám turecký premiér Erdogan, a to za článek, který Dündar publikoval v celostátních tureckých novinách *Cumhuriyet*. Důvodem obvinění je údajná pomluva, které se měl ve svém článku Can Dündar dopustit. Dündar není jediný novinář, kterého premiér Erdogan pohnal před soud, velké publicity se už dostalo

případům dvou dalších veřejných kritiků tureckého premiéra. Ahmet Altan a İhsan Eliaçık jsou stíháni za články v médiích a na sociálních sítích, přičemž kauza posledně jmenovaného souvisí s loňskými protesty v parku Gezi.

Can Dündar se kromě psaní knih a článků do novin zabývá také dokumentárním filmem. Patří mezi známé publicisty a v médiích se pohybuje přes třicet let. V Turecku je velmi známý jako autor životopisů nebo dokumentů věnujících se významným postavám turecké historie. Dokumentární film z roku 2008 o zakladateli moderního tureckého státu Kemalovi Atatürkovi byl vnímán jako kontroverzní a vyvolal bouřlivou společenskou diskusi o této všeobecně uctívané autoritě. Dündarův novinový článek, za který má být stíhán, se zabývá korupční aférou politických špiček vládnoucí strany AKP a jejím pochybným vyšetřováním a také se věnuje úniku odposlechů, kdy se mělo jednat o telefonické hovory premiéra Erdogana s jeho synem. Dündar ve svém kritickém článku vytváří paralelu mezi současným premiérem a lídrem

Can Dündar

vojenského puče z roku 1980, generálem Kenanem Evrenem, který byl nakonec za své činy souzen justicí.

K alespoň částečnému pochopení společenských a politických procesů v Turecku může snad pomoci četba nejslavnějšího současného tureckého spisovatele Orhana Pamuka. Jeho román *Sníh*, pochmurné a mrazivé nokturno plné napětí, politických intrik, ale také ironie a groteskního popisu jednoho vojenského převratu v provinčním městě, na které se nepřetržitě sype sníh, napoví mnohé o turecké společnosti plné dilemat a paradoxů. Sebevraždy mladých dívek, zahalujících si tvář, přijede z Istanbulu zdokumentovat básník a novinář, který žil delší dobu v Německu. Střet tradic a sekulárního státu, Orient versus Západ. To je prostředí, z něhož vyrůstají nepokoje, politický boj a také všední lidská dramata. Tuto zvláštní rozervanost, táhnoucí se už dlouhé roky společností jako živá jizva, odhaluje i zdánlivě lehčí Pamukův milostný román *Muzeum nevinnosti*. Hlubkový vrt do společenských vrstev Istanbulu několika dekád dostatečně precizuje motivace hlavních postav a čtenář někde za stránkou šest set nepochybuje, že čte rozsáhlý a závažný společenský román, a má pocit, že začíná trochu rozumět lásce a smrti po turecku. Sílu Pamukových románů umocňuje něco, co čtenář nutně nepotřebuje vědět, ale není na škodu si to vyhledat — totiž že Pamuk sám měl ve své vlasti problémy se svobodou projevu a stanul kvůli svému psaní dokonce před soudem.

Turecko se jako jedna ze čtyř zemí dostalo také na seznam, který zveřejnil Mezinárodní PEN klub letos 3. května — v den vyhlášený jako takzvaný World Press

Freedom Day. Kromě Turecka letos Mezinárodní PEN klub zařadil mezi státy, u kterých chce upozornit na problémy se zajištěním svobody slova spisovatelům a novinářům, ještě Honduras, Rusko a Etiopii.

Mezinárodní PEN klub věří, že Dündarův článek nepřesahuje hranice legitimní politické kritiky a apeluje na státní zastupitelství, aby upustilo od stíhání novinářů pro kritiku vládních představitelů. Erdoganova strana sice zvítězila i v nedávných obecních volbách, ale od loňských masových protestů, které se rozšířily z istanbulského parku Gezi do dalších míst a byly silou potlačovány, není jeho politická pozice ani podpora ve společnosti tak silná a kritika vládnoucích elit od té doby sílí. Zvláště negativně se turecká vláda zapsala dubnovým krátkodobým zablokováním sociální sítě Twitter. Ustoupila až po výzvách ústavního a nejvyššího soudu.

Jiří Hájček

zasláno

Vážená paní Kuhar Daňhelová,

nevím, proč odpovídáte na moji polemickou reakci a podsouváte mi jakási citová hnutí, ale budiž.

1) Maminka literární téma je, a to přímo výsostné. Přečtěte si něco z Jana Nerudy (*Hřbitovní kvítí*), Jaroslava Seiferta (*Maminka*) a celou plejádu dalších poetů... A dáte mi za pravdu, pokud budete při smyslech.

2) Vážně nechápu, proč ve vaší zpruzené odezvě v *Hostu* 4/14 poučujete o kurentu — adresátem jsem já, typograf František Štorm

nebo čtenář? Máte v poučování lidí vůkol nějakou zálibu? Obvykle se to nazývá školometstvím nebo hnidopištvím. Venkoncem se mýlíte, když píšete o kurentu („švabach“), že patří minulosti a že mu v devatenáctém století odzvonilo. Nikolivěk. Například každý rocker, historický šermíř a pivař vám bravurně vaši teorii vyvrátí: na plakátcích, pivetách a táccích, obalech cédéček, časopisů a novin současnosti kurentovou stylizaci najdete, budete-li hledat, v míře nebývalé, ctěná kritičko! Viděla jste někdy plakát metalové kapely (třeba Master's Hammer s frontmanem typografem Františkem Štormem) nebo skupiny šermířů s cvočkovanými krzny? Jak souvisí vaše obsese s poválečným vyháněním Němců z Československé republiky v letech 1945—1946, nevím. Působíte tím dost mimo-literárně.

3) Sice si můžete vybírat akcenty sbírky sama, ale měla byste nacházet syntézu dílčích témat v ní. Do toho se vám asi nechtělo, tak jste to neudělala. Buďte jste nechodila do seminářů literární teorie a kritiky, nepublikovala v aréně tisku, anebo jste to zase flinkala, zápočet byla dávačka... Takových je mnoho. Jiného by trendy vašeho myšlení dojaly, mě ale ne. V Tibetu od roku 1950 zahynulo přes jeden a půl milionu Tibeťanů — ví se to, a dosud trvá tato genocida, kterou vede komunistická čínská ozbrojená moc proti jednotlivcům svébytného tibetského národa. Každým člověkem jako by zahynul jeden kosmos — a jak říkají chasidi: „Každá báseň zachrání jeden lidský život.“ Co my s tím? Alespoň ozvat se můžeme! Pořád lepší než držet hubu a krok!

Máte fajn život, když si můžete svobodně vybírat akcenty — jenom nevím, zda to děláte opravdu

Vít Kremlička

svobodně. Já o smrti, o životě a o echu Tibetu — a vy o kurentu, jako by se nechumelilo. Nepřipadáte si z pohodlně nebo zkorumpovaná? Třeba si raději notujete s nečasovsko-zaorálkovskou klikou, bojsa loajální bez rizika, že byste nedostala grant aneb příspěvek na nějakou akci nebo festiválek? Takhle můžete být s dobyt看em ve dne v noci, jak vám káže pud i mrav.

4) Z těch osobních invektiv si nic nedělejte, už k věci patří a jsou přímo žádané v literatuře i jejich reflexích. Buďte ujištěna, že sterilní mainstream nevydrží do příští sezóny. Možná jsem někdy úplně blbej (po dvaceti pivech a špeku mařeny často), ani můj senza portrét od mistra Štorma se vám nelíbí — ale vy, jezdkyně na koni, proč jste čtenářům recenzí „zazdila“ Sissi, poetku, která zaštiťovala jiného poetu, Heinricha Heineho? Tohle mi vážně hlava nebere.

Anebo vadím já? Nebylo by to poprvé, vážně.

S pozdravem

Vít Kremlička

Časopis jako provoz a nic

Vážení, nevím, jestli stojíte o názor na váš časopis — každopádně napíšu vám ho tím spíš, že je jaksi kritický a nejsem si jím jist. *Hosta* jsem nějakou dobu neměl v ruce. Má dál vysoký profesionální standard, myslím, že ještě vyšší, než míval. Ale je taky velmi konformní, smiřuje se s existencí literárního „provozu“ a nechce nic víc. Vaším typickým příspěvatelem je literární profesionál zvyklý na to, že k němu samy na pohyblivém pásu přijíždějí nové knihy, a taky na to, že on sám je do té míry povolán k jejich hodnocení, že vlastně sám za sebe nemusí říct nic nového a hlavně bytostného. „Z literárních pamětí by mě zajímaly určitě ty Milana Kundery“, „Ano, memoáry Milana Kundery bych si přečetl s velkým gustem“ a tak dále. To je pozice přepapaného konzumenta, asi jako když paní u řezníka ukazuje: „Ještě mi dejte tamten salám a ten a tenhle a já to všechno sním.“ To vůbec není kritika, to co provozujete. Co nám vaši kritici říkají sami o sobě, s čím jdou na trh? Nic a s ničím. Nezlobte se, že vám to píšu, ale chtěl jsem vám sdělit, co si myslím.

S pozdravem

Pavel Kosatík

Vážená redakce,

tento týden jsme poštou obdrželi vaši zásilku (syn je předplatitel), a i když v ní nebylo nic uvedeno, předpokládáme, že kniha Kateřiny Tučkové byla vámi zaslána jako dárek. Velmi milé a překvapující, navíc paní Tučková je skutečně

dobrá autorka a tuto její knihu jsme ani já ani syn dosud nečetli. Takže velké díky!

Syn váš časopis odebírá už léta a i já ho vždy přečtu skoro celý (jsem čerstvá důchodkyně). Stále se nám oběma velmi líbí, jen já mám trochu problém s chápáním některých básní, ty více epické mně jdou, dost často však některým nerozumím (a nerozumím), ale snažím se... Pokud bych mohla mít jen drobnou připomínku k obsahu, někdy mně chybí, pokud odejde spisovatel z jiného než brněnského okruhu, byť i jen malá vzpomínka a připomenutí jeho díla. Abych byla konkrétnější — týká se to například odchodu Jindřišky Smetanové, její knihu *Ustláno na růžích a pod nebesy* miluji a už léta tvrdím, že pokud bych si měla vzít pár knih na pustý ostrov, byla by mezi nimi kromě *Nesmrtelnosti* Milana Kundery i tato její kniha (jsem ovšem od osmnácti let Pražáčka a Praha je to pravé, jen „moje“ místo k žití).

Přeji vám, ať se vám i nadále dobře daří a my — vaši čtenáři — se můžeme těšit na další čísla.

S pozdravem

Alena Šlemrová

K číslu 5/2014

„Bude revoluce / polejou nás Jarem / a vytřou s námi Ritz,“ cituje v pátém čísle *Hosta* Jakub Řehák z mé sbírky *Přivítat pondělí*. Tak hrubé provinění proti češtině se ale ve sbírce nenachází, stojí tu normálně: „a vytřou námi Ritz.“

S pozdravem

Petr Král

ateliér Fotografií je uviděno

*Poznámka k fotografiím
Aleny Blažejovské*

Autorka se narodila se v roce 1963 v Brně a tamtéž vystudovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (dříve UJEP) češtinu a dějepis. Od roku 1986 pracuje v literární redakci Českého rozhlasu Brno (nyní Tvůrčí skupina Regiony Českého rozhlasu) jako slovesná dramaturgyně a rozhlasová dokumentaristka. Od roku 1986 připravuje pro Český rozhlas Brno literárně-publicistický pořad *Zelný rynek*, pro Český rozhlas Vltava jako dramaturgyně i autorka pořady pro programové řady *Schůzky s literaturou*, *Souzvuk*, *Svět poezie*, *Sladké je žít*, *Četba na pokračování*, *Povídka*, *Psáno kurzívou*. Český rozhlas Dvojka vysílá několikrát ročně její autorské dokumenty v cyklech *Dobrá vůle a Dokument*. Od roku 2000 vyučuje v Ateliéru rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristiky na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění. V osmdesátých a devadesátých letech rovněž psala básně, které publikovala časopisecky, v rozhlasu a v antologiích poezie — například *Zvláštní znamení* (Československý spisovatel, Praha 1985), *Co hledat* (Blok, Brno 1987). Zároveň publikovala v denním a odborném tisku (například v *Literární revue* a v *Iniciálách*) literární a divadelní recenze. Fotografovat začala poměrně nedávno, záhy však byl na jejích fotografiích patrný jistý záměr a rukopis. A to jak v přesnosti výběru motivů, většinou pro ni důvěrně známých, tak v kompozici záběru. Zaujala mě její schopnost uvidět ve všedním motivu nečekanou konfiguraci tvarů a významů, zahlédnout nadčasovost

„věci“ v její relativní stálosti i schopnost uvidět a zachytit nadčasové v situaci prchavé, trvající třeba jen zlomek vteřiny. V nich jako by médium fotografie došlo nejvlastnějšího naplnění. Její snímky lze uspořádat do několika cyklů, které jsou svázány s určitým místem, nečastěji s místem jejího bydliště (komorní výběr fotografií vystavila koncem roku 2013 v Literární kavárně knihkupectví Academia v Brně). Není nutné spekulovat, nakolik autorčina schopnost empatie, spojená s potřebou přesnosti a koncepčnosti (i vnímavosti

ke konkrétním vztahům uvnitř fotografií), souvisí s její profesí rozhlasovou; k vlastnostem jejích prací však každopádně patří. A netřeba připomínat, že je to zároveň projev vidění tvůrčího. I nad fotografiemi Aleny Blažejovské, vlastně právě nad nimi, jsem si uvědomil, že fotografie není prostým záznamem toho, co se vidí, co je vidět, ale že fotografií *je vidět*, že teprve fotografií *je uviděno*. A že fotografie skutečnost pouze nezobrazuje a nekonzervuje. Přiřazuje se k ní.

Petr Veselý

Alena Blažejovská

MĚSTO KUNŠTÁT a KRUH PŘÁTEL UMĚNÍ MĚSTA KUNŠTÁT
ve spolupráci se SPOLEČNOSTÍ PŘÁTEL MLADÉ POEZIE vyhlásují

42. ročník Literární soutěže Františka Halase

Soutěže se může zúčastnit každý autor ve věku od 15 do 29 let se svými dosud nepublikovanými básnickými texty. Soutěžní texty v rozsahu maximálně 10 básní, doplněné o rok narození a kontaktní údaje (místo působení), zašlete na e-mailovou adresu lsfh@centrum.cz nebo v tištěné podobě ve třech kopiích poštou na adresu: *Městská knihovna, nám. Krále Jiřího 105, 679 72 Kunštát*. Zásilku viditelně označte HALAS 2014.

Uzávěrka zaslání příspěvků: 15. července 2014

Soutěžní texty hodnotí tříčlenná porota, která určí *laureáta Literární soutěže Františka Halase* a může udělit *Zvláštní cenu Klementa Bochořáka* (vydání básnické sbírky dosud knižně nepublikujícímu autorovi). Vybrané práce účastníků budou otištěny na internetových stránkách soutěže lsfh.webnode.cz a v literárních časopisech. Výsledky soutěže budou oznámeny v rámci tradičního Halasova Kunštátu 25. října 2014.

Deset finalistů bude pozváno na dvoudenní setkání s porotci soutěže a knižně publikujícími básníky, v jehož rámci proběhnou neformální diskuse, besedy, autorská čtení a vycházky krajinou Halasova Kunštátska. Ubytování z 25. na 26. října 2014 pro pozvané zajištěno bezplatně.

42. ročník soutěže probíhá s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Kontakt pro další informace: Vojtěch Kučera, lsfh@centrum.cz,
www.facebook.com/LiterarniSoutezFrantiskaHalase

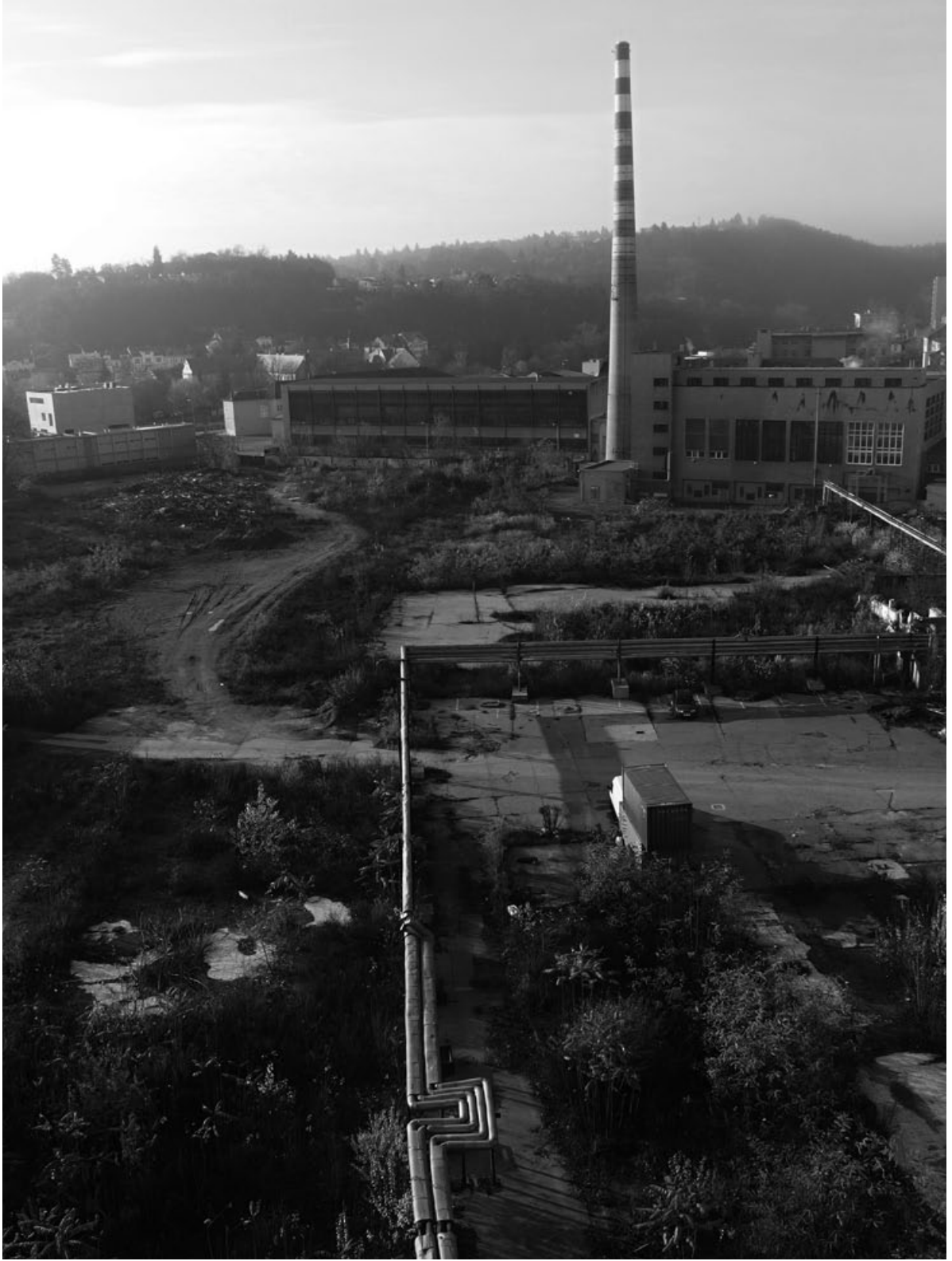

Foto archiv autoroky

Diogenem bych být neuměla

S historičkou **Milenou Lenderovou** o její poslední knize, české minulosti i současnosti a sexu v devatenáctém století

Jednu z letošních nominací na cenu Magnesia Litera v kategorii literatura faktu získala i kniha *Dcera národa? Tři životy Zdeňky Havlíčkové*. Setkávají se v ní dějiny každodennosti, osudy žen a ženství v minulosti i atmosféra „dlouhého“ devatenáctého století, čili vše, čemu se dlouhodobě věnuje historička Milena Lenderová.

Napsala jste knihu o Zdeňce Havlíčkové, kterou dnes většina lidí zná přinejlepším podle jména. Kdo to vlastně byl?

Byla jediným dítětem Karla Havlíčka Borovského a jeho ženy Julie. V osmi letech osiřela, ve čtrnácti se jí národ složil na věno, protože byla dcerou svého otce a národní obrozenci se jí na počest památky Karla Havlíčka chtěli ujmout. Neuzíla ho, zemřela ve věku čtyřiaadvaceti let, navíc v jisté kontroverzi, protože — zjednodušeně — její výběr partnerů neodpovídal představám národoveckých poručníků.

V *Dceři národa?* podáváte její poměrně plastický portrét. Vytvořila jste si k Zdeňce Havlíčkové nějaký vztah, nebo zůstala v pozici „zkoumaného objektu“?

Samozřejmě šlo o vztah. Pokoušela jsem se na ni výchovně působit, hlavně ve věci její nevhodné známosti, ale bylo to marné. Ale vážně — myslím, že bych nedovedla napsat biografii osoby, ke které bych nenalezla pozitivní vztah. Nejbližší mi byla Zdenka Braunerová, Havlíčkové

mi bylo spíš líto: měla krátké dětství, neklidnou pubertu a nevyčísitelnou nemoc. A já to věděla napřed a nemohla jsem pro ni nic udělat. Tak jsem se jí aspoň snažila pochopit. Šlo to těžko — byla nejen dcerou národa, ale i své doby, devatenáctého století, se všemi konvencemi a stereotypy, které tehdy fungovaly.

Proč vlastně právě Zdeňka Havlíčková? Čím vás její osud zaujal, co byl prvotní impuls k napsání její rozsáhlé biografie?

Upřímně řečeno, do dalšího životopisu se mi moc nechtělo. Přemluvila mě paní redaktorka Amelová z Paseky. Ale nakonec jsem byla za toto téma vděčná — s krátkým osudem a dramatickou zápletkou se pracuje i historikovi dobře.

Z celé *Dcery národa?* je patrná náročná rešeršní práce a dlouhé hodiny v archivech. Co byla při psaní, respektive výzkumu ta největší nebo nejtěžší výzva?

Prameny jsou radostí našeho povolání. Všechny byly zajímavé, bylo jich hodně a byly typologicky různorodé. Bádání bylo náročné logisticky — archivy v Praze, Rakovníku, Starých Hradech, Lysé nad Labem, Rychnově nad Kněžnou, Slavkově u Brna, muzeum v Havlíčkově Brodě a v Pacově. Největší výzvou bylo soustředit se na práci na detašovaném pracovišti Literárního archivu na zámku ve Starých Hradech. Kdysi se tam nádherně bádalo, ale od té doby, co zámek obhospodařuje jakýsi podivný a velmi hlučný disneyland, badatelé nařikají. Turisté tam sice jezdí a možná se i baví, ale věda se tam dělat skoro nedá.

Překvapila vás při psaní nějaká dřívě netušená informace nebo souvislost?

Ani ne, byla jsem docela v obraze, na Havlíčkovou jsem v minulosti narazila několikrát. Překvapivý byl její druhý život — od snahy pamětníků a publicistů na ni zapomenout až k vážně míněnému úsilí představit ji jako oběť. Toho si letmo povšiml Vladimír Macura, ale ani on nevěděl o drammatizaci nejznámějšího úseku jejího života, o divadelní hře, která se hrála v Brně a Olomouci, ani o pokusech dostat ji na filmové plátno. Hlavně o tom z padesátých let minulého století, který jsem objevila v archivu Národního filmového archivu. Scénář se nedochoval, jen víme, že ho napsali odborníci — Stanislav Budín, Zdeněk Štěpánek a Jiří Weiss. Ale pak to prošlo ještě před samotnou realizací velmi hloupou cenzorskou debatou, která poukazuje na tupost a nebezpečnost tehdejšího režimu.

Píšete, že „Sbor paní k uskutečnění národní loterie pro Zdeňku Havlíčkovou“, zodpovědný za realizaci finanční sbírky, byl jedním z prvních gest počínající ženské emancipace u nás. Kdy se u nás „ženská otázka“ vyděluje jako samostatné politické a veřejné téma?

Ženská otázka byla původně docela ožehavým sociálním tématem: ve snaze pomoci chudým a opuštěným ženám se uplatnila charita. Loterie byla v podstatě charitativním projektem, ale už se zřetelným nacionálním, chcem-li politickým, podtextem, který ale zatím nesouzněl s ženskou emancipací. Dámy, které se loterie aktivně účastnily, projevily vcelku dobré manažerské kvality. Ale skutečným politickým tématem se ženská otázka stává až v souvislosti s bojem o volební právo, který se u nás objevil na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Odkud takové společenské a emancipační pnutí čerpalo svou energii? Ve svých knihách i rozhovorech naznačujete, že pojetí femininity u nás dlouho odpovídalo tradiční patriarchální představě a osobnosti jako Zdeňka Havlíčková nebo třeba Božena Němcová byly spíše výjimkou.

Ženské emancipační hnutí za monarchie bylo krotké — ve srovnání například s Anglií nebo Francií, ale i německými zeměmi. Primární bylo udržet národní jednotu, a ženské hnutí, podobně jako dělnické, ji tříštilo. Ale Havlíčkovou bych rozhodně s Němcovou nesrovnávala, navíc ani jednu z nich nemůžeme označit za emancipistku, jakou byla třeba vrstevnice Havlíčkové Eliška Krásnohorská, o málo starší Karolina Světlá a další ženy kolem Českého výrobního spolku. Ty ale ještě o volební právo neusilovaly, šlo jim o vzdělanou ženu schopnou vykoná-

vat kvalifikovanou profesi. Co se Němcové týče, docela ráda by se „kořila“ muži, jak sama napsala, ale zjevně žádáný, který by ji za „koření“ stál, nebyl po ruce. Havlíčková problém rovnosti pohlaví vůbec neřešila.

Co vlastně říkáte na současné podoby feministického hnutí? Často se totiž ozývají hlasy, že na poli ženských práv už je (aspoň v západní Evropě) dobojováno. Souhlasíte?

Upřímně řečeno, v soudobém feminismu se moc neorientuji... Zajímá mě hodně po Listopadu, teď se spíš bavím občasnou ignorancí médií i některých politiků — i po čtvrtstoletí si pletou emancipaci, feminismus a gender.

A jestli je dobojováno? Legislativně možná ano, prakticky ne. A to ani v oblasti, která mi je nejbližší, ve vědě a na univerzitách. Pořád je obtížné skloubit mateřství a náročnou profesi a současná politika vědy a výzkumu to mladým badatelkám a vysokoškolských učitelkám nijak neusnadňuje. Naopak. Přičtete k tomu nevalné příjmy vysokoškolských pedagogů, které neumožňují zaplatit si chůvu nebo hospodyně, jak je to běžné v západoevropských zemích, přitom tlak na vědecký výkon je zde možná větší.

Pařížské knihovny jsou badatelský Olymp

Jaký byl každodenní postoj obyčejných žen v devatenáctém století k sexu a vztahům?

Řečeno s nadsázkou — jaké vzrušení měly kromě vyžívání deček s předními vlastenci a zakládání dobročinných spolků? V knize o prostituci *Chytila patrola...* například píšete, že pro tehdejší muže bylo přirozené zajít si do vykřičeného domu.

Problém je, že my o sexuálním životě běžné středostavovské a „slušné“ dělnické ženy devatenáctého věku víme podstatně méně než o životě prostitutek. Prošla jsem asi sedmdesát ženských deníků „dlouhého“ devatenáctého století, sex byl v podstatě tabu i v intimní výpovědi. Lékařské příručky konce devatenáctého století sice se „zdravým“ sexuálním životem počítaly, ale ženě doporučovaly zdrženlivost a cudnost. To, že i ženatí muži do veřejných domů docházeli, by mohlo být důkazem toho, že manželky skutečně cudné a zdrženlivé byly.

Sedmdesát deníků je hodně. S čím se tedy ženy svěřovaly — pomíneme-li praktické záležitosti — svým záznamům?

To bylo různé — mladé dívky si někdy stěžovaly na rodiče, psaly o milostných zmatcích, o četbě, vzdělání. Hezké jsou deníky matek. Sofie Podlipská si dokonce vedla

deník jako dívka, maminka i babička. Pravda, zpočátku nebyla moc pilná.

Co vlastně sex znamenal pro českého člověka devatenáctého století? Tabu, potěšení, strach, povinnost...?

Myslím, že co se sexuality týče, je devatenácté století zatím jen onou foucaultovskou „vůli k vědění“. Nejdřív ji rehabilitovala umělecká avantgarda. Významný byl vliv mimoevropské kulturní antropologie, která se věnovala i nativní sexualitě, i vliv evolucionismu, který mimo jiné vytvořil vývojovou stupnici sexuálního chování lidstva, jejímž vrcholem byla monogamní rodina euroamerického typu. Zvolna se přidala evropská lékařská literatura psaná — až na výjimky — muži. Zajímavé je, že první kroky k propagaci zdravého sexuálního života nevzešly v českých zemích z lékařského, ale z nakladatelského prostředí. Byl to Ignác Leopold Kober, jenž začíná od devadesátých let devatenáctého století vydávat spisy dvou autorů, kteří laickému čtenáři mnohá „tabu“ srozumitelně vysvětlují. V Koberově nakladatelství vyšlo několik děl italského lékaře a antropologa Paola Mantegazzy a práce francouzského vojenského lékaře Augusta Debaye, autora popularizujícího medicínu, včetně sexuologie. Zmínila bych ještě českého vojenského lékaře a cestovatele Pavla Durdíka, který se ve svých cestopisech z jihovýchodní Asie pokusil o komparaci nativní a středoevropské sexuality a využíval svých cestopisných děl k propagaci zdravého života, včetně sexuálního, v českém prostředí. Knihy se docela dobře prodávaly, zájem o tuto „choulostivou“ tematiku veřejnost nesporně měla.

Ale abych odpovíděla na vaši otázku — sex v devatenáctém století mohl být docela dobře vším, co jste jmenoval: zaprvé něčím, o čem se nahlas nemluvalo, tedy aspoň ve slušné společnosti ne. To, že je potěšením, uznávala už i lékařská literatura... V některých případech mohl být jen manželskou povinností a strach z nežádoucího otěhotnění ženu provázel až do vzniku bezpečné ženské antikoncepce.

Je zřejmé, že se nevěnujete klasické historii, alespoň v tom smyslu, jak je obecně pojímána — jako dějiny států nebo dlouhodobé společenské procesy. Co vás na studiu každodennosti baví a jak jste se k němu dostala? Možná mě k tomu přivedl osobní nevalný zážitek ze středškolské výuky dějepisu. Nějaké své nápady jsem si mohla ověřit, když jsem sama na gymnáziu učila. Bylo to spíš intuitivní, ze sobeckých důvodů jsem chtěla, aby dějepis děti bavil. Pak mi pomohly najít přístup opakované studijní pobyty ve Francii na počátku devadesátých

let — pařížské knihovny pro mě tehdy představovaly badatelský Olymp. Dějiny každodennosti mě prostě baví a nemyslím si, že se jimi historie banalizuje.

Který autor nebo učitel vás v tomto ohledu ovlivnil a „zformoval“? A odkud se vzala motivace ke zkoumání dějin žen?

Jedním z mých nejstarších badatelských zájmů jsou dějiny česko-francouzských kulturních vztahů. A odtud jsem se dostala k dějinám žen — moje inspirace byla tedy ryze francouzská, nikoli anglosaská nebo německá, jako je tomu u většiny kolegyň, které se stejným problémem zabývají. Jsou mi bližší dějiny nahlížené z pohledu ženských životních cyklů než z pohledu ženské emancipace či účasti na veřejném životě. Mám ráda historičky, jako jsou Michelle Perrot, Arlette Farge, Mona Ozouf, Nicole Pellegrin...

Vede se v Česku podobným přístupům k dějinám — mikrohistorii, orální historii, dějinám mentalit a podobně — dobře?

Určitě. Stačí se podívat do knihkupectví. Někdy se mi zdá, že se makrohistorie ocitla trochu v defenzivě.

Proč tomu tak je?

To je důsledek volné vědecké komunikace, možnosti bádát v zahraničí, jezdit na konference, zvat zahraniční kolegy, volné překladatelské politiky a šťastné ruky nakladatelství (třeba Academia, Argo, Paseka, Karolinum), pokud se týče volby zahraničních autorů.

Nedá se útlum zájmu o makrohistorii vysvětlit i celkovým odklonem od dějin s velkým D, nezájmem o ony pověstné velké příběhy? Jak odráží podoba historie podobu společnosti?

Tak on to vysloveně útlum není. Spíš se lidé shánějí po knihách, které jim vysvětlují věci, jež zůstávaly stranou pozornosti. Pokud je dobře postavený cíl a zhostí se ho dobří historici, zájemci o historii čtou i „velké dějiny“ — stačí jmenovat *Velké dějiny zemí Koruny české*.

Solidarita v lidech pořád je

Zpátky k vaší poslední knize. Ta jen potvrzuje známou skutečnost, že český národ je skoro až literárním projektem. Existuje další srovnatelný případ, kdy si národovecké — nebo i jiné — hnutí někoho přivlastnilo proti jeho vlastní vůli coby cenný „symbolický kapitál“?

S tou Havlíčkovou je to trochu složitější — zpočátku neměla nic proti tomu, aby si ji národ přivlastnil, líbilo se jí

být „dcerou národa“, dokonce se tak podepisovala. Ale jinak si myslím, že si různá hnutí přivlastňovala různé „výtečníky“, kteří se navíc už nemohli bránit, a přizpůsobovala si je ideologii, kterou vyznávala. Jedno měly všechny ideologie společné: vzorem byl skoro vždy muž, který byl čestný, statečný, rozhodný, vzdělaný, dobrý manžel a otec — nikdy nebyl alkoholik, hrubián ani sukničkář. Realita mohla být jiná.

V závěru *Dcery národa*? se trochu provokativně ptáte: „Je povinností jedince obětovat své štěstí národu?“ s tím, že odpověď dnes není vůbec jasná, ne-li možná. Musím se zeptat — čemu má smysl v současnosti obětovat své štěstí?

Asi bychom měli nějak definovat štěstí, ale jinak bych se možná nás, postmoderních hédonistů, trochu zastala — nevím, zda jde o obětování štěstí, ale pokaždé mě příjemně překvapí vzepětí solidarity, soudržnosti a opuštění vlastního pohodlí, pokud se ve společnosti děje něco závažného — špatného, viz povodně, či dobrého, viz listopad 1989. Ale nikdy to dlouho nevydrží.

S tím souvisí i otázka kolektivní solidarity v Česku. Dokázala byste si dnes představit podobný celospolečenský impuls, jako byla Loterie, sbírka na Národní divadlo, případně pražské jaro?

Dokázala. Už zjevně nemůže jít o tak masivní projekty, jako byla Loterie či sbírka na Národní divadlo. Nevýhodou je to obrovské množství charitativních akcí, z nichž některé nemusejí budit důvěru. Solidarita však v lidech pořád je.

Ale dokáže ji masivně probudit i nějaká idea, nejen záplavy? Listopad 1989 už je přece jen spíš historií než současností.

S idejemi bych moc nepočítala. Společnost je zaměřena na materiální hodnoty. Ekonomové to považují za pozitivum, filozofové za negativum. Přiznám se, že filozofové mi jsou bližší, i když Diogenem bych být neuměla. Ale podřízení života, včetně politického, ekonomickým imperativům je zhoubné, jak je právě v těchto dnech zřejmé.

Dá se tento ekonomický tlak srovnat s, dejme tomu, národním imperativem, částečně ztělesněným právě osudem Zdeňky Havlíčkové?

Myslím, že ne. Tam šlo přece jen primárně o cíl, který lze nazvat ušlechtilým.

A na závěr: Už víte, jaké látce se budete věnovat příště?

Na podzim by měla vyjít v Nakladatelství Lidové noviny kniha o dějinách těla v devatenáctém století, na kte-

ré jsme se podíleli tři: Daniela Tinková, Vladan Hanulík a já. Bude to vlastně první původně česká práce takto zaměřená. Takže jsme zvědaví, jaký bude mít ohlas. A teď chystáme knížku o dětství za první světové války.

Ptal se Zdeněk Staszek.

Milena Lenderová (nar. 1947) je historička, zabývá se devatenáctým stoletím, především dějinami každodennosti a žen. Byla první děkankou Fakulty humanitních studií (dnes Filozofické fakulty) Univerzity Pardubice, kde v současnosti bádá a přednáší. Je autorkou knih *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století* (Mladá fronta, 1999), *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky* (Karolinum, 2002), *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století* (Paseka, 2006), *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století* (Karolinum, 2009) nebo *Dcera národa? Tři životy Zdeňky Havlíčkové* (Paseka, 2013), za níž byla nominována na Magnesii Literu za literaturu faktu.

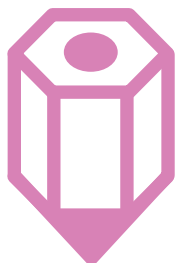
Foto Jan Ptáček

Naskočit na myšlenku?

Už jen nemnozí si pamatují, že tramvaje měly otevřené plošiny a nerozjížděly se příliš rychle, takže se dalo za jízdy vyskočit i naskočit. Naštěstí se s vyšší rychlostí zvětšila i bezpečnost a zavřené dveře tomuto „sportu“ brání. Ale *naskakování* nebylo, naopak. Význam „skokem se někde octnout“ se rozšířil v obecnější „náhle se někde projevit nebo objevit“, a tak *naskočí motor, na kůži naskakují pupínky, husí kůže, v televizi naskakuje obraz, v počítači okno s reklamou, na Pálavě v mobilech rakouský operátor, ve statistikách a diagramech naskakují záznamy o kilech, úrocích, dluzích a jiných veličinách, v mysli naskakují asociace*. Nověji se *naskakuje* i tam, kde by bylo vhodnější jiné pojmenování děje: *naskakujeme do silniční sezony* (ocitáme se, vstupujeme), *zpěvák naskakuje do muzikálu, hráč do přípravy* (nastupuje, začíná hrát). V politickém a novinářském slangu je módní a ještě nevhodnější *naskakovat* ve významu „přejmout nějaký názor“, „připojit se k hnutí“, „chytit se myšlenky“: říká nesmysly, *na která mu média naskakují; aniž by na Ukrajině byli, naskakují na tu nejtupější ruskou propagandu; kofola naskakuje na zdravý trend celerem a zelím; za cenu vajec prý může EU a tupí blbečkové na to naskakují*. Čtenář a posluchač si to překládá tak, že nejspíš někomu „skáčou na špek“.

Zdenka Rusínová

Baťa, šéf pro všechny

Každé ráno v šest hodin si sedám v kuchyni za kulatý stůl a usrkávám černou brazilskou kávu ze žlutého hrnku. Naproti mně sedí Dolores Baťa Arambašičová, vnučka Jana Antonína Bati, moje dlouholetá múza, jedna z hrdinek mé první knížky a jedna z hrdinek románu *S Baťou v džungli*, který teď píšeme s mým mužem Jiřím Sobotou. Každé ráno si s Dolores povídáme o ženách, které se s Janem Antonínem Baťou musely vystěhovat do Brazílie. Čtyři dcery a manželka. Taky probíráme Baťovy srbské zetě, dva partyzány ze starých balkánských ševcovských rodů. Mluvíme taky o dietě, kterou jsem našla přepsanou na stroji v receptáři manželky Marie. Jsou to dvě strany nadepsané *Dieta pro Šéfa*. Jan Antonín Baťa byl totiž Šéf pro všechny, včetně vlastní manželky. Prodělal několik infarktů a držel prý přísnou dietu — třeba v pondělí si k obědu dával vařený telecí jazyk, špenát na másle a čokoládový pudink, ve středu škrabané maso s bramborovou kaší a piškotové čtverečky s vinnou nebo vanilkovou omáčkou.

Taky jsem byla za bratrance paní Dolores, aby mi vyprávěli o svých matkách a jejich vztahu k Šéfovi a dozvídám se báječné věci. Dcera Edita si vzala vysokého brazilského úředníka a Šéf jim zakázal vystěhovat se do Holandska, místo toho je poslal kolonizovat džungli. Edita mluvila plyně asi pěti jazyky a podle celé rodiny byla génius, ještě v osmdesáti peskovala přes Skype své české právníky. Mluvíme o Editě s Dolores, pak s její dcerou Guiomar, každá na ni vzpomíná jinak, mluví o jiných věcech, o jiných detailech. Na šatní skříni mám přilepe-

ný velký bílý papír, pavouka vztahů, prkotin, metafor, vzpomínek, zatím jsou na něm hlavně věty, které Dolores pronáší ve slováckém nářečí, tak jak to slýchávala před třiceti lety od dědy s babičkou. Je to žena, která nespěchá, ale létá jak špinavé prádlo, vyřizuje „papířiska“ pro „byrokratiska“ a její auto je takový starý „hara-pák“. Já jí ale říkám Ledová žena, protože mi vyprávěla, jak v době politických nepokojů v sedmdesátých letech málem zastřelila dva muže, kteří se pokoušeli dostat do domu, kde spalo její dítě a těhotná služebná. Dolores říká: „Bylo to jako by mi tělem prošla ledová vlna, mířila jsem na ně a věděla jsem, že jakmile se pohnou, zastřelím je.“ U ní v pokoji ale voní pudr a vanilková voňavka, všude se třpytí krystaly z Goiás a na stěnách visí obrazy tatínka partyzána s hranatou bradou a laskavými očima. Dolores mluví také plyně srbsky, ale většinou srbsky jenom nadává.

Všechno to pak na Skypu vyprávím Jirkovi. Mluvíme o tom a je to jak za starých časů, když jsme spolu psávali reportáže do *Respektu*. Stejně jako tenkrát se snažíme přijít na to, co to všechno znamená, proč to chceme psát a co tím chceme říct. Sepíšu, co zrovna mám, mluvíme o tom, shodnout se není těžké, už léta jedeme na stejné vlně. Těžké je nepropadnout pocitu, že archivy téhle komplikované rodiny jsou oceán plný pokladů, na které narážím zcela mimoděk, ale které stejně nikdy úplně neprozkoumám, protože o nich neví ani Dolores. Když se rozhodla ukázat mi malou dřevěnou krabičku plnou dopisů své matky Ludmily, kterou marně miloval Rudolf Firkušný, nalézáme pár dopisů světového klavíristy a plno jiných, mnohem vášnivějších, od proutníka, s nímž podle Dolores Ludmila přeci nikdy nic mít nemohla. Všechno to rodinné, časem zašlé stříbro skenuju, Dolores si slibuje, že si to taky jednou přečte, zavírá krabičku a já vím, že už teď lituje, že ji kdy otevírala. Plaše zvedne oči ke stropu a říká Ludmile někde nahoře v nebi: „Promiň, mami.“

Markéta Pilátová je spisovatelka.

Zbyňku...!

Když jsem se z článku Daniela Vojtěcha na internetových stránkách Institutu pro studium literatury dozvěděl o smrti Zbyňka Sedláčka, zcela jsem strnul: během dvou měsíců mi zemřeli dva moji vrstevníci, kamarádi, spolužáci z pražské filozofické fakulty, literární nadšenci — Josef Štochl v Havlíčkově Brodě, Zbyněk Sedláček v Lounech. Dobře se znali, věděli o sobě, jeden na druhého se mne ptávali...

Kdo Zbyňka Sedláčka neznal, o jeho práci i originální osobnosti se dozví mnohé z Vojtěchova článku. Ti, kdo ho poznali, přidají řadu často neuvěřitelných historek ze společných zážitků s ním. Dovolím si zařadit se mezi ně a na Zbyňka vzpomenout tak, jak by se mu snad líbilo.

Celým svým ustrojením, vystupováním, oblékáním, svými pohyby i gesty byl Zbyněk mužem devatenáctého století, který jen zcela omylem a nerad zabloudil do doby o jeden a půl století pozdější. Vždy v tesilovém obleku, bílé košili, často s kravatou, i v nesnesitelných parnech. Dlouhá léta jsme byli sousedé, často jsme vystupovali z tramvaje číslo 9 u něj na stanici Vápenka a sprádali nekonečně — a často neuskutečnitelné — ediční plány. Zbyněk měl dokonalou schopnost poznat, co se uskutečnit nedá, a to pak vehementně prosazoval. Chtěl se ovšem věnovat i práci, která by se uskutečnit dala — kdyby dokázal být více soustředěný, systematický a důsledný. Chtěl vydat sebrané literární dílo hudebního skladatele Josefa Berga, uvažoval o spisech básníka Ladislava Nebeského, k němuž domů mne zavedl, toužil uspořádat

experimentální texty Jiřího Valocha, zasazoval se o zveřejnění díla Josefa Honyse, plánovali jsme spolu, že pro Torst napíše souhrnnou studii o českém básnickém experimentu a vizuální poezii. Všechna tato témata zevrubně znal, vášnivě je miloval, doslova jimi žil. Když jsme se však přiblížili ke konkrétnímu rozvrhu práce, k nejen vysněnému, ale skutečnému edičnímu plánu, stávalo se Zbyňkovo plánování neuchopitelným. Měl jsem pocit, že se nejen mně, ale i jemu jeho plány vysmekají z rukou jako had, že žijí už kdesi mimo nás dva, mimo realitu. Zbyněk jako by před tím, že by musel nějakou edici trpělivě vysedět u pracovního stolu, utíkal k něčemu živějšímu, bezprostřednějšímu a především spjatému s lidmi: k zahajování výstav moderního výtvarného umění. Žasl jsem nad tím, kolik výtvarníků zná, jak je schopen výstavy podněcovat a organizovat, nechápal jsem, jak dokáže být v neustálém pohybu od galerie ke galerii, od výtvarníka k výtvarníkovi. Václav Vokolek mi vyprávěl, jak Zbyněk jednou v Lounech na chodbě jakési úřední budovy představoval několik zavěšených obrazů a se vši vážností přednášel svou pečlivě připravenou dlouhou úvodní řeč — dvěma lidem.

Byl-li Zbyněk Sedláček mužem devatenáctého století svým zjevem i životními projevy, byl jím také svou důslednou každoroční předvánoční poštou: vždy před Štědrým dnem mi přicházel poštou lístek od něj a na tom lístku pokaždé cosi z devatenáctého století — xerokopie zapadlé knižní ilustrace, titulního listu nějaké již dávno zapomenuté básnické sbírky či jiného tisku z doby po roce 1800. Tyto Zbyňkovy vánoční zásilky prakticky vždy postrádaly jakoukoli pointu, nebyly ani vtipné, ani malebné, ani jakkoli zajímavé či odkazující k něčemu současnému — Zbyněk jako by jimi dokonale aplikoval ducha Křižovnické školy čistého humoru bez vtipu...

Shromáždí někdo Zbyňkovy nesčetné proslovy z verisází moderních českých výtvarných děl? Vytvoří někdo bibliografii jeho publikovaného i rukopisného díla? Podaří se někomu zachránit a zpracovat jeho literární pozůstalost? To všechno by bylo třeba udělat. Zbyňkovo hektické pracovní ježdění z místa na místo, jeho nadšení pro experimentální literaturu a výtvarné umění by neměly beze stopy vyvanout do prázdna zapomnění.

Jan Šulc je editor.

Láska je věřit, že láska je

Nad novými sbírkami Petra Cincibucha, Petra Skarlanta a Karla Sýse
aneb Generace pětatřicátníků po dalších pětatřiceti letech

Jan Lukeš

Od převratu v roce 1989 letos uplyne dvacet pět let. Čtvrt století, to je poměrně dost času na sebereflexi když ne celé společnosti, tedy alespoň jejich elit. První republice ani takový čas dán nebyl, za komunistického režimu k prvním projevům sebezpytu, ať politického či uměleckého, například ve filmu či literatuře, začalo docházet už od roku 1963.

Okupace v roce 1968 jim rychle učinila přítrž a k nestráveným a nereflektovaným traumatům minulosti připojila právě jimi umocněná traumata nová. O to těžší a neprůhlednější byla další fáze přemítání o sobě samých, která nastala od druhé poloviny osmdesátých let.

Také ona dostala politickou pointu, ta už však prostor k veřejné debatě neuzavřela. Trvá průběžně, jakkoli si leckdo myslí pravý opak, akcentována vzestupnými i sestupnými společenskými okamžiky, přihrávajícími tomu či onomu politickému názoru i osobním preferencím a nadějím.

Nejde totiž jen o to, jaké kdo má či měl stranické sympatie nebo příslušnost, ale také o to, v jakých okamžicích jeho života ho chaotická česká historie zastihovala, jaké ke svým rozhodnutím později zaujal postoje, co si od nich sliboval, zda byl a je schopen povznést se nad to, co

mu osud dal i vzal, zda byl a je schopen vidět se v reálném světle světa. Každé já se střetává s tisíci jiných já a teprve střety jejich konání, tužeb, vášní, chťičů a neřestí vytvářejí vesmír, v němž se pohybujeme. Kdo to nevezme na vědomí, bude se mučit romantickým světobolem, bude snovat utopické ideje a hypotézy a nebo upadne v patologický stihomam.

Zptej se stáří, hořkého stáří

Všechno tohle mě napadlo nad novými básnickými knížkami Petra Cincibucha (nar. 1943) *Zimní zahrada* (2013), Petra Skarlanta (nar. 1939) *Mezinárodní expres Potěmkin* (2014) a Karla Sýse (nar. 1946) *Apokalypsa podle Joba* (2013).

Nebudu předstírat, že jsem si je vyhledal sám, nicméně souslednost jejich vydání v loňském a letošním roce ve mně vyvolala nečekané reminiscence. O všech třech autorech jsem kdysi psal, souhrnně ve své *Prozaické skutečnosti* (1982), která ale byla napsána už koncem roku 1979, takže to je právě třicet pět let. O všech jsem si tehdy něco myslel, hráli nemalou roli na tehdejšími oficiálním básnickém Parnasu. Co asi dnes dělají? A co znamenají pro dnešní mladou generaci, nezatíženou vzpomínkami nás, pamětníků? Je spravedlivá jejich tvůrčí existence kdesi na okraji zájmu? Odsunul je tam někdo, odsunul je tam souběh okolností, anebo tam rádi bytují sami, s pocitem soudobých disidentů, když ti minulí jim podle nich neprávem vzali jejich místo?

Jeňže když tohle píšu, už vím, že to nejsou ty správné otázky. Respektive jsou to otázky, které zajímají mě,

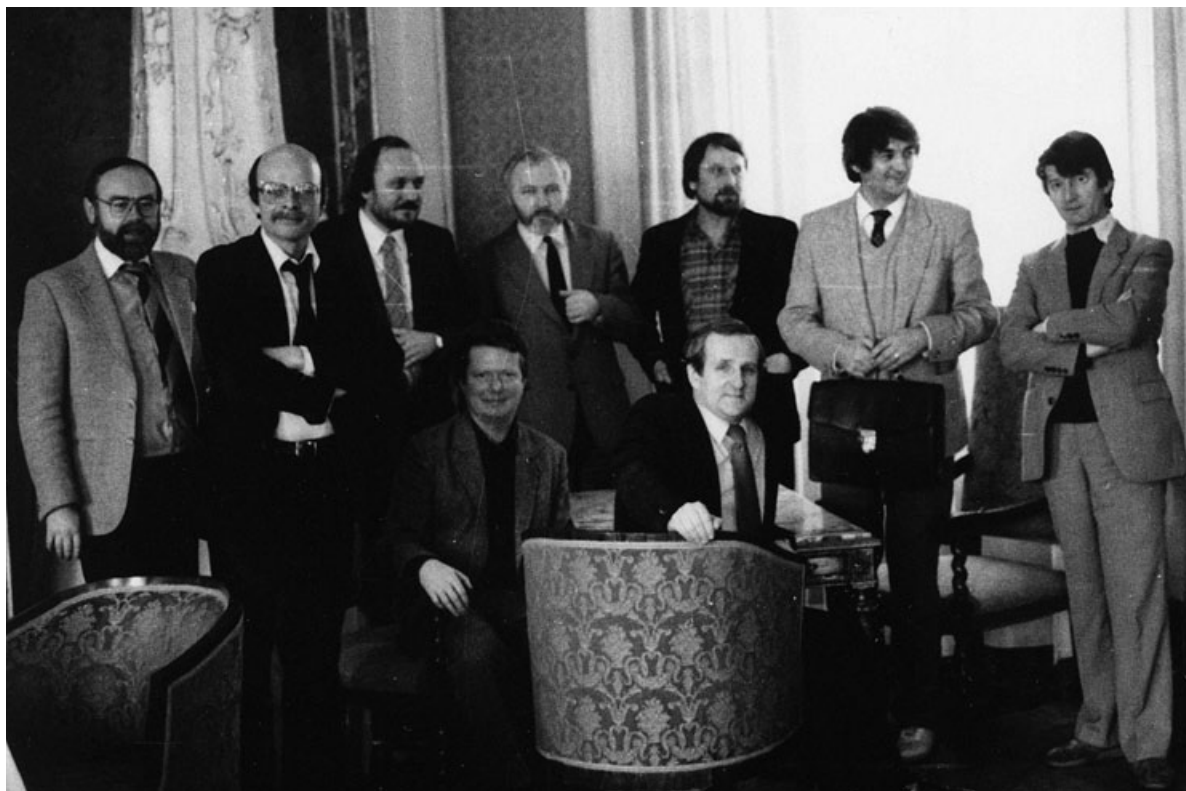

Foto Miroslav Khol

Konference na dobříšském zámku, konec osmdesátých let; zleva stojí: P. Cincibuch, J. Pelc, J. Šimon, M. Černík, J. Žáček, J. Peterka, J. Hanzlík; zleva sedí K. Sýs a P. Skarlant

protože si jimi poměřuji i svou vlastní dráhu, ale co mají společného s konkrétními básnickými výkony v těch knihách? Není už čas vykašlat se na minulost, odvrhnout to břemeno, které nás stále víc a víc tíží, protože na něj se vrší břemena nová, už našich časů? Tlustá čára, hotovo dvacet... Co jsme si, to jsme si, nikdo není dokonalý, musíme si pomáhat et cetera...?

Člověk si nevybírám dobu, do které se narodí, a čím je starší, tím víc si uvědomuje, že i když je pevně rozhodnut žít svůj život, přesto se opakovaně ocitá v situacích, v nichž se musí znova a znova rozhodovat, co jeho život vlastně představuje. Totéž ovšem platí o pozdějším hodnocení vlastního konání. Člověk je bytost sociální a nemůže nebrat na zřetel dopad a souvislosti svého jednání, jakkoli je subjektivně přesvědčen o jeho správnosti. Tím se ovšem i minulost neodbytně stává přítomností, nelze tedy jednoduše říci, že platí jen to, co je teď, a basta fidi. Ostatně všichni ti tři autoři stávají své knihy jednoznačně bilančně, sami se ke své historii vrací někdy až obsedantně, argumentují, vysvětlují, brání se, spílají i obviňují. Co tedy čtenáři zbývá, než se k jejich minulosti vracet také, i když ani nechce? „Zeptej se stáří / Hořké-

ho stáří,“ vybízí Cincibuch ve své básni „Strom shazuje shnilá jablka“.

Stačilo se dožít

Vypadá to stěžovatelsky, ale Cincibuchova sbírka taková není. Je spíše neiluzivní, střízlivě pokorná a vyrovnaná. „Nakonec to s tím životem šlo docela hladce / Stačilo se dožít“ („Osvědčení o zániku branné povinnosti“). Smrt je za dveřmi od chvíle, kdy člověk začne ztrácet své blízké a uvědomí si i svou konečnost. Najednou se mu vybavují střípky vzpomínek, záblesky detailů, zapomenuté okamžiky, které se teď vynořují zdánlivě bez souvislostí, a přece tvoří možná důležitější šlépěje jeho života než dějinné zvraty: „Bude se mi stýskat / po teplém prachu polní cesty / po večerním ještě hřejícím slunci / po koni s mouchou u oka“ („Bude se mi stýskat“).

Tohle se mi na Cincibuchovi vždycky líbilo. Věcnost, konkrétní obraznost, neproklamativnost, žádné opájení se vznešenými ideály, které se nakonec vždycky ukážou jako pouhé sezónní zboží, skeptická nostalgie v pohledu na okolní hemžení. Lidský život jako součást kosmického dění: „Protáhl ramena poklopem u komína / a byl na

střeše: / Vyluhované hřebenáče lišejníků / zelený hromosvod zapáchnutý do vesmíru / Bože co se to všechno dělo / desítky let v tom domě / zatímco zde se jen sesedala tichost času?“ („Dům“). Paralelní světy dějů, kde na poli dýmá pýr a vysoko na nebi se vznáší letadlo, „v němž letušky s červeným šátkem na krku / nabízejí oranžádu“ („Za vsí“), pocit sebe sama jako článku lidského řetězu, který zavazuje k předání poselství, i když je přečteno třeba až na poslední chvíli.

Jedinou svobodou bude ti básnictví

Cincibucha provází také schopnost sebeironie, a to jak ve vztahu k blízkému se konci, tak ve vztahu k lásce a poezii. Všechno se to spojuje v básni „Láska je věřit že láska je“: „Básníci by rádi / aby jejich verše zůstaly vytesány / do kamene / Tak jsem si jeden nechal / sám napsat na hrob / Když mistr Špírek z Berouna / pomník přivezl povídá: / Co znamená ten verš kdo to napsal? / Smysl jsem se mu snažil vysvětlit / ale sebe jsem zapřel // Tak dopadl verš / můj jediný / tesaný do kamene“.

To je docela jiné pojetí sebe sama a úřadu básníka, než jaké zní hned z pátého čísla Skarlantovy sbírky: „jedinou svobodou bude ti básnictví“ („Cyrano z Pardubic“). Také láska, ale ta v knize není v rozporu s touto počáteční proklamací předmětem tak zjevného zklamání jako právě poslání básníka. „Přišla chvíle, / kdy je po slavnosti, / jsem ten, koho / nevyšli si hosti // [...] // jsem ten, kdo je / na okraji. V rohu, / nemám přízeň / pozemšťanů ani bohů // jsem ten, kdo se / skrývá, čeká vzadu, / nechci přízeň / mocných kamarádů“ („Poslední“). K čemu ale taková přízeň? Je-li básník opravdu svobodný a nezávislý, nepotřebuje přece nic než své já, papír a tužku.

Jenže jak se knihou řítí expres Skarlantova života, přichází až překvapivě rychle deziluze. Vyprahlé léto 1947 („v tom létě pramení všechna má poezie“), bratrova emigrace, otcova tragická smrt, kavárna Slavia („byly jen „původy“, ne rudí disidenti“), Paříž a už pochybnosti: „Psát! Není to málo? Psát... / Vždyť nikdo už nechce číst“ („Houpeš se v tenké síti“). Návrat k poezii „po téměř dvaceti letech“, jak o něm Skarlant mluví v závěrečném rozhovoru, tedy začíná jako básnické curriculum vitae, rychle se ale mění v lament nad současností. „Chtít uvěřit Potěmkinovi / nebo být Potěmkinem?“

Lež v masce pravdy

Skarlant nechce ani jedno, ani druhé. Nechce ani jen plně snít, ani se nechce nechat balamutit iluzemi jiných. „Je konec metafor. Neboť obraz... je... podraz“ („Sladkost vzlíná“). Touha být uznán a oceněn však zůstává, jak

svědčí Skarlantova odpověď na připojenou otázku, na co myslel, když knihu dopisoval: „Že za takovou knihu veršů mi žádný stát nikdy nedá státní cenu.“ To jsou slova skoro podle Freudova zákona chybných výroků, usvědčující jejich autora naopak z touhy po takovém ocenění. Jenže dával-li stát státní cenu za *Poslední máj* Milana Kundery, pokračují podivné myšlenkové pochody básnickovy, těžko ji dá za poezii, jejímž hrdinou je třeba protagonistista listopadu 1989, agent Zifčák („Zifčákova hrobka“).

To, že české dějiny se občas odvíjejí z dosti karikaturních zápletek, není ale žádný objev, natož básnický. Skarlant nicméně tento poznatek učinil součástí jakési filozofie celosvětové potěmkiády: podezřelá je celá zeměkoule („Kulisy v městě světla“), „lež v masce pravdy“ vládní minulosti, přítomnosti i budoucnosti („Potěmkinův čin je nic v masce něčeho“), „Jsou plné bordely / a prázdné kasárny. / Nový svět svobody / pro staré prasárny“ („Portrét“).

Je zřejmé, že uskřinutost básnickovy duše projektuje se tu do přepjatých vizí, které mohou vyhovět kverulantskému čtení, za pamfletickým tónem ztrácí se však právě v těch nejkritičtějších místech osobní investice, sebereflexe. A když v rozhovoru, navíc zjevně se sebou samým, Skarlant rozšiřuje svou kritiku i na historický výklad minulosti, je už zcela jasné, že ve sbírce zhusta zápasí s mýty vlastního poznání, nikoli s historickými fakty a jejich interpretací.

V Čechách je skleróza infekční

Ale tam, kde Skarlant otevře duši svému pocitu osamění, tam je autenticky působivý a usmířený: „Uhranutý lunou / jako ve snu jdu / Je jen tento život / jiný nenajdu...“ („Úplněk“). Na rozdíl od Karla Sýse, který začíná hned revoluční výzvou: „Přijď rudý Ježíšku ještě jednou / a žeň kupčinky z chrámu jako s keserem!“ („Těch nemám slov“). Protože my se s tím neseřem, chtělo by se hned dodat v duchu dalších Sýsových veršů, táhnoucích se na více než dvě stě padesáti stranách. Nekonečně zle, vulgárně, v až nepřičetné potřebě všechno poplivat a zaneřádit ohavně páchnoucími grafomanskými exkrementy.

„On je schopnej, ale všeho,“ prohlásil prý kdysi František Hrubín o Sýsovi a v této sbírce se jeho slova naplnila až po okraj. To už není pamflet, to už není jen lidsky i básnicky legitimní útok proti novodobému světu „šauspílerů“, před kterým počátkem devadesátých let varoval Karel Kosík a proti kterému se bouří i Skarlant. To už je sestup do nejnižších pater lidského vědomí i svědomí, uragán nenávisti živěné pocitem odstrčenosti, nepochopení, závisti. „Tož tak! / A vy pořád jen malovat tanky

narůžovo / Zatímco spinkáte v damašku rudé býlí se semeni / Abyste nedopadli jako říšský kancléř / když se v dubnu 45 krčil pod Berlínem / zatímco mu nad hlavou jezdily pěticipé tanky / Zrovna takové jste vykárali ze Smíchova“ („Kladivo na rudé čarodějnice“).

Po hypochondricky naříkavém a sebestředném *Americáně* (1980), bilanci Kristových let, vystavil si Sýs v této sbírce nový, „polistopadový účet“. Tehdejší tesknění za ztrátou erotické „volné soutěže“ ve středních letech tu nahradilo dědkovsky nemohoucí chrlení nadávek na všechny strany, společenský zájem se vybíjí v paušální negaci a salonním revolucionářství, nad jehož nepoučenou obłudností mrzne úsměv na rtech: „Vamos bien. Jdeme dobře / Posmívejte se intelektuálové / studené ryby s podivným rodokmenem / těm kdo chtějí změnit i váš osud / dobývání chleba v slzavém údolí / konzum v potu tváře / I vám budoucí člověk zakrotí krkem / a nebude se tomu učit v Moskvě ani v Havaně / tentokrát na věčné časy a nikdy jinak“ („24 hodin s Castrem“). To už je svět Jiřího Tauerova, Miroslava Floriana a *Dikobrazu* padesátých let.

„Historie se zaštiťuje sklerózou a v Čechách je skleróza infekční“ — tak nazval Sýs jednu ze svých básní, zjevně však sklerózou trpí především on sám, když nevidí, jaké hrůzy v minulosti způsobilo to jeho „kladivo které zbaví shnilý čas okují / srp který vytné plevel“ („Che“). A pokud sebe sama řadí k těm, kteří před listopadem 1989 „[...] vám podávali ruku / tahajíce z ohně kaštiny jež tam naházeli tehdejší primitivové / k nerozeznání podobní těm vašim dnešním“ („Pláč starých šlapek“), nechávám to raději soudit nezainteresovaných.

Udělal jste ze světa prasečák

Ne že by se v Sýsově kvílení nenašly jasně a zřetelně pokorné okamžiky: „Neřídíme se snad tajným evangeliem: / Nezískáte co milujete pokud nesnesete věci jež nenávidíte.“ („Jsme děti jedné vdovy“). Ale kde, proboha, se touto premisou řídí on sám? Tam, kde hřímá: „Ale pozor? Co je poezie? Co je tvorba? / Škrtat krátit uvádět konkrétní jména čas místo činu / A hlavně udávat / Bůh chce vědět kdy kde kdo a s kým / Miluje udavače“ („Jak v tom žít?“)? Škrtat a krátit se bohužel Sýs zcela odnaučil, jeho zuřivé litanie se vlečou bez korekce do nekonečna, aby se posléze místo zprávou o stavu světa a básnickovy duše nestaly ničím jiným než spolehlivým dávidlem. Potvrzují ještě nikdy se mi nad literaturou neudělalo tak zle.

K pocitu fyzické nevolnosti nad Sýsovou knihou druzí se však i lítost nad proměnou někdejšího chrličce neotřelých metafor ve zbláčeného dělníka básnického bulváru. Jenom výčet, ať skutečných či domnělých, součas-

ných šaušpílerů, nicotných celebrit a „blbců jmenovitých“ („Poezie mužně obnažená“) by vydal na samostatnou básnickou bizarerii. Ze všeho toho trčí však jako sláma z bot jedině: když já nejsem mezi vámi, ať vás vezme čert, vždyť i „český básník na tři je vždycky jenom Dyk“ („Odcházím — přijdu ve vlastním těle“).

Aby se z trvalého pocitu odstrčenosti a nedocenenosti vymanil, stylizuje se Sýs do role proroka: „Já nepíšu pro vás ale o vás / ne pro vnuky ale pro pravnučky“ („Odcházím — přijdu ve vlastním těle“), ve zvěstovatele obrodné apokalypsy, v toho, kdo na rozdíl od jiných vidí, že nejen „Čechy jsou jeden velký bolák“ („Co dělat?“). „Udělal jste ze světa prasečák,“ hřímá ve skladbě „Nucený výsek krásy“, aniž by bylo jasné, koho tím množným číslem míní. V takto paranoidní vizi je pak vlastně jedno, hlásí-li se její autor k levici, zesměšňuje-li bídu reálného socialismu či se připojuje k posměváčkům vůči takzvaným pravdoláskářům. Za tím vším je jen zášť zpoza buku, odvaha v čase, který může proměnit pouze konkrétní práce, žádná sebeostřejší slova. Vůči nim je tento čas imunní a tím vlastně usvědčuje ze lži i celou Sýsovu stylizaci do role vyobcovaného a ostrakizovaného tvůrce.

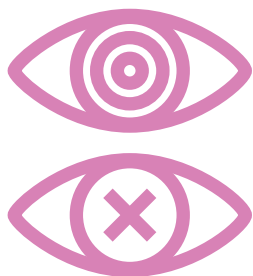
Generace na cizí pohon

„Naše generace se rozpadla pod úderý listopadového kladiva / Kam kdo odpadl a dopadl si každý srovná sám se sebou / Ale v psaní jsme každý sám a samotka je proti tomu Václavák!“ („Báseň je předsmrtná maska“). Ano, „každý je v tom sám. V tom neustálém zmáhání dvou nepřátel. Sebe a skutečnosti,“ řekl kdysi režisér Evald Schorm. Příslušníci takzvané generace pětaticátníků z konce sedmdesátých a počátku osmdesátých let mohli ovšem tehdy propadnout dojmu, že v tom sami nejsou, že v tehdejší vyklizeném prostoru pojedou docela snadno na cizí pohon. Proto se pro ně listopad 1989 nestal vstupem do svobody tvoření, ale drtícím kladivem. Ne pro všechny a zdaleka na stejné. Jejich životy a další dílo při vši kritičnosti nemůžeme však jen tak zavrhnout. Ve své různorodosti je totiž metaforou nás samých. Našeho smíření, naší nespokojenosti, naší intolerance. Vést o tom dialog mohou ovšem jen ti, kdo jsou mu předem otevření. Kdo se obezdí vztahovčností, velikáštvím, žárlivostí a nejruznějšími spikleneckými teoriemi, ten takovou schopnost ztrácí. A to je smrt člověka, natož básníka.

Autor (nar. 1950) je filmový a literární kritik, spisovatel a publicista.

Hrnečku, vař?

V zámeckém parku ve Vrchotových Janovicích stojí kulatý kamenný stůl. Kdysi u něj sedávali Rainer Maria Rilke nebo Karl Kraus, když je na svém zámku hostila Sidonie Nádherná. Ona jim poskytovala zázemí a klid na psaní, oni jí dělali společnost. Dnes je zámek ve vlastnictví Národního muzea, které zde provozuje tři expozice: o českém zvonařství, o životě v Čechách v devatenáctém století a pak právě o slavných literátech; ohlížet do minulosti se zde návštěvník může dosyta, místo dezertu lze pak ještě postát u hrobu rodiny Nádherných.

Po české šlechtě toho moc nezbylo a stát se velkorysosti teprve učí. V České republice například není jediný plnohodnotný literární dům — místo, kde by probíhaly literární pořady, domácí i zahraniční spisovatelé by zde mohli psát a překladatelé překládat. Existuje jen úžeji zaměřený a hlavně ze soukromých zdrojů provozovaný Pražský literární dům autorů německého jazyka, jehož činnost je omezená. Pokud chce český spisovatel v klidu tvořit, musí si to zařídit po svém, anebo odjet na stipendium do zahraničí, kde o užitečnosti literárních domů nepochybují. Třeba někam do Pobaltí.

Neexistence jediného plnohodnotného literárního domu v České republice něco říká o rozvržení grantové podpory v oblasti literatury. Je daleko snazší získat podporu na vydání díla než na jeho vytvoření — peníze směřují spíš k nakladatelům než k autorům. Stále panuje předpoklad, že umělecké dílo vzniká z vnitřní potřeby, rozuměj: kypí tak nějak samo od sebe jako v pohádce „Hrnečku, vař!“. Jenže zkušenost hovoří jinak: aby vůbec

něco začalo bublat, musí pro to být podmínky, v první řadě nějaký čas a nějaký prostor, kde je klid. Teprve potom lze dát hrnek na plotnu a doufat, že pod ním bude hořet oheň, nejenom syčet plyn.

V současné době je to vlastně tak, že spisovatelé literaturu dotují ze svých civilních povolání. A prostor a čas na psaní ukrajují z osobních nebo rodinných zásob. Situace je dost podobná jako v tržní sféře: de facto dochází k externalizaci nákladů i rizik. Výkon je potřeba odvést co nejlepší, ale vytvoření podmínek k jeho dosažení je čistě soukromou záležitostí. Těžko popřít, že i v rámci literárního světa existuje disproporce: ze státních peněz je placeno dost literárních vědců, bohemistů a redaktorů, ale žádní spisovatelé a básníci. Je za tím stejná logika: dílo údajně vzniká samo od sebe.

Třeba říct, že tento rok se na Ministerstvu kultury poprvé objevilo více peněz na autorská stipendia. Ty se dají použít třeba i na pronájem ateliéru určeného na psaní nebo na studijní cesty spojené s přípravou díla. Je to dobrý kurs, jedna věc je ovšem zarážející: lze žádat o stipendium v délce až čtyřiaadvacet měsíců a zároveň v maximální výši osmdesát tisíc korun. Taková částka ovšem dovolí vzdát se svého civilního zaměstnání a plně se věnovat psaní maximálně na půl roku — jinak jde stále jen o příspěvek na přilepšenou. Stálo by za úvahu, zda stejnou sumu peněz nerozdělit mezi méně uchazečů s tím, že úspěšní žadatelé by skutečně mohli alespoň rok nerušeně tvořit; ať každý ukáže, co umí. Pak by možná literární kritici nemuseli žehrat na šedesáti-procentní knihy.

Ale asi vůbec nejlepší by bylo vrátit se do náruče Sidonie Nádherné. Ministerstvo kultury by jako zřizovatel Národního muzea mohlo zvážít, zda expozici o Rilkovi ve Vrchotových Janovicích nenahradit komnatami pro žijící spisovatele. Nebo zda by alespoň nemohli psát pod těmi zvony v expozici českého zvonařství.

Jan Němec je redaktor *Hosta*.

Proč se nečte Josef Kopta?

Před sto dvaceti lety se v Libochovicích narodil Josef Kopta, český spisovatel, který ve své tvorbě hodně zúročil svou válečnou a legionářskou zkušenost i poznání exotického Dálného východu.

Přišel na svět jako syn krejčího a tatínek jej poslal studovat obchodní akademii do Prahy. Od roku 1912 pak působil jako bankovní úředník až do doby, kdy do jeho života vstoupila válka. V roce 1914 narukoval, dostal se na ruskou frontu a velmi brzy nato i do ruského zajetí. Vstoupil tu do legií a působil v nich jako tajemník Informačně osvětového odboru. Při návratu s legiemi stačil využít času a podnikl i studijní cestu po Japonsku. Roku 1920 se vrátil do vlasti a brzy nato přijal práci tajemníka v Památníku odboje. Krátký čas redigoval časopis *Přerod* a pak ve druhé polovině dvacátých let knižnici Dobrá četba. Roku 1925 Kopta opustil armádu a věnoval se cele literární a novinářské práci. Působil od té doby v redakci deníku *Národní osvobození*, od roku 1933 pak v *Lidových novinách*. K práci spíše politické se Kopta vrátil i po další válce, nějaký čas tehdy pracoval pro ministerstvo informací a posléze pro kancelář prezidenta republiky, odkud jej ovšem po Únoru vyhodili. Zemřel v roce 1962.

Materiál k prvním pracím čerpal Josef Kopta ze své zkušenosti ruského legionáře. V této etapě se stal tvůrcem básní, fejetonů, divadelní hry, povídek a dalších prozaických útvarů, přičemž vrcholem jeho tvorby s touto tematikou je nepochybně románová trilogie o třetí rotě. Její první díl *Třetí rota* vyšel v roce 1924 a byl roku 1931 zfilmován Svatoplukem Innemannem. V hlavní roli

poručíka Suka mohli diváci spatřit Otomara Korbelaře, dále si ve filmu zahráli třeba i František Smolík, Zdeněk Štěpánek, Jindřich Plachta nebo Eman Fiala. Pokračováním byly romány *Třetí rota na magistrále* (1927) a *Třetí rota doma* (1934). Kopta ve svém pohledu na realie československého národního odboje postřehl i jeho temnější stránky. Popsal výstižně rovněž rozčarování z nadějí, které legionáři vkládali do nového uspořádání věcí. Čteme-li Medkovy oslavné legionářské romány, musejí nám poté Koptovy práce připadat až přehnaně neslavné, vlastně jen málo optimistické. Kopta však podal mnohem pravdivější výklad historických faktů právě proto, že se pokusil o střízlivější pohled.

Psychologicky propracované prózy lze v tvorbě Josefa Kopty sledovat už od novely *Pět hříšníků u Velryby*. Pětice válečných veteránů se v ní snaží jaksi vyzpovídat ze svých ošklivých válečných zkušeností, mezi něž patří vědomí provinění a očekávaného trestu. Jejich zpověď je současně velmi působivou obžalobou války, jejíž surovost znamená, že poznamenaní jsou i ti, kteří přežili fyzicky nezranění. Jejich poranění jsou totiž trvalejšího charakteru, neboť zasáhla jejich duše. Nejživější, patrně nejčtenější a rovněž zfilmovanou Koptovou knihou se stal román *Hlídač č. 47* z roku 1926. Poprvé jej v roce 1937 zfilmoval režisér Josef Rovenský s Jaroslavem Průchou, Marií Glázrovou a Ladislavem Boháčem. Další filmové podoby se pak téma dočkalo roku 2008 v režii Filipa Renče, v hlavní roli s Karlem Rodenem. To nám dává trochu zapomenout, že se o realizaci celkem úspěšně pokusil na počátku padesátých let Hugo Haas, i když děj přenesl do amerických kulís. Neměli bychom přehlížet ani fakt, že Josef Kopta byl známým tvůrcem knížek pro děti, jako byly *Antonín a kouzelník*, *Přívoz pod ořechy* a *Poštovní holub číslo 17*. Myslím, že nedávná věta z poněkud marxistické příručky o české literatuře dvacátého století Koptovi jako tvůrci psychologicky propracovaných děl značně křivdí: „Byl to autor, který se pokoušel o realistický pohled na svět.“

Libor Vykoupil je historik.

Téma připravili **Martin Stöhr** a **Patrik Linhart**

Lze přirozeně pozorovat, že čím je město vzdálenější, tím je menší. Sedím-li za stolem v Brně, pak města ležící někde kolem druhého konce úhlopříčky pomyslně křižující Česko — jsou svou velikostí pranepatrná. Tento paradox mentálního zeměpisu je zde umocněn tím, že vlastními obyvateli (!) je Česko považováno za malé s takovou vehemencí, že se zdá ještě menší než třeba velkolepé

Dánsko. Tato nepříjemná zvláštnost pak bývá vyvažována tím, že o to je hezčí, má tradici, historii a vůbec okouzljuje cizince nečekanou roztomilostí a dobrosrdečností. Zrada nastává tehdy, když si uvědomíme, že všechno to kulturně hřejivé najdeme jižně od Prahy, což je pravidlo, které pochopili i odborníci z Unesca. Nakonec i literární geograficky tematická čísla *Hosta* se

Český literární sever

Věnováno Pavlu Koukalovi

intuitivně držela tak nějak při jihu: Zlín, České Budějovice, Olomouc, Brno. Nicméně již předloni v Olomouci bylo jasné, že „časem se posuneme na sever“. Tentokrát tedy došlo právě na ta města, kam bychom stejně jednou museli: Děčín, Teplice, Duchcov... Města míst, jež dala Česku uhlí a z něj vyhřezlého ropáka, města vzdouvající se paradoxu mentální zkratky: považte roztomiloučký Český Krumlov

či umrněnou Litomyšl — ta by se třeba do Děčína vešla asi pětkrát. Právě na severu lze najít město, kde spí ve skále výtah i s revizorem, kde se pod domy dávno zašlé slávy německého obyvatelstva krčí český papundeklový nonstop, o co menší, o to ryčnější a neonovější, jak se na malou zemi s velkým srdcem sluší. Co je ale zdaleka nejpodstatnější — i zde se vyskytuje literatura. (-ekl-)

Země pustá, nesličná?

Severní Čechy v kontrastech (nejen) literárních

Ivo Harák

Když jsem ji poznal poprvé, byla to země nesličná a pustá, páchnoucí sírou a vařenými kostmi, šlachami a kůžemi dávno poražených jatečních zvířat. Krajina skrytá v dýmu továren. Teprve časem jsem si uvědomil, že ne všechno je takové, jakým se na první pohled jeví, že mezi oním dýmem je také mlha vystupující z řeky i zalesněných stráni, že v klapotu strojů lze kromě ubíhajícího času rozeznat též kyvadlo dívčích střevíčků, že ono zdánlivě nerozdílné a jednolitě se skládá z mnohého a rozmanitého.

Od břehů k horám

Možná mi pomohlo, že šlo o krajinu osvojenou, do níž jsem se nenarodil. Ještě dnes jsou mi v polosnu oním *doma* ulice starobylého Tišnova. Sedmadvacet let jsem byl jeho občanem, posledních třidvacet v ulici Halasově. Znamení? Cejch? Dost dlouho jsem za podstatnější pokládá to, že šlo o poslední z tišnovských ulic rozkládající se rovnou pod lesem, Klucaninou, tam, kde se kdysi nacházelo popraviště. Ze základů zdejší zbořené rozhledny bylo možné se přes špičky smrků rozletět pohledem daleko do kraje, nejtajuplnějšího v čase těsně předvánočním, když se spolu se smrákáním snášela minulost.

Vším tím jsem byl jaksi předpřipraven k rozkrývání vrstev kraje, do něhož jsem těsně po Listopadu přibyl co začínající vysokoškolský pedagog. V Ústí nad Labem jsem bydlel necelých deset let. A zase v jedné z posledních ulic na konci města. Možná bylo a je dobře, vidím-li město i kraj jen mezi příjezdy a odjezdy. Ve stále unikající přítomnosti. V prudkém napětí rozvíjejících se protikladů. Od skládek k neskladnému slovu. Od břehů k horám.

Každý příchozí, pokud není příliš otupělý, si tohoto napětí nemůže nepovšimnout. Například v podobě nejvýznamnější ústecké památky — kostela Nanebevzetí Panny Marie, rdoušeného sousedstvím postmoderního nákupního centra. Tradice se s přítomností střetá v zápase ne vždy téměř smrtícím. Někdy jde o sousedství, které bychom s trochou dobré vůle mohli nazvat smysluplným spolubytím. Nelze ostatně hovořit o jedné tradici či jedné přítomnosti, neboť budeme-li se držet „pouze“ literatury, při podrobnějším zkoumání nalezneme vrstev několik, podobně jako lze nalézt v základech nynějšího bankovního domu na centrálním ústeckém náměstí stopy osídlení od lovců mamutů až po století devatenácté.

Přeslechneme-li už pradávnu ozvěnu z keltského Lesa divokých sviní či křik germánských bojovníků, později u Loun přinucených k trpnému soužití s prvními Slovany, zůstává nám ještě půvabná legenda z první české kroniky, Kosmova anekdota o nočních cestách Libušina koně do Stadic. Anebo hrdinský zpěv z pera jednoho z jeho pokračovatelů o slavném vítězství u Chlumce, kde spojené armády Rakouska, Pruska a Ruska porazily

císaře Napoleona. Kraj „na pomezí“ se v českém středověku hrdiny jen hemží: tu zradivšími, tu ztrácejícími raději život než svou čest (Boreš z Riesenburka), tu věrně ochraňujícími hodnoty světské i duchovní (Havel z Lemberka). Daleko přes hranice kraje i středověku svítí světlý zjev svaté Zdislavy, patronky Libereckého kraje. Severní hranice království, bašta katolictví i jedna z kolébek reformace zrozené v ohni husitských válek. Litoměřice — nelze nezmínit humanistický duchovní oheň, v němž je jedním z polínek Havel Žalanský. Nelze nezmínit místo posledního pobytu před exilem jednoho z našich nejvýznamnějších pozdně renesančních myslitelů Pavla Stránského ze Zhoře. Uchvácen budyňským krokodýlem, menším, ale starším, než je ten brněnský, málem bych zapomněl na existenciálně vypjatý žalozpěv nad dobou i sudbou, Házmburkovu *Sarmacii*, či na to, že se nacházím na místě, kde pobýval alchymista Bavor Rodovský z Hustiřan.

Tvrdí-li se, že doba barokní byla dobou temna, odnárodňování, ztráty svobody i jazyka, je to stereotyp, který neplatí úplně ani pro oblasti pomezí. A budeme-li chtít být spravedliví, musíme říci, že severozápad Čech byl od raného středověku krajem dvojí kultury; dvojího, či spíše trojího jazyka. Nesmíme totiž zapomínat ani na univerzální latinu. Drobné šlechtické državy z obou stran Krušných hor byly prý jednou z kolébek minnesangu. V městečkách na české straně svůj talent bystřil předbojovník německého humanismu Jan ze Žatce, jehož *Oráč z Čech* patří oběma kulturám, jsa blízcem česky psaného *Tkadlečka*. O postupném převládnutí německého živilu nad českým mohly by svědčit rukopisné sborníky literárských bratrstev, tedy pokud by byly dostatečně prozkoumány a vytěženy. Ani nad nimi, ani nad pozdními výhonky baroka v jen sporadicky zatím vydávaných městských kronikách bychom neměli zapomenout význam Jungmannových a Máchových Litoměřic pro české národní obrození. Skanzen zubnický bude zase připomínat půvab bajek Vincencia Zahradníka.

Staré a nové vlny

Český živel se zde prosazuje dávno před rokem 1945 a nejen mezi státními zaměstnanci Československé republiky. Ještě za Rakouska-Uherska patří průmyslový sever k baštám anarchistů, nejen politických. Připomínám gellnerovsky laděnou poezii potomka bohaté židovské rodiny Lea Freimutha či Haškova přítele, neúplatně čestného, proti nacistům stejně jako proti českému poválečnému „gestapismu“ útočícího reportéra Michala Mareše. Koneckonců jsou v kraji místa trvale převahou česká — například starobylé královské město

Luna — Louny —, spojené s životními počátky čelného představitele parnasistní poezie Jaroslava Vrchlického, ale také s křehkým lyrikem tragického osudu Konstantinem Bieblem. Také s jeho strýcem, básnicím právníkem Arnoštem Rážem či s Karlem Konrádem, ve svých nejlepších dílech prozaikem „vančurovské“ ražby. Poválečné české osídlení zrcadlí své příběhy v pokusech poplatných více ideologickému diktátu než kvalitám estetickým. (Řezáčovy „budovatelské“ romány o osídlování pohraničí.) A jistě stojí za připomínku, že mýtus o „rudém severu“ má svou protiváhu ve svědectvích o stalinských lágrech; jedním z těch promlouvajících více fakty než uměleckou dikcí je *Řešení gama* od Jaroslava Brodského. Část jeho životního osudu byla úzce spjata s Ústím nad Labem. V kulturnějších šedesátých letech se objevují první pokusy o typizaci daného krajinného prostoru v literatuře. Nesmíme zapomenout především děčínského solitéra Vladimíra Vokolka, prověřujícího nosnost básnického jazyka vysoko nad řečištěm politických a myšlenkových frázi. Někdy vychvalovanou a mytizovanou, jindy zatracovanou „severočeskou literární školu“ reprezentoval zejména Vladimír Páral, který však od sedmdesátých let víceméně umělecky stagnuje. Důstojného pokračovatele Páral našel v Jiřím Švejdrovi. Svou prvotinou *Havárie*, ostře řezanou románovou studii lidského selhání a prozření v severočeském industriálním prostředí, nastavil zatím nepřekročenou laťku. Důstojným, byť méně „uživatelsky vstřícným“ konkurentem této prozaické větve se stává experimentální poezie Emila Juliše nebo nesyžetová zpovědní próza *Kde život náš je v půli se svou poutí* na sever vysídleného Josefa Jedličky.

Zmínil jsem „rudý sever“. Možná i proto, že jsem často slyšel a na řadě příkladů jasně spatřil, jak tvrdou zde uměla být normalizace, poznáváje, že v myslích a skutcích mnohých tato doba temna bohužel doposud trvá. Ano, narážím na činy politických špiček. Například na neuváženou likvidaci Činoherního studia, jež se svého času nezdařila ani vládnoucím komunistům. Asi nevěděli, že autorem tehdy premiérováného *Jakuba a jeho pána* byl Milan Kundera, třeba by jim to šlo lépe.

Jako se protiváhou bezuzdného rabování přírodního bohatství kraje (jak známo, až na odsunutý chrám padlo celé královské město Most) stávají zezdola budované ekologické aktivity, stojí tu proti Biafře ducha řada z kulturního podzemí rostoucích iniciativ. Někdejší undergroundové dění nalézá svůj obraz v románu Jana Pelce ... *a bude hůř*, trvale je zde ovšem přítomné v tvorbě i rozebrané osobnosti v Ústí nad Labem žijícího básníka Ludka Markse, představitele třetí generace

kontrakultury. V osmdesátých letech se významnou součástí boomu nezávislých kapel, velmi povšechně označovaných za „novou vlnu“, stávají mostecká Laura a její tygři či představitelé postpunkové teplické scény, s výrazným Miroslavem Wanekem v čele. Ze stejné éry nelze nezmínit Patafyzické kolegium (PAKO), inspirované Alfredem Jarrym, jehož jádro tvořili Eduard Vacek, Svata Antošová a zmíněný Miroslav Wanek, a Skupinu XXVI, původně softkřesťanského zaměření. Nejvýraznější je mezi jejími básníky dozajista Roman Szpuk, dlouhý čas také Tepličan. S tímto sdružením a jeho aktivitami už vplouváme do rozsochatých časů polistopadové demokracie (nebo spíše *demokratůry?*), a ačkoli na toto období pohlížíme věru bez iluzí, přece mu nemůžeme upřít, že likvidací cenzury otevřelo stavidla nejroztodivnějším kulturním aktivitám.

Polyparadigmatičnosti

Přes veškerou kritiku, již se sluší adresovat především slabé institucionální podpore uměleckého, literárního dění na severu Čech, je nutné konstatovat, že jeho současná pestrost snese srovnání se stejně pestrá minulostí. Ta ostatně do aktuálního dění mnoha způsoby prosakuje. Můžeme však také říci, že to, co se v literatuře odehrává, vyjadřuje rozeklanou duši kraje, jejímž viditelným alegorickým zpodobněním je obraz krajinný. Zároveň se tím dostáváme k dalším konkretizacím teze o jednotě a boji protikladů; i tímto „citátem“ cosi naznačuji. Snad je k mapování teplického (a severního) dění svým pobytem i stylem, nikoli jen literárním, více povolán duchovský Patrik Linhart, dokazující, že umělec musí být dostatečně šíleným, aby přežil. Upozorňuji tedy jen na nedávno vydaný sborníček z cyklu *Sever, západ, východ* věnovaný Teplickým a tamní kulturu diachronně i synchronně zachycující. Dotyčný do něj pod řadou pseudonymů (o některých zřejmě neví ani on sám) podstatně přispěl. Nyní tedy jen několik poznámek.

Život v příhraničí přeje kontaktům s lidmi jiné zkušenosti, národnosti, jiného jazyka. Platí to nejen pro kontakty česko-německé, ale také pro česko-lužickosrbské. Jsou pěstovány zdejší Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně i varnsdorfskou městskou knihovnou, reprezentovanou zejména básníkem, překladatelem a editorem Milanem Hrabalem. A třeba právě toto nutí místní tvůrce prosadit se za hranicemi kraje, leč jinde než v metropoli. Básník Radek Fridrich kdysi prohlásil, že severu Čech je někdy blíž do Brna než do Prahy. Otevřenost i uzavřenost se několikrát způsobem promítá například do potřeby překračovat hranice mezi jednotlivými uměleckými disciplínami — mnozí básníci jsou zároveň výtvar-

níky (Zelenka, Juliš, Tomášek, Fridrich), mnozí spisovatelé hudebníky (Wanek, Muška) nebo herci (Haidler). Polyparadigmatičnost krajového uměleckého dění dobře ztělesňuje například performer Jaroslav Karchňák. Otevřenost a uzavřenost se může koneckonců týkat i samotného „tvaru“. Takový Luděk Marks tíhne k velmi tradičním básnickým formám a na druhé straně jsou zde často k nalezení texty na pomezí literatury a psychoterapie. Viz antologii místních *mašibůlů*, kterou pod názvem *Kalné vody* sestavil litoměřický Jaroslav Balvín. Ona otevřenost (či uzavřenost) se dotýká také poměru k tradicím. Fridrichova sbírka *Řeč mrtvech* ožívá promluhami dávných německých obyvatel, stejně jako dědictvím Mastersovým či Slavíkovým. Postmoderně industriální básnění Tomáše Řezníčka a J. H. Kalifa při vši své povídací civilnosti vyjadřuje potřebu zakotvení, domova. Ale dané termíny nakonec můžeme vztáhnout také na sdružování zdejších autorů. Na straně jedné zde působí oficiální spisovatelská instituce, Severočeský klub spisovatelů v čele s prozaikem Ladislavem Muškou, a na druhé straně houština neformálních sdružení organizujících zajímavé akce (teplický Šlauch, ústecký KULT či Antropotyátr) a vydávající sice nízkonákladová, nicméně často velmi invenčně vypravená periodika. A tato sdružení — možná i proto, že se není o co prát — spolu velmi ráda a otevřeně komunikují i přesto, že vyznávají zcela jiný přístup k životu a také k umění. Odstředivá a dostředivá síla byly vždy součástí jednoho kyvadla dějin. Když upřeme svůj zrak od drobných aktivit k velkým jménům, vidíme, že i z daleka přichází géniové — Johann Wolfgang Goethe, Giacomo Casanova, Richard Wagner, Karel May — do tohoto kraje otiskli své stopy, které jsou těžko smazatelné.

Žrát, spát, topit a svítit

Jestliže jsem zde už několikrát zmínil rozpětí „od břehů k horám“ (dalo i název reprezentativní starší antologii severočeské umělecké scény), vlastně tím jen opisují kontrast, ono poněkud bizarní krajinné uclnění — od horizontály rozlehlých říčních niv po strmou vertikální krušnohorských tisícovek i o něco nižších (avšak také prudce strmých) skalisek bývalých středohorských sopek —, a tím také, a možná především, protiklad mezi hmotou a duchem. Je to protiklad, který nestojí jen mezi „výrobou“ a uměním, ale plodně vstupuje také dovnitř těchto a jiných entit. Vidíš-li tovární objekty devatenáctého věku, tušíš za nimi tytéž ruce architektů, které udávaly styl reprezentativním měšťanským vilám labských strání. A čteš-li tu nejbrutálnější erotickou lesbickou poezii Svata Antošové, zahlédneš kdesi na dně

Kráska s industriální surovostí: elektrárna Ledvice a Radovesická výsypka, v pozadí České středohoří

lidskou přítomnost, již nelze svléci. Přes starobylé městské zdi či clonu ještě zelených lesních velikánů zaslechneš hlas Emila Juliše; jenž na tvé ubezpečení, že teď, ve staroslavných Lounech, bude se mu psát lépe, překvapivě replikuje: „Kdepak! Most, elektrárny, doly, barevný kouř, hukot továren, To se to psalo!“ Analogie, kontrast sličné krajiny (přežívající dosud na východních svazích středohorských) s prokletím černého zlata v hlubinách nebo rozdíl mezi stále sterilnější oficiální tvorbou sedmdesátých a osmdesátých let a kreativitou undergroundových výhonků sem prorůstajících je snad efektní, ale plně pravdivý. Vzpomínám si na dávný vlakový rozhovor s jedním nerudným mužem. Když jsme projížděli kolem další chemičky, elektrárny, kolem velkolomu a tak dále a já už nemohl zadržet svou kritiku, naráz směrem ke mně zakřičel: „Ale žrát, spát, topit a svítit byste chtěli, že mladej!?“

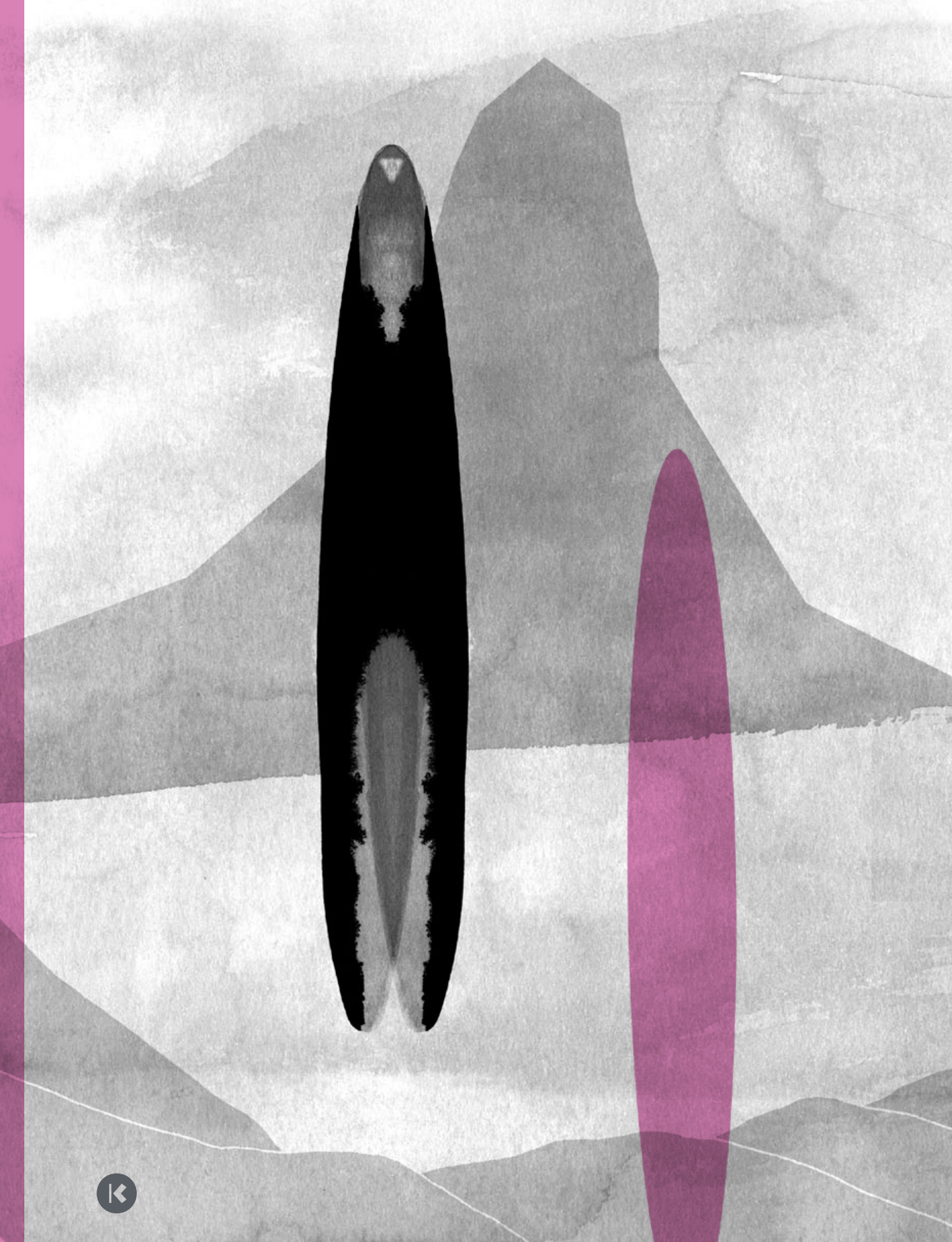
Uvažuji nad tím, jak literatura postupně objevuje věci skryté, až zapovězené. Neváhá se inspirovat dávnými osudy německy hovořících obyvatel, které už nevnímá jako cizí živel, ale jako součást zdejšího univerza, doposud živého v mýtech i v krajině. Vnímavost k těmto tradicím činí nás otevřenějšími k jinakosti. To, co se nám zprvu zdálo být cizí, až nepřátelské, stalo se znova podstatnou součástí naší vlastní integrity a identity. Do každého nového hledání vstupujeme s rizikem, že pod

úpravným zevnějškem se může skrývat prázdný, vyždářený prostor (jako v Sověty kdysi vypáleném kostele duchcovském) anebo že pro zdánlivě fádňící vnější úpravu a neveliký rozsah můžeme opomenout bohatou vnitřní výbavu (jako u renesančního kostelíka valtířovského). Skryté se nepoddává snadno, je třeba hledat klíč a odemkat. Jedná-li se ovšem o kulturu, o literaturu, našťástí nezůstává po odkrytém tajemství zplanýrovaná země s vyradýrovanými vesnicemi, a dokonce i městy. Naopak. Cesta do hlubin je poutí archeologa, pokusem o rekonstrukci, navrácením jmen... Ano, také nyní zde hovořím o severočeské literatuře.

Snad bych mohl skončit tím, že většinu hranic, hran i protikladů nosíme především sami v sobě. Teprve díky přímému setkání s našim nejzazším severozápadním úkrajím jsem se naučil rozeznávat nejen mezi oděrem ze Spolchemie a ze Setuzy, ale také jsem poprvé rozlišil vůni rozkvetlých mahalebek, rozemnutého česnáčku nebo přežralých morušů. Věřte nebo ne, také tato pasáž je o literatuře.

Autor (nar. 1964) je literární kritik a básník. Působí na katedře bohemistiky Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Sever na úd hever

Běsy a krásy českého severu

Patrik Linhart

Kreativci České televize anoncují pořad o českém severu jako pozvánku na adrenalinový výlet. Časopis *Reflex* referuje o Teplicích jako o vybydleném městě heren. Spisovatel Emil Hakl píše, že Ústí nad Labem pozná jen skrze odporný chemický zápach. O Děčíně, Mostě a Chomutově už raději nikdo ani nemluví. Jen režisér Bohdan Sláma užívá sever jako atraktivní kulisy pro své tklivé příběhy. Šumava, jak říká Josef Váchal, je umírající a romantická. Sever, Sudéta, co opositum rovněž keltského pojmenování Gabréta (Šumava), se honosí adjektivy magický, industriální a zpustlý, jako by šlo o mluvu kapitána pirátů. Od konce osmdesátých let dvacátého století nabíral sever dech na roli kulturní a brzy se severočeská hudební, divadelní a literární scéna stala fenoménem.

V desátých letech tohoto století řada talentovaných tvůrců odchází do Prahy. Někdejší euforii převálcovala prostá skutečnost, že v severních Čechách není práce. To souvisí i se zánikem klubů alternativní rockové scény, které tento region rytmovaly. Ovšem jak říkal Lovecraft, „nezemře nic, co neumírá / po věkách přejdou věky / smrt smrti bývá“, tak dle mého skromného názoru nezanikne ani umění na

severu, dokud tu bude žít alespoň jeden člověk. V roce 2006 v rozhovoru s Mirkem Balašítkem si jihočeský spisovatel Jiří Hájíček umiňuje: „Chtěli bychom vytvořit něco podobného, co existuje třeba v Děčíně v severních Čechách kolem Radka Fridricha nebo Patrika Linharta.“ Děčínský Zarfest pořádaný poslední srpnový víkend stále existuje a každou první sobotu v měsíci se v Teplicích koná pásmo autorského čtení, performance a bůhvíčeho ještě zvané Na ležáka. I když se headhunteri čili Kopfjägerové z Cajzlova snaží, seč mohou, stále tu ještě je dosti početné publikum, které ocení výkony zdejších znamenitých umělců.

Pohraniční pevnosti

Severní Čechy do jisté míry připomínají Wales — magická pohoří zahalená oparem, kuželovité kopce imaginující mohyly vymřelých národů a brutální uhelné doly a lomy. Šachťácká města Chomutov a Most, lázeňské Teplice, chemické a vysokoškolské Ústí nad Labem a šifácký Děčín. A to nesmíme zapomenout na staroslavná města Litoměřice, Louny a Žatec, která hrála ve středověkých Čechách prim, když výše uvedená industriální centra byla ještě prdítky. Leč nechci čtenáře zatěžovat staletími a přejdu k současnosti. Ohnisky dění na současném severu jsou tři města.

Ústí nad Labem má výhodu přirozeného středu kraje, výhodu vysoké školy a neutuchajícího, byt klesajícího zájmu studentů najmě pedagogické fakulty o literaturu. (Ze studentského okruhu vzešly za posledních dvacet let výrazné literární časopisy *Okruh*, *Pandora* a *H_aluze*. Dva poslední dosud působí víceméně v Praze). Přes přílivy a odlivy nadějných adeptů poesie ústecké „pedagogické“ fakulty zůstává ústeckou devisou legendární kapela Houpací koně, jejíž frontman Jiří Imlauf učinil svými básnickými texty pro toto město víc než všichni literáti dohromady. Samozřejmě s výjimkou takového Ivo Haráka, Martina Fibigera či Lukáše Marvana.

Děčín se dodnes manifestuje aktivitami, které v polovině devadesátých let probudili básníci Radek Fridrich a Tomáš Řezníček. Díky tomu vznikl literární (a rovněž výtvarný a hudební) festival Zarafest, Literární cena Vladimíra Vokolka a pravidelná autorská čtení v městské knihovně.

Teplíce vycházejí z kořenů punku a patafyziky. V roce 1982 zde vzniklo první Patafyzické kolegium mimo Paříž — a nadto v socialistickém bloku. Obyvatelé Teplíc (stejně jako celých severních Čech jsou z osmdesáti procent poválečnou náplavou) byli konfrontováni více než v jiných městech severu s antagonistem krásy (lázeňské domy pro Goetha a spol.) a zludračelé industrie. Právě ta industriální dravost spojená s básnickou elegancí dala vzniknout kapelám jako Už jsme doma, Mimo zákon nebo iniciačnímu bandu osmdesátých let zvanému Svaz Áček.

Jistě jste nabyli dojmu, že zatímco v Praze a v Brně a vůbec v zemích českých se pěstuje kultura po generace, vzdělání jako by se dědilo z otce na syna, z Ivana na Ewalda, ze Lva na Ivana, nemluvě o tom, že dědeček a především babička zavazují, zde na severu je to jaksi naruby. Otcům zakladatelům táhne nanejvýš na šedesátku, kontinuita s minulostí je zpřetřhána, někdejší silná sudetoněmecká literární scéna byla umlčena, ať již odporem k třetí říši, nebo naopak nezdravou vazbou na ni, o předválečné literatuře české vědí jen akademici nebo zanícení diletanti a díla Emila Juliše a „severočeské školy“ byla svého času vnímána jako ojedinělé výkřiky z periferie. Jen pro příklad: pětapadesátiletý průkopník industriálu a punku, duchovní otec Vyžvejkle Bambule Jiří „Závodák“ Závodný je považován za zasloužilého skladatele a krásně zachovalého starého pána (jak kdysi řekl Ambrose Bierce o generálu Grantovi).

Nezačínali jsme na braunfeldu

Kněz Christian Lehmann v polovině sedmnáctého století o krajině pod Krušnými horami píše: „Co mám říci odalekých, děsivých, vysokých, surových a nejistých lesích, hlubokých údolích, strašlivých statcích, ohradách na návrších, příšerných a hrozných stezkách, na nichž mívají svá rejdiště a kde straší zlí duchové a ďábelské masky...?“

Smutnou pravdou je, že pověsti zdejšího kraje jsou ze dvou třetin takofka ztracené, neboť byly odsunuty

spolu s původním obyvatelstvem. Příznějme však, že na druhou stranu je to pro současné básníky ráj, mají svou panenskou Austrálii, kde „kakaduové řvou hlasem d'áblů“, a mohou se stát stvořiteli nové mytologie.

Krajina Sudet čili Lesa divokých sviní (v úřednické mluvě Ústecký kraj, můj návrh *Sudetengau* byl ouřady oslyšen) je semeniště básníků drsných, se smyslem pro černý humor, i básnířky jsou tak nějak odtažitě, temné.

Leč ono tomu nemůže být jinak. Zde se nejvíce míchal živel český, židovský a německý, nyní i vietnamský a cikánský, a od let tu byly nejvášnivější národnostní třenice. Jako by vše probíhalo podle hesla „Kdo zbude, bydlí“. Ostatně i kafkolog Gustav Janouch prý působil po válce v mostecké „vlastenecké“ gardě známé jako Rudá pěst. V Ústí házeli Češi Němce do Labe. V Posto-

loprtech dokonce proběhl řízený pogrom. Babička vyprávěla, co dělali Němci v roce 1936 v Teplících, ale to zde nechci ventilovat, neboť to není in. Ale pojďme dál. Normalisace a bezbřehá těžba. Jedna vesnice po druhé padají do jámy X. Emil Juliš píše, že už nerozeznává, jestli jsou před ním obzory hor nebo výsypky hald. Duchcov i se zámek a tím svým Casanovou se užž loučí se světem, když někoho napadne, že zde „Masaryk nechal střílet do dělníků“, a prásk! Díky viaduktu mezi ghettem a „zemí nikoho“, tam, kde se to kdysi stalo, je město i se zámek zachráněno. Na skládce chemického odpadu za Ústím spustí anglická vědecká expedice sondu a s křikem uteče pryč. Prý tam vznikají takové organismy, že ani ten nejbéčkovější americký biják by na lepší nepřišel. Ovzduší na hovno, Krušné hory bez stromů, slabší jedinci se stěhují pryč, harantům se lámou kosti, ale zato mají svačiny zdarma. Jednátého listopadu 1989 je v Teplících první ekologická demonstrace. Smogová revoluce později získává epiteton „sametová“. Před KV KSČ v Ústí nad Labem pšoukne bomba (v roce 2014 stejnou akcí vyhrožují aktivisté v souvislosti s likvidací Činoherního studia). Revoluce, svoboda, všechno v richtigu. Gigant Nestlé kupuje děčínskou čokoládovnu Diana. Diana se zavírá. Jako všude. Němci jezdí na sever na gábl, pro benzín („Das ist nicht Normal, aber Super!“) a k zubaři. Severočeští germanisté překládají zubařům. Němci bez zubů. Zámek Jezeří se naklání nad důl Československé armády zvaný Armageddon. Oscar Ryba zaznamenává vyprávění

● Severní Čechy do jisté míry připomínají Wales — magická pohoří zahalená oparem, kuželovité kopce imaginující mohyly vymřelých národů a brutální uhelné doly a lomy. ●

Ludka Markse z ochozu zámku: „Ervěnice, Dřínov, Čachovice... [...] Táhleta vesnice se jmenovala Albrechtice. Zbořili ji vysloveně cvičně, tady se totiž nikdy těžít nemohlo.“ Gigant Paroubek se chce naklýchovat na sever. Vyžvejká Bambule mu to tak trochu zkazí. Po Labi jezdí ochránci přírody oděni v bobří kůži. Dálnice D8 proniká Českým středohořím. Heslo dne zní: „Nejlepší je litéj beton.“ Na magistrátu v Děčíně se servou dva inženýři. Je to tak vážné, že o tom píše *Respekt*. Pozdrav „respekt, pičo“ si razí cestu k lidským srdcím. Nejstarší severočeský klášter obývá německý opat, devětatřicet bezdomovců a jeden civilkář. Osekem se nese legenda, že tam sídlí Alibaba a čtyřicet loupežníků. Město Ústí nad Labem buduje špicový most, který vede z krematoria přes řeku do skály. V pinkách na výsypce Pokrok se objevují salamandři. Řeka Labe vytváří díky pětisetleté vodě nádherný landart ze zahrádkářské kolonie v Děčíně. Policie v Radčicích u Litvínova zastaví procesí a zabaví 1,2 metru vysoký krucifix v přesvědčení, že jde o bandu čorkařů. Ústecká universita má asi padesát fakult. Teplický podnikatel si založí vlastní vysokou školu a stává se inženýrem. V Rumburku, v Litvínově a v Duchcově se to rve hlava nehlava. Místní si už ani nedokážou představit léto bez policejních vrtulníků nad hlavou. Městy pochodují skinheadské mažoretky, cikáni jsou nevinní. Ten radí pogrom, ten zase usmíření. A Pražáci chápou Čechy jako zemi od Prahy na jih. Já radím lásku. Jdu příkladem, beru si v Krušných horách sudetskou Němku z Mikulova a přepínám na kanál, kde běží *Uloupená hranice* a zrovna ta pasáž s přestřelkou mezi našimi vojáky a ordnery. Jenže, pro mou ženu to nejsou naši vojáci, nýbrž její ordneři. Proto říkám: „Lásko, tajto nebude náš rodinnej film.“

Tím uzavírám tuto, uznávám, že kapku svojskou, však faktograficky správnou, kapitolu a přecházím k osobní konfesi. Však nebojte se, nebudu příliš demlovský.

Ta země smrdí koudelí

Tak soudil Josef Váchal o severních Čechách, které mírně řečeno neměl rád. Dovolím si polemizovat. Když vystoupím v Teplicích, mám chuť kleknout na zem a líbat chodník (a občas to udělat opravdu musím), neboť toto město a tento kraj miluju. Svatava Antošová píše, že každý básník má své místo — svůj locus solus. Radek Fridrich magickou Tisou, skalní město obývané Šrakakelem,

kde chodí Vlašský Daniel, kde se ozývá ptakolidské *krooa krooa*, Roman Szpuk horu Pramenáč čili Bornhauberg, nejvyšší horu východních Krušných hor, Svatava pahrbek na náhorní rovině Krušných hor zvaný Komáří vízka — dle Mückentürmchen (kde se nechala inspirovat k básni „Já mám holu z Komárky / dám jí za dvě polárky“). I já mám rád vřesoviště v Krušných horách, kde se líhnou draci a kudy se do Sas pašoval cukerin (jak vzpomíná Haškův přítel Franta Sauer). Ostatně říká se, že není místa bez strážné duše — tato strážná duše se projevuje dvěma náboji: spirituálním a sensuálním. Kraj, jenž své srdce skrývá v trojúhelníku Tisá — Milešovka — Pramenáč, zkrátka v ssutinách opárenského hradu, projevuje se čistě spirituálně. Zatímco Krušné hory jsou sensuální — Roman Szpuk píše, že z krušnohorských výšin hleděl do zapadajícím sluncem osvětleného kraje, jenž mu žehnal. Tím krajem bylo právě Středohoří.

Osobně mám za to, že Šumava je rovněž ducha spirituálního a co se například Vesuvu týče, zdá se mi spíše sensuálním. Duchové toho či onoho náboje vysílají silné podněty vnímavým jedincům, kteří se stávají původci legendárních vypravování zabarvených spirituálně nebo sensuálně. Šťastné je místo, které se rozpíná mezi oběma póly: projevují se zde síly natolik protilehlé, že rozbíjejí jakékoli umělé terarium harmonických

a ateistických nálad, i ti největší tupci se stávají nevyzpytatelnými a tajuplnými. I zvěť zde žije, ač jinde by pošla. I básním se zde daří, byť si hospodaří v mozku člověka jinak průměrného. Všechna sláva diktována je věčným soubojem dvou duší, které se nechtějí smířit v bídné mesalianci, totiž sňatku nerovném. Svět, ba dokonce ani naše země však našťastí není tak zoufale nudné místo. Dokonce to není jen jedno místo, neboť my, poutníci, hospodští povaleči či prostí znalci bonviváni sedíme naráz na dvou prdelích. Možná právě teď sedím s přáteli u zimního ohně — a zároveň, jak poznal Arthur Machen: „Sedíme mezi pustými skalami, u mrazivých potoků... A kdo jsou naši společníci?“

Domnívám se, že všichni severočeskí básníci milují (byť přesnější může být *kafkovský termín hasliebe*) Rio Granko čili Albis vulgo Elbe alias Labe, zvláště pak ve třech místech:

— tam, kde tento hnědý veletok protéká žlebem zvaným Porta bohemica, respektive Porta sudetica (jak to ten který soudruh bere);

9 Domnívám se, že všichni severočeskí básníci milují (byť přesnější může být *kafkovský termín hasliebe*) Rio Granko čili Albis vulgo Elbe alias Labe. 6

- tam, kde se tyčí hora Radobýl, kde Mácha rozepsal svou poslední báseň, a pod horou je podzemní továrna třetí říše Richard III., kde se prý dosud skrývají tajné zbraně, ba dokonce proslulé létající talíře (podle sisfovských skeptiků však tato část ukrývá jen registry, psací stroje a tuny razítek);
- tam, kde je Říp náhle na dohled. Hora Říp, znáte to: „Na horu Říp jde procesí a duchové tam poletují...“

Ti poetičtější z nás pak zamilovaně hledí do překrásných a obrovitánských džuzen severočeského hnědouhelného revíru, kde slovy anarchistického básníka devadesátých let devatenáctého století Františka Cajthamla-Liberté: „Kolkolem les; a v zeleni a tichu / spí v rozvalinách vyčerpáný důl. / Rum, žlutá kaluž hnije v jeho břichu, / a žáby vždy zde najdou plný stůl.“

Karma severu

Kdysi jsem si Oscaru Rybovi postěžoval, že Roman Szpuk se odstěhoval do těch zaprděných jižních Čech. Oscar, aniž by zbrunátněl, opáčil: „To — jako — myslíš, že když Teplice hrajou první ligu, tak sou lepší?“

Být Severočechem a nevzít draka — považte, proč tu vůbec mnozí z nás ještě setrvávají, když z každého zákoutí ta země volá: „Ty tu nejsi zdejší, *du Ker!*“ Jaké poučení plyne z toho, co jsem zde vypsal? V této nejisté krajině, kde se mapa mění pod rukama, kde se, slovy Václava Vokolka, „názvy mění jako karty v rukách falešného hráče“, zůstává jen jediná jistota, platí jen jediné pravidlo: Zůstat nepoučitelný!

Autor (nar. 1975) je básník, výtvarník a performer. Žije v Duchcově.

Sliboval hory, splnil doly

Severočeské stříhy

V deníku básníka Ivana Slavíka *Hory roků* (Triáda, Praha 1999) čteme zápis z 19. února 1977: „Jeden krásný zážitek jsem měl loni o prázdninách. Týden se slunným letním počasím jsme strávili se ženou v Žalanech u Teplic, v Českém středohoří, té fantasticky krásné krajině, na chatě pátera Šupy, který mě před pětatřiceti lety pokřtil, uprostřed jeho vinohradu. Listí révy šumělo, můj Otec mě měl rád a já jeho, byli jsme šťastni.“

České středohoří a Krušnohoří učarovalo i velkému malíři německého romantismu Casparu Davidu Friedrichovi. Nicméně jeho lančaft „Česká krajina s Milešovkou“ zdobí knihu *Mährische Novellen* (Berlín 1989) z edice Deutsche Bibliothek des Ostens. Taková chyba od bratrů Němců opravdu zamrzí, neboť Němci jsou i přes četné šarvátky více pokrevními bratry Severočechů než takoví Slováci. Jistě, přeháním, Němci bratry nejsou. „Chovej se přirozeně v cizím kraji, který je ti vlastní drsnou náturou. Žijí tu chrlíči vírivých snů, pieroti frašek, přelstívači náhod. [...] Smrky mluví německy, břízy cikánsky, duby rómsky, kopřivy světsky, jedle česky, vazelína bůhvíjak,“ píše editor Milan Kozelka v úvodu své antologie *Od břehů k horám* věnované umělecké scéně severních Čech (Votobia, Olomouc 2000).

Ano, barva nebe odpovídá zmuchlanému a trochu umolousanému prostěradlu. Barokní budova jeníkov-

ského kostela se v takové stafáži vyjímá jako bába na kolotoči. Děravým prostěradlem prosvítá zlatisté maso slunečního boha. Kostelní hodiny odbíjejí pravé poledne — nejtajemnější část dne. V knize *Uhlí a smrt* Aloise Šefla čteme:

1879, důl Döllinger zatopen po průvalu termálních vod, utopilo se dvacet jedna horníků, voda pronikla i do sousedních dolů a na Nelsonu si vyžádala dvě oběti;

1887, důl Viktorin, částečně postižený průvalem termálních vod před osmi lety, se tentokrát stal ohniskem, odkud voda určená lázeňským hostům postupně zaplavovala okolní doly — znovu Döllinger, znovu Nelson a znovu Giselu;

1892, důl Viktorin postihla tatáž katastrofa do třetice, zaplaven zůstal po čtyři roky.

Zde se opravdu rozbujel tajný život s kořeny v industriální surovosti. Ba ani v této sociální situaci se Češi s Němci nesmířili. Říká se: „Všude lidé, v Chomutově Němci.“ A Němci vymysleli toto: „Dux ist jix, Brüx ist nix, Komotau immer blau.“

Nerad bych, kdyby Severočecha laxe a povrchně definovala Kozelkova slova: „XY přišel, obsadil grunt a zůstal. Vetřel se drze do ovzduší, sliboval hory, splnil doly.“ Každý však cítí, že Kozelka se neplete. Luděk Marks je mnohem konkrétnější: „I kundy tu musej být pěkné, ale zčernalé od spermií velkobagristů, troglodytních ještěrů, odkrytých pod skrývkou jílu, kteří přes den spějí!“ (*Host* 3—4/93).

Foto Radim Neuvirt, 1988

Teplice 1988: Patafysika normalisace na plné pecky

„Nikde jinde nejsou koncentrovány kontrasty v takové míře a v takové blízkosti... Kde jinde v Čechách se během krátké vzdálenosti přesuneme z teplomilných stepních do téměř subarktických tundrových biotopů?“ píše Václav Poštolka, geograf, ekolog a rodák z Chomutova. V textu, který napsal krátce před smrtí, čteme, že zde stále „působí setrvačnost myšlenkových stereotypů“.

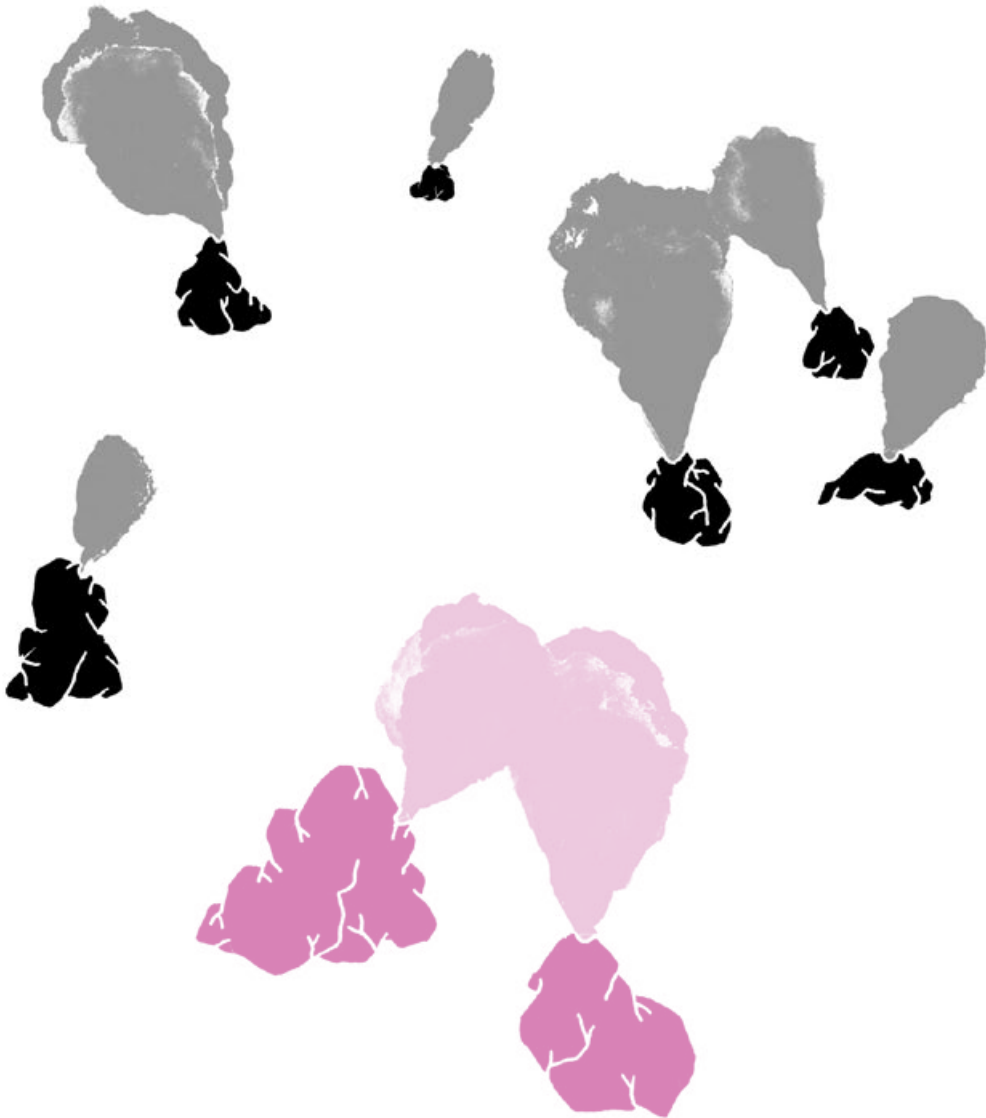
Prahu od Teplíc na mapě dělí jen devadesát devět kilometrů, ve skutečnosti je třeba projet dva paralelní vesmíry, než se ocitneme na opačné straně. Jiří Peňás ve svém Fotoblogu *Lidových novin* píše o Teplících, ale nejsem si zcela jist, zda tam opravdu *byl*. Přesně řečeno byl tam i nebyl. To se samozřejmě stane vždy, pokud někdo píše o nějakém cizím, osudem zkoušeném městě, které leží, jak by řekl malíř Kubin, *an die andere Seite* neboli v Sakrabonii či v upíří zemi Averaigne, zkratka v cizí zemi. O jiných městech píše Peňás s láskou a zaujetím, o Teplích a o Duchcově však s obavou a nejistotou. „Má představa Teplíc byla konvenční a jistě povrchní:

zdevastované město v Sudetech zahalené smogem a ožrané ze všech stran povrchovými doly, město, kde se sice sešel Goethe s Beethovenem, ale dneska se tam schází tak pasák s ludrou a hnus s beznadějí — no, to trochu přeháním. Abych těm Teplickým nekřivdil, jako kluk jsem miloval Přemysla Bičovského, který hrál za Sklo Union Teplice.“

Nedovedu si představit, že by tomu někde jinde mohlo být jinak. Rozhodující v tomto překračování vzdáleností je prvek úžasu, konvence bez konvencí a neustálá přítomnost mocné hrstky, která existenci toho kterého sídla odůvodňuje ne-li před Bohem, tak aspoň před věčností. Proto je zcela adekvátní finále předmluvy Milana Kozelky ze zmíněné antologie: „Místo vlčic vyjí sirény, místo vztekklých psů vrčí strojové mechanismy. Mlhy bývají omamné, chmelnice jsou dárkyněmi příštích kocovin, kašel je projevem slabé vůle. Když přší, tak přší...“

Sestavil **Patrik Linhart**.

Vědomí viny

Krajina v uhelném obklíčení

Pavel Koukal

O tom, jak probíhalo v průběhu posledních dvou staletí „přetváření“ krajiny kolem Duchcova, nás nevymluvněji poučí umění výtvarné prostřednictvím malířských a grafických vedut, oblíbených již od první čtvrtiny devatenáctého století. Jejich nejpilnějším a v detailech nejvěrnějším autorem býval saský malíř Carl Robert Croll, jehož doménou byla panenská krajina v okolí zámku Jezeří, ale přes lobkowiczskou Bílinu se dostal až do Duchcova. Přibližně ve stejné době můžeme hledat prvopočátky nadšených slovesných vyjádření o zdejších pamětihodnostech v deníkových záznamech dávných cestovatelů typu Johanna Wolfganga Goetha či Karla Hynka Máchy, které jsou vlastně jakýmsi předobrazem pozdějších turistických bedekrů a průvodců.

Navazovaly na ně kresby a obrázky poutníků Joachima Preisse, Ernsta Gustava Doerella a ilustrátora Ottova díla Čechy Antonína Josefa Levého, kteří je dovedli k naprosté dokonalosti. Malíři, putující stále ještě nedotčenou krajinou na prahu průmyslového věku, se již potkávali s železnicí, ale vznikající průmysl je prozatím nijak neoslovil. Na sklonku devatenáctého století se nejvážnějším konkurentem jejich realistické kresby stala fotografie, na níž se náhle objevily desítky šachet, převážně hlubinných, s provozními budovami, komíny a těžními věžemi, architektonicky bezesporu velmi zajímavými.

Aniž by kdo tušil, že se v budoucnu vynalezne dlouho záměrně nesrozumitelné slovíčko ekologie, první znepokojivé zprávy o stavu zdejší krajiny podávají průkopníci fenoménu, který bude později označen jako sociální poezie. V okolí již tehdy opuštěných šachet na Duchcovsku čerpal své dojmy především krejčí František Cajthaml-Liberté: „Kolkolem les a v zeleni a tichu / spí v rozvalinách vyčerpaný důl. / Rum, žlutá kaluž hnije v jeho břichu, / a žáby vždy zde najdou plný stůl..“

Tam, kde byly mocné uhelné sloje nízko pod povrchem, vznikaly postupně skrývky čili povrchové doly, ve kterých

se úspěšný podnikatel mohl snadno nabažit téměř okamžitým ziskem. A tak se již od sedmdesátých let devatenáctého století vedle důstojných hlubinných dolů rozmnožily rozlehlé jámy povrchových uhelných lomů kolem celého jižního Duchcova, které se rychle měnily ve vyuhlené oprámy. Zcela se změnila krajina od Christiany a Antonie nedaleko železničního viaduktu (který až mnohem později získal přívlastek „duchcovský“) přes důl Johann (který se v lidovém podání proměnil v Johannu a pod jejím počestným jménem Jana dal název dnešnímu montážnímu místu Severočeských dolů) až k mosteckému předměstí, kde kolem několika velkých skrývek lomu Petr a Pavel začal kdysi jako první podnikat náš „nejstarší havíř“ Johann Teucher. Za zámeckou zahradou těžil po pravé straně neustále se propadající staré silnice na Hrdlovku původně hlubinný a pak povrchový důl Pozdvížení kříže, který krmil uhlím nejstarší duchcovskou sklárnu firmy Rindskopf.

V krajině za rybníkem Barbora a novým hřbitovem, kudy mezi Duchcovem a Lahoštví vedla původní silnice do Teplíc, těžily již od osmnáctého století nejstarší hlubinné doly Nejsvětější Trojice a Valpurgis. Spolu s jejich povrchovými nástupci ji později rozvrtal také důl Václav a velké oprámy pod duchcovskou Habeší se zastavily až u lesíku Grünze, jen kousek od současné silnice na Teplice. Pokud budeme v širších kruzích pokračovat ve směru na jih, na mělké a bohaté sloje uhlí jako první doplatily okolní obce, z nichž přece jen nejlépe dopadla v roce 1910 ves Zabuřany, kterou na tehdejší dobu velmi osvěceni podnikatelé Baldauf a Rudolf kompletně postavili na novém místě, včetně barokního kostela. Podobný osud stihl v polovině dvacátých let i staré Chotějovice a také Ledvice musely již v letech 1917, 1919 a 1921 ve třech etapách oželeť kusy svého osídlení, aniž by zatím tušily, co je v budoucnu čeká...

Díky těžebním aktivitám dolu Jirásek, jehož pobočný lom „Světecké pole“ zhltnul také část obce Světec,

pak město Ledvice v letech 1955 až 1965 málem zcela zmizelo ze světa. Důl Julius Fučík se v padesátých letech zakousl do části Želének a později za viaduktem pohltit Šťastnou hvězdu a pod závodem Stavosklo Christianu. Činil se i povrchový důl Pokrok, který zprvu odklidil ze světa všechny duchcovské satelity, počínaje sklárnou Rindskopf, nedalekou Zikánkou, Johannou, hornickými koloniemi Emma a Union i liptickým nádražím. Po roce 1956 si drze troufl na značnou část duchcovské zámecké zahrady a dílo zkázy bylo dovršeno dne 4. července 1958 odstřelem kopule kostela Nanebevzetí Panny Marie v neobyčejně cenném barokním areálu duchcovského hospitálu. Spolu s ním zlikvidoval i Límovu a Pechholdovu vilu a usedlost povozníka Koudelky na konci Hrdlovské ulice, provozujícího velmi prospěšnou službu, obecně označovanou slůvkem „hovnocuc“.

V sedmdesátých letech pak došlo i na prastarou obec Liptice s valdštejským hospodářským dvorem a o málo později i na monumentální velkostatek Nový Dvůr u silnice k libkovičkému letišti. Ve směru na Hrdlovku zmizel jeho satelitní Starý Dvůr s ovčínem. To však již nastalo období velkolomového dobývání uhlí a doly Jirásek, Fučík i Pokrok pohltit Velkolom Maxim Gorkij, který v o něco širším kruhu převálcoval rovněž obce Břežánky, Břeštany a Jenišův Újezd. Na likvidaci spojených obcí Hrdlovka a Nová Ves ve dvou etapách s vročením 1965 a 1976 má hlavní zásluhu hlubinný důl Alexander, tehdy ovšem opatřený na vrcholu těžních věží zářící hvězdou a nad hlavní bránou čestným názvem „Důl President Gottwald“. Díky Maximově maximální nenasytlosti byl ironií osudu uzavřen ještě před vyuhlením nejkvalitnějších slojí v revíru, aby mohl ustoupit milionům kubiků výsypky Pokrok, která ve jménu pokroku zalehla Starý i Nový Pokrok, vilovou hornickou osadu, poslední, která Duchcovu ještě zbyla.

Obkroužíme-li dále Duchcov ve směru na Dolní Háj, nemůžeme opomenout, že také tato obec obětovala hlubinnému dolu I. máj (Bihl, Hana) jednu ze svých ulic. Mnohem více škody způsobil ovšem hlubinný důl Barbora, který z důvodu poddolovanosti nechal už v padesátých letech zmizet ze světa dvojici vesnic, jejichž zbytky dodnes nacházíme uprostřed náletových lesních porostů u Oldřichova — Dřevoruby, Kocourkov. Staré Verneřice

smetl v roce 1959 povrchový důl, který dostal název Dukla, a z protější strany nenažraně pohltit velkou část obce Košťany i s kostelem a polovinou náměstí. Po vyuhlení se proměnil v rekreační nádrž Barbora, která veškerou spoušť milosrdně zakryla vodou a dočkala se i blahořečení od všech vyznavačů koupání a letních sportů.

Vraťme se ale zpět k Duchcovu. Nebylo vůbec nadnesené, když básník Ilja Bart, který již roku 1957 komentoval likvidaci zámecké zahrady konstatováním, že „prošla městem katastrofa“, v roce 1973 označil Duchcov za „poloostrov v uhelném oceánu“. Uhelné doly, které v sedmdesátých letech devatenáctého století nastartovaly jeho neobyčejnou prosperitu,

jej totiž málem zahubily. Naposledy se o to pokusily v sedmdesátých letech, kdy byla v souvislosti s ničivou „velkou variantou těžby“ znovu zpupně vyslovena možnost obětování zámku i s částí náměstí a přilehlým jižním městem. Absurdně tehdy Duchcov již podruhé zachránil jeho „zázračný“ železniční viadukt, coby „národní kulturní památka“ daleko cennější než valdštejský zámek i klášter v Oseku.

Poslední kolečko, které absolvujeme kolem břehů našeho „poloostrova“, je již spojeno se zacelením nehorších ran na těle matky země a návratem krajiny, byť v její přetvořené podobě. Není náhodou, že s rekultivací se před sto lety začínalo také na Duchcovsku a prvním rekultivovaným územím byla krajina podél potoka protékajícího mezi Duchcovem a Osekem. Na počátku první světové války tam byli nasazeni ruští zajatci, kteří zkultivovali území kolem valdštejské jilmové aleje včetně „Najtajchu“ (Neu Teich), Nového rybníku, který za první republiky sloužil také jako duchcovské koupaliště. Vcelku úspěšně bylo tehdy obnoveno krajinářské propojení Duchcova s nedotčeným územím pod městem Osekem.

První rekultivace po druhé světové válce byly motivovány nutností ukládat vytěženou zeminu mimo areál rozšiřujících se skrývek, a tudíž jim logicky předcházelo zakládání rozlehlých vnějších výsypek. Tak byly v padesátých letech zavezeny výsypkou dolu Julius Fučík rozlehlé oprámy na území táhnoucím se od Želének podél duchcovské cihelny a pod Habeší až k lesíku Grünze, které se v šedesátých letech proměnilo v první lesnickou (a částečně i polní) rekultivaci „Václav“. Při vědomí viny,

9 Na počátku devadesátých let byla pod patronací Klausových ministrů Dlouhého a Dyby obětována poslední obec v bývalém duchcovském okrese, tragicky a zbytečně likvidovaná Libkovičice. 6

Alena Blažejovská, Mlha a slunce, Komín

kteří se Doly Julia Fučíka dopustily likvidací barokního špitálu, byla přednostně dorovnána a rekultivována zničená část zámecké zahrady s náhradním pavilonem pro umístění Reinerovy fresky z kopule hospitálního kostela. Původní výsypka Pokrok pak směřovala dále proti směru hodinek kolem Mosteckého Předměstí až k již zmíněnému viaduktu. Třetí duchcovskou rekultivací byla „Leontina“, jeden z oprávněných zatopených po těžbě kapucínu, obecně známý jako „Rusputl“. Zdařilé dílo obnovy bohužel nese stopy letité neúdržby, a navíc zde hrozí zánik části vysoce kvalitní Dubiny, kterou se chystá ohrozit krajem vnucený obskurní silniční obchvat, který téměř nic nevyřeší...

Na počátku devadesátých let byla pod patronací Klausových ministrů Dlouhého a Dyby obětována poslední obec v bývalém duchcovském okrese, tragicky a zbytečně likvidované Libkovice. Převýšená výsypka Pokrok, která ve stejné době souběžně vyvolala množství obav a vzrušení mezi obyvateli Duchcova, nakonec nesměla překročit předepsanou kótu ve výši dvou set šedesáti metrů nad mořem. Jak jsem již předdeslal, zavalila osadu Pokrok i území po likvidované obci Hrdlovka včetně areálu

dolu Alexander a roku 2010 se zastavila až u jeho někdejší Jámy X. Téměř bezprostředně po jejím nasypání bylo přikročeno k rekultivacím, ale poslední slovo bude mít stejně až matka příroda, která umělou krajinu doretuší s erudicí, úspěšně uplatňovanou miliony předchozích let. Úspěšně se o to již pokouší na původní výsypce Pokrok jižně od Duchcova, pod jejímž temenem, spontánně nazvaným „Liptický vrch“, sama vyprojektovala a zprvu i proti vůli inženýrských tvůrců nové krajiny lokalizovala rybníček, který stvořitelky zaplnila množstvím živočišných i rostlinných druhů.

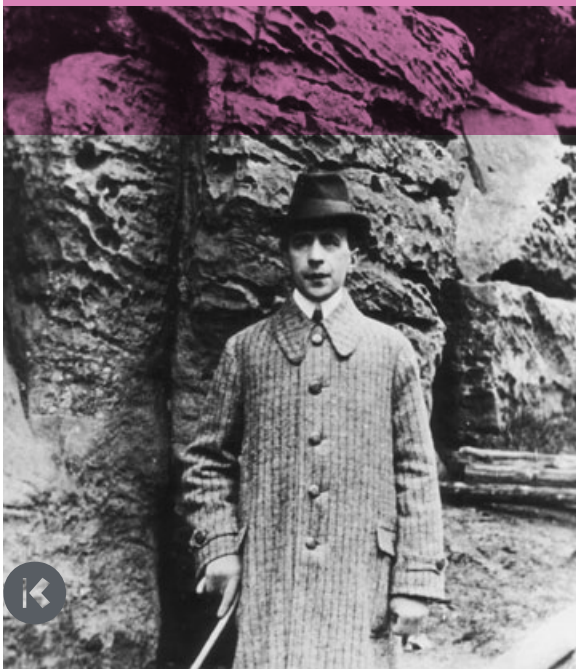
Autor (1944—2014) byl severočeský patriot, literární historik severních Čech, novinář, publicista, vydavatel, památkář, ekologický aktivista a vlastivědný pracovník. Jeden z jeho posledních vzkazů, cedulku přilepenou v den jeho smrti k boční stěně televizoru s větou: „Duchcov, město s duší, jemuž vymazali mozek.“, objevila jeho žena, básnířka Věra Bartošková. Tento text poprvé vyšel v publikaci *Slunce, seno a pár facek* vydané nakladatelstvím Kapucín v Duchcově v roce 2011.

Severočeský globetrotter

1909

Zemřel v New Yorku jako *kosmický clown* rozdrčen nemocničním výtahem. Párkrát si vyjel do Prahy za svými přáteli z okruhu *Moderní revue*. Do Drážďan jezdil za jistou semimondénkou. Snil svůj ideální svět dandyho, ale pohyboval se v severních Čechách. Arthur Breisky (1885—1910) se narodil v Lounech a studoval na tamní reálce. Poté, co odmítl u maturitní zkoušky vyslovit plnou titulaturu Františka Josefa I., nastoupil jako celní úředník v Teplicích. Odtud navázal přátelské styky s předáky *Moderní revue* Arnoštem Procházkou a Jiřím Karáskem ze Lvovic. V roce 1909 vyšla jeho první kniha *Triumf zla*, sbírka essayů a evokací. Stačil ještě vydat tři svazky svých překladů. Mezi nimi i povídky Roberta Louise Stevensona, mezi než raffinovaně vsunul své vlastní wildeovsko-nervalovské apokryfy *Zpověď grafomanova* a *Mors syphilitica*. Lounský profesor a literární kritik Jindřich Vodák označil Breiského podvržené prosy za toho nejlepšího Stevensona, jakého kdy četl. Breisky žil jako celní úředník v Roudnici a v Děčíně, odkud psal dopisy své životní lásce Boženě Dapeciové z Loun. Jeho životopisec Jaroslav Podroužek v roce 1945 napsal: „Přestal věřit v život, v úspěch, v sebe. Utekl se ke snu. Sen však ochromil jeho schopnost žít, a on nakonec přestal být vladařem snu, který vzlétá nad skutečnost, aby nebyl zraňován banalitou dneška.“

• • •

Strojopisný text zamýšlený patrně jako rozhlasové pásmo byl objeven v pozůstalosti Arthurovy životní lásky Boženy Dapeciové. Vynikající znalec díla Arthura Breiského Pavel R. Vejrážka se domnívá, že jeho autorem jsou Jaroslav Krátký nebo Bořivoj Lůžek. Text v rozsahu dvanácti stran v dramatické úpravě uvádí fatální okamžiky života tohoto grandiosního blaguéra. Vybraný úryvek pojednává o první návštěvě Breiského (A) u Jiřího Karáska ze Lvovic (B).

Dopis píše francouzsky a dostává na něj kladnou odpověď. Aby významného kritika oslnil, přichází Breisky nápadně oblečen podle poslední módy, s nezbytným monoklem na oku. Na vzorně sehraném výrazu nezájmu se mu mihne překvapení nad rozlehlostí bytu a jeho zařízením...

A: Neřekl bych, že lze tak vkusně bydlet v městském domě v Praze...

B: A kde bydlíte vy, přáteli?

A: Mám dům v Teplicích. Žiji v něm docela sám se starým sluhou...

B: Nejezdíváte tedy často do Prahy?

A: Ne. Jezdím raději do Drážďan. Mám tam svou intelektuální společnost...

B: Drážďany, skvělá galerie, což?

A: Slušná!

B: Mají tam přece pravé Velázquezey, Rafaela...

A: Rafael! Toť neodpuštělný kýč!

B: Ale nyní mi dovolu, blíží se druhá hodina, musím do úřadu.

A: Do úřadu? Vy? Pán ze Lvovic?

B: Jsem poštovním asistentem...

Arthur Breisky v pískovcových skalách na Děčínsku, asi 1909

Foto archiv Hosta

Emil Juliš
Foto Petr Kotyk

Dialog s haldou

1966

Český sever šedesátých let je spojený se jmény Vladimíra Párala a Emila Juliše a s časopisem *Dialog*. Český sever je spojený se jmény Josefa Jedličky a Ilji Barta. Český sever šedesátých let měl zaděláno na to, aby jeho básníci a spisovatelé, dělníci, horníci a vůbec všichni staříci a mládežníci byli ti poslední, kteří zde žili. Ačkoli se tak nestalo, budeme se stále divit, že Čechy jsou i za Řípem, zkrátka od Prahy na sever. Léta mlčení pohřbila talentované básníky periferie, kteří by v jiné době nebyli oslyšeni. Nebo si to alespoň idealisticky myslíme. Dalibor Kozel (1921–1982), narozený na Litvínovsku, také patřil ke generaci sdružené kolem *Dialogu*. Sbíрка *Krajina severu* (básně z let 1973–1977), vydaná posmrtně, vyšla v duchovském nakladatelství Kapucín v roce 2011.

DALIBOR KOZEL

JAKO STROM
úryvek

Jako strom
který vzpurně na svých rozepjatých křídlech
nejdéle drží listí podzimu
jako on
napořád mířím k severu
a stojím tu uhranut všemi jeho stíny

Podvolují se mi a také mi nevěří
že vystačím s takovým kouskem nevábné půdy
s pěšinami kolem suchých trav
s několika cestami plných vzpomínek a pro mne
plných světél

Nemám proč zatajovat prostou pravdu
o tom
že bych už nikdy nedokázal za sebou zavřít
tuto širokou temnou zahradu
jejímiž trhlinami a všemi neviditelnými póry
dýchá srdce
obnažené srdce pomalu hasnoucích hlubin

Napsal jsem kdesi:
Tam, kde ještě bije staré srdce kraje
v pusté barabizně dávného času
tam se naposled ukryje stará věž a několik rezavých
písmen
A když už ta slova byla napsána
šel jsem hledat tu věž
a hledal jsem už nečitelné znaky toho písma
na bortících se zdech tichem prosáklých kolonek
a i skrze tuto řeč
nečitelnou zrezivělou a studenou
jsem zaslechl jména
která nikomu už nic neříkají
Paula
Matylda
Márinka...

Ale nebyla to jenom tato tři jména
V mlžné paměti dýmu
který jediný přetrval z tehdejší šeré scény
slyším
obehnán plůtkem úzké aleje vzpomínky
Vítř ještě jiných mátlivých slov

Co je to poslyš Tegetthof?
A co
Beust?
A co Emerán?
Víš o tom něco?
Žila ta kalná jména v proudu minulé řeky?

Miroslav Wanek, v pozadí Svatava Antošová, na akci „Plavání v krystalické vodě“, Sluneční louka, Dubí, 1981

Foto archiv Petra Kurandy

Trauma vyměšování

1982

V Teplicích na prahu osmdesátých let vznikají první české punkové kapely, osamocený duchovní básník Roman Szpuk zakládá křesťanskou literární Skupinu XXVI a Eduard Vacek přichází s koncepcí Patafyzického kolegia (PAKO). Vacek (nar. 1947), který v sedmdesátých letech studoval Teokratickou školu kazatelské služby a Školu služby království u svědků Jehovových, z těchto studií plynule přešel k funkci „lektora zahlubovače“ PAKO, které v roce 1982 spoluzakládal s básnířkou Svatavou Antošovou, fotografem Petrem Kurandou a Miroslavem Wanekem, pozdějším frontmanem kapely Už jsme doma. V letech 1986—1987 byl Vacek dvanáct měsíců vězněn za „zjevnou neúctu ke společnosti“, které se měl dopustit vydáváním sborníku PAKO. PAKO však stačilo uspořádat První patafyzické sympozium na téma „Odstranění traumatu při vyměšování v panelové výstavbě“ (stalo se tak v restauraci Chaloupka v Dubí, ležícím na dnešní E55) a několik setkání v přírodě nazvaných „Vuřty s poezií“. Tato sympozia se konají jednou za deset let. Časopis PAKO dokonce dodnes sporadicky vychází. Text Eduarda Vacka je vybrán z novější, patafyzicky zaměřené revue *Clinamen*. Báseň Svatavy Antošové je ze sborníku PAKO z osmdesátých let.

EDUARD VACEK

PATAFYZIKA ZA PULTEM

- a) Dobrý den. Přejete si?
- b) Máte prosím vás?
- a) Bohužel nemáme.
- b) Ale já jsem viděl, jak ta paní přede mnou...
- a) Nemáme, to byl poslední.

- b) Aha, tak bych tedy prosil...
- a) Měl jste přijít včera, včera ještě byly.
- b) Ano, přijdou ještě někdy?
- a) Ptejte se, občas přijdou.
- b) Ale tamhle ten pán je teď dostal.
- a) Ale ten je tu měl zaplacené od včerejška, měl tu jenom schovanou tašku.
- b) Á, ano, tašku. Mohu si tu také nechat tašku?
- a) Co vás to napadá, teď je přece nemáme. Přijďte si, až budou.
- b) To si tu ale potom nemusím nechávat tašku. Až budou, tak si je odnesu hned.
- a) Jistě. Pokud budou, tak si je hned můžete odnést.
- b) Tak já tedy přijdu, až je dostanete.
- a) Budeme se těšit.
- b) Tak na shledanou.
- a) Na shledanou.
- b) Magor jeden.
- a) Pabl.

SVATAVA ANTOŠOVÁ

ANTIBIOTIKA

z vápna paštika
 kruhu matematika
 kulatá politika
 prášková numizmatika
 spolknutá štika
 nádherná romantika
 ťuk ťuk metrika
 dávek balistika
 slepecká optika
 patafyzika
 ANTI ANTI ANTI

Pitoreskní nuda

1990

Radikální balet Vyžvejklá Bambule vznikl v roce 1990 na akci „Teplice v Praze“ jako doprovodné striptýzové těleso industriální kapely Spessart. Duší souboru byl od počátku hrabě Radim von Neuvirt. Skupina proslula vedle baletních vystoupení a scének skatologickými orgiemi, slovy kritika Jana Nejedlého „očistným běsněním svobody“ a podle člena souboru, ústeckého minimalistického básníka, J. B. Šerého je „hlídacím psem demokracie“. O posledním společném vystoupení Vyžvejklé Bambule ve sportovní hospodě na pražské periferii napsal jeden z diváků: „Nic krom Vyžvejklé Bambule není pravda. Jen pitoreskní nuda.“ Ve skupině se během let vystřídalo cirka padesát členů. V současné době přeživší aktéři pořádají pravidelný pořad performancí a autorských čtení v Teplicích s názvem Na ležáka.

RADIM VON NEUVIRT

HMYZŮVKOVITÁ

Někdy si připadám jako obaleč jablečný
holkám jež píchal jsem nejsem však nevděčný
to neznačí že bych snad měl plýtvat vděkem
s brekem jste přišly, tak táhněte s brekem.

Občas si na některou z vás letmo vzpomenu
Dříve než letmo se kouknu po semenu
Jež se jak potůček ze mne vesele řine,
Míval jsem Vás, ale mohu mít jiné.

Často si připadám jako lýkožrout lesní
vesele se opjím v samotě bez ní
jednou se nadšením docela zcvoknu
a s jasnou představou přistoupím k oknu.

Jak posvátný scarab odlétnu k Luně
chtěl bych být schoulený sám u sebe v lůně
Za ptákem svým poletím až někam k jihu
A večer přečtu si kvalitní knihu.

Foto archiv VB

Představení Vyžvejklé Bambule „Čtyřlístek“, Teplice, 2008

Čelem k horám

Anketní rozprava na téma sever

Ohýnky v přízemí vil

Studoval jsi a rozum bral v Ústí nad Labem, navíc jako Jihočechem v severočeském „exilu“, což je zjevně kontrastní situace. Co z ní plynulo? Jaká poznání a setkání?

V Ústí nad Labem jsem mohl zažít atmosféru dnes nostalgicky vzpomínaných „devadesátek“. K prasknutí narvaných nebo naopak liduprázdných čtení. Větruše tyčící se nad městem tehdy nebyl snobský hotýlek, ale nelidská ruina, což pro mě jako Jihočecha jasně demonstrovalo něco, co jsem prakticky neznal, tedy těsné sousedství zabydleného s totálně vybydleným. Bylo pro mě těžké pochopit existenci polorozpadlých Trmic se zatlučenými okny a nočními ohýnkami v přízemí rozpadlých německých vil. Svoje místo jsem si našel v křesle pod kaštanem v blízkosti kolejí v Krásném Březnu, ve čtvrti s likérkou, která vyrábí jeden z nejodpornějších tuzemských rumů. Exulantský pocit vyprchal rychle, patrně ve chvíli, kdy jsem ve svém křesle našel nafouklou chciplou kočku a nevadilo mi to. Prostě jsem si sedl místo do křesla pod ten strom.

Jako zásadní se časem vyjevilo setkání s Radkem Fridrichem, mým tehdejší pedagogem, který mě dokázal posunout z pozice rozhněvaného mladého muže na místo příhodnější: Ne moc chytrý, ne moc hezký, ale ztracený případ to snad ještě není. A díky němu (a Ivo Hrákovi) mi v roce 2002 v Ústí vyšla sbírka básní *Zlodům*, čímž se ze mě oficiálně stal „spisovatel“. Co mě zarazilo asi nejvíc, byla neutuchající snaha zmíněných lidí jakkoli si zpestřit život. Pro mě jako Jihočecha obklopeného samozřejmým klidem a vesnickou úpravností to občas v teplém nonstopu o půlnoci nebylo snadné zpracovat. Občas se tato „snaha o zpestření“ poněkud vymkla z rukou a pak jsem se jako přespolník dozvěděl například to, že jsem „jihočeská p..a“. Když se mi podobná věc stala naposledy, strávil jsem čekání na odjezd ranního vlaku přetlačováním se v páce s ozřalým zedníkem. Nut-

no přiznat, že u stolu sedící Patrik Linhart zachoval tvář a nepokrytě fandil místňákovi.

Přes to všechno: Rád a pravidelně jezdím na děčínský Zaráfest, především abych zjistil, co ženy, co děti, co nově objevené partnerky, a umím si představit, že za dvacet let si začneme vyprávět o bezesných dědkovských nocích, bolesti kloubů a hlouposti a neprozíravosti dcer při výběru partnerů.

Stanislav Beran (nar. 1977) je prozaik, naposledy vydal sbírku povídek *Žena Lamželezo a polykač ohně* (2013). Absolvoval obor český jazyk a dějepis na UJEP v Ústí nad Labem. Žije v Jindřichově Hradci a pracuje ve farmaceutické firmě.

Buřtgulášové filozofii navzdory

V Ústí nad Labem vydáváte literární revue *H_aluze*, jako přílohu také básnické sbírky. Témata a vaše „linka“ jsou však spíše nadregionální a stále více vašich aktivit směřuje do metropole. Je ve vašem konání cosi „severočeského“, nebo je to jen to „místo narození“ a svoji činnost byste mohli vyvíjet kdekoli?

Jakékoli lidské počínání by mělo mít snahu být „nad“, v kultuře obzvlášť. Nemyslím nějak programově, urputně. Postačí snaha o zlepšování se, „nad“ pak samo vyplyne.

H_aluze vznikla jako studentský časopis — žádný project plan neexistoval, byla jen touha něco zkusit. Ta touha trvá dodnes. Až vymizí, *H_aluze* zanikne. Jestli v tu chvíli bude nadregionální nebo nadoblačná, je celkem buřt. Podstatné je, aby každé číslo bylo pokusem o to, být lepší než minule. Aby nepřevládla rutina a nuda.

Co je na *H_aluzi* severočeské? Určitě láska k místu. K prostoru, který dosti komplikovaně hledá svou minulost, a formování jeho budoucnosti je nějak ostřejší a citelnější než v jiných místech, která znám. Může to

být budoucnost polomafiánských tatíků s doktoráty za vaření svíčkové, ale stejně možná je budoucnost lidí, co umí, myslí, tvoří — buřtgulášové filozofii navzdory. Ze sledování takových obdařených lidí (Ivo Harák, Radek Fridrich) jsme vyšli, teď se s nimi snažíme kráčet či je postrčit. Časopis nechápeme jako prostor konzervace kvalitního, na to máme jiná média, ale jako otevírání (ne)možného. A ještě k té severočesnosti. V jednom svém textu mám: „ta krajina se v tebe zasila, její pupeny v tobě bolí“ — to neplatí jen pro mne, ale pro celý časopis. Severní Čechy nás schlamstly svou špinavou páchnoucí hubou.

Samozřejmě nezůstáváme jen u pocitů. Konkrétně se sounáležitost odráží v mnoha rovinách. Například tak, že spolupracujeme s ústeckými vysokými školami, ku příkladu velká část ilustrátorů sbírek se rekrutuje právě odsud, či v pravidelných aktivitách na *H_aluzi* navázaných. Ať už jsou to literární Večery *H_aluze* probíhající v domovském Café Max již více než pět let či festival Antropotyátr, jehož tvar je stejně proměnlivý jako obsah časopisu.

Na závěr dotazu se dá odpovědět obojace — ano i ne. Podobné aktivity by se daly vyvíjet kdekoli, kde by o ně byl zájem. Na druhou stranu je třeba říct, že by ty aktivity vypadaly úplně jinak. Ovšem „co by, kdyby“ se hraje celkem těžko, takže *H_aluze* JE severočeská, a basta.

Tomáš Čada (nar. 1985) je básník a redaktor literárně-kulturního časopisu *H_aluze*.

Nájezdníků se nebojíme

Přestože „tvoje“ Roudnice nad Labem podle územního členění patří do severních Čech, jsi při okraji a na sever se jen díváš. Jaký je ten pohled do dálí? A co tvá pozorovatelná? Jaká je „kulturní nálada“ tvého bydliště?

Spíš než Teplice, Litvínov nebo Chomutov jsou pro mne severní Čechy Ústí nad Labem. To je místo, kde jsem studoval a už tehdy k němu nalezl vztah. Dnes už Ústí není zdaleka tím divokým severským městem mého mládí. Je to klidná, vzdálená gubernie, již se projíždí při cestě na drážďanské vánoční trhy.

Představ si obrovskou navoněnou houbu, která nasává veškerou blahodárnou vlhkost z okolí. Tou je Praha. Tady, kde bydlím já, ranní zástupy přešlapující na zastávce autobusu a další se nechávají „vysrknout“ na vlakovém nádraží. Roudnice nad Labem je dávné biskupské město

kousek od hranice, kterou hlídají káně na elektrických sloupech. Hranice, kde se střetává Ústecký a Středočeský kraj, je to necelých čtyřicet kilometrů od Ďáblíc! Mácha by to urazil za pár hodin. Je to středočeské město vyhnané za hranice. A řekl bych, že Roudničané, kteří se neidentifikují se sedláckým Podřipskem, se přímo považují za jakési „odsunuté“ Pražany. Potvrzují to statistiky a volební výsledky.

Druhá strana — to je předěl lemovaný Českým středohořím, vymezený nedokončenou, do ztracena vedoucí dálnicí D8. Ponuré a tajuplné Sudety. Na Ústí se jezdí rychleji „přes kopečky“, jak se tady u nás říká, a já mám zkušenost, že jsou zde ponuré náletové lesy plné stínů, kun a nočních zvuků, samé akáty a bezy, ve kterých nefunguje navigace. Severočeši jsou zdivočelí hraničáři, potomci zlatokopů, barbaři čekající na hraničích impéria.

A kulturní nálada tady u nás? Jako na předměstí. V Roudnici žijí tři publikující básníci. Dva z nich pracují v Praze. Je zde význačná galerie vedle prázdného zámku. Patrioticky založení Roudničané horují pro Říp, i když je to jen kopec, a Roudnici milují — je tu něco magnetického, těžko definovatelného. Masy krotí na gauči signál z Bukové hory a elita jezdí za „kulturou“ do Prahy. Je nám tu útulno. Severských nájezdníků se nebojíme.

Milan Děžinský (nar. 1974) je básník, překladatel, iniciátor ročenky *Nejlepší české básně*. Naposledy vydal sbírku *Tajný život* (2012). Žije v Roudnici nad Labem a pracuje zde jako učitel angličtiny.

Foto Zbyněk Prys

Mág Aldobrandini a Miss Exitus, Na ležáka, Teplice, 2014

Čelem k horám

Ve starším rozhovoru pro *Hosta* jsi mluvil o silné příslušnosti k regionu, také o tom, že centrum (jako literáti) vlastně vůbec nepotřebujete, že jste první generace, která severní Čechy považuje za svůj domov, a tak dále. Ale přece jen se ptám: Jaké „facky“ ti dává tvůj domov? Jaké jsou jeho jizvy?

Už kolem roku 2000, kdy editor Milan Kozelka tvořil severočeskou antologii pro nakladatelství Votobia *Od břehů k horám*, razil Patrik Linhart heslo jak vystřižené z *Mrazíka*: „Čelem k horám, k metropoli zády!“ Což je samozřejmě trochu přehnané a zbytečné gesto, jelikož podprahově sugeruje malost a „zaprděnost“. Ale je v tom také něco hlubšího a pravdivého, znamená to také: „Přijmi svůj osud, dívej se před sebe, neuhýbej před mrazivým bytím zde na severu.“ To je rys lidí, o které se léta v severních Čechách opírám, to jsou pro mě ti praví, kteří něco vytvářejí. Pojem generace zde asi nelze zcela uplatnit, ale dá se říci, že jsou to především lidé vytvoření devadesátými léty.

Nedokážu objektivně vyjádřit, co má v literární tvorbě společného Svatava Antošová s Danielem Hradeckým, Patrik Linhart se mnou a tak dále. Možná určitou energii danou prostorem, možná jistý „punkový proud“, možná drsnost, expresivitu, nevím. To je úkol pro někoho jiného, každopádně prostor severu nás utvářel a definoval.

A jaké mi dává domov facky? V posledních letech výrazně cítím sociální slabost našeho regionu, odliv vysokoškoláků a lidí toužících v dobrém smyslu po profesní kariéře. Centrum láká penězi a pozicemi. Potřebujeme zde více alternativ pro tvoření komunitního života v různých rovinách — od pečení chleba z kvásku až třeba po festival vážné hudby — a na to jsou potřeba právě vzdělání a sociálně zabezpečení lidí.

A ty jizvy? Jsou to jizvy trvale nezacelené, otvírající se, plné černého hnisu a karmínově rudých boláků, jizvy křivd a strachu. Především jizva poválečného odsunu, dále jizvy vesnic vyrabovaných kvůli hnědému uhlí a vyrabovaných lidských osudů, jizvy zaniklých kostelů a poutních míst v krajině bezvěrců, jizvy zničených hrázděných domů, opuštěných fabrik, nabarvených panelákových sídlišť usazených pod Krušnými horami, jizvy stále přežívajícího komunistického smýšlení, fantazií, že před rokem 1989 bylo líp.

Ale dávám tomu šanci a doufám, že se toho dožijí moji synové: Pod Krušnými horami bude obrovské moře přivedené slánovodem z Baltu, jak ve svém projektu vymyslela parta sdružená kolem webu *Moře klidu*. Už žádné trapné lokální povodně na říčkách, už žádné mediálně

sledované záplavy na hlavních tocích, ale MOŘE. Představuji si houfy nadšených opalujících se konzumentů, kteří si budou s tablety v ruce máchat nohy v uměle vytvořené plážovité krajině Mostecka a Chomutovska a budou si číst v detektivkách stříhnutých dle skandinávského stylu o tom, jaké byly severní Čechy v době mafiánských praktik programu Severozápad a proč začala velká sociální válka ve Šluknovském výběžku. Ó má černá julišovská krajino, jaký tě jen čeká osud?

Radek Fridrich (nar. 1968) je básník a učitel němčiny a češtiny, vydal dvanáct sbírek poezie, za knihu *Krooa krooa* (2011) získal cenu Magnesia Litera 2012. V roce 1994 založil spolu s Tomášem Řezníčkem tradici autorských čtení při Městské knihovně v Děčíně, podílí se na organizování Literárního Zarfestu a na programu streetartové Ukradené galerie. Žije v Děčíně.

Chinaski, Na ležáka, Teplice, 2013

Foto Zbyněk Prys

Obracet bahno vzhůru květy

Znáš krajinu severních Čech zjizvenou i malebnou, napsal jsi krásnou básnickou skladbu „Sklenobýl“, touláš se po výsypkách a v okolí velkorypadel, pracuješ jako archeolog, znáš svou zem „ze země“ i nad zemí. Jaká je?

I když ze severních Čech pocházím, žil jsem od patnácti let v Praze, s výjimkou asi ročního pobytu v Čechách západních. Z Prahy jsem se rozhodl odejít až v roce 1992, kdy finanční krize časopisu *Vokno* pomalu směřovala k jeho zániku a bytové problémy spolu s denním studiem oboru filozofie—religionistika byly pro mě vyčerpá-

vající. Severočeské prostředí jsem v té době znal ze společných výletů s Martinem Machovcem po Českolipsku a přilehlém pohraničí. Nastoupil jsem tedy jako archivář a dokumentátor základny pro těžební oblast Památkového ústavu v Ústí nad Labem ve Vtelně u Mostu. První pohled ze zámku Jezeří na důl Armáda, který jsem ihned překřtil na Armageddon, nutil mě k úvahám o okamžité výpovědi. Časem jsem si ale zvykl „obracet bahno vzhůru květy“. Po dvou letech jsem se stěhoval do zvonice kostela sv. Kateřiny Alexandrijské v Libotenicích u Roudnice nad Labem, kde sice k žádným krajinným metamorfózám nedocházelo, ale kde rovinaté Polabí postrádá veškerou dramatičnost; situaci zachraňuje jen bezprostřední blízkost třetihorních vyvěřelin litoměřické části Českého středohoří. Po sedmi letech jsem z Památkového ústavu odešel a o něco později nastoupil jako výtvarník Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech se sídlem v Mostě. Ze starého bytu v Ústí nad Labem jsem se po Středohoří přesouval na bicyklu a jako dokumentátor a terénní technik s ústeckým muzeem rozkopával centrum města. V Teplících, kam jsem se časem odstěhoval, vznikla společnost ArcheoBohemia; dostali jsme licenci pro archeologické výzkumy na Ústecku a Karlovarsku. Firma však byla po několika letech vytunelována vlastním majitelem. Rozjel jsem se tedy po výzkumech převážně ve východních Čechách.

„Sklenobýl“ jsem psal v Rokycanech u Plzně, toulal se po západu Čech a často zajížděl do Pošumaví. Je tedy situován do tamní scenérie. Ale stačilo jen v Rokycanech sednout do prázdné hospody, přimhouřit oči a v tu ránu jsem letěl po hřebenech Erzgebirge s příšernou svoločí pod sebou, nadčasovou, nesmrtnou, nejen na severu. Dodnes potkávám v nočních ulicích Teplíc a okolních měst tanečním krokem se pohupující vykloubené endemity mindel-risského interglaciálu, tedy převážně z doby dvě stě tisíc až sto tisíc let př. Kr. Pozdější problematice osídlení nastiňuji v privátním sborníku Ivanu Wernischovi k sedmdesátinám, který před dvěma lety uspořádal Medor (Jan Placák) ve Ztichlé klice: „DEN, KDY PŘIŠLI ZMRDI NA ALLBERG // mluví Glerona, netař Galumary // — Zelenej vředovče, zakrslej krysope, / zde je to! Bodni kůl, dál to už neunesu. / Víš, že jsem kurva a chci tady vyvrhnout / všechen ten parlament — a budu jako Vesuv! // mluví Rudimil // — Zadrž, tam kopec je příhodný k tvému vrhu, / s saskejma holkama si cestu promrdám. / Pomůžu miminku, pak musím nutně pryč, / před tvojí fekálkou každé zasranec zdrhnu. // mluví Glerona // Sajrajte! Epono, snad chceš, abych tu chcíp-la? / On dostal kobylu, já vředuplný zadek, / abych z něj stříkala mně hnusných dlouhej rádek. / Bliju i prdeli, me-

čem se potratím. // Už lezou, s lebkama křísejma do kříže, / mí malí lejnoví smrdutí paraziti. / Odcházím do hoven, nechávám potíže / budoucím ve sráčkách, kde předkové spí skryti.“

Luděk Marks (nar. 1962) je básník a textař (psal texty například pro Vladimíra Mišíka nebo Davida Kollera). V samizdatové éře i po Listopadu se podílel na vydávání časopisu *Vokno*. Je autorem sbírky *Stín svícnu* (1994), spolupracuje s *Revolver Revue*. Žije v Teplících.

Silák Goran, Na ležáka, Teplice, 2014

Foto Zbyněk Prys

Romantismus naruby

Na severní Čechy jsi dlouhý čas hleděl ze zvláštní a osamělé perspektivy — jako pracovník meteorologické stanice na hoře Milešovka. Co jsi zahlédl? K čemu tě to vedlo a dovedlo? Jaké byly ty pocity?

Pocit to byl dvojaký. Na jedné straně osvobozující: hlava lehká jako meteorologický balón. Z oken vyhlížíš přímo do druhohor. Při dobré dohlednosti vylezeš na nejvyšší ochoz věže a máš pocit plachtícího dravce. Stojíš desítky metrů nad vrcholem, pod tebou hluboká propast se svahy příkrými tak, že nedohlédneš k jejich patám. V dále se leskne pleška Sněžky. Jednou jsem si namlouval, že vidím snad i vršky Šumavy. Nejpůsobivější jsou tu ovšem oblačná moře. Mraky olizují vulkán jako zmrzlinu, hladinu prořezávají hřbety domněle vyhynulých potvor. V takových dnech jsem si i po noční směně přivstal na východ slunce, vylezl na věž s hrnkem čaje a ztrácel se sám v posvátnu. Na Milešovce je prostě blíž k Pánu Bohu. Podobné stavy vytržení jsem prožíval i při nekončících zimních mlhách.

V jejich bílé tmě mizí časoprostor. Celé dny sedíš uvnitř pingpongového míčku a snažíš se uhádnout, kde je nahore a kde dole. Ideální podmínky pro čtení! Pak ale stačí pootočit hlavu a čučíš do rozpáraného břicha dolů Bílina a Nástup, na kužely chemiček v Chomutově a Litvínově, na trčící komíny tepláren v Tušimicích a jinde. Romantismus obrácený naruby. Vypraný žaludek.

A teď odvrácená strana: Milešovka je ostrov, a tak tě občas přepadá trosečnický syndrom. Žít na tomhle májaku znamená být jeho vězněm. Scházet každý den dolů, mezi lidi, auta, se ti nechce. A drápat se nahoru také brzy omrzí. Sdílíš malou pozorovatelnu s dalším kolegou a pár chlapíky z lesní stráže, co ve vedlejším baráku hlídají vojenské radary. Ponorka je nevyhnutelná. Kolega je alkoholik, který s posledním vzepětím vůle doklepe závěrečnou meteorologickou zprávu. Pak se utápí v depresích a chlastu. Jednou se mi přišel pochubit se svým Glockem 42. Mířil si jím na hlavu. Pak jsem zjistil, že nezasunul zásobník. Měl jsem ho moc rád. Proti depresím bojoval vařením, a tak jsme spolu utěšeně tloustli. Dnes je po léčení a drží se ve formě. Člověk tu taky nahlédne, co si asi ti takzvaní obyčejní lidé představují pod pojmem „pražská kavárna“. Se vši svou intelektuální vervou a ušlechtilými ideály se snažíš diskutovat o romské problematice, která „je přece komplexnější, je třeba to zasadit do historického a společenského kontextu“! A proti tomu stojí zkušenost lesního strážníka a majitele večerky z České Lípy, kterého už čtyřikrát přepadly „černý držky“ — „Kontext, ten ti mrdám! Ten je ti hovno platnej, když na tebe vytáhne kindžál!“ To pak rád porušíš všechny předpisy, nasedneš do rozlámaného vozíku lanovky a necháš se ve třicetimetrové výšce pustit dolů na notně prověšeném laně. Obzvlášť při silnějším bočním větru je to hrůzoplňný zážitek — vozík se rozhoupe do velkého kyvu a ty máš pocit, že tě unáší jako slídáka na babím vlasu.

Milešovka je kromě toho taky jakýsi přijímač všeli jakých signálů z blízkého i dalekého okolí. Vítr a teplé proudy vynášejí vzdálené vrčení infrastruktury, útržky z hlášení obecních rozhlasů, štěkot psů, hlasy zvonů, svistot cirkulárek. Hlavně na jaře tu dochází při svítání ke zvláštnímu efektu — vítr posbírání zpěvy všech ptáků v okolí, smíchá je v ohromující orchestrální kakofonii a posílá je v mohutných zvukových vlnách nahoru. Je to ohromující nápor. Někdy jsem měl pocit, že se můžu vyklonit z věže a o ty zvukové vlny se opřít. No a pak sem doléhají i ozvuky dění z okolních měst a vesnic — rasistické narážky na Cikány a Vietnamce, komunisticky nostalgické pindy, neustálé nadávky na radní z Litvínova, Ústí, Teplíc, České Lípy, to podle toho, kdo odkud pochází. Řeší se přízemní věci, jako proč je levnější nakupovat

televize v Drážďanech, přičemž se rádo otře o Sudeťáky, co si v Žimi koupili zpátky chalupu. Komentují se upocená trička turistek, zkurvení zkorumpovaní politici, ekoteroristi, hledají se pozitiva na demonstračních pochodech Dělnické strany. A není kam utéct. Jsi na ostrově, uprostřed davu...

Ondřej Nezbeda (nar. 1979) je kulturní publicista a kritik. Původně středoškolský učitel biologie a tělesné výchovy. Od roku 2007 působí v *Respektu*, kde má na starost správu a editování rozhovorů a literárních recenzí. Na Milešovce působil v letech 2008 až 2010.

Proměna Jerry Karchňáka, křest almanachu *Teplický Šlauch 2000*, Teplice, 2011

Foto Zbyněk Prys

Za kopcem, myšleno za Ještědem

Když se řekne „severočeská kulturní scéna“, většinou na sebe z mnoha důvodů strhne pozornost trojměstí Děčín, Ústí a Teplice. Je zde však ještě jedna důležitá a tradiční severní („sudetská“) metropole. Jaká je její kulturní a literární atmosféra? Tak tedy: Und Reichenberg?

Kulturní a literární atmosféra Liberce je dost zakletá. Vyčázím-li z toho, že kulturním pohonem, kvasem, bývá studentstvo, pak je třeba říci, že stotisícový Liberec představuje výjimku pravidlo potvrzující. Začátkem osmdesátých let zde byly postaveny koleje pro zhruba šest tisíc studentů, což zní slibně, jenže ono studentské městečko leží zcela stranou libereckého centra, tak trochu na hanbě, takže Liberec vůbec nebudí dojem univerzitního

města. Večer je tu poměrně mrtvo, čímž samozřejmě trpí nejen hospody, ale také divadla, kina a jiná kulturní zařízení. Studentský roj se večer co večer roztrousí kolem harcovských kolejí, v lepším případě skončí v tamních klubech a náleznách, hůře se „kultura“ odehrává na sociálních sítích. Samozřejmě trochu přeháním, ale prostě to tak nějak vypadá. Těžko říct, zda se tu někomu někdy podaří propojit městský a studentský živel, přiznám se, že sám jsem dávno rezignoval. Ten klid mi vlastně vyhovuje a zjevně v tom „ústraní“ nejsem sám: v kabinetu sedím s Nikolou Mizerovou, překladatelkou z němčiny, hned „za kopcem“ (myšleno za Ještědem) bydlí grafik Jan Měřička, se kterým se vídám každou chvíli, neboť spolu neustále něco kujeme (aktuálně překlad Enzensbergerova *Titaniku*). Dlouhá léta zde působil též Jaromír Typlt, jeden z mých osudových přátel. V nedalekém Hrádku nad Nisou sídlí další dobrovolný zašíváč a dobrý kamarád, skladatel Ivan Acher, a s ním zpěvačka Jana Věbrová. Z Liberce do Prahy je to pouhá hodina jízdy autobusem, takže mnoho lidí pracovně či kulturně pendluje. V Liberci se takto pravidelně vyskytuje například Petr Šrámek, redaktor časopisu *Souvislosti*, se kterým si neustále klepeme na katederní dveře. I do Německa je to kousek a časem jsem tam navázal opravdu neuvěřitelná přátelství. Například s pozoruhodným básníkem Stefanem Döhnertem, který mluví perfektně česky a píše kouzelně blábolivé texty v saském dialektu, dále s düsseldorfskou legendou experimentální a multimediální poezie Ferdinandem Kriwetem, který momentálně žije v nedalekých Drážďanech, ovšem neustále uvažuje o tom, že se přestěhuje do Liberce.

Letos v květnu jsme zde se Saskou akademií umění pořádkali česko-německý festival s názvem „Poezie v pohybu — Poesie in Bewegung“. Za českou stranu vystoupil vedle výše jmenovaného Typlta a Měřičky také komponista Michal Rataj, básník Milan Děžinský či výtvarník Patrik Hábl. Němci mimo jiné pozvali zvukového umělce Manose Tsangarise a též neobyčejnou básnířku-baletku Martinu Hefter. Podstatná část programu se odehrávala v noci, v úzké sedmipatrové budově pedagogické fakulty, přímo na šroubovici schodů, takže budova byla sama akustickým objektem. A závěrečná část tří denního setkání se pořádala v pronajaté jedoucí tramvaji zařazené do běžného provozu. Účast na celém tom konání nebyla nijak závratná, pominu-li okruh známých a také studentskou masu, které jsme to prostě naordinovali jako povinnou akci. Ale tak to, pokud vím, nechodí jen v Liberci.

Pavel Novotný (nar. 1976) píše poezii a písňové texty, vydal básnické sbírky *Sběr*, *Mraky* a *Havarijní řád*

a společně s Helenou Skalickou prózu *A to si pak můžeš říkat, co chceš*. Jeho celoživotní tvůrčí projekt tvoří *Tramvestie*, nekonečný soubor zvukových a textových záznamů mapujících tramvajovou jízdu mezi Libercem a Jabloncem nad Nisou. Působí jako vedoucí katedry německého jazyka Technické univerzity v Liberci.

Design, koncept, sklo

V severních Čechách celý život působili například dva velmi významní moderní čeští výtvarníci, kteří nedávno odešli — Zdeněk Sýkora a Vladislav Mirvald; jaká je tamní výtvarná scéna? Která další jména a aktivity stojí za připomenutí?

Kulturní prostředí severních Čech prošlo především v posledních dvaceti letech velkou proměnou. Do konce osmdesátých let zde výtvarné umění zastupovalo několik soliterních mimořádných osobností, z nichž dvě jmenujete ve své otázce. Kontinuitu přítomnosti výtvarné tvorby z let před rokem osmdesát devět zde představují především současní pedagogové ústecké univerzity — grafik Miloš Michálek, šéf Ateliéru přírodních materiálů Jaroslav Prášil nebo historik umění Jan Škvára. Vliv na rozvoj konceptuálních tendencí v místě měl Jiří Kubový, který se zabývá moderní transformací obrazu severočeské krajiny. Zvláštní enklávu pak představují umělci, kteří pracují se sklem. Rozvoj univerzity v Ústí nad Labem a její Fakulty umění a designu vytváří od poloviny let devadesátých stále větší a různorodější komunitu lidí, kteří výtvarnou kulturou žijí. Výrazné roviny, které spojují ústeckou scénu od devadesátých let, jsou sociální a ekologická témata. Vyplývá to jak ze sociálních, hospodářských a přírodních podmínek místa, tak z inspirace konceptuální a zejména americkou tvorbou. V devadesátých letech zdejší tvorba představovala v českém kontextu osobitý, nezvykle razantní a otevřený jazyk. K okruhu těchto umělců patří většinou současní pedagogové ateliérů Fakulty umění a designu: Daniel Hanzlík, Pavel Mrkus, Petr Kopřiva, Zdeňka Kolečková, Michaela Thelenová, Michal Koleček a v počátku své tvorby Jiří Černický. Díla místních autorů působících v tomto okruhu se prezentují zejména v Galerii E. Filly, kterou univerzita zřizuje. S rozšířením kulturní obce se však i zde začínají prosazovat jiné výrazné projevy, ve kterých je dominantní humor či obecná inspirace rituálem, zakládají se menší soukromé galerie a prosazuje se i grafický design nebo design interiéru.

Severní Čechy nejsou samozřejmě jen Ústí nad Labem, v devadesátých letech dávala mimořádným projektům

prostor Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, za všechny jmenujme alespoň projekt J. Zemánka z roku 2005 *Od země přes kopec do nebe*, v současné době je výrazně dobře odborně vedena Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem. V oblasti progresivní současné výtvarné kultury kontinuálně působí liberecká Galerie Die Aktualität des Schönen.

Terezie Petišková (nar. 1966) je historička a teoretička výtvarného umění, zabývá se zejména performativními projevy, konceptuálními tendencemi, designem a ideologickou kulturou. Téměř deset let vyučovala na Fakultě umění a designu Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Nyní působí jako ředitelka Domu umění města Brna.

Heren herrgott míš!

Patříte k organizátorům děčínského Literárního Zarafestu, zabýváte se severočeskou literární scénou, působíte v revue *H_aluze*. Co je pro „sever“ specifické? Čím vás tato práce a tato místa naplňují?

Herrgott, Hanouska to skolilo při jídle prej, odkašlal si, polknul a bylo po něm! To Máňa, ta měla tuhej kořínek, prej přišli z Volyně, ale nakonec si vzala nějakýho skopčáka, jó Máňa... dva dni jí to trvalo a pak ani žádný lidi nepřišli, dneska všichni kurva ztratili soudnost a vkus. A naše matky sou bez iluzí... Co taky čekat od míst, kterým násilná, nechtěná deflorace zkroutila ústa? Pocity jakési nedokončenosti a neúplnosti na první pohled zarostly hustými tělnatými lesy, ve vzduchu jsou ale cítit a taky na zátylku (pokud právě nevyhlásili Achtung v ústecké chemičce). Občas souseď sousedovi ruku nepodá ani náznakem, ale jeho denní itinerář zná lépe než telefonní číslo své milenky. Zřejmě by pro mne byly magické třeba Klatovy, kdybych se narodila tam, ale „sever“ je uhrančivý, narodila jsem se halt v Děčíně. Ten rozpor (daný historicky i územně), vykořeněnost, umělé osázení a zahlazení strupů, je prostě všudypřítomný, je vidět, slyšet, je žit, je dýchán. Je to, jako když si osladíte tučné dřevěné prožrané nohy od staříčkého stolu a pak se lačně zakousnete a drtíte mezi zuby třísky... A to mě zároveň naplňuje jakýmsi „dobrým pocitem“. Děláte něco pro lidi a s lidmi, kteří to mají „tak nějak stejně“. S lidmi, kteří jen nestojí u oken a nevyhlízejí za nimi své vlastní žaludky. A i přes to, že vám občas někdo vpálí „poezii nikdo nečte“ nebo „hrajete si snad na obroditele“, víte svý! Jen těch heren s automaty by mohlo být herrgott míš!

Alice Prajzantová (nar. 1982) je básnířka a redaktorka literárně-kulturního časopisu *H_aluze*. Vydala sbírku *Kotrmelína* (edice *H_aluze*, 2010). Organizuje literární festivaly Zarafest, Antropotyátr, autorská čtení v Praze (s názvem Severní pes) a také v Děčíně a Ústí nad Labem. Živí se jako učitelka v MŠ.

Chorál vtělený do krajiny

Tvůj život se dělí na dvě pomyslné etapy, na tu první „teplickou“ a druhou „vimperskou“, můžeš se vyjádřit k té první?

V Teplících jsem se narodil a žil jsem tam až do podzimu roku 1989. Jen v nejtěplejším dětství jsem několik let bydlel s matkou v Havířově, odkud jsme se však po matčině rozvodu opět vrátili do Teplíc. Vystřídali jsme tam mnoho bytů, ale nejčastěji jsem přebýval u prarodičů. První dětské povídky jsem sepisoval už v osmi letech. V době puberty jsem psal denně, večer co večer perem do sešitků za peprných nadávek svých blízkých, pro které to bylo plýtvání časem, který bych mohl věnovat studiu. Nic jsem se všemi těmi texty nepodnikal, ani je nepřepisoval na stroji. Prostě jsem se tak potřeboval vyjadřovat, jako člověk potřebuje dýchat.

Druhou mou vášní byla chůze. Toulal jsem se často po Krušných horách a po Českém středohoří. Mou osudovou horou se stala Milešovka. Dlouho jsem marně usiloval o místo meteorologa-pozorovatele na tamní stanici. V červnu roku 1981 jsem prožil tajuplné splynutí s mnohými již zaniklými generacemi žijícími na hřebenech Krušných hor. Vyjel jsem na kole takřka za tmy na Komáří vížku, kde jsem slyšel vnitřním sluchem úvodní chorál z Matoušových pašijí od Bacha. Vtělil se mi do té krajiny a od té doby jsem se tam vracel znovu a znovu, pátral jsem po pozůstatcích někdejších vesnic mezi Flájemí a Habarticemi, chodil jsem zarůstajícími stezkami, objevoval polorozpadlé kaple a hřbitovy.

V Teplících v osmdesátých letech působilo mnoho zajímavých výtvarníků, hrály tam vynikající punkové kapely, ale s těmi jsem byl v kontaktu minimálně. Dá se říci, že jsem o nich věděl jen z doslechu, nikoli z poslechu. Nebyl jsem ani v nejmenším rebel. Snad jen v působení v podzemní církvi byla trocha vzdoru, ale jinak jsem byl konformní až hrůza. Pohyboval jsem se mezi muzikanty z konzervatoře, kteří také měli své autorské večery vážné hudby. A mezi nimi jsem našel i svoji budoucí manželku, cellistku Helenu. Později jsem se seznámil s prvními básníky — Martinem Davidem, Pavlem Rajčanem a Svat-

kou Antošovou. Díky nim jsem měl také možnost poprvé veřejně vystoupit v teplické knihovně. První knihu veršů *Otisky dlaní* jsem připravil k vydání v Severočeském nakladatelství...

Moje Teplice jsou „prozaické“. Žádné skandály, žádné senzace, jen melancholické toulky samotáře, extrémní noční pochody, vážná hudba...

Roman Szpuk (nar. 1960) je básník, prozaik, vytrvalec a autor řady knižních publikací. Roku 1983 založil dodnes působící volné uskupení umělců Skupina XXVI. Od roku 1998 je zaměstnán jako pozorovatel počasí na meteorologické stanici na Churáňově. Žije ve Vimperku.

Houpací koně, v popředí Jiří Imlauf

Foto web HK

Naším světem je píseň

Léta se svou formací Houpací koně působíte mimo metropoli. Umělci, nejen rockeři, to obvykle vnímají jako znevýhodňující. Je pozice „na okraji“ také něčím přínosná?

Nevybavuju si, že bych to někdy chápal jako znevýhodňující, nikdy jsem to takhle neměl v hlavě — „v metropoli, mimo ni...“. Naším světem je píseň, mnohem míň pak všechny ty věci okolo. Chápu, že ten poměr může být pro různý lidi různý, ale myslím, že se nepotřebuješ znát s tím nebo s tantím k tomu, aby píseň byla dobrá. Jsme doma tady, v jakkoli podivným místě, v Ústí nad Labem, a necítíme se odtržený nebo míň viditelný. Výhoda je mít blízky lidi, se kterými děláš hudbu tak, jak ji dělat chceš, ať je to v Brooklynu nebo v Žatci.

Inspirovala vás a zasáhla severočeská scéna osmdesátých let (FPB, Už jsme doma, Laura a další), nebo spíš až rozvoj klubů po Listopadu?

Obojí, inspirovalo nás toho hodně. Už jsme doma jsem tenkrát miloval, vybavuju si koncert někdy v devadesátém roce v Teplicích, byl ve starý vile naproti nádraží, říkalo se tomu Zelenej barák, to byl pro mě jeden ze zásadních zážitků. Ale úplně první kapela, která mě na severu ještě v osmdesátých letech vzala, byla Laura a její tygři, hrávali v mosteckym Neprakta klubu, jezdil jsem tam na ně ze Žatce. FPB jsem živě nezažil. Ale kluby první půlky devadesátých let byly pro naši kapelu asi důležitější. Ústeckej Tukan, pražskej Bunkr, Repre, U Zoufalců, Sedmička, festival v Trutnově, Litoměřický kořen, hráli jsme hodně, nasávali to a všelijak se to do nás dostávalo. A inspirovaly nás jistě taky kapely, který sem jezdily zvenku, měli jsme tu kliku, že jsme hned zkraje s několika hráli. A pak ty velký jména — Sonic Youth, Girls against Boys, Cave... Jak se to říká? Kdo si pamatuje první půlku devadesátých, tak ji nezažil.

Vaše písně mají pěkné texty; jak má dobrý rockový text fungovat? Může být současně poezií, obstát na papíře, bez melodie?

To je téma na knížku, ale v zásadě ano, text může obstát i bez hudby, jen na papíře. Jenže bude to pořád především písňovej text, což není míň než poezie. Něco z prvních desek Waitse, London Calling od The Clash, Monkey Gone to Heaven od Pixies, Let love in od Nicka Cavea & The Bad Seeds nebo Třešňákův Dělník, Topolovo Černý sedlo, Bonusovy Okovy... Na papíře si to rád budu číst, ale bylo to udělaný pro lidskej hlas.

Jiří Imlauf (nar. 1966) je textař a hudebník. Vystudoval PF UJEP (český jazyk — občanská nauka), později začal působit také jako učitel angličtiny a hudební výchovy. V současné době žije a působí v Ústí nad Labem, pracuje jako učitel, věnuje se hudbě, literatuře a vlastní tvorbě, je redaktorem hudebního časopisu *Full Moon*, hraje a zpívá v hudební skupině Houpací koně. Na podzim loňského roku vydala kapela působící od devadesátých let své šesté řadové album s názvem *Everest*, výraznou nahrávku, která vzbudila příznivou odezvu.

Knihy je jako město vztyčené z trosek

S **Danielem Hradeckým** o nerozpoznaném bláznovství, právech autora a nekonečném, dobrodružném Ústí

Český sever a moravský sever mají cosi společného, třeba to, jak trefně říká básník Daniel Hradecký, že „žádná akademická problematika zde nemá cenu půlfajfky tabáku“. Možná tedy není náhoda, že jeho novou sbírku s názvem *64* vydala malá a nezávislá značka Perplex, působící v Opavě. Na stránkách nakladatele je autor představen „jako ctitel velkého myšlení, velkých slov a gest, jehož poezie těžší z impozantní sečtělosti a ze solidní orientace v kulturních dějinách, s nimiž navazuje dialog“. Takto ho poznáváme i v rozhovoru, který vznikl po nominaci sbírky na letošní Magnesii Literu za poezii.

Jak v současné době žije a co dělá básník Daniel Hradecký?

A koho to zajímá?

Tvoje prvotina *Muž v průlomu* vyšla před deseti lety, jak ji s odstupem hodnotíš? Byl to smysluplný a logický začátek cesty vedoucí až ke sbírce *64* — letos nominované na cenu Magnesia Litera —, nebo to byl *ulitý start* a ke své aktuální poezice ses musel dopracovávat jinak?

Tak jo; co začít tak, aby se mohli dohlížitelé mé *impozantní sečtělosti* trochu rozparádit? Víš, kde je v anglické literatuře výraz *Mvp*? U Joyce v *Odyseovi*, vrytý s mnoha jinými figurami na sponě k opasku giganta. Tam je ten *muž v průlomu*, aspoň jako sousloví. Ovšem v překladu Aloyse Skoumala. A Joyce to má pochopitelně ze Shakespeara, z hlavy ale nedám, v kterém z jeho nesčetných thrillerů tato nejasná postava straší. Pár let už nemám knihovnu, kde bych si věc ověřil. Ta úleva muset se zbavit knihovny, ale dosti obdukcí!

Moje geniální matka, když jsem před pěti šesti lety v nezaměstnanosti a opilosti šišlal, že jsem *přeče český básník*, vyřkla ťafku, na kterou nezapomenu: „Až tady budeš s bábama ze stosedmy, to je ubytovna upadlíků na Meziboří, zametat listí, tak pak jim můžeš říkat — Já jsem český básník!“ Ano, přesně tak to je! Básník — jistě ta nejhorší životní vsázka! Přesně jako u toho Diviše,

Alena Blažejovská, Prospěšné práce

kterého mi neustále někdo připomíná: „Básník, ineptus didus, vědákům pro smích...“ A taky že jsem to listí a jiné hrůzy, zejména rozmanitá smetiště, s těma bábama vymetal, aby město Meziboří vyzíralo vzorně po rakousku. Na sociálce jsem za to dostal plus tři sta kaček... Ale chceš-li, sbírku *Muž v průlomu* ze mě doslova vymámil kamarád Petr Kurka, osobnost, jaká se musí zabít a taky že se zabila. Založil si in intervallum lucidum nakladatelství Orpheus a chtěl nějak, jakkoli, započít edici poezie, toť vše. Ostatně, koukej si dohledat a číst jeho překlad Heideggerova *Dopisu o humanismu*. V Berlíně, v roce 1997, týdný přehrával na šarlatovém akordeonu dvě Ginsbergova blues; jednou mu jeden pasant na Schönhauser Allee hodil marku, což se páčilo na cca dvě deci piva. Nesnesitelný, nadnáročný, svatý Petr Kurka, impresárió... Pochopitelně abuzér všeho psychotropního; ale já tvrdím, že v tom byl nevinně, nebo povinně... Nestihl mnoho, zbláznil se, zabil, takový litvínovský osud.

Muž v průlomu je kniha mého prvního, tehdy ještě nerozpoznaného bláznovství. Dnes vím, že psát, zapisovat cokoli jiného, než je kupříkladu výpis položek nákupu viktualií v samošce, to se nesmí, chceš-li úspěšně žít. Ale to, jak mně přicházelo odněkud, doufám, že odshora, krevnaté slovo skladby *Za městem Mostem*, to byl tehdy nedovolený, úkladný zázrak. Je to text rovnostejně dětinský jako nutný. Ó jak jsem jásal! Byla to láska? Asi ano, jistěže ano. Jsem přesvědčen, že lásku poznáš podle toho,

že tě vezme za ruku a vede k propasti; je pak jen na tobě, jestli do propasti jen esteticky vhlédneš, nebo se v ni vrhneš. Patetické? Ale ne, spíš sentimentální. Jenže, praví Chesterton, „sentimentalisté porazili Napoleona“. Ish —

Části sbírky 64 jsi v průběhu předchozích let publikoval různě po časopisech, konečný výsledek se ale od časopisecké podoby mnohdy dost zásadně liší. Jak kniha vznikala a co podle tebe přináší „navíc“ jakožto suma svých jednotlivých částí?

Kniha vznikala, extatovala... Pravda je, že jsem po časopisech pouštěl leccos, celá léta, nějakou tu striktní bibliografii bych dohromady dnes už asi nedal. Ale korpus 64 vysloveně co kniha rostl během mého záchranného pobytu v Horních Beřkovicích, zřejmě nejzajímavějším tuzemském blázninci, v prvním půlroce 2012. Tvrdím, že autor má právo, někdy až povinnost, rozbít nelítostně své dosavadní práce a na zelené louce se pokusit o nový urbanistický výkon. Kniha je jako město vztyčené z trosek. Můj veliký mlčenlivý přítel Vítek přivezl mně na požádání veškeren takzvaný rukopis, který jsem, před *sebevraždou*, u něj v Praze deponoval, v kožené brašně po otci, ale ona to v nenahlednutelné svévoli pochcala Vítkova kočka. Obdržel jsem tedy provlhlý páchnoucí materiál, řekněme sedm tisíc takzvaných veršů. A pak to přišlo — večer co večer, tři měsíce, sedával jsem po skončení nesčetných terapeutických aktivit v kužárně domu 7A, obklopen

přísným grémiem alkoholiků, gamblerů, toxiků, tísněn perzónami všeho věku a nevzdělání, četl jsem jim to, ničili jsme evidentní pitomosti, rvali to na kusy, komponovali nejvýživnější špeky, chechtali se a přeli. Akademie! Záporožští kozáci pišíci dopis tureckému sultánovi. Tak to bylo a byl to zjevně můj druhý, po skladbě *Za městem Mostem*, jak se nyní ukazuje, rozhodčí záznak.

Několikrát ses nechal slyšet, že 64 je tvou zásadní výpovědí, možná dokonce konečným slovem. Proč ta osudovost?

V korpusu českých rčení najdeš úsloví: „A pečenýho Žida bys nechtěl?“ Přílehavější reakci na tuto tvou otázku po osudovosti v sobě nenalézám. Hovno zásadní, konečné slovo! Prostě celostní únava a jasnozřivý náhled, že *tohle* jen tak nepřekonám. Ale dobře: osudovost jako něco, co není v naší moci? Vždyť v naší moci není skoro nic. Ještě tak celkem dobře můžeme zvolit, jestli si k snídani dáme kafe nebo čaj... Často vidím osudovost jako protivu hry. Hráč střílí do terče a dostane, nebo nedostane medaili, čímž utrpí, nebo neutrpí jeho sebevědomí, jeho samopašnost; ale v zásadě se neděje nic. Já si povětšinou nemohl pomoci a střílel jsem do lidí a věděl jsem, že spravedlnost diktuje pro mě to krásné a nejjednodušší: smrt za smrt. Diktum slečny Diké. Snad se nedomníváš, že jsem naživu?

Čtenáři tvých básnických knih neunikne řada odkazů, tvá zjevná potřeba komunikovat s literárními předchůdci, zalovit v naší kulturní paměti. Intertextualita je ale ošidná věc, vždycky u ní hrozí, že se nám v ní tak trochu ztratí sám autor. Takže kde je ve sbírce 64 Daniel Hradecký a kde jsou jeho literární vzory?

Co to zas předkládáš za skurility? Kde je Hradecký v 64? Nevěděl jsem, že máš atest z gestalt terapie; ale fajn — Daniel Hradecký je v prdeli, nic nového. A vzory? Co třeba Herakleitos, ten starý efezský durdil, nedostižný, právě pro tu svou najisto nenesitelnou, apodiktickou knihu, co se nedochovala. I když, neřekl snad ďábel Bulgakovovi, že rukopisy nehoří? Blaise Pascal? Matematikové. Ivan Slavík! Ale moment! Intertextualita že je ošidná věc? Znamená to, že abychom byli stoprocentně původní, nesmíme napsat ani ono prvoškolní *máma má maso*? Nezapomeň prosím, že nejsem básník. Nikdy jsem nebyl *nad věcí*, vždycky, vždycky *pod věcí*, pod těžítkem neopětovaných lásek, prostínek psychoanalytická kauzička. Autor, čili auktor, rozmnožitel říše, to zajisté zní hrdě, ale tuhle jsem se v práci, ve fabrice, uřekl, že veškeren honorář za takzvanou nominaci na Literu se páčí na tisíc korun cestovních výloh, za ono neblahé čtení v Řetězové 7, a někte-

ří spoluproletáři se mnou od té chvíle odmítají mluvit! Je to tedy soudek piva za knihu, jež mne tak tak nepřipravila o rozum, tisícovka za ty stovky a stovky hodin práce. Poezie je samozřejmě vždycky spíš františkánství než doživotní intimát v Andělském hradě, ale takovéhle antipekuniární bláznovství je pro zdravý rozum dělníka přece jen *zu viel, zum erbrechen*. Přičemž těch tisíc korun, kolik je to nanometrů nedostavěné dálnice? A přece — „báseň je dar“; Holan tak končí *Noc s Hamletem* a mně je jasné, že zmiňovat právě tento truismus je hotová literátská sebevražda! A básník nechce a musí pojit u plotu, to je jasné jak elektrárna. Literární vzory? Dej pokoj... Co takhle vzory morální? Jeden by byl — můj děd z matčiny strany, pan Gustav Veselý, 1917 až 2000, ano, správně, onen muž v horizontální bezmoci, v *Malé písni* v próze. Stačí.

Severní Čechy patří v současné době k našim literárně nejvýraznějším regionům. Jak vnímáš tamější literární a obecně kulturní atmosféru? Má podle tebe „sever“ v sobě něco jiného než ostatní regiony?

Literární atmosféra? Kulturní atmosféra? Nevím nic a nic. Pokouším se udržet naživu, uživit se, to je všechno. Fabrika na elektrické nářadí, v případě vypuknutí vážnějšího válečného konfliktu do týdne předpodstatnitelná na bezvadnou zbrojovku, člověka vyčerpá, zdisciplinuje a zjednoduší. Ostatně, do Ústí nad Labem, tedy do Raussigu, jsem z Meziboří, ztrpkého domova, leč stále domova, neutekl proto, abych se bavil, či snad dokonce, hrůzo, *zapojil*. Moje Ústí je místo mého finálního soustředění. Ústí je nekonečné, dobrodružné město, pro pozorovatele hloubek a zkušeného pedestriána velké nekončící pokušení. Ale stejnou měrou je to den co den na provaz. Vysoká intenzita. A chudoba, samozřejmě. Holocén v Ústí nad Labem, než to znova zaleduje nové glaciál... Jistě, v Děčíně vykonává se co rok takzvaný Zarafest, literární festival, nikdy jsem nepochopil, aniž se přeptával, co předpona Zaraznamená. Elita se shlukne na zámku, shluky výslovnosti zazní do zotvíraného nebe nad Tetschen. Poekáme, Petr Bakalář, mimochodem opravdu mimořádně lucidní člověk a sociolog, ve mně v minutě odhalí polovičatého šarlatána a celostního sebevraha, pak se dá v Růžové zahradě do lehýnkého deště, Josef Straka má naštěstí svůj aškenázský klobouk, takže vše končí dobře, vesmír spokojen, konec. Jenže Děčín, to přece není sever, Děčín, toť Baden-Baden, letovisko přespolních stipendistů, trochu k údivu, trochu k závisti, trochu k smíchu. Sever je můj domov! S literaturou to nesouvisí, ale visí. Dost. No, přece ještě slovo: Ústí, kde v současnosti volens nolens klempíruju, je město práce, město strachu, město úsilí o další a další a další den pod bičem hypoték, město velké všeobec-

né úzkosti ze ztráty zaměstnání, autentického zoufalství a současně zlatopramenné, ó jak dočasné, radosti. Žádná akademická problematika zde nemá cenu půlfajfky tabáku. Ústí nad Labem, na pravém břehu řeky organický, na levém anorganický přípuch chemickoprůmyslového úsilí. Střekovský smrad, toť pach osvětlimských obětních rituálů! Město práce, v noci spí, ovšem na půl oka. Chudoba pod hvězdnatou vlajkou Unie. Co mě udeřilo — *celé rodiny* sunou se dnem i nocí ulicemi, holemi míchají kontejnery s komunálními oddělky, na pastvištích chodníků vajgla nenajdeš. A ještě něco. Normální lidé se ti tady nikdy, nikdy, nikdy nepodívají do očí, když je míjíš, a tak rád by ses s nimi pozastavil, vyměnil si s nimi nůž rozpoznání. Ale kurva dost. Jo a když už tedy kultura, vyhlášu rok čtrnáct rokem Františka Gellnera, an zmizel přesně před sto lety na podzim v Haliči, ve skutečném boji.

Prožíváš jako básník solitér nějakou příslušnost k severočeské literární scéně? Pojít tě kromě společného domicilu něco se jmény Radek Fridrich, Svatava Antošová nebo Patrik Linhart?

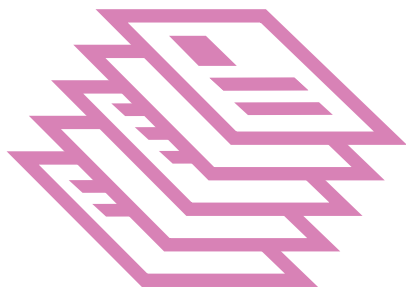
Ale vždyť všichni tito tři jsou zajisté skvělí, tedy problematictí lidé, jak to má být! Patrika jsem, tuším, jednou střetl v Litvínově, musí to být víc než deset let, on byl opilý akutně, já chronicky. V místnosti se vyskytoval ještě Petr Kurka, který posléze bezuzdně dorážejícího Linharta srazil ze židle. Radek je shovívavý anděl, ovšem znám ho málo... Svatavu respektuju. Pravda je, že neznám dobře lidi, kteří by podle instinktivní konvence měli být mými lidmi. A já si na just zacítuju Pessou: „Samota mne sklíčuje, společnost mě tísní.“ Utěšuju se tím, že chyba je na mé straně. Rozhodně ale musím vzpomenout Emila Juliše, úspěšného alchymistu a zcela nepředvídatelného starce. Když jsem Julišovi v roce *nula pět* zpozdíle líčil, že sice nic nepíšu, ale pokouším se co nejvíc napřemýšlet, obořil se na mě: „Nemyslete! Pište!“ Skvělé, že? Ne, není. Můj jediný skutečný literární přítel Pavel Růžek, litvínovský osud, umřel záměrně, důsledně, jsou z toho dvě dokonané knihy o lásce, nejlepší od Augusta Strindberga. Vyšly v Dybbuku a jmenují se *Bez kůže* a *Bez Růže*, a od této chvíle jde o vaši *povinnou četbu*, kamarádi! Nebojte se, z nákladu se neprodalo ani hovno, určitě je to k mání. Ještě jednou — svatý Pavel Růžek. Ano, ale to jsou živí a mrtví. Teď vidím, celé měl bych to škrtnout, abych se nedostal do pekla. Proto, pánové, jste si jisti, že vaše věc je ve vaší moci? Rádi, sebezáchovně, si to myslíme. Jenže, a to už opravdu končím, bacha na svatého Jana, kapitola 21, verš 18, kamarádi...

Ptal se Dan Jedlička.

Daniel Hradecký (nar. 1973) je básník. Vystudoval gymnázium v Litvínově. V letech 1994—2007 byl archivářem Ústavu archeologické památkové péče v Mostě, v posledních letech pracuje v dělnických profesích. Vydal sbírky *Muž v průlomu* (2004), *V cirkuse Calvaria* (2009) a *64* (2013). V současnosti žije v Ústí nad Labem.

Anarchista ve službách státu

V souvislosti s výročím první světové války není nezájímavé připomenout si autora veřejnosti v podstatě neznámého. Je jím Josef Mach (1883—1951), syn zahrádníka, absolvent gymnázia (studia češtiny a němčiny nedokončil). Jeho první literární společnost tvořili například Fr. Šrámek, J. Mahen, Fr. Gellner (již za gymnaziálních studií v Mladé Boleslavi patřili oba k redakci školních časopisů a později v Praze vydávali — spolu s dalšími — literární *Letáky*), J. Toman nebo Fr. Langer, v roce 1902 byl Mach mezi zakladateli spolku Syrix. Na první schůzi v pražské restauraci U Choděřů vzpomínal roku 1936 v *Právu lidu* G. R. Opočenský (pod pseudonymem Enrico): „Ofrakovaní číšníci, zvyklí na honosné svatby a vážné schůze správních rad na těchto místech, nedůvěřivě se dívali na bezvousé vlasatce, kteří se tu kupili při jednom pivě (na víc u většiny z nás nebylo) anebo při sodovce kolem dlouhého stolu, debatovali, překřikovali se, hádali se a uraženě usedali, když jejich mínění bylo většinou potlačeno.“

Josef Mach byl souputníkem prvních let kabaretu Červená sedma a také spoluzakladatelem Haškovy Strany mírného pokroku v mezích zákona. Citáty z jeho první básnické sbírky *Robinson Krusoe* (1909, příznivě ji přijala — abychom si představili dobový kontext — například E. Krásnohorská) patřily prý k běžným obrátům v hovorrech jeho přátel — dost možná právě ty z básně „Anarchisti“: „Chodil jsem na četné tajné schůze, / kde řádila anarchie v plné hrůze, / kde vlasatí ševci a studující / seděli, těžkou chmuru v líci, / a mluvili o velké budoucnosti / při stampplí či při sklenici, / o stávající shnilé společnosti, /

jež ssaje naše mozoly, / a o zločinné svévoli / zpuchřelé buržoácké kasty. / A jiné podobné žvasty.“ Od roku 1912 žil ve Spojených státech: v Chicagu byl redaktorem krajan-ských periodik a právě v době války tiskl příspěvky podporující ustavení samostatného státu (básně vyšly jako *Americké verše z doby válečné* roku 1924 v Praze). Po válce žil Josef Mach v New Yorku a ve Washingtonu: roku 1920 se stal ředitelem tiskové služby československého velvyslanectví (dopis podepsaný prvním chargé d'affaires Československa ve Washingtonu J. Masarykem přinášíme). Dochoval se soupis prvních úkolů tiskové kanceláře: sestavit přesný seznam československých časopisů v Americe: českých, slovenských, rusínských — s označením vydavatele, nákladu, finanční prosperity, počtu redaktorů, politického zabarvení, chování za války i po ní, smyslu pro celonárodní věci a podobně, vydávání denního přehledu amerického tisku rusínského, maďarského a polského ve formě bulletinů, totéž z hlavních listů amerických, přehledy tisku v Československé republice pro československé krajan-ské listy a tak dále. Od roku 1922 vykonával Mach stejnou práci v Římě, koncem dvacátých let se vrátil do vlasti a stal se zaměstnancem ministerstva zahraničí, v roce 1935 mu ministerstvo národní obrany přiznalo status legionáře. Původní tvorba ustoupila překladům.

Konec jeho profesní dráhy výmluvně dokládá dopis na hlavičkovém papíře „Ministerstva zahraničních věcí v likvidaci“ z listopadu 1939, kterým je vrchní odborový rada Josef Mach vyzván k vrácení diplomatického pasu („Byl-li pas již dříve odebrán některým říšským nebo protektorátním úřadem či orgánem, je třeba sdělit, kdy se tak stalo..“). Nad jeho rakví promluvil František Langer: „... odcházíš v naší úctě. V úctě těch, kteří tě pamatujeme, i těch, kteří se budou kdykoliv obírat tvým dílem a tvou osobností. V obojím naleznou čestnou a mužnou pravdivost. Naleznou ji v tvých myšlenkách, v tvém upřímném vztahu k tvořivé práci, v tvém vztahu, to jest v lásce k českému slovu a verši. [...] I v tvé ironii a sarkasmu, který zas byl projevem soucitu s člověkem, protože jsi jimi stíhal malost, která člověka deptá, ať už je to maloměšáctví nebo maloduchost či malichernost. [...] čestná paměť nás všech tě provází na cestě, kterou nastupuješ a kde se setkáš se vzácnými učiteli českého humoru, které jsi tak miloval, s Havlíčkem a Nerudou.“

Vybrala a komentovala **Hana Krařlová**, kurátorka
Oddělení dějin literatury Moravského zemského muzea.

*The Czechoslovak Legation
Washington, D.C.*

dne 6. května 1920.

č. j. 1157

Pan Josef Mach,
429 E 79th Street,
New York City.

Vážený pane:

Jsem rád, že jste se rozhodl přijati službu v Informační kanceláři. Bude-li se Vám to hoditi, navrhol bych nastoupení od 1. června t.r., budu do té doby ještě několikrát v New Yorku, pohovoříme si tedy ještě o tom.

Myslím, že není nutné, abych řekl bych přímo zbytečné věsti Informační kancelář ve velkém stylu a rád bych správy vládní s komerční informační službou umístil u obchodní komary v New Yorku.

Napište mi, je-li Vám možno 1. června t.r. nastoupiti.

Se srdečným pozdravem

Jan Masaryk

Alena Blažejovská, Petrkov, Zvonek

Kolik jmen má růže?

Na okraj aktualizace *Jména růže*

Rostislav Niederle

Odstraňte z růže jeden plátek, jedno víčko, jak napsal ve svém epitafu Rilke. Je to patrně stále táž růže, i po takovém barbarském zásahu. Utrhněte růži druhé víčko. Stále je to ta květina. Strhněte třetí, odstraňte čtvrté. Och! Je to stále táž růže? Nakonec odstraňte všechna víčka (spí pod nimi nějaké oči?) a... je to stále táž růže? Nebo je tu ta růže už jen co jméno? Položeno obecně a nepoeticky: při změnách věci, za jakých podmínek ta věc zůstává stále stejnou věcí? Kolik plátků je třeba utrhnout z Ecova *Jména růže*, aby *Jméno růže* už nebylo *Jménem růže*?

Problém, nebo pseudoprobém?

V roce 2012 vydal Umberto Eco v Itálii upravenou verzi *Jména růže*. Český překlad — péčí překladatele Zdeňka Frýborta (přeložil již první verzi románu) — máme v ruce nyní. V textu, původně z roku 1980, autor učinil stylistické i sémantické změny: nově upravil některé latinské výrazy (jak sám uvádí, zejména pro méně latinsky zdatné americké čtenáře), odstranil některé opakující se výrazy, něco věcně upřesnil — tykev nahradil mlčivcem, housle violou, odstranil vteřinu jako měrnou jednotku času,

Vilémovi z Baskervillu odstranil chlupy z uší. Samotný román je — *cum grano salis*, abychom dostáli dikci *Jména růže* — nejspíš slavný až příliš: Annaud ho v roce 1986 adaptoval pro film se Seanem Connerym a Christianem Slaterem, Rumun Grigore Gonța přepsal pro divadlo (hra měla premiéru v Národním divadle v Bukurešti v roce 1988), Chris Dolan napsal rozhlasovou adaptaci (BBC 2006), průběžně se objevovaly parodie, videohry, počítačové hry. Byl napsán bezpočet komentářů, recenzí, analýz, diplomových a disertačních prací, pořádají se o něm přednášky, konference. Český čtenář patrně zná Ecův doprovodný text „Poznámky ke Jménu růže“ (*Světová literatura* 2/86, tento text je přílohou aktualizovaného vydání) či studii Daniely Hodrové „Román jako otevřené dílo“ (*Estetika* 1/1989), v níž autorka dokládá, že na *Jméno růže* lze aplikovat Ecovu vlastní postmoderní poetiku, jak ji teoreticky demonstuje v *Otevřeném díle*.

Zkrátka a dobře: *Jméno růže* je už nějaký čas součástí kulturní výbavy každého čtenáře. Tento esej nechce zmnožovat dnes už spíše truismy o románu — o jeho významových úrovních, otevřenosti různosti (Otevřené dílo!), o nárocích na jeho modelového čtenáře, o jeho sémantických hříčkách, aluzích, citacích, výpůjčkách a tak podobně. To vše bylo o románu řečeno mnohokrát, dokonce samotným autorem. Cíl tohoto eseje je možná ne zcela literární podle běžných představ: je jím letmé zamyšlení nad rozdíly mezi původním Ecovým textem z roku 1980 a autorem nově upraveným textem z roku 2012.

Mimo zdi akademických poslucháren se problém, kterým se zde budeme zabývat, patrně ani neobjeví či bude

pokládán právě za „akademický“ — nesouvisející s praxí, odtažitý, nesrozumitelný. Budiž, řekne se, pár detailních rozdílů mezi dvěma texty, celkově žádný *praktický* rozdíl. Pořád je to *Jméno růže*, notabene když ony změny učinil sám autor. To je přece dávno známé, děje se to běžně: ze Shakespearova *Hamleta* se standardně škrtá (a to je docela povýšené počínání), například scény s Rosenkranzem a Guildensternem. Stále je to celkově *Hamlet*, byť ochuzený. Zobecněme takový přístup: běžně se má za to, že text, řekněme *T*, lze (do určité míry?) měnit, aniž by *T* přestal být *T*. Výhodou takového tvrzení je, že v zásadě odpovídá praxi, byť má jisté teoretické konsekvence, které budou záhy zmíněny. Takovou pozici zastává v české estetice Tomáš Kulka, ještě se k tomu vrátíme. A nyní ke zmíněným konsekvencím. Proč jsou vůbec změny v textu problematizovány?

Identita textů

Jde o věkovitý vztah teorie a praxe, či vlastně racionality a empirie. Jako historickou ilustraci uvažme Zenonovu aporii dichotomie: abychom dospěli z bodu A do bodu B, musíme nejprve dosíci poloviny té dráhy, zvládnout polovinu té poloviny, polovinu té poloviny a tak dále ad infinitum. Výsledkem je, že z A vůbec nemůžeme vyjít. Takový závěr se na první pohled jeví absurdní — z Brna do Prahy se přece prakticky provozuje čilá přeprava. Zenon odpovídá, že taková praxe je zaznamenávána smyslově a smysly klamou (vzdálený vlak je v mých očích vysoký jeden centimetr, ve skutečnosti však třeba tři a půl metru, klacík se v čáře ponoru smyslům jeví jako zlomený), rozumová úvaha ale ukazuje, že pohyb je ve skutečnosti smyslovou iluzí. Matematici objevili *teoretickou* odpověď na Zenonův hlavolam po dvou a půl tisících letech v infinitezimálním počtu. Podobně — pokud jde o vztah mezi teorií a praxí — jako se Zenonem a jeho hádankou je tomu s texty, jejich možnými změnami a vlivem změn na to, co se nazývá identitou. Ve filozofii je technickým termínem obrat „kritérium identity“. Takové kritérium stanovuje, za jakých podmínek jsou nějaké dvě entity entitou jednou, většinou je to tehdy, mají-li ty dvě entity všechny vlastnosti stejné. Které dvě věci mají všechny vlastnosti stejné? Ani dvě stejné kulečnickové koule ne, liší se v pozici, již zabírají v prostoru. Taková podmínka je ovšem pro naše účely zde patrně příliš silná — jakákoli změna, byť sebemenší, by změnila identitu, to už je ale téma pro odborněji zaměřený článek. Pro další, tentokrát poněkud suchou ilustraci uvažme text (z roku 1980, nazvěme ho už použitým označením „*T*“) sestávající ze tří vět: X, Y a Z. Tento text autor následně v roce 2012 změnil

na X, Y, Z* (hvězdička znamená, že v Z došlo k nějaké změně). Jde stále o týž text, řekli bychom, jen Z bylo změněno na Z* třeba tak, že výraz „tykev“ byl později změněn na „mléčivec“. Ale pozor, tímto jedním zásahem se změnila už třetina textu! Co když autor následně provede další změny na X, Y*, Z*, například tak, že ve větě výrazem „viola“ nahradí slovo „houses“? To už bychom měli změněny dvě třetiny textu. Stále je to týž text? A co když autor provede další změnu (třeba odstraní hlavní postavě trčící chlupy z uší), tentokrát na X*, Y*, Z*. A to je konec, dál to nejde, jsme na maximu: v porovnání s původním textem X, Y, Z by tou poslední změnou byly změněny *všechny* části. Stále jsme ochotni připustit, že změna *všech* částí *T* nemá vliv na identitu *T* a platí, že $T = T^*$? Ten příklad je samozřejmě krajní, jako ilustrace ale funguje. Ukazuje, že změny v textech nemusejí být nevinné. Mohou zrušit identitu textu v tom smyslu, že po překročení určitého množství a kvality provedených změn v *T* přestává v jednu chvíli platit, že $T = T^*$, a namísto toho platí, že $T \neq T^*$. Kolik změn a jakého charakteru vůbec ruší identitu díla? Lze to kvantifikovat či alespoň kvalifikovat?

Gestalt

Tomáš Kulka nabízí (ve studii *Umění a kýč*) originální teorii estetické hodnoty a pro naše účely vhodně zavádí jako bazální pojem *alteraci* neboli možnou dílčí *změnu*. Hodnotu díla, textu, nelze určit pozitivně, verifikovat, ale lze ji popperovsky falzifikovat, jinými slovy hodnotu stanovujeme nikoli tak, že ji tvrdíme, ale že hledáme dílčí možnost jejího popření, falzifikace. Hledáme takovou dílčí změnu v díle, která by daný text případně esteticky zlepšila. Pakliže takovou zlepšující změnu nejsme s to nalézt, neplyne z toho, že taková změna neexistuje, nicméně jestliže jsme ji našli, pak taková změna ve většině případů nenarušuje to, co Kulka nazývá *gestaltem* neboli vnitřním invariantem díla, který nesmí být narušen, nemá-li dojít úhony právě identity díla. Všimněme si: nikde žádná kvantifikace, toliko vágní kvalifikace. Záleží vždy na konkrétním díle a konkrétních změnách. Z tohoto pohledu je zřejmé, že Ecem provedené změny jsou, řekněme, ontologicky nevinné a kulkovský *gestalt Jména růže* jistě nenarušují. *Jméno růže* je i po nových zásazích stále *Jménem růže*, ačkoli se liší v detailech, řekli bychom. Eco provedl pouze zlepšující alterace. Staré *Jméno růže* bylo v tomto smyslu — v autorových očích — dílem nedokonalým, vylepšitelným, horším, ačkoli totožným se *Jménem růže* aktualizovaným.

Ještě k identitě

Který výtisk je vlastně dílem *Jméno růže*, tím pravým, se sebou samým identickým dílem *Jméno růže*? Je jím můj aktualizovaný výtisk z Arga, nebo je to jedno z těch starých vydání, kus, který mi leží na stole, vypůjčený od Hanky? Nebo je to nějaký jiný výtisk v italštině či angličtině, jeden z milionů prodaných? Nebo je to celá množina dosavadních výtisků? Pokusme se na ty otázky po řadě odpovědět. Dílo *Jméno růže* nemůže být žádný jednotlivý, konkrétní výtisk, protože kdyby to konkrétní výtisk byl, pak čist jiný výtisk by znamenalo čist jiné dílo, což se zdá absurdní. Měli bychom tolik *Jmen růže*, kolik jich kdy bylo ve všech jazycích na celém světě vytištěno. Může být tím dílem množina všech výtisků? Sotva. Množina je totiž definována svými prvky, jakákoli změna v „populaci“ množiny znamená, že jde o jinou množinu, v našem případě pak o jiné dílo, jiné *Jméno růže*. Stoupenci množinové teorie, této druhé obranné hráze nominalismu, by sotva byli ochotni připustit, že zničením jednoho jediného výtisku se mění dílo jako takové. Navíc znát dílo jako množinu by patrně předpokládalo vědět v každém okamžiku, jaká populace právě obsazuje onu množinu-dílo, protože nevědět to by znamenalo de facto nevědět,

o čem mluvíme, řekneme-li „*Jméno růže*“. Množina výtisků, podobně jako konkrétní výtisk, tedy jako odpověď na otázku, co je vlastně hledaným dílem, selhává. To jsou ty zákruty filozofie, proto byl koneckonců zmíněn Zenon! Co je tedy *Jméno růže*? Už to nenatahujme: *Jméno růže* je to, co mají společné všechny dosavadní i budoucí výtisky *Jména růže* ve všech jeho jazykových mutacích, všechny jeho zvukové — CD, MP3 a další — variace, ačkoli jeho filmová adaptace nikoli. Kde hledat takové dílo? Takové dílo nemá prostorovou ani časovou lokaci, je to objekt mimo čas a prostor, abstraktní věc. Přirozeným důsledkem takové odpovědi ovšem je, že Eco sekvenci slov zvanou *Jméno růže* objevil, takříkajíc vytáhl z věčnosti, podobně jako své objevy přírodních zákonů učinili Galileo nebo Archimedes. Jakkoli se taková odpověď nemusí jevit na první pohled intuitivně přijatelná, nelze jí upřít, že na naši otázku odpovídá, byť metafyzicky. Čirý platonismus, odfrknou si nominalisti. Jak ale kdesi píše Whitehead, celá filozofie není než soubor poznámek k Platonovi.

Autor působí na Semináři estetiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Alena Blažejovská, Mikulov

Pravnučka žalmistů

Černá labuť Else Lasker-Schülerová

Alena Bláhová

Co vlastně přivedlo Else Lasker-Schülerovou, slovy Karla Krause „nejsilnější a nejneshůdnější zjev moderní německé poezie“, k tomu, že žila tak, jak žila, a psala tak, jak psala? Její životní příběh, jak ho zaznamenala ona sama, je plný nejrůznějších osobních mýtů a polomýtů, které záměrně vytvářela nejen ve svých básních a próze, ale i v osobním životě. Na první pohled není úplně snadné tyto mýty rozšifrovat. Přemýšlíme-li tedy o jejím díle, měli bychom si klást otázku, co vlastně tato instinktivní sebemytizace znamenala a před čím měla básničku uchránit, anebo naopak — jaký tvůrčí prostor jí otevírala.

„Psal se rok 1912, když jsem ji poznal. Byla to léta časopisů *Sturm* a *Aktion*, jejichž nová čísla jsme každý měsíc nebo týden netrpělivě očekávali. Byla to léta posledního literárního hnutí v Evropě, posledního uceleného výrazového vzepětí. Else Lasker-Schülerová byla zhruba o deset let starší než my, roku 1902 jí vyšla první básnická sbírka *Styx* u Axela Junckera, roku 1911 *Hebrejské balady*

u Alfreda Richarda Meyera, první ještě mladistvá, balady dokonalé, ve velkém stylu.

Paní Lasker-Schülerová tenkrát bydlela v zařízeném pokoji v Halensee a od té doby až do smrti už nikdy neměla mít svůj vlastní byt, vždycky jen těsné pokojíky, přeplněné hračkami, panenkami, zvířaty, nejrůznějším harampádím. Byla malá, chlapecky štíhlá, měla smolně černé, krátce zastřížené vlasy, což v té době ještě působilo neobvykle, a veliké, živé tmavočerné oči se záhadným pohledem. Ani tehdy ani později s ní člověk nemohl jít po ulici, aniž by se za ní všichni neohlíželi: extravagantní široké sukně nebo kalhoty, výstřední kabátky, krk a paže ověšené nápadnými nepravými šperky; řetízky, náušnice a prsteny z kočičího zlata. A protože si pořád odhrnovala prameny vlasů z čela, byly tyto — nelze to říci jinak — pouťové cetky neustále v centru pozornosti. Nikdy pořádně nejedla, jedla velmi málo, někdy se celé týdny živila jen ořechy a ovocem. Často spávala na lavičkách a byla chudá vždy a za všech okolností. Byla princ z Théb, Jusuf, Tino z Bagdádu, černá labuť.“

Tato slova napsal roku 1952 německý básník Gottfried Benn ve své „Řeči na Else Lasker-Schülerovou“, kterou pronesl sedm let po básniřčině smrti a sedm let po skončení druhé světové války. Nebyl to jen chvalozpěv na dávnou přítelkyni, které si jako básničky vždy nesmírně vážil, ale zároveň i opatrné pokání za vlastní krátkodobé selhání po nástupu Hitlera k moci. Když v roce 1912 Else o sedmnáct let mladšího Benna poznala, okamžitě se do něj zamilovala. Nazývala jej „Giselheer“, „Barbar“ nebo „Niebelung“ a věnovala mu celou jednu sbírku vášnivých milostných veršů. Benn jí to pak po necelých

dvaceti letech, roku 1931, oplatil věnováním textu k oratoriu Paula Hindemitha *Das Unaufhörliche* slovy: „Else Lasker-Schülerové, největšímu lyrickému géniu v přátelské úctě.“

Dětství, sňatek a život mezi bohémou

Else Lasker-Schülerová se narodila 11. února 1869 jako šesté a nejmladší dítě v zámožné asimilované židovské rodině v Elberfeldu u Wuppertalu. Datum narození si bude později po libosti posouvat, zejména s ohledem na věk svých zpravidla mladších životních partnerů a lásek. Své dětství a především matku vždy nesmírně idealizovala; klíčovým zážitkem a zřejmě i zlomovým bodem byl však v jejích jedenácti letech záchvat „tance svatého Víta“, jak sama své onemocnění nazývá, po jehož odeznění už nikdy nechodila do školy a vzdělávala se jen s domácími učiteli. Roku 1894 uzavřela — zřejmě pod tlakem rodiny — konvenční sňatek s lékařem Jonathanem Bertholdem Laskerem (bratrem Emanuela Laskera, německého velmistra a mistra světa v šachu z let 1894—1921). O této epizodě zarytě mlčí, Bertholda Laskera později ze svého života úplně vymazala. Pár se stěhuje do Berlína, ale manželství příliš dlouho nevydrží; již roku 1899, kdy časopisecky vycházejí první Elsiny verše, se jí narodí nemanželský syn Paul. Jméno jeho skutečného otce Else nikdy neprozradí, přestože leccos nasvědčuje tomu, že jím byl anarchista Johannes Holzmann, tedy „Senna Hoy“ ze sbírky *Moje záznaky*, později zatčený v Rusku, kde roku 1914 po dlouhém věznění zemřel. Jak má básnířka ve zvyku, obdařuje tajemného otce svého dítěte nejrůznějšími vybájenými přezdívkami, nejčastěji však tvrdí, že Paulův otec byl jakýsi řecký, jindy zase španělský princ.

Nebe nás stvořilo
ze zlatého dechu.
Ó, jak se milujem...

Ptáci na větvích se stávají poupaty
a růže vzlétají.

Stále hledám tvé rty
za tisíce polibků.

Jedna noc ze zlata,
hvězdy z noci...
Nikdo nás nevidí.

Když vstoupí světlo a zeleň,
usínáme,
jen naše ramena si hrají jak motýli.

Po rozchodu s Laskerem (který ji však ještě po určitou dobu obětavě finančně podporuje) jí vychází první sbírka *Styx* a ona sama se bezhlavě vrhá do víru života berlínské bohémy. Říká si „princ Jusuf“ nebo „Tino z Bagdádu“, přátelí se s básníkem a tulákem Peterem Hillem a s nonkonformním okruhem přátel kolem Neue Gemeinschaft bratří Hartových, kde se seznámí s hudebníkem Georgem Levinem, později vydavatelem expresionistického časopisu *Der Sturm*. Levin se roku 1903 stává jejím druhým manželem a Else mu dává jméno Herwarth Walden. Několik roků života s Herwarthem Waldenem a bezprostředně poté (rozcházejí se po sedmi letech a rozchod je pro ni velmi těžký, píše o něm v románu v dopisech *Mé srdce*) je bezpochyby nejplodnějším obdobím v jejím tvůrčím životě.

Tvé polibky na mých ústech tmavnou.
Ty už mne nemáš rád.

A jak jsi přišel!
V rajske modři,

kolem tvé nejsladší studně
čarovalo mé srdce.

Teď si ho lícím,
tak jako povětrné ženy
barví si povadlou kůži kolem beder.

Naše oči jsou zpola zavřené,
tak jako umírající nebesa —

zestárl Měsíc.
Noc už se nezbudí.

Na mne sotva si vzpomeneš.
Kam dám své srdce?

Roku 1917 vydává Verlag der Weissen Bücher její *Sebrané básně*, o dva roky později uvádí tehdy velmi slavný Max Reinhardt v berlínském Deutsches Theater drama *Die Wupper*. Na přednáškových turné čte Lasker-Schülerová spolu s Franzem Werfelem, Theodorem Däublerem a Georgem Groszem. Roku 1920 jsou její verše poprvé přeloženy, a to do francouzštiny. Počátkem dvacátých let však přichází další těžká krize. Milovaný syn Paul, který s matkou od dětství sdílí její polonomádkou existenci, onemocní tuberkulózou a koncem roku 1927 ve věku osmadvaceti let umírá. Else nejprve zoufale shání peníze na léčbu v nejrůznějších sanatoriích a nakonec o něj ve

vypůjčeném ateliéru sama pečuje až do jeho smrti, po níž pak léta osaměle vegetuje v levném pokoji v hotelu Koschel na Nollendorfském náměstí. Je neustále bez prostředků a čím dál víc se — kromě do kaváren, které se stávají jejím druhým domovem, ač v nich mnohdy pije jen kakao vařené z vody — uchyluje do svého vnitřního světa. S nesystematičností sobě vlastní, vedena spíše básnickým instinktem a bolestí ze ztráty dítěte, na němž velmi lpěla, se snaží studovat učení Izáka Lurji, safedského kabalisty ze šestnáctého století, kterého si později znovu zpřítomní během svých pobytů v Palestině. Roku 1932 je jí ještě v Německu udělena Kleistova cena za prozaickou sbírku *Koncert*, avšak již v atmosféře slovních útoků — ze strany pronacistického tisku. Kleistova cena byla jakousi symbolickou tečkou za jejím berlínským životem a mládím, na něž bude později v emigraci vzpomínat se stejnou touhou, s níž kdysi v Berlíně snila o zemi svých *Hebrejských balad*. Když je v dubnu roku 1933 fyzicky napadena na ulici příslušníky SA, neváhá a v panice odjíždí prvním vlakem za přáteli do Švýcarska; celých dalších osm let až do své smrti v Jeruzalémě se však bude cítit jako „vyhnaná“, jak zní i titul jedné z jejích pozdních básní.

Den zmizel, zahalil se v mlze,
a bez duše se setkávají všechny světy
jak načrtnuty na stínovém obraze.

Jak dávno, kdy mé srdce někdo s něhou oslovil...
Svět ochladl a člověk ztratil cit.
Modli se se mnou — Bůh může utěšit.

Kde je ten dech, co ze života se mi vytratil?
Krajem se toulám spolu se zvířaty,
bledý čas prosnívám — a tys tak milý byl...

Kam jít, když vítr od severu zavane?
O hrst jitrocele se odvažuje žebrat před vraty
němá tvář z divočiny — snad ji dostane.

A slzy dávno všechna nebe smyly,
z nichž básníci svou žízeň utišili —
i já a ty.

Švýcarsko a Země hebrejská

Přesto celý život snila a toužila po „zemi předků“, po Jeruzalémě. Její básně i prózy jsou plné orientálních fantazií a ona sama se v nich stylizuje do nejrůznějších postav, nejčastěji však do „prince Jusufa“, jinými slovy starozákonního Josefa, zrazeného vlastními bratry. Po-

prvé se Elsin orientální sen naplní v březnu roku 1934, kdy na pozvání jedné bohaté německé přítelkyně odjíždí nejprve do egyptské Alexandrie, odkud pokračuje dál do Jeruzaléma.

Čas, dostatečně dlouhý čas, umožňuje spojit
a sjednotit kouzlo nově prožitého s kouzlem
talentu. Neboť po delším pobytu ve Svaté zemi
začíná básník básnit svůj hymnus, malíř malovat
svůj obraz, hudebník komponovat svůj žalm.
I krátká návštěva však udělá umělci umělecky
dobře; Jeruzalém je nejsilnější lázeňské místo
pro jeho múzu. A také tyto lázně, stejně jako
lázně tělesné, začínají působit až po delší době.

Světlá, ba průsvitná oblaka mi už zase táhnou
myslí; objevuje se kometa na mém spánku. Začínám
psát svoji „Hebrejskou zemi“. Její jméno se již skví
na první straně mého rukopisu. A vznikají i obrázky,
aby ozdobily mé dílo, ačkoli už jsem dávno zase ve
Švýcarsku, v jeho nejkrásnějším městě Curychu!
Úctyhodní chasidští kněží, krácející ke Zdi nářků.
A milí kolonisté, putující v předvečer šabatu do
města Jeruzalém a další den zpět do svého emeku...

Z této první cesty do „nádherné biblické země“ vytěžila knihu *Das Hebräerland*, cestopis poněkud nerealistický a spíše vybásněný, který vydala roku 1937 ve Švýcarsku a který kritika přijala se značnými rozpaky. Podobně tomu bylo i s její hrou *Arthur Aronymus a otcové*, kterou uvedl koncem roku 1936 curyšský Schauspielhaus a která se (k jejímu velkému zklamání) dočkala pouhých dvou repríz. V červnu roku 1937 odjela Else Lasker-Schülerová na italském parníku Galilea do Palestiny podruhé — chtěla pracovat na knize s podobným názvem — „V Galileji“, kterou však nikdy nedokončila. Její tehdejší příjezd do Jeruzaléma líčí ve svých vzpomínkách spisovatel Shalom ben Chorin (sám německý emigrant z Mnichova), jenž pro ni tehdy zařizoval vše potřebné, následujícími slovy:

„Vpodeveč jsem se dostavil do hotelu Vienna, v němž se básnička ubytovala. Musím se přiznat, že můj první osobní dojem z této ženy, k jejíž veršům chovám nejhlubší úctu, byl otřesný. Proti mně seděla unavená bytost, jejíž tvář svědčila o bývalé kráse a v jejíchž velikých černých očích plápolalo šílenství. Vlastně neseděla, spíše se krčila. Připomínala mi cikánky, které věštívají z ruky, a tento dojem ještě umocňoval její excentrický úbor — kožešinová čepice v dusném a horkém létě a obrovské, korálově rudé náušnice. Jakási únava, uštvanost a nepojmenovatelná úzkost ovládala toto (jiné slovo nelze použít) ztrápené stvoření...“

Shalom ben Chorin, Werner Kraft a další jeruzalémští přátelé, vesměs německojazyční emigranti, v jejichž prostředí se básnička pohybovala (hebrejštinu neovládala) však hovoří i o projevech paranoidního strachu, jimiž Else Lasker-Schülerová pronásledovala své přátele i sama sebe a které ji nakonec po dvou měsících vyhnaly z Palestiny zpět do Švýcarska. A přesto se sem roku 1939 ještě jednou vrací, neboť musí Švýcarsko na tři měsíce opustit, aby získala opětovné povolení k pobytu. Tentokrát je však nucena v Jeruzalémě zůstat, neboť návrat do Evropy jí znemožnilo vypuknutí druhé světové války. Bydlela, ostatně jako vždy, v ubohém pronajatém pokojíku na Ma'alat Street ve čtvrti Rechavia, kde neměla ani postel a přespávala na rozkládacím křesle. Tehdy už trpěla těžkými záchvaty anginy pectoris a sama říkala, že se jí v noci vlastně lépe sedí, než leží. Ze své osamělosti unikala i zde, tak jako dříve v Berlíně, do kavárny. Ta její se tu jmenovala Sichel a byla přímo v centru nepříliš velkého „nového města“, na Ben Jehuda Street. Ale nejen to, založila vlastní literární kroužek, který nazvala „Kraal“, kde chtěla shromáždit ty z německých emigrantů, které považovala za významné: patřili mezi ně i Martin Buber a básník a profesor Hebrejské univerzity Ernst Simon, který se měl stát její poslední — platonickou a nenaplněnou — láskou a jemuž věnovala celou jednu část své poslední sbírky *Můj modrý klavír*. Vlastnoručně psané a kreslené pozvánky na večery Kraalu roznášela po Jeruzalémě sama, protože poště zásadně nedůvěřovala. Shalom ben Chorin píše, že největším zážitkem pro něj bývaly večery, na nichž předčítala ona:

„V husarsky sešněrovaném černém sametovém kabátku seděla královsky vznešeně u pultu (četla samozřejmě ve světle svíc) a pateticky recitovala básně, jež založily její slávu. Často téměř obřadně, mnohdy se doprovázejíc na zvoneček nebo dětské varhánky... A do posledního místečka naplněný sál okouzleně naslouchal mocným jazykovým vizím této pravnučky žalmistů.

ŠULAMIT

Ó na tvých ústech jsem poznala
tolik blaženosti!
Již cítím Gabrielovy rty
žhnout na mém srdci.
A noční oblak pije
můj hluboký cedrový sen.
Jak tvůj život ve mně žije!
Už se rozplývám
se srdcem kvetoucím bolestí
a splývám s vesmírem,

s časem,
s věčností,
a moje duše dohasíná v červácích
nad Jeruzalémem.

Konec života v Jeruzalémě

Zestárlou, osamělou a nemocnou ženu v neutěšené finanční situaci (podporu dostává z nakladatelství Salmana Schockena a od Jewish Agency) však neopouštějí její úzkostné stavy, propukající čas od času s intenzitou skutečné duševní choroby, s níž bojuje — především v zimě 1940—1941 — prací na divadelní hře *IchundIch* (JáaJá). Tato „divadelní tragédie“, v níž vystupují mimo jiné Faust, Mefisto, Göring a Hitler, nebyla za jejího života ani uvedena ani vytištěna, jen jednou ji Else Lasker-Schülerová sama přečetla v rámci svého kroužku. Werner Kraft, vydavatel básniřčiných veršů a próz z pozůstalosti, se dokonce rozhodl, že k nim tuto divadelní hru nezařadí. Své rozhodnutí zdůvodnil „zjevným selháním jazykového výrazu“, přičemž cituje z dopisu básniřčina blízkého přítele, herce Ernsta Ginsberga:

„Prosím Vás z celého srdce a v zájmu neporušeného obrazu Laskerové, abyste od vydání této hry upustil. Její četba mnou hluboce otřásla a přiznám se, že jsem ji chvílemi četl jen se slzami v očích. Neustále mi zněl v uších Oféliin nářek: ‚Ach, jak vznešený duch zde padl za oběť zkáze!‘ Neboť toto drama je zrcadlem nejžalostnějšího zmaru a rozkladu. Cítíme, jak se nad básniřkou snáší noc ducha, čas od času ještě prozářena vzácnou létavicí...“

Hra byla publikována až roku 1970, kdy Manfred Sturmann, správce jeruzalémské pozůstalosti Lasker-Schülerové, souhlasil s jejím kritickým a komentovaným zveřejněním v ročence německé Schillerovy společnosti. Světovou premiéru pak měla roku 1979 v Düsseldorfu a o rok později ji konečně vydalo i nakladatelství Kösel. Poslední sbírkou Else Lasker-Schülerové, která vyšla za jejího života, tak zůstává *Můj modrý klavír*, který vydal roku 1943 v počtu tří set výtisků Moše Spitzer ve svém jeruzalémském nakladatelství Tarshish Books. Některé básně vznikaly již začátkem třicátých let v Berlíně, k jeruzalémskému období Lasker-Schülerové se beze zbytku vztahuje jen poslední část sbírky, nazvaná „Jemu“. Skrývá se za ní poslední Elsina nenaplněná láska k o třicet let mladšímu Ernstu Simonovi, který jí roku 1941 v reakci na její básně a vášnivé dopisy, jimiž ho zahrnovala, takticky napsal:

„Stejně hrdinsky jako tragicky se pokoušíte žít své básnictví... jenomže my dva žijeme v různých časech, Vy v tom Vašem, vlastním... ale já žiji také, a to hlavně navek, na chladném povrchu, jež hmatám v doteku cizího

života. U Vás je však srdce a hmat totéž — to Vás činí tak velkou a Váš dnešní život tak těžkým.“

PROJASNĚNÉMU

Ach hořký a tvrdý byl můj chléb
vybledlo —
zlato mých tváří jantar.

Do děr se plazím
s pantery
nocí.

Tak úzkost mne zvečera bolí...
i když mi uléhají
hvězdy do dlaně.

Žasneš nad jejich světlem —
však cizí ti bída
mé samoty.

Nade mnou slituje se
jen divá zvěř kolem cest.
Její nářek končí křikem lásky.

Ty ale putuješ vysoko nad zemí
úsměvem projasněn nad Sinajem —
mému světu cizí a vzdálený.

V posledních letech svého života Else Lasker-Schülerová velmi trpěla. Odmítala se nechat fotografovat a svůj věk už neprozrazovala vůbec: „Tisíciletá i dvouletá zároveň, přerostla jsem pohádce přes hlavu,“ říká v závěru *Modrého klavíru*. Mnohé nasvědčuje tomu, že ztrácela kontakt s realitou: její léta, odcizenost ve světě, jehož jazykem nehovořila, stejně jako zprávy o hrůzách druhé světové války k tomu přispěly nemalou měrou. Mira Weinfeldová, dcera někdejší Elsiny jeruzalémské bytné, vzpomínala v roce 1982 na básnířku v izraelském rozhlasu: „Když mne zavolala k sobě do pokoje, třásla jsem se strachy. Měla tam plno dřevěných a lepenkových figurek a shromažďovala zlatý staniol, jímž polepovala obrazy faraonů, které malovala. Seděla jsem u ní a poslouchala její historky, které nezněly příliš důvěryhodně. Už tenkrát lidé říkali, že to nemá v hlavě v pořádku a slyší hlasy, které ji trápí. Také si stěžovala na všechny nájemníky v domě. Neustále se s nimi hádala a často se mne proti nim snažila dětinským způsobem poštvat...“

V úterý 16. ledna 1945 se Else Lasker-Schülerová zhroutil cestou k lékaři a byla převezena do jeruzalémské ne-

mocnice Hadassa, kde po několika dalších srdečních záchvatech o šest dní později zemřela. Čtyřicetiletá ledna 1945 byla pohřbena na Olivetské hoře. Jeden z přátel odříkal kadiš a rabín německé komunity Wilhelm přečetl její báseň „Já vím“ z *Modrého klavíru*:

Já vím, že brzy zemřít mám
už všechny stromy rozžhám
tím vytouženým červcovým polibkem —

A nevím, co si počít se svým snem
vždyť poprvé se setkávám
v knize svých rýmů s tak trudným závěrem.

S tvou květinou si v prstech pohrávám —
já milovala ji, ještě než vzklíčila.
Však vím, že brzy zemřít mám.

Má duše z Boží řeky už se napila —
tak tiše svoji nohu pokládám
na stezku, po níž do věčnosti vstoupila.

Autorka (nar. 1954) je překladatelka, germanistka a publicistka. Její překlady básní Else Lasker-Schülerové vydalo pod názvem *Moje zázraky* roku 1993 nakladatelství Torst. V roce 1996 vyšla v nakladatelství Sefer sbírka *Můj modrý klavír*. Některé další překlady děl Lasker-Schülerové, například „román v dopisech“ *Mé srdce* a podobně koncipovaná próza *Malik*, sestavená z dopisů malíři Franzí Marcovi, zůstávají zatím nevydány v rukopisech. Po léta se také věnuje dílu Rainera Marii Rilkeho.

kritiky

- Haklův styl i autorská optika jsou prosty jakékoli nemístné idealizace, sentimentalismu, jenže také idealismu. Hakl je dokumentarista vyhořelosti. 6
- V bludišti předkládaných informací a dějinných faktů se identita „inteligentního muže ve dvacátém století“ poněkud zamlžuje. 6

Eva Klíčová o povídkách
Emila Hakla *Hovězí kostky*
72

Jan Suk o knize Pavla Kosatíka
Tigris, poprvé
78

a recenze

• Jestliže však beletrie dokáže ve čtenáři vyvolat aspoň trochu rezonující pocit a přimět ho vážně přemýšlet, lze přimhouřit oko, tak jako se to dá i v Bellově případě. 6

Pavel Portl o románu
Antonia Bella Falzifikátoři
• 80

• Proud vyprávění ale osnovu někdy trochu přemáhá a někdy vyloženě opouští, což, zdá se, editorovi nevádí, protože si pochvaluje osobitost zaznamenaných životních osudů. 6

Libor Magdoň o knize
Jiřího Trávnička Knihy a jejich lidé
• 82

Nenaplněná očekávání svobody

Eva Klíčová

Emil Hakl: *Hovězí kostky*,
Argo, Praha 2014

Ostrý analytik subtilních pozorování, jehož tvůrčí vrcholy představují novely *O rodičích a dětech* a *Pravidla směšného chování*, si loňskou knihou *Skutečná událost* zakoketoval s jistou variantou angažované prózy — na komorní vztahový fragment nalepil teroristický akt inspirovaný Frakcí Rudé armády. Za *Událost* Hakl získal nejviditelnější českou literární cenu Magnésii Literu, což se prý — podle redaktorky České televize — akorát hodilo, neboť zhruba týden poté byly na knihkupecké pulty vrženy *Hovězí kostky*.

Hovězí kostky jsou souborem jedenácti povídek, jež chronologicky proplovají posledním zhruba čtvrtstoletím — od roku 1986 do letošního roku. Nejde ale o šuplíkový výlov, jsou napsány nově. Jestliže v české literatuře máme jen zlomek titulů, které by se na léta svobody dívaly optikou společenských změn — většina děl nepřekračuje sféru privátní, případně fabulačně rozbujelého fantaskna — Hakl v *Kostkách* něco takového do jisté míry nabízí. Děj sice není utkáán z historických milníků a ani postavy nejsou strženy změnami porevolučních let, protože o děj tu jde minimálně. Odehraje se zde průlet několika cestovatelskými a hospodskými zážitky, jejichž literární maso tvoří především dialogy a situační pozorování. Právě v jemné síti těchto verbálních mikrostruktur se zachycují mušky reflexe doby. A čím blíže jsme současnosti,

tím více, tím narůstá deziluze. Z povídek postupujících od roku 1986 dále se časem vytrácí smysl pro dobrodružství, počáteční energii pitoreskních výprav postupně tlumí poznání účelových siločar životní praxe. Celé dohromady to ledacos vypovídá o naší přítomnosti, snad ani ne v tom smyslu, že by byl Hakl přísným karatelem současné hodnotové rozplizlosti, jako spíše jejím lapačem. Zachycením životní materie postav skládá mozaiku mentálního standardu části společnosti.

To, co je zde naznačeno, je právě onen bumerang, který opakovaně čílí současné otázky na ose literatura a společnost (ony spory, jež se v poezii zavedly pod pojmem angažovanost, což, jak bude patrné dále, je v souvislosti s Haklem zavádějící označení). Případný polemik by hned mohl namítnout, proč stále v literatuře pátrat po kritice doby, literatuře ji vynucovat jako nějaký společenský úkol, či dokonce objednávku. Jenže ono je to s podivem, že literatura ve velké míře ignoruje to, co mimo jiné hýbe intelektuálním prostorem — jak kriticky vidět éru svobody a neupadnout do relativizace normalizační totality. Pozorovatelský materiál k tomuto Hakl v *Kostkách* nabízí. Výsledný interpretační vývar z nich tedy nemusí být konzumován jen jako dekadentní, pábitelská a stylisticky hodnotná literární zábava (v tomto duchu například Haklovy *Kostky* ocenila Klára Kubíčková na serveru iDnes.cz), ale může být symptomem hlubší společenské dezorientace.

Dvě iluze o kapitalismu

Před rokem 1989 jsme o skutečném životě v západní kapitalistické společnosti mnoho nevěděli. Tomu odpovídala i jeho následná východně „svojská“ restaurace, v níž se zformovaly dvě nejvýraznější společenské reakce — na jedné straně temné hrabivé struktury vzešlé jak z oficiální sféry perestrojkových komunistů, tak z podsvětí vyrůstajícího na omezeném trhu. Charakteristickými jsou pro

ně nevkus, klientelistické vazby, korupce, smutné pak to, že jejich kauzy a modus operandi dodnes dusí etické podnikání a občanskou společnost. Druhou, méně nápadnou a o to běžnější (dez)iluzi ztělesňují Haklovi hrdinové. Stručně řečeno je to iluze konzumního ráje (který nepřišel), někdejší symptomatické „jistoty desetinásobku“. Přemrštěná očekávání z devadesátých let, ale i nezávazný (prostě naprosto *svobodný*) životní styl, kterým zde postavy přebývají: ne sice zcela destruktivní, nicméně nadměrné pochlastávání, konzumace drog v míře plánované v dlouhodobém horizontu, volné, až lhostejné vztahy. Haklovy postavy se vlastně rozcházejí, aniž přesně ví proč, neodehrávají se zde dramata, jen se přichází ke zjištění: „Kdo by netoužil po přístavu. Jenže když v něm zakotví, zjistí, že jde o místo, kde se bez přestání maká, šmejdí, haleká, žehlí, vaří, zařizuje.“ Dialogické sekvence jednotlivých příhod se svou patou zapírají o cestovní výpravy (ať už do Bulharska, Anglie nebo na Slapy), hospodská a jiná kulinární posezení a hlavně o nekonečnou melancholii, spuštěnou momentem nenaplněného očekávání zevšednělé pitky, nedosažitelného vrcholu hédonistické cesty, z níž lze sejít pouze do depresivního údolí střizlivosti. Povídky plynoucí časem citlivě zachycují klesající euforii mizejících jurodivých devadesátých let — nakonec i bizarní devadesátkový soubor *Ženy*, jehož texty Hakl akcentuje jednu z povídek, dnes již performuje jen jako revival. V této kocovině se zde navíc objevují dva zvláště mrzuté faktory, kterými je stárnutí a nutnost chodit do práce. Stárnutí se pak jeví skoro jako mrzuté selhání, práce jako činnost absurdní. Postavy, jež se během knihy vynořují, jsou ohlodané svými životními prohrami, chovají k sobě velmi vlažné vztahy odkvetlé už jen do stereotypu nebo samoty. Hakl je přitom kongeniálním pozorovatelem, zvláště ženské figury mu jdou nesmiřitelně velmi dobře, ať už je to monologicky rozšafná stárnoucí utahaná ženská z vlaku, „další kolenatá čuhejda“ nebo šéfová s groteskně dryáčnickou dramaturgií svých planých výstupů. Společným momentem všech postav je jistá míra zdeptanosti a apatie, což je zde zevšeobecnitelné a cizinou opětovně potvrzované: „Je, fakt, že když jsem jednou za čas ve Vídni, pokaždý mi tam někdo líčí, že nás Čechy nemá rád, poněvadž jsme nespolehliví, nesamostatný a celkově takový nijaký.“ To říkaj ještě slušně, ne?“

Právě průlet pětadvaceti lety „otevřených možností“ se nese v duchu trudného prozření, že večírek nemístných nadějí skončil a nastávají léta skuhravá. To přináší otázku — právem?

Velká žranice

Přese všechnu uondanost charakterů text kvapí kupředu stylistickou sugescí, v níž lze směle nalézat „básnické hodnoty“. V tomto smyslu patří, kdysi též básník, Hakl v české literatuře k naprosté špičce. Není to ale onen hrabalovský styl objímající všehomíra, zde se mísí experimentálně uvolněný jazykový kód devadesátých i nultých let, který ovšem směřuje k všerozleptávajícímu hodnotovému negativismu. Šalivou dekadenci Hakl analyzuje úderně: úletům za hranice všednosti odtajní chemický vrozec a vztahy zredukuje na princip vábení sliznic a koitus bankovních kont. Tento hrubý materialismus je stále doprovázen pocitem neurčité lítostivosti právě z oné nijakosti, v nemalé míře zde rezonuje i krize mužství, které je umazlené nevybojnou realitou postindustriální poválečné Evropy.

Haklův styl i autorská optika jsou prosty jakékoli nemístné idealizace, sentimentalismu, jenže také idealismu. Hakl je dokumentarista vyhořelosti.

Lidsky pochopitelné, nicméně

literárně mělké, zvláště tam, kde se hledá viník, který je případně nacházen (pacient je tedy schopen svůj stav nahlednout, nicméně nemůže s ním nic dělat): „Potřebujete nepřítel, tak ho máte. Váš nepřítel se jmenuje současnost.“ Esenci současného ukřouraného Česka nicméně představuje povídka „Návštěva“ situovaná do roku 2013. Parta chlápků se sejde v bytě jednoho z nich, kde během obžerného hodování čekají na smrtící asteroid. Předvečer zkázy si mezi chody a bateriemi lahví krátí rozborem nejedné historické události — od Černobyli až třeba po teorii režijní role Moskvy během sametové revoluce — vždy vyzbrojeni neoficiálními supertajnými verzemi události. Hakl zde dosahuje povědomého efektu: ukazuje naprosto skeptický mentální obraz Čechů čekajících na apokalypsu v závalu oblaků par z hojných pečinek a generálsky komentujících své prohrané bitvy. Téměř to připomíná bezelstný blankytný pohled Josefa Švejka do masomlejnů první války. Tento střeoevropský patent na smíšené pocity u Emila Hakla ale vyznívá vlastně daleko fatálněji — na rozdíl od *Švejka* se tu nerukuje do krvavé apokalypsy, jen se (zatím) vůbec nic neděje. Pesimum se tu lehkomyšlně povyšuje na jakousi hodnotu, snad dokonce národní rys — jen na okraj lze podotknout, že Haklem uctívání odbojářů by se asi zachmuřeně podivil.

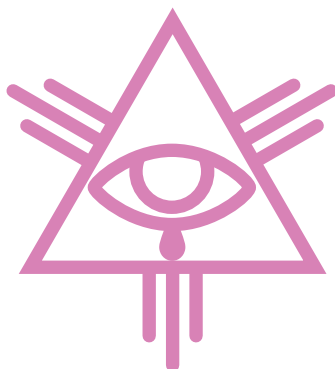
Drobné plošky jeho textu čtenářsky vzrušují neotřetostí i humorem. Jenže co s tím — hodnotově postavy uvízly v depresi z toho, že demokracie nenaplnila kýžené „socialisticky pracovat, kapitalisticky žít“.

Autorka je redaktorka *Hosta*.

Kde je pramen marnosti, kde?

Eva Klíčová — Ondřej Nezbeda — Pavel Portl — Vladimír Stanzel

Emil Hakl v *Hovězích kostkách* opět stvrdil, že co do stylu mu není mezi autory rovno. Jen je trochu posmutnělý. Jestli je haklovská deprese spíše endogenní, nebo jestli pramení z tohoto hrozného světa, zda je pohodlná, anebo angažovaná — to jsou otázky, na které si bude muset každý odpovědět sám.

Co myslíte, je to s těmi Haklovými *Hovězími kostkami* tak nějak jako v úvodní kritice?

VS: Souhlasím v tom, že chápat *Kostky* jako variantu hrabalovského pábení není nešťastnější, protože štamgasti a jejich historky rozhodně nepostačují k postulování podobné analogie. Haklovy postavy nejsou vášnivými pijáky života, ale apatickými konzumenty jeho rmutu, hospoda není prostorem paralelního bytí, ale spíš beckettovským místem, kde se zabíjí čas. Když jsem si přečetl anonci knihy, napadlo mě, jestli Hakl využije zvolený „časosběrný“ princip k sui generis společenské výpovědi. Potěšilo mě, že ano, a ještě víc, že tak nečiní prvoplánově, spíš jakoby mimoděk. S postupným růstem deziluze

postav roste totiž i intenzita výpovědi o tom, kdo jsme a kam jsme se dostali, což vrcholí právě v předposlední povídce cyklu, v „Návštěvě“. Švejkovská paralela užitá v souvislosti s touto povídkou je výstižná ještě z dalších důvodů — Hašek se ve Švejkovi stává mluvčím deklasovaných, ti jsou v centru pozornosti i v Haklově konvultu; Švejk vzniká mimo jiné jako reakce na dobu rozpadu starých hodnot a absenci nových, což je do značné míry stav příznačný i pro náš polistopadový vývoj. Na rozdíl od první republiky však Česko nemělo ve vínku nějaké nosné ideje; „revoluční étos“ by vystřídán pokřiveným klausovským kvazipragmatismem (pro nějž více než výstižně platí Weinerovo postesknutí: „Kdyby naše vysoké pece vyhasly, cukerný obsah řepy se smrskl na desetinu a zločinnost vzrostla nad normál pařížské periférie, bylo by to menší neštěstí, než kdyby se pragmatismus stal filozofickým ovčincem, pod jehož střechou by se sběhl celý národ.“) Životní postoj Haklových hrdinů mi proto připomíná spíš individuální zrcadlení vyprázdněnosti, ne uvíznutí „v normalizačním snu o tom, že lze socialisticky pracovat, kapitalisticky žít“. Jsou to lidé mimoběžní, které „už“ nestačily semlít předlistopadové a „ještě ne“ polistopadové poměry, trochu fantomatičtí, právě jako Švejk. *Kostky* jsou knihou o nich a pro ně — tady se také nacházejí hranice společenské „angažovanosti“ této prózy.

9 Myslím, že tu nejde o reflexi ideové vyprázdněnosti současné společnosti, ale především o odraz vyprázdněnosti životního postoje a pocitů hlavních postav, potažmo autora. 6

Ondřej Nezbeda

ON: Oba mluvíte o narůstající intenzitě deziluze, mně se přitom zdá, že jde spíš o konstantní ladění. I tou úvodní dobrodružnou cestou do Bulharska se přece vine ústřední motiv trpného rozchodu hlavního hrdiny s Betynou: „... a po ní jsem potkal Martu, ta se na mě usmála a začal jiný příběh.“ Není kam jít, za čím, všechno se odehrává v repetitivní smyčce, samsára pokračuje... Možná ve mně takový dojem budí monotónnost a monotematicnost Haklova souboru. Neodehrává se tu žádné drama, většina povídek se ubírá po lineární ose, negraduje — snad až na výjimku groteskního vyústění noční scény v textu „Vzácná paní, to se ví...“.

A Hakl jako „dokumentarista vyhořelosti“? Ano, to je přesné. I proto jsem měl problém knihu dočíst. Přibližně první půlku jsem se kochal jeho básnivým jazykem, metaforami, výrazivem, strhl mě rytmizovaný způsob vyprávění — v tom Hakl, snad kromě Jáchyma Topola, opravdu nemá konkurenci. Pak na mě ale padla ta neutuchající zdeptanost a začalo mě to otravovat. Ať se ty příběhy odehrávají za normalizace, v devadesátých letech nebo v současnosti, ať jsme v Bulharsku, Británii nebo na palubě parníku směřujícího na Slapy, pořád nad hlavními postavami visí nehybná inverze, jejich neokortex potahuje pořád ta stejná mázdra a skepse, nebo spíš hypochondrie..

Odráží se to i v modelovosti postav, kdy všechny prožívají stejně upachtěné problémy. Nemůžu proto tak docela souhlasit ani s tím, že by Haklovy povídky měly silnější společenskou výpověď. Myslím, že tu jde především o rezignovanost postav, potažmo autora. *Hovězí kostky* jsou tedy opravdu především pro ty čtenáře, kteří s pocity hrdinů souznějí a rádi se v tom srozumění vyráchají. Mně stačilo smočit se po kolena. I když — někde v hloubi všeho toho chcípáctví zaznívá i tón smíření. Například v jedné povídce otec říká svému synovi: „Já neutíkám, jen ustupuju.“ Připomíná mi to svérázné pojetí taoistického principu wu-wej, konání nekonáním.

PP: Především — klidně můžeme *Hovězí kostky* vnímat jako koncepční sbírku, což koneckonců podporuje i gra-

fické zpracování, ale ten pocit jednotvárnosti nezmizí. Jsou to volně spojené záznamy jednoho ega, které se ovšem nijak nevyvíjí, jako by se od toho stolu v hospodě ani nezvedlo. Jde to číst jako jednu velkou introspekci, která odhaluje jedinou polohu, jediný pocit, aniž by byl nahlížený z více úhlů. Je tu spousta vět typu: „... a hrabe se v marastu, poněvadž svět nic než marast nenabízí.“ Naprostý deficit snažení, pasivita, skepse, a přitom neznachucení, což je možná ještě horší — i ta „nasranost“ by tady byla pozitivní. Jediné zábavné je sledovat jeho průměry: „Svět se chová jako pavouk — vstříkne do vás trávicí šťávy, počká třicet let a pak vás vypije jako jahodu.“

Souhlasím s Ondřejem Nezbedou — také si nemyslím, že by Hakl primárně reflektoval změny ve společnosti; naopak mě překvapuje, že onen kontext není větší. A nevidím tam ani tu gradaci. Pro mě by šly jednotlivé povídky jakkoli přeskládat, aniž by se výrazně proměnil charakter celé knihy. Co však postrádám, je *Téma*.

Ano, přiznám, že ty společenské postřehy ani pro mne v knize nedominují, vnímám je jako spodní linku, povídky lze číst i jen jako exkurz do světa unaveného muže, kterého přestávají bavit mejdany, práce, ženské, cokoli. Jenže ona tam ta společenská rovina podprahově vibruje: běžné limity životních možností mi však nepřipadají jako důvod k vykčávání civilizačního kolapsu. Ta sugestivní negace čehokoli má zřejmě přinášet nesmlouvavý pohled na svět, ale vychází jako klíšé, že všechno je špatně.

VS: Tu absenci celospolečenských idejí chápu „dialekticky“ — dobu tvoří lidé a doba lidi (uni)formuje. Všude přítomná „nehybná inverze“, kterou zmiňuje Ondřej Nezbeda, mě neirituje, trochu mi připomíná fotografie Jindřicha Štreita — ať jsou ze Sovinecka nebo Japonska, vidění lidí je stejné. Nicméně i proto jsem upozorňoval na hranice Haklovy „angažovanosti“.

Haklův jazyk je samozřejmě fascinující, působí nesmírně přirozeně, i když je výsledkem pečlivé stylizace: „nebe poseté šňurami rudě zanícených neštovic“; „koruny

9 Někdy mám pocit, že v úspornosti vyjadřování už nemá kam jít — stačí tři věty, aby zcela reálně popsal prostředí. 6

Pavel Portl

prorostlé metastázami jmelí“. S tím souvisí i obrovský dar hudebnosti — například střída „u“ a „i“ ve větě „Kdyby jen na kudly — tuhle mi v kuchyni bouchly husí žaludky — katastrofa.“ je zkratka geniální. Tahle knížka by si rozhodně zasloužila mít svou audiopodobu, kdyby se jí ujala třeba Hana Kofránková, byl by úspěch určité zaručen.

PP: Hakl je vůbec všeobecně smyslový: „Vstupujete do začouzené místnosti, kde panuje hutný provoz. Dým je nasycen pachem zmoklé psinky, deodorantů, těkavých alkoholů.“ Představa sice nic moc, ale jazykově zvládnutá tak, jako bych do té hospody vstupoval sám.

Jeho jazyková vybavenost je velká devíza a fascinuje mě, že ji dokáže prokázat i tam, kde svůj výraz oseká na minimum. Někdy mám pocit, že v úspornosti vyjadřování už nemá kam jít — stačí tři věty, aby zcela reálně popsal prostředí. A je to ještě víc zřejmé při srovnání s povídkami *O létajících objektech* — ty mají zcela jiné tempo, volnější, nejsou zdaleka tak úderné. Během těch deseti let, která dělí oba soubory, je vidět, jak se Hakl posouvá k úspornosti vyjádření.

A jakkoli je naladění knihy deziluzivní, alespoň místy pronikne — anekdotická situace s vtipnou pointou.

Když já myslím, že autor nemá být jen mašinkou, třebaže dokonalou, na obrazná vidění, já bych chtěla víc. Třeba to, že se reality zmocňuje nějak jinak, originálně i v té ideové, myšlenkové rovině, ne že se zase skuhrá na poměry jako v komentářích na Novinkách.cz. Považme srovnání s tím Švejkem: je opravdu doba tak hrůzná? Vždyť ti Haklovi hrdinové výletníci, popíjejí si své „preso a blended“, v nejhorším musí v práci dělat, že dělají — oni nejdou na smrt, jen se tak tváří.

ON: Právě proto mě to naladění Haklových povídek po jisté době začalo otravovat. Vystihla jste to přesně: protože autor ten pesimismus, skepsi a deziluzi povyšuje na hodnotu. Možná si nemůže pomoci, pak nemá potřebu to své naladění nějak zvíkat. Myslím, že to chce skutečně podobný čtenářský tonus, jinak není možné

s takovými postavami dlouho vydržet. Jakmile získám vhled do jejich myšlení, světónázoru, už mě dál nemají čím překvapovat, jde jen o variace téhož.

PP: Když jsme u těch postav, stejně jako Evu Klíčovou mě daleko víc zaujaly hrdinky. „Žena středního věku“ z povídky „Monolog“ je prostě famózní, až mě napadá, jestli hrdinky nejsou záměrnými protiklady mužských hrdinů, kteří jsou uzavřeni do nikam nevedoucí vágnosti; ony jsou aktivní, dodávají světu Haklových mužů skutečnou dynamiku. Kdybych mohl mít na Emila Hakla jediné přání, pak by to byla kniha přesně takových charakterů.

ON: Taky je to jediná hrdinka — a snad ještě ta zmíněná Betyna —, která se v Haklově povídkovém souboru skutečně vyskytuje, s níž je mužský hrdina konfrontovaný před zraky čtenáře. Ostatní ženy jsou někde v pozadí, v minulosti, vystupují tu skoro fantomaticky. Právě na to jsem myslel, když jsem říkal, že by se mi líbilo, kdyby Hakl své postavy nějak konfrontoval — s jiným životním postojem, energií, náruživostí.

Ony ho ty ženy asi víc zajímají, ať už jako objekt obdivu nebo i odporu, vždy je v tom něco, co autora provokuje, kdežto muži, to je homogenní tlupa, s těmi souzní.

I když vzpomeňme na popis chlápka v klobouku z noční MHD, jak si připadá být „krásen“... Fakt je, že to nebyl nikdo z party, jen cizí extravagantní zjev a to ty ženy jsou vlastně také — cizí tělesa, která jen provokují svou vizáží, ať už je prostě jakákoli.

PP: Ženy jako „objekty“ — to je přesné. Proto jsou Haklem jen popisovány a možná proto je musí vyzbrojit větší dávkou akčnosti; jinak by mu z nich zůstaly jen figuríny z výkladní skříně, protože on — tedy jeho mužské postavy ty ženy také často jen sledují.

Když to shrnu, vychází mi otázka, jestli tu není příliš mnoho autorů, kteří vidí svůj tvůrčí vrchol v tom, že na papír vrhnou své rozbolavělé vnitřnosti. Ta díla se

• Je to trochu podobné tomu, když pubescent píše básně o světobolu či neopětované lásce. •

Vladimír Stanzel

pak někdy problematicky hodnotí, když z textu trčí autor se svým životem (poslední Hůlová, Brabcová, Šrámková...). Jako by se autor pojišťoval, že jde o velké umění, kde se čtenáři nikam nechodí napřed.

ON: Trochu ano, jen bych za tím nehledal účel. Spíše se v tom odráží ta všeobecná bezradnost. A pak bych z toho vašeho výběru vyjmul Brabcovou. Její *Stropy* považuju za působivou osobní výpověď, byť se v poslední části rozpadá do těžko přístupných halucinací a vizí. Naopak bych do té kategorie zařadil prózu Ondřeje Horáka *Dvoříště*.

Ještě mě napadá *Můj život po životě* Michala Viewegha — to je kniha, kde se přirozeně objevily největší zábrany v tom, jak o ní psát. I u Hakla jsem měla nutkání si říkat: „Chudák, je mi ho líto...“

VS: Souhlasím, je to trochu podobné tomu, když pubescent píše básně o světobolu či neopětované lásce — ano, osobní zážitek je první impuls, ale pak musí přijít přesah, teprve z něho se rodí umělecké gesto a tvar. Jinak zůstávají pouze šaldovské „citečky“. Zkrátka ze všech koutů tady na mě vystrkuje rohy Kunderův terminální paradox — vše se opakuje, bohužel v pokleslé podobě.

Mám tomu rozumět i jako konci románu, konci pocervantesovské éry? Nevím, naštěstí Hakl není celá literatura. Ač možná je tu příliš autorů, kteří se derou svým textem ven tak intenzivně, že literatura je jen přenašeč, skoro není bez autora jako postavy možná — a přitom kolikrát už byl autor mrtev?

ON: Myslím, že takoví autoři spíše na své dílo a tím i na sebe strhávají více pozornosti. Čtenář má pocit, že se setkává se skutečným příběhem, za nímž stojí někdo z masa a kostí. Prožitek z takové četby je intimnější, je to všeobecně vábnější přístup. Myslím si ale, že takových autorů není „příliš“ a že těch „ideových“ nebo „tematických“ románů v poslední době spíše přibývá. Vezměte si jen knihy, které vyšly v poslední době: *Básník* Martina Reinera, *Altschulova metoda* Chaima Cigana, *Dějiny světla* Jana Němce, *Anarchista* Magdaleny Platzové, *Medvědí tanec* Ireny Dous-

kové... Vlastně mám dojem, že ta linie autobiografizující prózy spíše slábne. Anebo ta druhá notně posiluje, z čehož mám osobně radost. Ano, Hakl naštěstí není celá literatura.

VS: Konec románu bych rozhodně netroubil, podobné proklamace zatím vždy signalizovaly spíše neschopnost autorů nově uchopit jeho vyjadřovací a tvárné možnosti (platí to i v jiných druzích umění, například po Beethovenovi se dlouhou dobu mělo za to, že symfonie je uzavřená forma, v níž už nelze jít dál; pak přišel Berlioz s Fantastickou symfonií a dokázal zdánlivě nemožné). Měl jsem na mysli víc Kunderovo tvrzení, že „karteziánský rozum rozložil postupně všechny hodnoty, jež jsme zdědili ze středověku. Místo totálního vítězství rozumu vystupuje však do popředí iracionalita a svět postrádá hodnot, kterými by jí čelil“. Jsme konfrontováni s důsledky tohoto vývoje, tedy i s již zmíněnou pokleslostí. Literatura jistě může sehrát i terapeutickou úlohu, ale pokud slouží jen egu autora, nestačí to. Ostatně tohle řeší už F. X. Šalda v esejí *O tzv. nesmrtnosti díla básnického*. Možná za to autorské draní se z díla může pragmatický kalkul, který naznačuje Ondřej Nezbeda — když je dílo aspoň zdánlivě „based on a true story“, lépe se prodává.

V této diskusi se více než kdy jindy cituje z díla, Hakl je ideální „citační autor“... takže na závěr jsem také neodolala: „Vzápětí se chechtá, až slzí, drže si žaludeční vanu. Vraný koník smíchu ho nicméně zvolna unáší do temnot.“

PP: Hakl je určitě „citační autor“, řada jeho obrátů stojí za pozastavení. Kdyby originální nebyl, pak by jeho texty nebyly k „vychutnání“, ale ke „zhltnutí“.

Nebo k zalknutí.

Pavel Portl je literární kritik a historik, pracuje ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti.

Ondřej Nezbeda je redaktor týdeníku *Respekt*.

Vladimír Stanzel je literární kritik a středoškolský učitel.

Pomník nechat, nebo rozbít?

Jan Suk

**Pavel Kosatík: *Tigrid, poprvé*,
Mladá fronta, Praha 2013**

Čím méně je charakter přítomnosti kompaktní a čím víc je rozměňňovaný, tím více se projevuje tendence bilancovat a vyrovnávat se s událostmi a osobnostmi, jež do velké míry symbolizovaly druhou polovinu dvacátého století. Na knižních pultech jsou monografie o legendách moderní české literatury a kultury. Existuje již několik svazků věnovaných Bohuslavu Reynkovi. Nedávno vyšla studie o Suzanne Renaudové. Dík Jiřímu Zizlerovi lze pohlédnout do tváře Ivana Diviše. Máme k dispozici texty o Ladislavu Fuksovi, Vladimíru Körnerovi, Bohumilu Hrabalovi. A objevují se také beletristická zpracování — například romány o Františku Drtikolovi a Ivanu Blatném.

Historik a publicista Pavel Kosatík přispěl do tohoto bilancování hned několika pracemi, například o olympioničce Věře Čáslavské, o poválečném šéfovi československé diplomacie Janu Masarykovi, o Olze Havlové či Pavlu Kohoutovi. Deset let po smrti Pavla Tigrida vydal třisetstránkovou studii o tomto gentlemanovi trojího exilu (pomnichovského, po únorovém puči 1948 a po krachu takzvaného obrodného procesu roku 1968), o muži slova i činu, ale také o prvorepublikovém dandym s výraznými

uměleckými sklony (chtěl být divadelníkem, přátelil se s režiséry Frejkou a Burianem, s aktéry Osvobozeného divadla, s básníky Ortenem, Bednářem, Pilařem a jinými). Tigrid je především kvintesencí dějinných peripetií a proměn, jimiž procházely české země a v širším kontextu Evropa i Amerika. Kosatík nazval studii opatrně *Tigrid, poprvé* a v jejím podtitulu parafrázuje název Tigridovy nejzdařilejší knihy, jíž je *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Pro přesnost uvedme, že podtitul studie zní: *Průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*.

Autor výstižně postihuje Tigridovo vnitřní dilema, jež se však dá vztáhnout na každého citlivého jedince žijícího v moderní době. Tigrid vstoupil do života s poněkud naivní představou, že je možné věnovat se umění a vůbec „všem krásám světa“, aniž bychom si přitom zašpinili ruce marasmem doby, politikou, ekonomickými problémy a jejich sociálními konsekvencemi. V kulminujícím stadiu Masarykovy první republiky se ještě dalo a priori odmítat všechno, co zavánělo doktrínou angažovanosti. Tigrid tak činil s chutí, přičemž se mohl opřít o rodinné zázemí a demokratickou a etickou tradici, jež si jako ambiciózní mladý muž rychle osvojil. Že bude v následujících letech obtížné udržet tuto zdánlivě samozřejmou maximu, pochopil okamžitě po mnichovském diktátu.

Tigrid vyhnaný

V roce 1939 překračuje hranice západním směrem a vlakem si nechá poslat do svobodné Evropy motocykl, na němž vítězoslavně vjede do Londýna jako do svého prvního exilového zastavení. Coby exulant následně pozná Rakousko, Německo, Anglii, Ameriku a Francii. Kosatík se nemylí, když charakterizuje Tigridovo vnímání exilu nikoli jako zautomatizovanou součást života moderního

„nomádského“ člověka, jako heideggerovskou predestinaci či célinovské prokletí těch, kteří už nepoznají domov a jejichž kotvištěm bude vždy přechodnost. Tigrid chápal exil jako permanentní čekání na návrat domů. Takové vyčkávání nebylo pro něho pasivním přežíváním, ale bojem, v němž tento novinář, ale především akční muž nesetrvával v nečinnosti, nepropadal depresi a sentimentu, ale věřil, že každý totalitní režim je předem odsouzen k zániku.

V podtextu takového postoje protestujícího intelektuála je ovšem skryt také jed „zrady intelektuálovství“, jak ho definoval na počátku dvacátého století v proslulém eseji Julien Benda. Kosatík tento emblematický text nezmiňuje, ale Tigridovy postoje vypovídají cosi o nedůvěře k intelektuálům ocitajícím se ve vleku falešných představ, idejí a iluzí. Jeho politická činnost v exilu byla vždy vyhraněná, odehrávající se na pomezí riskování se životem, což si nepřipouštěl, protože měl současně schopnost rychlé orientace v poměrech i dovednost měnit postoj ze dne na den, bylo-li to v zájmu věci třeba. Za tím nebyla skryta ambiciózní povaha, ale spíš jakýsi hráčský entuziasmus pramenící z mladistvého obdivu k osobnostem nezávislým a svérázným.

Tigrid předvídavý

Kosatíkova dokumentačně bohatá studie trpí občas nadbytečnou podrobností, množstvím detailů a odboček k lidem a dějům, v jejichž roji se osobnost hlavního aktéra upozaďuje. Dozvíme se mnoho o rozhlasovém vysílání z Londýna, Mnichova, New Yorku. Máme možnost konfrontace Tigridových postojů v exilu s protichůdnými názory jeho novinářského soka Ferdinanda Peroutky (autor charakterizuje Tigrida a Peroutku jako dva největší novináře, což je do jisté míry pravda, ale poněkud přehlíží k dalším výrazným postavám české publicistiky — Čapkovi, Firstovi, Kischovi a dalším). Zajímavě poukazuje na Tigridův odmítavý postoj k poválečnému odsunu sudetských Němců. Při inspekční návštěvě pražského Hagiboru majícího podobu koncentračního tábora se Tigrid ujistil, že násilné vysídlení všech Němců podle principu takzvané kolektivní viny je vlastně zločinem. Kritický pohled na odsun Kosatík zdůrazňuje také v souvislosti s nejdiskutovanější kauzou, která je spojena s vydáváním časopisu *Svědectví*. V něm byl v sedmdesátých letech publikován text podepsaný šifrou Danubius (autorem byl slovenský historik Mlynárik) o hanebnostech, kterých se Češi na sudetských Němcích dopustili.

Kniha vrcholí líčením událostí kolem roku 1968, kdy se Tigridovi zdálo, že socialismus je možné reformovat v duchu takzvaného gradualismu, který vstřel v Americe. Spočíval v tom, že rozpor mezi Východem a Západem nelze řešit třetím válečným konfliktem, politickými a diplomatickými prostředky ani ekonomickou konkurencí, v níž Východ neměl proti Západu šanci. Gradualisté, k nimž se Tigrid počítal, předpokládali důvodně, že se totalitní režim rozloží sám.

Tigrid zastřený

Autor knihy upozorňuje i na určité selhání, jehož se Tigrid vracející se z exilu po roce 1989 dopustil jako poradce prezidenta Havla a jako ministr kultury v Klausově vládě. Bohém duší i tělem, umělec, jenž musel potlačit tvořivost, protože bylo třeba na prvním místě hájit svobodu a mravnost, propadl dočasně planému mýtu o „všemocné ruce trhu“, když jako ministr kultury prohlásil, že tento resort je zbytečný a že by si mělo umění na sebe vydělat bez žadonění o státní podporu. Nedostavila se u něho tak silná deziluze jako třeba u Karla Kryla, který si uvědomil, že po převratu se stal modlou, pomníkem, který by měl rozbít, aby mohl dál tvořit a existovat. Jak známo, pomníkový stín minulosti protestujícího zpěváka pohřbil. Tigrid se na konci života vlastní glorifikaci nebránil, třebaže svůj pomník dovedně maskoval sebeironií.

Kosatíkův Tigrid je vcelku kompletním profilem komplikovaného, ale rovněž svým způsobem krásného člověka. Avšak v bludišti předkládaných informací a dějinných faktů se identita „intelligentního muže ve dvacátém století“ poněkud zamlžuje. Literární historik by patrně pojednal portrét jinak. Nedopustil by se zjednodušování, jež nabízejí mámvivé dějinné kulisy. Kupříkladu o Tigridově literární práci se zde příliš nemluví. *Kapesnímu průvodci inteligentní ženy po vlastním osudu* je věnována sotva půlstrana...

A neodpustím si ještě jedno kritické připomenutí. Kosatík Tigridovi neprávem podsouvá názor, že za únorový puč a komunistický převrat mohli vlastně všichni Čechoslováci: „Československo v roce 1948 přišlo o svou demokracii, protože ti, kdo ji měli udržovat a rozvíjet, v ni ve skutečnosti přestali věřit. Otázka demokracie, jako každá ideová otázka, je z velké části otázkou víry...“ To snad nemůže být míněno vážně. Kosatík je zde poněkud nevěrohodný.

Autor je básník, esejista a kritik.

O jednom z nejneobyčejnějších osudů

Falešná paměť budoucnosti

Pavel Portl

**Antoine Bello: *Falzifikátoři*,
přeložil Alan Beguivin,
Knihna Zlín, Zlín 2013**

Pro milovníky konspirací a špionáže se Antoine Bello může klidně stát velkým guru, pro milovníky literatury zas tak ohromujícím spisovatelem zatím nebude. Jeho první do češtiny přeložený román *Falzifikátoři* přináší téma, které rezonuje, neboť vyvolává řadu otázek a úvah. Do „odhalení“ historických mystifikací se autor vrhá velmi odvážně a s akrobatickou logikou, díky čemuž vzbuzuje údiv i úsměv. Literárně je to překvapivě plytká próza, i přes avizovaný thriller dějově stojatá a bez stylu.

O literární tvorbě Antoina Bella (1970) toho doposud příliš nevíme. Francouzský spisovatel žijící v New Yorku napsal pět románů, debutoval v roce 1998 detektivkou *Éloge de la pièce manquante* (Chybějící kousek), s odstupem devíti let vydal román *Les falsificateurs* (*Falzifikátoři*), o dva roky později vyšlo pokračování *Les éclaireurs* (*Průzkumníci*), které se českému čtenáři dostalo do rukou letos v květnu. V roce 2010 se znovu vrátil k detektivnímu žánru v knize *Enquête sur la disparition d'Emilie Brunet* (Zmizení Emilie Brunetové), kterou vzdal hold Agathě Christie a Edgaru Allanu Poeovi. Zatím poslední román *Mateo* (2013) o nadaném fotbalistovi, který odmítá nabídky nejlepších vysokoškolských klubů, by mohl naznačovat tematickou i žánrovou změnu Bellovy tvorby.

Všechno je jinak

Antoine Bello má smůlu, že ho o několik let předběhl Dan Brown s *Šifrou mistra Leonarda* (2003). Ne že by jejich knihy byly až zas tak podobné, ale Brownův směšný pokus odkrýt největší konspiraci v lidských dějinách by mohl odradit od zájmu přečíst si o poznání přesvědčivější román *Falzifikátoři* (2007). Škoda jen, že ani Bello si nedokáže odpustit trochu lacinější efekt, když líčí, jak první psi kosmonautka Lajka do vesmíru nikdy neodletěla (což je ostatně pravda, protože ve skutečnosti se dostala jen na oběžnou dráhu Země) a že šlo pouze o iniciativu agenta tajné organizace. Autorova konstrukce je založena na logické argumentaci, ovšem sama o sobě vyloudí maximálně úsměv. To by nebylo na škodu, pokud by si Bello chtěl jen hrát (a přitom na to má!), jenže on to myslí vážně. A následují další mystifikace: jak snadné bylo zmanipulovat média při odkrývání masových hrobů v Rumunsku nebo jak nicotný je problém vpašovat vlastní informace do spisů bývalé Stasi — ty jsou přesvědčivější a mají sílu přimět čtenáře přemýšlet, co je vlastně realita, kdo ji vytváří a jak to celé určuje naše životy.

Jedním z falzifikátorů se stane i Islandan Sliv Dartung-huver. Ačkoli je přesvědčen, že nastoupil do kanceláře environmentálních studií, ve skutečnosti byl vybrán jako nováček do tajné mezinárodní organizace Konsorcium pro falzifikaci reality. Jeho úkolem je vytvářet takzvané scénáře, které zfalšují informační zdroje tak, že dokážou změnit i veřejné mínění a dát vývoji událostí zcela jiný směr. I když je Sliv zpočátku zaskočen, že jeho práce je ve skutečnosti „tak trochu jiná“, nakonec se stane nadšeným falzifikátorem. Své úkoly vnímá jen jako dobrou hru za dobré peníze. Po úspěšném začátku začne být postupně zvědavý, pro koho vlastně pracuje, kdo se skrývá za konsorciem, kdo jej financuje a jaké jsou jeho cíle. Příliš informací nezíská, ani když je převelen do Córdoby

v Argentině, zato se zde setkává s Lenou Thorsenovou. Ta má oproti Slivovi dvě výhody — nejen že je profesně zkušenější, ale také představuje jednoznačný typ chladné ambiciózní mrchy, čímž je čitelnější i pro čtenáře; škoda že ji autor nevybavil i porcí sarkasmu. Hlavní hrdina prochází poněkud skokovým vývojem a nelze se ubránit dojmu, že se jeho charakter mění podle potřeb příběhu plného zvratů. Nakonec jsou to dva hlavní — nejprve Sliv prokáže neobyčejnou morální odvalu a odejde, když odhalí zdánlivě drsné praktiky konsorcia, poté si alibisticky uvědomí, že žádná jiná práce není natolik zajímavá, aby dokázal odolat návratu. Ještě slabší je jeho fyzická charakteristika, protože není žádná. Aby to nakonec nebyla součástí hrdinova utajení...

Pouze třetinový thriller

Recenzentka časopisu *Télérama* má k *Falzifikátorům* jednu výhodu, a sice že na rozdíl od jeho prvního románu není Bellovo vyprávění tak vynalézavé a mistrovské, ale i tak dokazuje, že francouzští spisovatelé umějí vyprávět příběhy. Bello se v tomto románu ale opravdu neprojevil jako zvlášť důmyslný vypravěč. Dělení do tří částí má význam čistě geografický podle místa, kde se děj právě odehrává. Prostou naraci naruší pouze jedna ilustrativní ukáзка takzvaného scénáře, aby si čtenář udělal představu, o co vlastně jde. Dialogy jsou spíše jevištní a ve vnitřních monolozích se sklouzává k zbytečnému patosu: „Nemohl jsem takhle dál, obelhávat ostatní a sebe. Musel jsem se rozhodnout mezi přítomností a minulostí, mezi světem živých a světem duchů.“ Obzvlášť otravná je autorova potřeba sumarizovat předchozí děj, ať už ve formě vnitřního monologu nebo jako převyprávění přátelům. Ještě v první třetině kniha plyne poměrně svižně, ale jakmile se děj přesune do Córdoby, jako by si Bello dal vypravěčskou siestu. Například v pasážích, kde se snaží vysvětlit ekonomické dopady navržených scénářů, lze celé odstavce beztréstně přeskočit.

Velkou mystifikací románu je označení „thriller“. Jestliže za tři základní indikátory tohoto žánru budeme pokládat rychlý sled událostí, častou akci a nápadité hrdiny, pak můžeme *Falzifikátory* označit za třetinový thriller. Sliv, Lena i další jsou sice rafinovaní, ale těžko mohou být akční, a ještě v rychlém sledu. Thrilleru neodpovídá ani závěr — místo takzvaného cliffhangeru, tedy dramatického nevyřešeného závěru, který odkazuje k dalšímu pokračování, se objeví dojemná scéna v automobilu a slušné rozloučení: *Pokračování příště... Falzifikátoři mají zřej-*

mě nejbliž k umírněným špionážním románům Johna le Carré, z Philipa K. Dicka toho moc nepobrali a údajná spojitost s filmovou sci-fi „stylovkou“ *Matrix* (dle recenzenta časopisu *Premiere*) musela být překvapivá i pro samotného Antoina Bella.

Dějiny psané vítězi zítřka

Co tuto knihu činí povšimnutihodnou, je její téma. Koho by aspoň trochu nefascinovaly různé konspirační teorie? Ať už se týkají útoku z 11. září nebo třeba stále žijícího Elvise; ať už jsou míněny vážně nebo působí zcela směšně. I ve *Falzifikátorech* jsou místa, která budí nevěřící údiv — to když hlavní hrdina pojme nápad vytvořit Křovákům vlastní stát, přičemž jedním z nezbytných bodů je i nová ústava. A pak si uvědomí, že Křováci vlastně

neumějí číst a psát... Nicméně vážným a zásadním tématem je manipulace s historií a lidmi. Neven jak snadné je falšovat dějiny, které se stanou pravdou, ale především jde o to, jaký vliv

má taková falzifikace na současnost a ještě více na budoucnost. Bez ohledu na to, zda je toho schopná několikaletá tajná organizace, ukazuje autor, jak bezproblémově může být změněn chod dějin. Každý ví, že historii píše vítězové, ale podle Bella dnešní poražení mohou být při nastavení správného úhlu pohledu vítězové zítřka. Autorovy argumenty nezní příliš uvěřitelně, pokud počítá s možností vsugerovat vzpomínku na událost, kterou člověk nikdy neprožil. Nijak objektivní není ani myšlenka, jak snadno snad lze změnit mínění veřejnosti a přesvědčit masy o faktech, které ve skutečnosti vůbec neexistují. Daleko větší sílu, až uhrančivost mají příklady ukazující, že teoreticky jde zajít ještě dále — nejen oklamat obyčejného člověka, ale přelstít i samotná média, která se tak stávají převodními pákami nové reality, jež rozpožhybuje soukolí dějin jiným směrem, byť v těchto případech směrem lepším.

Když téma vítězí nad literaturou, není to pro knihu právě lichotivé hodnocení. Jestliže však beletrie dokáže ve čtenáři vyvolat aspoň trochu rezonující pocit a přimět ho vážně přemýšlet, lze přimhouřit oko, tak jako se to dá i v Bellově případě. Uvidíme, zda *Falzifikátoři* byli jen zbytečně zdoluhavým prologem a v *Průzkumnících* se dočkáme opravdového thrilleru. Nicméně pro ty, které Bellův román uhrane, bude rozhodně zajímavé sledovat, jak Sliv stoupá po schodech, což „je občas jediný způsob, jak zjistit, kam vedou“.

Autor je historik a literární kritik.

Čtenářství jako životní styl

Libor Magdoň

**Jiří Trávniček: *Knihy a jejich lidé. Čtenářské životopisy,*
Host, Brno 2013**

Publikace *Knihy a jejich lidé* není další výzkumnou zprávou Jiřího Trávnička o stavu čtenářství v českých zemích. Coby editor uvádí v předmluvě, že tento titul chtěl být poctou čtení. V třiatřiceti životopisech lidí nějak profesně spjatých s literaturou by se tu tedy mělo především zprostředkovávat osobní nadšení pro četbu a knihy vůbec.

Text na zadní straně obálky i editor dále slibují svědectví o vývoji jednotlivých profesí kolem knihy, portrét doby od první republiky po současnost a soubor čtenářských tipů. Životopisy vznikly přepisem nahrávek na diktafon, v nichž třiatřicet vypravěčů podle jednotné osnovy vykládalo o svém čtenářském vývoji, životě i kariéře. Výběr vypravěčů (narátorů, jak je nazývá Trávniček) zahrnuje spisovatele, literární vědce, knihovníky, knižního grafika, obchodníky s knihami, organizátory literárních akcí a podobně.

Proud vyprávění ale osnovu někdy trochu přemáhá a někdy vyložené opouští, což, zdá se, editorovi nevadí, protože si pochvaluje osobitost zaznamenaných životních osudů. Nejčastěji se odbíhá od čtení ke kariéram. Třeba antikvářů, knihkupců, nakladatelů, které s knihami souvisejí, a vypravěči přinášejí ve svých svědectvích řadu postřehů především o realitě devadesátých let a proměnách knižního trhu. Jinde se však vyprávění s knihami mívá a základem už je posedlost dějovým zvrstvením. To je nejzřetelnější u sociologa Jana Kellera. Putuje jako pikaro ve zrychlených proměnách světem z prostře-

dí do prostředí: na vojně se chlastalo, ve filozofickém ústavu se chlastalo, na střední pedagogické škole měl vztah se studentkou... Prý mu nějakí Haškovi příbuzní napsali, že zahlédli v jeho člancích podobné motivy jako u Haška. Mám pokušení tento údaj chápat jako součást stylizace, kterou Keller svůj životopis ladí.

Knižní apokalyptičtí lidé

Chápeme-li publikaci *Knihy a jejich lidé* opravdu jako portrét doby, pak je dobré mít neustále na paměti, že jde o subjektivní svědectví, namnoze jakési sebeobhajobu, a tak jsou mnohé texty portrétem dobových myšlenkových klíšé. Básník Ivo Odehnal vysvětluje své ředitelování v normalizačním brněnském nakladatelství Blok velice příznačnou větou: „K přijetí mne nakonec přemlouvali i v Bloku, protože existovalo nebezpečí, že by na místo mohl přijít někdo kádrově nebezpečnější.“ V této souvislosti věnujme pozornost i následující pasáži: „Rok 1989 jsem prožíval s jistými obavami; neměl jsem ponětí o domluvě velmocí, měl jsem strach, že je u nás dost sil, které by mohly vývoj k lepšímu potlačit.“ Jaká domluva velmocí? Zřejmě další z tradovaných výkladů dějin, že všechny politické převraty jsou výsledkem neviditelných sil a všichni aktivisté jen šašci, kteří za někoho jiného dělají špinavou práci.

Od závěrečných částí jednotlivých životopisů, které mají poskytnout odpověď na otázky po budoucnosti knihy, už tím spíše nelze očekávat více než varianty obecně rozšířených představ. Většina zpovídaných přirozeně nastíní opatrnou vizi o dalším soužití papírových a elektronických knih s obligátním poukazem na to, že papírová kniha je artefakt. Ani výjimky vždy nepřekvapily originalitou: Jovanka Šotolová odpověděla zřetelně poznamenaná vizemi svého manžela, majitele společnosti Scio: „... vždyť já ani nevím, jestli děti budou chodit

do školy, jestli jim škola bude mít co říct.“ Z vizionářsky utopického rázu její odpovědi vyčuhuje také názor tolik oblíbený u davů, že každý má na všechno právo, na všechno samozřejmě zadarmo: „Jakkoliv omezovat přístup k četbě je podle mě chyba.“ A Jan Keller zase nasadí osvědčený apokalyptický tón: „... budou rádi ti, kdo za padesát roků nebudou žít.“

Mezi toaletou a televizí

Chápu, že předložená osnova čtenářské biografie měla bránit vyprávějíci zabloudit svou výřečností ve vzpomínkách. Bez ní by hrozilo, že vznikne značně nesourodý sborník. Zároveň je ale možné si všimnout, že takové anketní schéma jednotlivé vypravěče nutilo, aby reagovali na otázky, k nimž neměli co říct. Vznikala tak nadbytečná sdělení typu: „Na záchodě nečtu, žádné zvláštní čtenářské rituály nemám.“ Otázky nutily zpovídáné, aby se vůči něčemu vymezovali anebo konstatovali, že něco nedělají. Je zajímavé, jak často uvádějí, že nesledují ostatní média: noviny, televizi... Ignorování mediálního světa může být jistě pokusem zachovat si řekněme nějakou míru duševního klidu, může být projevem úporného sledování vlastní cesty či soustředění se na nějaký projekt (jako například u historika Petra Voita na jeho *Encyklopedii knihy*), může mít však též podobu omezenosti či sice efektního, avšak dost laciného gesta: „A2... to strkám rovnou do kamen.“ (typograf František Štorm). Podobné věty se snadno přejímají a nadělají potom spoustu škody.

Nezapomeňme na přednostně zmíněný účel knihy — poctu čtení. Hlavní dějovou linií čtenářského životopisu může být zápas o čas na čtení... A tady lze najít hrdiny, kteří v tom boji alespoň částečně zvítězili, třeba Jiří Pelán. Když se raduje z „bezzájmového“ čtení, ze čtení, ke kterému není donucen profesí, pak jeho zpověď skutečně jako pocta působí. Po požitkářském vzpomínání na lovy v antikvariátu nebo na četbu *Života Klíma Samgina* (tady máme tip ke čtení a pokud si vzpomínám, pak zrovna toto dílo před rokem v *Tvaru* trochu pomluvil Vladimír Novotný) pak už nepřekvapí, že v kontrastu s ostatními neignoruje například ani televizi. Vnímat na-

bídku dokáže jen člověk zacílený svou pozorností mimo sebe. Takoví pak bývají nejzajímavější.

Několik poznámek

Výpovědi byly nahrávány a redigovány v letech 2010 až 2013. U jednotlivých vyprávění jsou data vzniku uváděna nesystematicky, jen v okamžicích, kdy se zdálo doplnění nutné. Datovat však každý rozhovor by bylo praktičtější.

Poznámky v textu poskytovaly editorovi šanci korigovat už zmíněnou subjektivitu jednotlivých životopisů či je případně doplnit. Je jasné, že tady se zájmy čtenáře, který by potřeboval něco dovysvětlit, a odhad editora, co je vhodné dodat, nemohou úplně překrýt. Poznámky v knížce rozvádějí dobově příznačné zkratky (ROH, SNB, UV KSČ), uvádějí minimedailony osobností či děl zmí-

něných v textu. Ochota k vysvětlování trochu ubývá, posouváme-li se do předválečné doby. Proto jen namátkou doplnění pro další čtenáře. Vlastní poznámku nemá Arnould Galopin, kterého mezi svou dětskou četbou uvádí Antonín Bajaja a charakterizuje ho

jako autora francouzského koloniálního románu. A co dál? Galopina jako autora svého dětství uvádí opakovaně Sartre, vybavuji si, že na něj v televizním pořadu vzpomínal i Miroslav Horníček. Galopinovu knihu *Patnáctiletý letec* jsem našel i v nevelké knižní pozůstalosti po svém dědečkovi. Zřejmě ty knížky o cestách francouzských kluků kolem světa se stereotypně se opakujícími scénami zajetí u zlých domorodců byly za první republiky rozšířeným čtivem. Jiný prvorepublikový fenomén — bigglesovky — svou poznámku má, ale zcela zavádějící. Je prý to série cestovatelských dobrodružných knih. Tak ano, existují díly jako *Biggles v Africe*, ale základním tématem série jsou letecké příhody pilota z první světové války.

Tato příležitostná doplnění nejsou míněna jako výtka, ale na závěr bych jednu skutečnou výtka vůči editorovi měl: Nečekal jsem, že pětadvacet let po převratu najdu v textu vytečkované slovo *sračka*. Myslel jsem, že civilizace a kulturně jsme již dál. Doufám, že v tomto se publikace *Knihy a jejich lidé* nestane typickou pro portrét své doby.

Autor je učitel.

Jak prostinký by asi
byl život bez knih —
lze přemítat nad čtenářskými
biografiemi lidí od knih

„Ach“ jedné paměti

Není mnoho míst, kde se osobní vzpomínky stanou zajímavými pro druhé

★★★

Překladatelka, učitelka a též malířka Tereza Límanová (nar. 1965) napsala svůj debut. Jmenuje se *Domeček*. A popisuje malostranský dům, v němž autorka vyrostla. A ta knížka je hezká. Ale náročná. Zvláště pro netrpělivé čtivce představuje možná problém, který „typická čtenářka Prousta“ mít nebude. Text je totiž jako jemná mozaika poskládaná z drobných pozorování lovených z paměti, jež jsou přiměřeně stylizovaná tak, aby dětská optika vypravěčky — a zároveň autorky v dětských letech (vše je přiznané autobiografické) — byla snesitelná pro dospělého čtenáře s určitými estetickými očekávaními. Dominující lehce poetizované pozorovatelské pasáže jsou místy upoutány ke konkrétnějšímu časoprostoru — víme tedy, že hrdinka se svými rodiči strávila několik let v kanadské emigraci, z níž se ve svých čtyřech letech vrací — v zimě roku 1968 (!) — zpět do komunistického Československa. Příštích deset let svého života všichni prožijí právě v „domečku“ spolu s prarodiči — než se odstěhují na sídliště.

Ovzduší prózy vlastně nijak nevybočí z očekávatelné dávky kultivovaného sentimentu, jenž je dán nejen tím, že jsme doslova uzavřeni v domě na jedné z nejpoetičtějších adres Prahy, ale i sociálním charakterem rodiny, který je ukázkově středostavovský v prvorepublikovém slova smyslu — dědeček lékař, babička (vyznačující se přetaženou rtěnkou) vystudovala práva, otec se zjevuje coby „rýsující inženýr“ u prkna... Matka je fantomem zvláště intenzivním ve dvou typech situací — ve vzpomínkách na kanadský spotřebitelský blahobyt a jako plná obav ohledně intelektuálního potenciálu své dcery.

Zvláště při četbě prvních kapitol novely lze intenzivně pocítit myšlenku, že utopická doba, kdy si každý napíše „svou“ milou knihu třeba o dětství, první lásce nebo domě, kde vyrůstal, se nezadržitelně blíží. Bloudění interiérem domu je beznadějně — čtenář se nemůže v jednotlivých zaostřených detailech zákoutí a oloupaných laků zorientovat. A nepomáhá ani návodný způsob pojmenování kapitol: „Vstup“, „Horní světla“, „Dolní tmy“. Zároveň text vzdoruje tomu, aby se čtenář mohl nechat unášet výživou z obraznosti textu. Ta je totiž řekněme stylově nízkokalorická: hodně se opakuje, obrazová paměť hrdinky stereotypně fixuje analogicky stejné věci v jednotlivých místnostech (specialistka je právě na nátěry a osvětlení), v metaforice převládá konvenčnost, místy z textu vane jakási předváděná (ženská?) senzitivita.

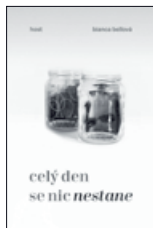
Trochu naděje čtenáři svitne, když se z tohoto vizuálního památníčku dostane k chutím. Jim přiřčená kapitola je ale trestuhodně krátká, zbytečně je nutné spokojit se prakticky s pouhým

výčtem pochutin. Dostáváme se tedy k „Předmětům doličným“. Zde se vše přece jen trochu usadí a alespoň milovníci všeliké veteše, která před desítkami let zútlulovala naše příbytky, mohou s jistým pocitem zadostiučinění svého divného „já“ klouzat vnitřními očima po popisech broučka s lucernou, krvavého srdce z plyše, babiččina indexu, Marbulinka s Lištičkou či komiksu z roku 1972... V celé kapitole totiž funguje jednoduché kouzlo — co věc, to příběh. Jinak je tomu mezi stíny a pachy, různorodými pocity a zvuky. Naopak situační kontext podobně zživotní kapitoly věnované malostranským figurkám nebo vzpomínkám na první přečtené knížky.

Ve výsledku se celý komplex evokací jeví jako zajímavý experiment: soupis počitků dolovaných z hipokampu kroužících kolem genia loci staropražského domu. Jenže zádrhel spočívá jakoby v určité nevypsánosti. Pasáže, které nejsou zachyceny alespoň jemným významotvorným vlákénkem elementární příběhovosti, lze označit za úmorné. Jejich obrazovost je prostě neunesena a bortí se do textové nicoty. Tam, kde se hrdinové senzoričtější paměti vážou na cokoli, co jim může přisoudit dokumentární hodnotu, proměnit je ve svědky doby, tam se *Domeček* stává přinejmenším zábavným.

Eva Klíčová

Tereza Límanová: *Domeček*, Revolver Revue, Praha 2014

Spletitosti jednoho dne

Jednodenní novela hovorů s matkou

★★★★★

Bianca Bellová, překladatelka a tlumočnice, si profesi spisovatelky osvojila v roce 2009, kdy jí vyšel *Sentimentální román*, po kterém následovala novela *Mrtvý muž* (2011). K tomu, aby napsala o dni, ve kterém se nestane nic a zároveň všechno, jí stačilo sto čtyřicet stran a dvě hlavní postavy nejnovějšího textu *Celý den se nic nestane*.

Je obyčejný den Marty a Loly — matky a dcery. Marta odchází do hotelu, kde pracuje jako recepční, zatímco šestnáctiletá Lola doma analyzuje sama sebe. V hotelovém salonku právě probíhá kar, a aby to nebylo tak depresivní, o pár pater výš je nějaký problém s psychicky nevyrovnanou indicou nevěstou, která odmítá opustit pokoj. A zatímco Marta statečně bojuje na obou frontách, Lola odstraňuje krabici se sexuálními pomůckami z bytu jejich bývalého nájemníka a později se nečekaně sbližuje s klukem odvedle. Mezi těmito pevnými body příběhu se účastníme několika dějových a časových odboček, ve kterých odkrýváme minulost obou žen. Na konci knihy tak třeba víme, že Lola je dcera jistého Esterházyho, který Martu beze slova před několika lety opustil. Prostě po jedné hádce

odešel z bytu a už o něm ani jedna neslyšela. A tak Marta denně kontroluje zprávy černé kroniky v naději, že (ne)narazí na jeho jméno. Mezitím je ve vzpomínkách celý vztah rekonstruován. Loliny myšlenky nám poskytnou menší, avšak o to významnější střípky života průměrného pubertáka přehlíženého učiteli i spolužáky, neschopného se zamilovat, ba naopak proplouvajícího vztahy výhradně sexuálními, nikoli emocionálními.

Bellová nesystematicky odsakuje od příběhu, nicméně ten je tak „všední“ a vystačí si s několika běžnými situacemi, že není, kde se ztratit. Navíc tím vytváří jakousi iluzi složité knihy, která se s posledními stránkami, jak se příběh uzavírá, rozplývá.

Pokud se Bellová řídí pravidlem „Když lze něco popsat v jednom odstavci, tak o tom nemá smysl psát kapitolu“, tak svou metodu dovedla k vrcholu právě v tomto textu. Žádná věta zde není navíc, nic zbytečně nerozepisuje, nepatlá se ani ve štěstí, ani v traumatech postav.

Jakýmsi středobodem celé knihy a potažmo i životů Marty a Loly je tady podivná postavička s exotickým jménem. Esterházy byl, je a bude, a zatímco příběhy jeho partnerky a dcery se rozvíjejí několika směry, on jimi téměř nezúčastněně proplová. Někteří kritici si vykládají jeho přítomnost a zároveň absenci za jakési čekání na Godota, protože si zřejmě celou knihu kladli otázku, kde Esterházy je a co se stane, až přijde. Někdo by také dokonce mohl zpochybňovat jeho samotnou existenci. Nicméně tato postava je jen jakýmsi pojítkem jednotlivých situací, iniciátorem úvah a retrospektivních ohlédnutí. Stejně

jako události samotného dne, i on je jasnou stálicí v té směsi neuspořádaného příběhu a otázka kdy a jestli se vůbec vrátí, není na pořadu dne.

Spíše ženské čtenářky asi ocení to, jak Bellová dokázala vystihnout vztah Marty a Loly. Složitá dynamika vztahu matka—dcera je málokde vykreslena tak dobře a věrohodně jako tady. Nejde ani tak o běžné hádky nebo malé projevy lásky, ale spíše o to, že před sebou obě mají různé velká tajemství, která se jedna o druhé pravděpodobně nikdy nedozví. Rezonuje zde téma mlčení mezi rodiči a dětmi, jeden ze způsobů, jak k sobě uchovat cestu.

Jazyk knihy je rychlý a čtivý. Autorka jako by se snažila zachytit bleskový proces myšlenek obou svých hrdinek, při čemž užívá i slang a anglicismy, které se vyskytují hlavně v promluvách Loly. V případě Marty se pak nebojí zabrousit do světa sociálních sítí a jeho newspeaků.

Přes lehce zmatenou vyprávěcí strukturu knihy poslední stránky překvapí určitou dějovou uzavřeností. Pocitu, že vám asi něco ušlo nebo že jste přeskočili stránku, se ale zřejmě nezbavíte.

Anna Poskerová

Bianca Bellová: *Celý den se nic nestane*, Host, Brno 2013

Filozofie autenticity

Tentokrát Hvizďalovy otázky zabloudily mezi výtvarníky

★★★★★

Knihy může být vnímána jako průvodce po vybraných částech novějších dějin umění, stejně jako demonstrace mnoha způsobů přemýšlení o umění a umělecké tvorbě. Jméno Karla Hvizďaly je v prostoru české kultury mimo jiné spojováno s vedením téměř nepřetržitého dialogu se známými osobnostmi, mnohdy jeho přáteli z oblasti umění, kultury i politiky. Název nejnovější knihy dialogů *Jak myslet umění* by tak mohl označovat autorův kontinuální zájem o celistvou reflexi naší společnosti skrze dílčí svědectví výjimečných osobností.

Není potřeba obhajovat Hvizďalu jako zdatného „zповědníka“, protože má v obdivuhodné míře všechny předpoklady k takové práci, především znalost kulturního a politického kontextu a bohatou lidskou zkušenost, navíc ovládá novinářské řemeslo. To, co v dnešních médiích postrádáme, nalézáme u něho v plné míře: noblesu, taktnost, připravenost, promyšlenost a tak dále. Samozřejmě se nelze vyhnout subjektivní záměrnosti při kladení otázek. Mnohdy by čtenář ozelel jistot

urputnost při setrvávání u tématu a přivítal by „provzdušnění“ a rychlejší spád, někdy je naopak stržén a stává se jakoby přímým účastníkem rozhovoru.

Hvizďalovy dialogy jsou vedeny na hranici intimního a „veřejného“, aniž by překročily míru vkusu. Tazatel nás noeticky staví do úlohy, v níž se snažíme poznat jinou lidskou bytost a její „obyčejný život“. Pro novou knihu si vybral osobnosti velmi blízkých generací (jejich ročník narození se pohybuje v rozmezí třicátých a čtyřicátých let), osobnosti na hranici mezi plodnou uměleckou dráhou a jakýmsi životním bilančováním. Šestice umělců z oblasti tradičních i modernějších forem umění (básnictví, výtvarnictví, fotografie, grafický design, knižní grafika) ve svých odpovědích tvaruje svůj autoportrét, snaží se sami sebe charakterizovat, představit svou profesi a výjimečnost svých artefaktů. Vyjevují se tak před námi osobité lidské příběhy modifikované životními okolnostmi a dobou, v níž se utvářely. Odhalují se nám záhyby dětství, dobrodružství dospívání a mnohdy nevyzpytatelné cesty k vlastnímu uměleckému vyjádření a životnímu poznání. Fascinující je sledovat životní „filmy“ protagonistů, jejich existenciální tápání i nalézání, prolínání jedinečného s obecným, střetávání individuálního s dobovým, hájení svobody a svobodného tvůrčího prostoru.

Ivan Wernisch, Viktor Kolář, Pavel Dias, Zdeněk Ziegler, Václav Bláha a Jiří Sozanský se stávají téměř literárními postavami, se kterými vedeme svůj dialog. Rádi bychom položili i své otázky, prožíváme jakousi podvědomou identifikaci nebo naopak konfrontaci, když sami hájíme jiný názor

či myšlenku. Nasloucháme jim, necháme se poučit o tajemství jejich profese, tolerujeme jejich výstřednost a vnímáme jejich lidskost, obdivujeme jejich tvůrčivost přesahující běžný horizont lidského života, připravenost na životní výzvy, schopnost vnímat skutečnost čistými smysly a poodhalovat tak tajemství uvnitř věcí.

Díky Hvizďalovi tak poznáváme nejen umělce, jejichž jména a tvůrčí počiny znamenají v dané umělecké oblasti výrazný přínos, ale zprostředkovaně také širší kulturní a společenský kontext zhruba od čtyřicátých let dvacátého století až po současnost, a to doma i v exilu. Společným úběžníkem všech představených osobností je hledání autenticity v životě i tvorbě. Tato filozofie se stává základní podmínkou nejen umělecké výjimečnosti, ale především odpovědí na hledání smyslu života, jeví se jako účinná obrana proti všemu mechanickému, stereotypnímu a konzumnímu. Základní podmínkou uskutečnění zmíněné filozofie je bezešvé spojení života a profese, což se u všech dotazovaných naplňuje beze zbytku. Všem se jejich profese stává způsobem vnímání sebe i světa kolem nich.

V závěru je nezbytné pochválit grafické provedení knihy (Clara Istlerová) a fotografie všech protagonistů (Jan Malý jr.), a to jednak proto, že se o knižní grafice v knize vede řeč, jednak proto, že tvoří velmi inspirativní vizuální (i hmatový) vjem doplňující slovo.

Radomil Novák

Karel Hvizďala: *Jak myslet umění*, Mladá fronta, Praha 2013

Texty starého světa

Povídky z doby, kdy ještě mohly poučovat

★★★

Nakladatelství Argo vydalo třetí posmrtně sestavenou sbírku povídek Kurta Vonneguta. Kniha *Když smrtelníci spí* obsahuje výběr textů, které Vonnegut publikoval ve všemožných magazínech, žurnálech a novinách ještě před vydáním své románové prvotiny *Mechanické piano*. Z novinky tudíž nemluví ten starý dobrý Vonnegut, cynický a ironický až na půdu, přitom neustále otevřeně pomrkávající na čtenáře neukázněným vyprávěním a neochotou dělat jasné hranice mezi fikcí, autorem a společností. Naopak — *Když smrtelníci spí* je vizitkou začínajícího snaživce.

Na celé sbírce je znát skutečnost, že se jedná o výběr posmrtný a v pořadí třetí: už nebylo moc kde brát, nebylo moc co třídit. Povídky nemají kromě autora a období žádné výraznější pojítko. Znalec Vonnegutova díla či skalní fanoušek tu a tam možná postřehne probleskující budoucnost, zbytku nezbyvá než přistoupit ke sbírce jako k obrazu americké povídkové produkce pade-

sátých let dvacátého století. Tu sice stmeluje a pro současnost ozvláštňuje osoba a talent autora, samotné texty ovšem i přes svou řemeslnou poctivost zůstávají poplatné době a také okolnostem vzniku.

Spojené státy totiž byly v době Vonnegutova zrání povídkářským rájem. Každý časopis měl svou literární přílohu a psaním komerčních povídek se dalo slušně vydělat. V americké literatuře silně rezonuje třeba každoroční spisovatelský soubor o vánoční povídky do *New Yorkeru* nebo *The Times*, samotný Vonnegut si v předmluvě k jiné sbírce povídek — *Tabatérce z Bagomba* — posteskl, že povídka se za poslední dekády octla v postupující existenciální krizi. Z tisku se odlily peníze jinam a kultura i s povídkami zmizela tradičně jako první.

Když smrtelníci spí tak představuje záznam začátků slavného spisovatele a zároveň i svědectví o jedné literární epoše. Je totiž nepředstavitelné, že by podobné povídky mohl vydat začínající autor dnes. To nutně neznamená, že jsou špatné — jednoduše z každého slova dýchá minulost a s ní spojená nevinnost nebo čistota. Do jedné mají povídky jasně vykreslené postavy, většinou ještě zasazené do střední třídy, o ústředním hybném konfliktu vyprávění není nikdy pochyb. A pointa vždy v zásadě splývá s morálním ponaučením nejsvatějšího kalibru. Lhát se nemá, peníze jsou špatný pán, spokoj se s tím, co máš.

Na suburbánní samotu, rasiismus nebo rostoucí popularitu drog přitom čtenář nenarazí,

o sexu Vonnegut píše málo a jen v éterických narážkách. Povídky i jejich poselství proto mají s realitou společného zhruba tolik, co romantické komedie s Julií Roberts. Představují spíš kulturní vějičku a společenské sedativum americké střední třídy než nějakou výpověď o ní, což obzvláště kontrastuje s pozdější Vonnegutovou tvorbou.

Kurt Vonnegut je nicméně nevinný. Jednoduše se chtěl prosadit na literárním trhu, který měl jasná pravidla. Napsal proto řadu univerzálně použitelných, vtipných, zábavných a naprosto bezzubých povídek s obecným, a tudíž nicneřikajícím poselstvím. Povídky z knihy *Když smrtelníci spí* fungují na této rovině pořád — je to v podstatě exkluzivní čtení k rybníku; za literaturu strhávající svým jazykem, vypravěčstvím nebo tématem je ovšem považovat nelze. Na to jsou příliš zakleslé v minulosti — nikoli člověka nebo autora, nýbrž trhu. Knihu potom lze číst i jako reportáž o konkrétním literárním provozu, mezi řádky se objevují nároky editorů i pohodlnost čtenářů, Vonnegut poslušně dodržuje nastavené mantinely. *Smrtelníci* jsou sice vizitkou horlivého a talentovaného debutanta, ale mnohem více vypovídají o prostředí, do něž se snažil dostat a které z Vonneguta udělalo světového a hlavně ironického autora.

Zdeněk Staszek

Kurt Vonnegut: *Když smrtelníci spí*, přeložil Petr Štädler, Argo, Praha 2014

Využijte možnost elektronického předplatného revue host

Vyplňte jednoduchý formulář na našem webu: www.casopis.hostbrno.cz/cs/predplatne

Zamilovanost jako diagnóza

Syrový portrét Stavangeru devadesátých a mladíka jalových let

★★★★★

„Neexistuje EU, neexistuje Rusko a neexistuje ‚Either you are with us or you are with the terrorists‘. [...] E-mail je science fiction, internet teorie a nikdo si nemůže vypalovat vlastní céděčka. [...] Ve Stavangeru nastala zima, právě po Vánocích opět začala škola [...], zemřel Samuel Beckett, vzrostla nezaměstnanost, v Rumunsku byl popraven Ceaușescu, Václav Havel byl zvolen československým prezidentem [...]“ Celá úvodní kapitola románu *Muž, který miloval Yngveho* bez okolků vrhá čtenáře do skutečnosti datované 19. ledna roku 1990. Hlavní hrdina, sedmnáctiletý středoškolač Jarle Klepp, hraje se svým nejlepším kamarádem Helgem v postpunkové kapele, zastává výrazně levicové názory, chodí s krásnou Katrine, pohrdá svým otcem a upřímně miluje svou matku. Jenže tohle všechno se teď změní. A hybatelem této změny se má stát kluk jménem Yngve.

Tak vypadá východisko prvního románu z pěti knih věnovaných Jarlemu Kleppovi, klukovi z norské ropné metropole Stavangeru, naro-

zenému v roce 1972. Ne náhodou se jeho rok narození shoduje s autorovým. Norský prozaik Tore Renberg nijak nezastírá svou generační i místní spřízněnost s Jarlem. A právě díky románům o něm se z něj stal uznávaný a hojně čtený autor. *Muž, který miloval Yngveho* je další z řady generačních výpovědí, které se ve svém desetiletí dostaly mezi nejčtenější knihy a které progresivní norští pedagogové hbitě zařadili mezi povinnou četbu.

Tahle kniha není román o lásce. Je to román o zamilování, o všech jeho stránkách, těch krásných i těch odpudivých, a Renberg se s neúprosnou přesností chirurga prořezává do Jarleho duše, aby je vytáhl na světlo. Vyprávěčem v ich-formě je ovšem Jarle sám a o to bezprostředněji a krutěji zní analýza jeho slabostí, pohnutek, tužeb, úskoků, průšvihů i vyznání. Všechny je vidíme v přímém přenosu a jen nepatrný odstup, který naznačuje, že se Jarle na své činy dívá okem pozdějších let, nám pomáhá, abychom ho na místě neztratili a nerozplakali se nad jeho ubohostí.

Renberg ho rozhodně nešetří. Scény jsou realistické, popisy výstižné. Zdánlivě bez námahy dosahuje synergie tří zásadních složek: vykresluje Stavanger, město ropných zbohatlíků a deštivých zim, a zasazuje ho do doby, která možná nebyla tolik převratná pro Nory jako pro nás, ale trpí stigmaty, která jsme později poznali i my, ukazuje ho v kontextu popkultury, kterou popisuje coby dokument o výzdobě dětských pokojů léta Páně 1990, a především obnažuje duši zamilovaného pubertáka. Jeho emoce na celé čáře vítězí nad rozumem, který je jen praktickou

pomůckou k realizaci jediného: být tam, kde se nachází objekt lásky.

Dalším úchvatným momentem je to, jak se mu podařilo oprostít Jarleho poblouznění od sexuality. Je úplně jedno, jakého pohlaví je jeho protějšek, Jarle je nejspíš heterosexuál, ale lásku, rozuměj zamilování, tahle sexuální paradigma ani trochu nezajímají. Stejně napínavé je pak pozorovat jeho směřování od uvědomělého, vtipného a poměrně originálního mladíka k naivnímu až přihloupnému sobci, jemuž klapky lásky na očích přikazují neohlížet se na nic a na nikoho. Renberg vystihl lidskou podstatu právě tím, že stvořil zvláštní druh antihrdiny, za kterého je nutné se stydět, obracet oči v sloup a také se nořit do hlubin vlastní minulosti a vzpomínat, zda a kdy jsme se chovali stejně. Může se stát, že v mladším čtenáři nevyvolá toto drásavé zkoumání milostné bezohlednosti stejnou touhu po katarzi jako ve čtenáři generačně spřízněném, ale i tak najdeme v textu neodvolatelné pravdy, které, doufejme, nezpochybní ani další generace. Že i v lásce platí, že kdo chce víc, přijde nakonec o všechno, že kdo se povyšuje, bývá ponížen, a že k těm, které nejvíc milujeme, se často chováme s největší bezohledností. Pokud ale i přesto k Jarlemu chováte sympatie a držíte mu palce, pak je to důkazem toho, že se autorovi podařil výjimečně dobrý kousek.

Daniela Mrázová

Tore Renberg: *Muž, který miloval Yngveho*, přeložila Kateřina Křišťůfková, Doplněk, Brno 2013

Všichni za jednoho, jeden proti všem

Román o dospívání
neboli opouštění
rodinné smečky

★★★★★

Knihou s názvem *My, zvířata*, vydanou nakladatelstvím Argo v rámci zavedené edice anglo-amerických autorů, se českému čtenáři představuje nový a především nadmíru slibný prozaik Justin Torres (1980). Jeho románový debut z roku 2011 velmi zdařile přeložila Olga Bártová a zasvěceným doslovem doprovodil Petr Onufer. Bezejmenným hlavním hrdinou a zároveň vypravěčem Torresovy útlé a do značné míry autobiografické prózy je nejmladší z trojice bratrů vyrůstajících na chudé americké periferii osmdesátých let minulého století. Ve skutečnosti ovšem máme co do činění s hrdinou kolektivním, či dokonce „trojediným“ — natolik je zmíněné sourozenecké trio alespoň zpočátku neoddělitelné: „Když jsme my tři drželi při sobě, mluvili jsme jednohlasně, jedním hlasem za všechny, naší pravěkou řečí.“

Ústřední (i titulní) metaforou a leitmotivem celé knihy je zvířecost, respektive mnohvrstevnatá paralela motivů zvíře—člověk. Zvířecí aspekt přitom prostupuje všemi rovinami příběhu — od

výskytu živočichů jako takových přes různá pojmenování zmíněných chlapců (jako zvláště příznačné se vzhledem k smíšenému původu bratrů jeví slovo „vořeši“, použité jejich vlastním otcem, čistokrevným Portorikánцем) až po vlastnosti postav nejen dětských, ale i dospělých: „Náš táta byl jako zvíře, brunátný, živočišný a nezkontrolovatelný.“ Při líčení každodenního chodu domácnosti a jednotlivých členů rodiny tak čtenáři opakovaně a nikoli náhodou vyvstane před očima obraz smečky, jejíž vnitřní rozháranost ostře kontrastuje s překvapivou soudržností ve chvílích ohrožení celého společenství či některého z jeho členů.

Se živočišností ústředních postav koresponduje jejich nadmíru naturalistický popis, libující si v detailním a barvitým vykreslení nejrůznějších fyziologických projevů, smyslových vjemů a tělesných motivů: „... uviděl jsem nateklý vyvýšeniny na jejich tvářích, potemnělou zarudlou kůži lemovanou žlutě.“ Charakteristické atributy dospívajících chlapců — zvědavost, sebestřednost, krutost — ještě umocňuje autorova koncepce postav a zápletky (portorikánské kořeny, chudé poměry, zanedbaná výchova a další), která propůjčuje trojici dětských hrdinů kýžený „zvířecí“ či přinejmenším „divošský“ status a jejich barbarským hrám často až povahu posvátného rituálu (například symbolické ztvárnění scény vlastního zrození z matčina lůna).

Výrazný zlom přichází s poslední třetinou knihy a dospíváním chlapců. Hlavní hrdina se začíná vydělovat ze sourozenecké trojice, přičemž tento akt individualizace — odrážející se i v rovině samotného vyprávění (z promluvy

týkajících se bratrů se vytrácí dříve častý plurál a minulý čas nahrazuje ve vypravěčské perspektivě čas přítomný) — doprovází jeho uvědomění si vlastní jinakosti, sexuální i duševní odlišnosti od sourozenců Mannyho a Joela. Pomalu pak opouštíme obraz americké periferie a plynule přecházíme k portrétu jedince ocitnuvšího se na životní křižovatce, kterého vnitřní ustrojení i vědomé ambice směřují na jinou cestu než zbytek jeho (přese všechno milované) rodiny.

Románový debut Justina Torres se sice spadá do široké skupiny autobiografických (až „autoterapeutických“) literárních prvotin, svými kvalitami však většinu podobné produkce výrazně přesahuje. Nezbyvá totiž než souhlasit s kladným hodnocením autora doslovu a společně s ním kvitovat Torresovu jazykovou a stylistickou obratnost, s níž se mu podařilo přesvědčivě ztvárnit vybrané prostředí i postavy a propojit sociálně kritickou a metaforickou rovinu svého iniciačního románu do čtivého a přitom důmyslně vystavěného celku. Jsem proto zvědav, zda mladý autor potvrdí naděje do něj nyní právem vkládané svou druhou knihou, na níž v současné době pracuje a která by měla — přestože v ní hodlá zpracovávat zážitky z dospělosti — na jeho skvělý debut v leccems navazovat.

Petr Nagy

**Justin Torres: *My, zvířata*,
přeložila Olga Bártová,
Argo, Praha 2013**

Být prostě Žid?

Román o hledání domova, jazyka i sebe

★★★★

Podobně jako *Vyhoštění*, jediná z autorových knih, která byla dosud přeložena do češtiny, je i *Šimonovo mlčení* především textem o vzniku románu a o zrodu spisovatele. Příběh je neobyčejný už proto, jak složitými cestami se Vladimír Vertlib (1966), jeden ze zástupců stále početnější vlny německy píšících spisovatelů-imigrantů, ubíral, než našel svou zemi a jazyk. Vertlib se narodil v ruské židovské rodině v tehdejšímu Leningradě. Když mu bylo pět let, jeho rodiče získali povolení opustit SSSR a v hledání lepšího života postupně vystřídali Izrael, USA, Rakousko i další země. Nikde se ale necítili doma. Po deportaci z USA, kde pobývali nelegálně, se nakonec usadili v Rakousku, avšak zatímco syn zde získal vzdělání i přátele a Rakousko se stalo jeho domovem, rodiče se ani tady nedokázali začlenit do místní společnosti. Celá léta zůstávali na jejím okraji, pohrouženi do vzpomínek na minulost a zaměstnávání povětšinou úvahami o starých rozepřích.

Nelineární příběh částečně autobiografizujícího románu začíná v okamžiku, kdy se úspěšný spisovatel Vladimír na jeruzalém-

ské ulici handrkuje s prodáváčem suvenýrů. Vypravěč, patrně do značné míry identický s autorem, přijíždí po letech do Izraele, aby tu vystoupil na autorském čtení. Setkávání s příbuznými, které znal dosud často pouze z vyprávění rodičů, mu poskytuje dostatek materiálu k úvahám o zvláštnostech osudů jeho krajanů. Ty tvoří druhou, vzpomínkově-reflexní linii románu. Motivem, který se zde znovu a znovu vrací, je hledání domova. Vypravěčova rodina opustila svou rodnou zemi a nedokázala si zvyknout ve státě, jenž se měl stát Židům domovem, ale ani v Rakousku nebyla ušetřena leckdy bolestných srážek s tamní realitou. Vladimír za svých vysokoškolských studií dobře poznal i vyšší vrstvy rakouské společnosti, jejich vnější uhlazenost a skrytou bezohlednost.

Oproti tomu v Izraeli, ať už v dětství nebo při svém pozdějším návratu, nalézá surovou a otevřenou konfrontaci mezi Židy a Palestinci. Nahlíží ji očima ruských imigrantů, páriů izraelské společnosti, kteří často žijí v bližším kontaktu s Araby než ostatní Izraelci — přesto však nejsou o mnoho smířlivější. A právě v tomto pozorování, jaksi ze strany, je největší síla celé knihy — vypravěč všechno vidí trochu jinak než ti, pro které je dané prostředí jednou provždy daným domovem. Podobně jako jeho otec, který v SSSR založil ilegální sionistickou organizaci a usiloval o vystěhování do Izraele, aby poté snil o návratu do Leningradu, odmítá kráčet vyšlapanými stezkami a přijímat obecně platná hodnocení.

Specifická struktura knihy je utvářena náhlými přechody mezi vrstvami vypravěčových prožitků — spolu s ním se z pří-

tomnosti vracíme k roku dětského života v izraelské škole i k vysokoškolským studiím ve Vídni. Ač na sebe jednotlivé kapitoly přímo nenavazují, ve svém sledu nám postupně odhalují tajemství letitého sporu Vladimírova otce a mlčícího Šimona z názvu románu. Jejich přátelský vztah nevydržel zkoušku, které byl podroben poté, co se pro svou politickou činnost stali předmětem zájmu bezpečnostních orgánů. Poněkud trpkým a snad přespříliš doslovným, ale přesto očistným závěrem knihy je vypravěčovo setkání se Šimonem. Oba muži docházejí v rozhovoru o minulosti k tomu, že ani jedna ze stran nebyla bez viny — a kdo by ostatně mohl obstát v souboji s takovým aparátem zastrasování a manipulací, jakým byla sovětská KGB.

Autor sám opakovaně zdůrazňuje, že jeho knihy jsou v první řadě romány, nikoli autobiografická díla. Vzpomínky propojuje s fikcí, aby čtenářům zprostředkoval svou jedinečnou zkušenost. Jeho nevšední pozorovatelský talent činí ze *Šimonova mlčení* knihu, která se, ač postrádá souvislý děj, velice příjemně čte a představuje poučné nahlédnutí do světa lidí, pro něž jsou zdánlivě prosté kategorie národnosti, jazyk i domov předmětem nekončících úvah a sporů.

Miroslav Tomek

Vladimír Vertlib: *Šimonovo mlčení*, přeložila Hana Linhartová, Kalich, Praha 2013

Příběh NĚKOHO

Vtipná novela o vydělávání peněz

★★★★★

Jak nechtuně zbohatnout v rozvojové Asii je svého druhu bildungsromanem dneška, ironickým pohledem na touhu chudších stát se bohatšími. Zároveň je to třetí kniha Mohsina Hamida. Hamid se narodil v Pákistánu, ale dětství strávil v USA, pubertu pak v rodné zemi a studia opět ve Spojených státech. Všechny tři Hamidovy knihy odkazují k Asii a ke kontrastu se západním světem, hlavní roli vždy ztělesňuje Pákistánec. Ani u třetího titulu, a zároveň prvního českého překladu, tomu není jinak.

Knihkupectví jsou zaplavená nejrůznějšími příručkami, jak být nejkrásnější, nejstíhlejší, nejuspěšnější a tak dále. Mohsin Hamid do této řady zdánlivě přidává další, a dokonce jde už v názvu přímo k věci — jak nechtuně zbohatnout. Bystrého čtenáře samozřejmě hned napadne, že jde o ironii, což je správná úvaha, protože se celá Hamidova kniha nese v lehce ironickém duchu. Kapitoly jsou ve stylu rádcovských příruček pojmenovány jako body na cestě k bohatství, například sedmá kapitola se jmenuje „Buďte připraveni použít hrubou sílu“.

Na životních osudech jednoho bezejmenného Asiata je ukázáno,

jak to končí, když se budete držet bodů této „příručky“. Modelová osoba je NĚKDO z chudé části Asie, autor neupřesňuje, z jaké konkrétní asijské země onen NĚKDO pochází. Hlavní hrdina se z chudých poměrů vypracuje na majitele velkého podniku. Samozřejmě nic není zadarmo a NĚKDO také trátí.

V knize nejsou uvedena žádná vlastní jména, což zaručuje univerzální použití návodu. Ani příbuzní a kolegové NĚKOHO nemají jména, jsou to prostě matka, starší sestra, krásná dívka. Konkrétního letopočtu se čtenář také nedočká, stejně tak zeměpisné upřesnění se omezuje na „Asii“. Tato neukotvenost pomáhá dostat do popředí příběh o ctižádostivém, ale soucitném muži, který v touze po zabezpečení zapomene na to, co je v životě důležité — příručka je tedy varovná!

Mohsin Hamid používá ve své novele kontrast mezi poetickým a metaforami zdobeným jazykem a pragmatickým jednáním svého hrdiny i ostatních postav. Díky žánru, který si pro tuto knihu vybral, může zachovávat odstup od svého hrdiny, nestane se tak, že by smutné čtení vyvolávalo dojem citového vydírání. V úvodu některých kapitol vstupuje do příběhu i sám autor a hra se čtenářem tak dostává další úroveň.

Ze začátku se zdá, že promyšlená struktura knihy zvítězí nad jejím obsahem. Opak je ale pravdou, forma je pouze prostředkem, kterým se ke čtenáři dostává modelový příběh netypickou cestou, a tak vyvolává otázky, které by při tradičním způsobu psaní románů vůbec nevystaly. Čtenář se tak nedojímá nad smutnými osudy hrdinů, ale díky stylu psaní se soustředí na komplexní popis

těch nejchudších obyvatel Asie, na humor, který autor dávkuje s citem i do tragických pasáží.

Rozsah této novely je opravdu útlý, text je osekáný na „příručkové“ minimum. Díky tomu vynikne Hamidův smysl pro zkratku a některé myšlenky tak získávají až citátovou razanci.

Stručný děj pak vypadá následovně: NĚKDO se narodil v chudé vesnické rodině, po přestěhování do města rodina sice o moc nezbohatla, ale NĚKOMU se dostalo vzdělání. Poté začíná koloběh brigád a prací tak trochu na hraně zákona. Tvrdá práce NĚKOMU neumožňuje věnovat se osobnímu životu, ale stále pomáhá alespoň své rodině. S penězi si může dovolit mladou manželku, ale láska se koupit nedá, stejně jako štěstí. NĚKDO má i syna a přirozeně stále více prosperující podnik. V hloubi duše však touží po své dětské lásce, po krásné dívce, která stejně jako on dala přednost kariéře.

Ironie a vtip provázejí knihu *Jak nechtuně zbohatnout v rozvojové Asii* stejně tak často jako smutek a melancholie. Koktejl z obou stran emoční sféry vytváří jedinečný příběh, který se čte lehce. K dokonalosti novele chybí jen kousek, snad nějaký silný moment, díky kterému by čtenáři utkvěla v hlavě už navždy. Přesto jde o pohled na západní bohatství a hodnoty tak trochu z druhé strany.

Jitka Culková

Mohsin Hamid: *Jak nechtuně zbohatnout v rozvojové Asii*, přeložila Markéta Musilová, Odeon, Praha 2014

Léto s femme fatale

Navzdory prázdninové atmosféře se novela noří do hlubších vrstev lidského nitra

★★★★

Novela *Doplavat domů* v sobě skrývá víc, než by se na první pohled mohlo zdát. Deborah Levy rozehrává dovolenkovou idylu na francouzské Riviéře nenápadně. Píše se rok 1994, Západ zvítězil ve studené válce a finanční krize ještě nebyla ani zlou předtuchou.

Dva manželské páry, Mitchell a Laura a Joe s Isabel a jejich dospívající dcerou Ninou, si vyrazily na dovolenou do staré vily s bazénem. Evokace sledu statických scén, kterými nás Levy uvádí do děje, připomíná fotografie. Další snímek pak zachycuje bazén s koupající se neznámou zcela nahou zrzkou. Vstup vyhublé Kitty do děje je razantní a šokující. Nemá v bazénu co dělat, má mít na sobě plavky nebo alespoň dost slušnosti, aby co nejrychleji schovala svou nahotu. Kitty ale na konvence příliš nehledí.

Spletla si datum pobytu a je překvapená stejně jako ostatní obyvatelé vily. Poté co jí Isabel nabídne volný pokoj, se Kitty postupně stává katalyzátorem rozpadu všech dosud skrytých problémů.

Mezi řádky popisujícími společné návštěvy památek, po jídání zmrzliny, koupání a vaření lze vyčíst narůstající nejistotu a strach. Levy mistrně dává informace o svých hrdinech a postupně dotváří skládku jejich osudů. Nejprve se zdá, že manželství uznávaného básníka Joea a jeho úspěšné ženy, reportérky Isabel, je prakticky dokonalé. Ve chvíli, kdy se čtenáři chce nevěřit jim jejich idylu, se objeví malá trhlinka. Jedna věta, po níž se vše začne hroutit, včetně toho, že ze zakřivené Niny se stane koketa. A u všech změn je Kitty. Krásná a nepokojná, obdivuje ji jak správce vily, tak básník Joe i jeho dcera. Následně dějově zesiluje i význam druhého manželského páru — Laury a Mitchella.

Kitty nakonec zamíchá osudy všech obyvatel vily, ale sama usiluje o Joeovu pozornost — a aby posoudil její báseň „Doplavat domů“. Její text je dějotvornou součástí novely a zrcadlí se v něm nejen činy a plány labilní nezralé básničky Kitty, ale skrze poezii se otevírá i Joeova minulost. Minulost polského židovského dítěte, které rodiče během války zanechali opuštěné v lese, čímž mu zachránili život.

Krátké kapitoly člení dovolenou na řadu zdánlivě bezvýznamných

úseků. Hra s jazykem jde Deborah Levy dobře, třebaže jsou události, které popisuje, všední, přesto je z nich cítit osudovost. Autorka jako by se řídila Stanislavského poučkou — pokud se na scéně objeví zbraň, musí se z ní vystřelit. A v případě knihy *Doplavat domů* nemusí jít jen o zbraň, každá rekvizita má v příběhu svůj účel — kámen, zmrzlina i báseň se stávají regulárními součástmi děje. Postavy v novele jsou popsány psychologicky velmi věrohodně, čtenář nemá problém pochopit, proč jednají tak, jak jednají. Vážná a velká témata řeší způsobem, jak to obvykle lidé dělávají, ne přímo a ne nejrychlejší cestou. Lehká prázdninová atmosféra kontrastuje se stále vážnějšími problémy, jazyk knihy ovšem zůstává lehký a místy i vtipný. Svěží text přesto dokáže navodit hutnou atmosféru a za chvíli ji zase shodit nějakou milou drobností, která pobaví.

Doplavat domů je krátká novelka, která ovšem není literární jednohubkou. Její závěr ve vás bude ještě dlouho rezonovat a její nedořečenost vás nenechá úplně zapomenout. Námět a délka by lákaly ke čtení někde na pláži, ale témata a konflikty, které se postupně vynořují, jsou naopak zcela neodpočinkové.

Jitka Culková

Deborah Levy: *Doplavat domů*, přeložila Jana Kunová, Praha, Odeon 2014

Opuštěn v Evropě

Když Jihoslovan emigruje do Norska, nemůže to mít lehké

★★★★

Současná jihoslovanská literatura se již několik let pokouší najít své místo mezi českými čtenáři. A že se jedná o snahu zdařilou, potvrzují mimo jiné čtenářsky velmi úspěšné překlady románů Roberta Perišiće či Damira Karakaše. S oběma jmenovanými je generačně i stylově spjat také Bekim Sejranović, bosenskohercegovský spisovatel, jehož román *Lepší konec* vydalo nakladatelství Dybbuk.

Do světa literatury pronikl Sejranović v roce 2002 sbírkou povídek *Fasung*. Jeho dosavadní próza se vždy pohybovala na pomezí žánrů. Proplétání dějových linií, velká míra autobiografičnosti a v neposlední řadě také roztržitěná dějová linie představují společné rysy pro všechna jeho prozaická díla. Výjimkou není ani autorův předposlední román *Lepší konec* (*Ljepši kraj*, 2010), který volně navazuje na prvotinu *Nikde, odnikud* (*Nigdjem niotkuda*, 2008), za kterou v roce 2009 získal prestižní literární ocenění Mešy Selimoviće. Přestože to nebyl Sejranovićův prvotní záměr, oba romány mají mnoho

společného. Stejný je hlavní hrdina — jihoslovanský emigrant žijící v norském Oslu, který uvízl mezi vzpomínkami na rodný kraj a každodenním životem v hektické společnosti, do které nezapadá. Velmi podobné je také celkové vyznění a atmosféra příběhů. *Lepší konec* je však statictější a více než na popis děje se autor soustředí na precizní vylíčení vnitřních duševních pochodů protagonisty.

Působivě zvolený melancholicko-ironický název knihy má čtenáři připomenout, že život často postrádá šťastný konec. V příběhu se prolínají dva zdánlivě nespojitelné světy. Část děje se odehrává ve starém dědově srubu, v divoké bosenské přírodě daleko od civilizace, kam se hrdina uchýlil, aby si zde mohl utříbit své nedávné traumatické zážitky. S tímto zdánlivě idylickým prostředím kontrastuje druhá část příběhu zasazená do shonu norského hlavního města. Fabule je vystavěna na milostném vztahu balkánského emigranta s o generaci starší Norkou, se kterou zažívá bláznivé vzplanutí, které však zanedlouho vystřídá chladné vystřízlivění. Příběh tohoto nekonvenčního páru tak nekončí kýženým happy endem. Po smrti vážně nemocné přítelkyně Chatrine odjíždí Sejranovićův hrdina do Bosny, ale ani zde se mu nedaří najít klid. Krátce po svém příjezdu na balkánský venkov se sblíží se svou vzdálenou příbuznou, které pomáhá k emigraci, aby se tak vyhnula domluvenému sňatku s místním radikálním muslimem. Velmi zajímavé je pojetí této silné ženské postavy, které je v rozporu s obvyklým stereotypním pohledem na patriarchální balkánskou společnost. Druhou polohu románu tvoří popis niterného pocitu osamění a rozervanosti a také ne-

schopnost zapadnout do většinové společnosti, ať už na Balkáně či v Norsku.

Autorova tvůrčí metoda je založena na roztržitěné struktuře textu, kterou tvoří soubor mnoha drobných střípků, děj proto postrádá pevnou lineární kompozici, což ovšem není na škodu. Naopak, vyprávění je napínavé a ponouká čtenáře k maximální představivosti. Postava hlavního hrdiny není nikterak plošná, chvíli vystupuje jako mladý intelektuál, vysokoškolský profesor, jindy jako nezodpovědný a nezralý flákač závislý na drogách a práscích na spaní. Podobně jako i v předchozích románech, také zde se Sejranović striktně drží ich-formy, která ho podle jeho slov zbavuje „břemene objektivitv“. Jeho styl je přímý, bez zbytečných příkras, prostředí ani jednotlivé postavy neidealizuje. Autor se v žádném směru nesnaží zalíbit čtenáři. Text často vyznívá stroze, a přesto v něm nechybí smysl pro humor a sebeironii a Sejranović znovu dokazuje svůj cit pro vyprávění. Kniha se čte doslova jedním dechem.

Přestože téma rozpolceného a vykořeněného balkánského intelektuála snažícího se obstát v západní společnosti není v jihoslovanské soudobé literatuře nijak ojedinělé, tento román je v mnoha směrech originální a bezesporu si zaslouží pozornost českého čtenáře.

Aloisie Gašparević

Bekim Sejranović: *Lepší konec*, přeložil Jakub Novosad, Dybbuk, Praha 2013

Mezi loukoťovým kolem a červenou čakrou

Nesoustavně, leč podnětně o současné situaci Romů v Evropě

★★★

Knihy s romskou tematikou a podtitulem *Co je pravdy na našich předsudcích* nemůže nezaújmout. Podle anotace je nesena „odvážnými tezemi“ a pokládá „provokativní otázky“ — taková prohlášení jsou však u tematických spisů dost obvyklá a bez nutného vztahu ke skutečnosti. Zjevně však jde o přímou autorovu (nar. 1953) ambici: z pozice zkušeného novináře se zaměřuje na to, co se o Romech nejčastěji traduje, a stereotypy konfrontuje s přímými pozorováními z jihovýchodní Evropy. Soustředí se na romskou migraci, chudobu, kriminalitu, kulturu či emancipační aspirace a analyzuje také možnosti a kontroverze takzvané romské politiky.

Málokdy se najde literatura faktu tak čtivě napsaná, zejména co se týká početných kauzistik — tak sugestivních, že čtenář málem přehlédne, jak volně, respektive falešně leckdy ze shromážděných dokladů vyplývají autorovy závěry. Příkladem budiž pasáž o proromském rumunském faráři, který prý „není jen farář, ale také autor svě-

žích, inteligentních a populárních románů, tedy člověk, který umí o světě kolem přemýšlet“, a přesto nepřišel na to, jak to s těmi Romy je. Působivé, avšak významově neurčité jsou rovněž klauzule typu „Romové se prostě odlišují, zcela lhostejno od čeho“ či „není Rom jako Rom“. Dalším problematickým rysem Mappesova-Niedieкова psaní je vršení nezdokumentovaných tvrzení a domněnek, takže lze výsledek přijímat jako diskusní podnět, nikoli však jako platný argument.

Nedbalost provází pohříchu celou knihu včetně základního vymezení jejího záběru, ač autor hned v počátku upozorňuje, že „má-li se něco zlepšit, bude nejprve nutné [to] správně pojmenovat“. Tím však míní podstatu „problém[ů] Romů a problém[ů] s Romy“ spatřovanou v sociální, nikoli kulturní či etnické rovině. Daný požadavek už nenaplnil třeba pro určitější vymezení zeměpisné oblasti, již se v knize zabývá, ani pro hlubší zamyšlení nad poznatky z terénu (jen málokdy získané od samotných Romů, jak příznává v pramenech). Pozoruje například u Romů typickou „lhostejnost vůči minulosti“, ta se ale podle něj pozná podle toho, že „když se v nějaké osadě zeptáte, jak dlouho už existuje [...], odpovědi se nedočkáte“. Jak by asi odpověď vypadala, kdyby se ptal po jiných, „romštějších“ aspektech minulosti, například po rodičích? Přespříliš často užívá i obraty jako „mnoho lidí“, „mnoho Romů“, „se říká“, „většinou“ a „obvykle“, když má na mysli (jak prozrazují prameny) „v jedné či dvou zprávách EU“, „podle tvrzení jednoho pána z romské neziskovky“ a bohužel také „jedna paní povídala“. Ostatně o zdrojích samotných poněkud překvapivě

prohlašuje, že je naschvál neuvádí, „aby [od něj] jiní autoři neopisovali“.

Přese všechno přináší nakonec Mappes-Niediek řadu pronikavých postřehů i rozumných návrhů. To se týká kupříkladu zamyšlení nad důvody školního selhávání romských dětí či nad praktickými důsledky kočovnického stereotypu pro migrační politiku Evropské unie. Zaujme vysvětlení romské mentality posttraumatickým syndromem ze staletého otroctví (paralelně k témuž výkladu došla v českém prostředí Klára Samková v knize *Romská otázka*, Praha 2012). Přehledná historie romského emancipačního hnutí shrnutá v jednom ze závěrečných oddílů bude k velkému užítku zájemci o tuto kapitolu evropských dějin.

Zda jsou Romové „chudáci“, nebo „zlí“, autor nesděluje. V jeho pojetí jsou problémy „Romů a s Romy“ zaviněny jejich špatnou sociální situací a tu je potřeba řešit — na rovině obcí, bezprostředních sousedských vztahů, za přímé vazby poskytované pomoci na konkrétní potřeby konkrétních lidí. Svěbytná romská identita, zvláště její cílená podpora, je podle něj slepou kolejí. Jelikož nepředkládá argumenty, těžko s ním polemizovat; z jeho obsáhlého textu si však lze vybrat pasáže, jež budou inspirovat k dalším úvahám, ačkoli samy o sobě budou probouzet pochybnosti.

Alena Scheinostová

Norbert Mappes-Niediek:
Chudáci Romové, zlí Cikáni,
přeložila Veronika Patočková,
Host, Brno 2014

Bravo, páni literáti, dejte pozor na ženské!

Jakub Chrobák

Tento Nerudův povzdech z jedné básně *Hřbitovního kvítí* se mě zmocnil nad první polovinou knih pro tyto telegrafické recenze. Kolik chuti dělat poezii, potřeby zvěstovat svou jinakost, touhy ukázat na demarkační čáru mezi básnickým, rozuměj lepším, světem a těmi ostatními. A kolik kliše k tomu — obecná čeština, vulgarismy, které nejsou ani sprosté, už jen vycpávková slova. Ale pak našťestí dvě knížky, které s člověkem trhnou...

Tajemství trpasličího yorkšírka (Nakladatelství Petr Štengl, Praha 2014) **Filipa Špeciána** (1978) ukazují zřetelně, co se stane, když se básní, aby se básnilo a cosi jako světového tak trochu říkalo, a taky trochu neříkalo, v nějakým jako odstupu, vid. Stylisticky únavné brakování obecné češtiny, plné jakési kavárenské nazlobenosti. Pořád se tu před nás staví bizarní situace, aby se ukázalo, jak špatně je svět udělaný, jak se v něm nedá existovat, jak se dá život jen proflákat, což je jediná snad ještě svobodná možnost. Což o to, něco na tom životním pocitu je, kdyby to tu ale milionkrát

nebylo, a lépe. Stačí si vzít kus Bukowského, trochu *Mechanického pomeranče*, vraž do toho maggi z Topolova krásného nervního psaní a můžou se chrlit slova: „Travolta by s ní nelítal po pláži jak pošuk / ale vzal by ji na operu John do vany / von byl dycky na ty čuňáčinky / ruce zpocený jako maj děti na pískovišti v tom si liboval / hele byl opravdu tvrdej chlap nikdy nebrečel / samozřejmě kromě toho zastřelil Vinnetoua / tak to asi každej né?“ Důslednost je tak to jediné, co se dá knížce přiznat. Vtip je tu vyžilý, našťvanost vlažná a pokus o drastický humor... je to rovnou k smíchu, jako v povídce, ve které mládenci potácející se z hospody na zemi najdou kus masa, které snědí, aby pak zjistili, že jde o kus nohy jejich kamaráda, co měl nehodu — haha! Ovšem vrcholu „neočekávanosti“ se texty dobírají tam, kde se pokouší o hodnocení dnešní civilizace: „Potřebujeme, abyste kupovali věci, který vůbec nepotřebujete / Potřebujeme, abyste v sobě spoutali ducha tvoření / Potřebujeme, abyste byli neustále rušený / Potřebujeme, abyste měli pejsky a kočičky, starali se o ně měli o ně strach...“ A tak na třech stranách všecky špatnosti světa až po konec: „Potřebujeme, abyste si pak doma říkali, že z nešťestí se nemá dělat sranda / Potřebujeme, abyste potřebovali / Potřebujeme.“ A kdyby to někomu nebylo jasné, je tu závěrečné dovysvětlení, báseň „Vzdávám to protože“: „i bublifuk má svůj vesmír / protože globální lichva / je předmět na základní škole / protože pět prstů / znamená čtyři“. Ano, i já to vzdávám...

Co se ale s jistotou vkrádá do české poezie nejmladší, je kýč. Tím je stížena i sbírka *Co s tím* (Nakladatelství Petr Štengl,

Praha 2014) **Alžběty Stančákové** (1992). On je ten kýč schovaný za potřebu našťvanosti, ale když se básník/básnířka trochu zapomenou, už to leze — nejprve ta obligátní maska, jako že všechno je jedno: „Další den jedu domů ke svému kamarádovi. Vůbec mě nebalí. Nevím proč. Ví, že má ze mě to nejlepší, co že [asi mělo být „ze“?, pozn. J. Ch.] mě může mít. / Kdyby mi bylo patnáct, daly by se tyhle věci omluvit. / V patnácti jsem řešila politiku a literaturu. Haha.“ Pak se to ale najednou prozradí. V zrcadlově řazených strofách pak čteme ten svět zlý a pak ten správný: „Nech si narůst větší prsa / řekl mi kluk / co věčně sedí u počítače...“ A proti tomu: „Nech si narůst větší penis / říkám klukovi / co sedí věčně u počítače...“ To by ještě nebylo nic, ale pak: „Nech si narůst větší soudnost / říkám všem // A nech si narůst větší shovívavost / říkám sobě / Ale to nemůžu / odpovídám si / to by mi pak / tihle lidi nevadili / a já bych pak / nevadila jim / A to by nám pak nikomu / nikdy nic nenarostlo / a to by potom / všechno bylo stejné!“ Aha, takže — mě sice nic už zas tak nezajímá, já se akorát nepohybuju v tomto světě moc komfortně, ale jestli ono to náhodou není tím, že jsem citlivější, otevřenější, rovnou opravdovější? Nu ano, ale to se nesmí jenom ŘÍKAT, to se taky musí napsat, jinak je to mravokárství. Tedy — jelen na palouku kýč není, ale rozdychtěný mazal, který se dojímat nad tím, jak se umí dojímat nad jelenem na palouku, a začne malovat, to je druhá slza, tedy kýč. Tak pravil Tomáš Kulka.

To, že zděšení ze stavu tohoto světa se dá také znamenat, nejen vyřvávat, mohla prokázat sbírka **Mircey Dan Duty** (1967) *Krajiny, Lety,*

Diktáty (Nakladatelství Petr Štengl, Praha 2014). Je to poezie rozprostřená na hranici mezi pamfletem, sarkasmem, ironií, ale především mezi živlem epickým a lyrickým. Jsou to situace, epizody, které jsou nám spíše vyprávěny, ovšem to vyprávění je tak intonačně rozsekané, tak z něj trčí jednotlivé sekvence popisu, že navozují to zvláštní lyrické teď i kdykoli předtím a potom. Především je pro toto psaní charakteristický klid — ne ale smířenost. Jediné, co trochu kazí dojem z celé knížky, je určitá stejnorodost. Zhruba od poloviny knihy už ty texty nejsou s to překvapit, ironie se najednou stává průhlednou, vtip očekávaným, takže se zmůžu jen na skoro už bezúčastný souhlas. Touto stejnorodostí asi nejvíc trpí básně věnované dětem nebo nějak se vypořádávající s fenoménem rodičovství. Tady už ty fóry jaksi nefungují, tady se dětská, pořád pro mě nezpochybnitelná svatost, ta roztodivná otcovská radost, jakoby rozplizává do jakési skoro až intelektuální pózy: „Předevčírem se mě můj tříletý Honzík zeptal, / jaká je podstata lidstva, / včera zas, / jaký je smysl života / a dnes mi oznámil, / že mu není jasné, proč se vůbec narodil. / Začínám si dělat starosti. / To má nejspíš z televize. / Ale fakt tomu nerozumím — / — když existuje tolik krásných dětských filmů / s upíry, zubatými vesmírnými mutanty, / vlkodlaky, krvavými plazmatickými příšerami, / sexy wrestlery a svalnatými barbínami, / proč musí koukat / na ty debilní edukativní animáky, / co dávají na JimJam? / S tím se musí něco udělat. / Vždyť nám ten zvrhlý televizní kanál / zkazí děti.“

Oproti tomu jako zpráva k čemusi i dobrá působí texty následující. V případě *Lomu* (Fra, Praha 2013)

Martiny Blažekové (1982) zas někdo vzal barvu, tvar, ale i chuť věcí a promítl je do svých duševních stavů: „Šupiny tieňov na boku lodi / proti srsti / chodím po lome.“ Anebo: „Dnes jsem vzhledla z okna, / barvy se někam ztratily, / zůstaly jen odstíny, / bílá, černá, jejich stín. / Plech, omítka, kus zdi tančící listí, / neorealismus bez Itálie.“ Všude tady jako kdyby se celý život odehrával v barevných vrstvách, uprostřed tvarů, které přece někde něco musejí znamenat. Zároveň je tu cítit i prohledávání obrazů, tak jako se z okna vzhlíží, nikoli vyhlédá, to všechno jsou dobré a cenné situace, ukazující na to, že jde o debut nevymodlený, ale propracovaný, komponovaný, občas však také trpící neduhy prvních knih, především pak neukočirovanou snahou dopovědět obrazy teď hned celé, bez otázek směřujících k tomu, jestli náhodou k básni nepatří i činorodé neříkání, tak báseň umí dobře začít: „Prach si lahol na nábytok / v usporiadanom prúde svetla.“ Pak se ale rozhodne vtlouct do básně všechno to kolem, což, podle mého, nakonec celý obraz zabíjí: „V súvislých pásach / krásli ho, / skoro ako retazenie svetiel / nepristrelnú oblohu v noci.“ Už je tu dost z básnického vržení do světa, je tu rozkoš z poznávaného a hmatavého světa, teď už jen u toho postoje vydržet, zůstat v tom divém nerozumění světu, ze kterého se zázrak vylamuje jen občas.

Podobně v *Pařížském deníku* (Kniha Zlín, Zlín 2013) **Terezy Riedlbauchové** (1977) je slyšet především chrastění odpadající manýry — básnířka jako kdyby v nejlepším slova smyslu dospěla a to ji napřímilo ve vztahu ke slovu. Ano, ještě pořád občas problemskne jakási nezničitelná potřeba povy-

šovat své situace do obecnin, ale to, co je rozhodující, je odvážný pokus vystoupit ke slovům jako k bójím, u kterých se lze na chvilku podržet před stále trvajícím propadáním se — děti, rodina, drobné každodenní momentky na chvíli vytrhují z urvaného a rozbitého světa. Asi nejsilnější je Riedlbauchová tam, kde pokouší terén nebezpečný, ale půvabný — v milostných polohách svého psaní. Tam najednou lze odpustit i ty trochu už obehnané intertextuality a aluze, lze zůstat u obrazu, který je najednou strašlivě doopravdy a je v něm nějak dobře obsažený člověk tohoto věku: „Chtěla bych zrušit hranici těl / zářící bytosti vypouštějí lávu světla / přichází ke mně van Gogh / nese mi na talířku své ucho / políbím ucho / vylétne z něho motýl / Gogh mě políbí na ústa / vylétne z nich motýl / jsem vášní vypouklé / hustými tahy natřené plátno.“ Ještě silnější je tato poezie tam, kde se jen zakládá v jiném, tedy francouzském prostoru; ne aby cosi připomínala, ale aby trvala na své potřebě slova, aby bylo víc vidět na vlastní obtížkanost potřebou sdílení. Nehledě na to, že tak jemný, detailní a prostě půvabný je vstupní obraz, podepřený jinak de facto neexistující asonancí: „O páteční noci jsi mi držel prsty v dlaních / byla jsem jako děčko kolíbaný / vyděšené až kráterem tvých úst // Vlčí mordou jsi mi na krk vytetoval všechna znamení / Teď abych křičela na hvězdy / že mě svrhly na tuhle zemi // A uprostřed noci ses ptal / „A tohle je báseň?““

Zkrátka, ještě tu jsou možnosti pro poezii, ale už tu hrozí to nerudovské: „Bravo, páni literáti, dejte pozor na ženské, byť i písemnictví pošlo, jen když bude panenské!“

Autor je literární historik a básník.

čtení na červen

● Hra se čtenářem začíná. Na Facebooku založit osobu jménem Herbert, příjmení Sokol. V jeho profilovém obrázku bude letící sokol s rozpřaženými křídly. ●

Michal Šanda

● 98

Koncept Berti

Michal Šanda

Základem konceptu je kniha obsahující všehovšudy jedinou povídku. Podle finančních možností může jít o lacinou brožurku nebo o precizně udělanou bibliofilii na ručním papíře. Na obálce název Berti bez uvedení autora. Vlastní text povídky bude uprostřed knihy. Na stránkách před povídkou a za ní budou slepotiskem ražené siluety a pod každou siluetou její jméno: Albert, Norbert, Robert... Na zadní straně obálky bude stejnou velikostí písma jako u názvu adresa odkazující na webovou stránku.

Berti	siluety	povídka	siluety	www.xcgf.cz
-------	---------	---------	---------	-------------

Herbert

Berti

Herbert se ubíral pustou kamenitou krajinou. Občas se mezi balvany a štěrkem objevil náznak jakési pěšiny, ale bůh ví, kam by ho zavedla. Sám o cíli své cesty neměl naprosto žádnou představu, netušil, kam jde a proč. Před týdnem mu přišla na mobil esemeska, že se má dnes v sedmáct hodin dostavit na bližší neurčené místo, respektive určené bylo přesně GSM souřadnicemi 50° 4' 59.20" N, 14° 24' 7.50" E. Od rána klopytal po kamení, špičky bot měl od něj okopané a na zmrtvělých palcích mu pod nehty vyrazily stinky. Začínal toho mít plné zuby. Zastavil se a těžce oddychoval. Kapesníkem si otřel pot z obličeje. Cigárpauza. Zasloužil si ji. Jak tam stál a pokuřoval, všiml si, že několik kroků od něj kamenné pole končí; jeho okraj spadal strmě dolů. Pod sebou Herbert spatřil opuštěný kamenolom. Na jeho dně stál nevelký domek z neomítnutých cihel.

Herbert sešplhal po vylámaných stupních k domku a vešel dovnitř. GSM souřadnice souhlasily. Hned u vchodu byla pokladna a za ní šatna. Prošel lítačkami a ocitl se v sále plném sklápěcích sedaček. Naproti nim bylo malé pódium a promítací plátno. Proboha, kde se vzal upro-

střed lomu biograf? pomyslel si Herbert. Nicméně už začínal rozumět, co znamenala osmička, kterou v esemesce neměl k čemu přiřadit. Herbert vyhledal sedačku číslo 8.

Neuplynula ani minuta a do kinosálu vstoupil Norbert. Oba se bouřlivě pozdravili:

Herbert: Ahoj Berte!

Norbert: Ahoj Berte!

A už tu byl i Dagobert.

Norbert: Ahoj Berte!

Dagobert: Ahoj Berte!

Herbert: Ahoj Berte!

Dagobert: Ahoj Berte!

V závěsu za Dagobertem se přičítal Frodobert.

Dagobert: Ahoj Berte!

Frodobert: Ahoj Berte!

Herbert: Ahoj Berte!

Frodobert: Ahoj Berte!

Norbert: Ahoj Berte!

Frodobert: Ahoj Berte!

Po Frodobertovi přišel Albert a Sigisbert a Filibert a Robert a Lambert a Engelsbert a Gosbert a Kunibert a Rigobert a Ansbert a Etelbert a Suitbert a Adalbert a Gausbert a Kutbert a Autbert a Egbert a Erembert a Simbert a Rembert a Gilbert a Vigbert a to bylo samé:

Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte!

Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte!

Ahoj Berte! Ahoj Berte!

Ahoj Berte!

Ahoj Berte!

Když se pozdravili, usedli do sedaček a napjatě čekali, co přijde. Přišla tlustá Berta. Stará rozkydlá matróna se vydrápala na pódium a řekla:

Vás tady je!

Facebook

Hra se čtenářem začíná. Na Facebooku založit osobu jménem Herbert, příjmení Sokol. V jeho profilovém obrázku bude letící sokol s rozpraženými křídly.

Nabrat přátele z řad básníků, spisovatelů, novinářů, literatury milovníků lidí.

Poté jim Herbert Sokol rozešle zprávu, aby se zeptali ve Fišerově knihkupectví na knihu Berti. Je tam přichystaná zdarma pro zasvěcené.

Následující den zprávu zopakovat: Očividně nevěříte, ale opravdu si vyzvedněte ve Fišerově knihkupectví svůj výtisk.

www.xcgf.cz

Stěžejní část projektu. Webová stránka bude sestávat ze stejných siluet, jaké jsou v knize, prázdné slepotiskové obrysy ovšem nabudou konkrétních tváří.

Adalbert

V siluetě portrét Adalberta Stiftera.

Po jeho rozkliknutí se objeví text novely Horský křišťál.

Vigbert

V siluetě vrásčitý stařec.

Černobílá fotografie starce sedícího v houpacím křesle. Po kliknutí se křeslo rozhoupe, stařec si zapálí cigaretu a z gramofonu na stolku zazní Me and the Devil Blues od Roberta Johnsona.

Gosbert

V siluetě obrys Kanady.

Mapa kanadské provincie Alberta v poměru 1 : 50 000.

Norbert

V siluetě Gustáv Husák.

Archivní dokumenty StB z akce Norbert.

Dagobert

V siluetě terč.

Schéma rozložené flobertky.

Albert

V siluetě logo řetězce Albert.

Jdi a ukradni v supermarketu Albert medvídky Haribo. Je to tak snadné. Pokud nebudeš schopen se k tomu odhodlat, je to tvé osobní selhání. Lepší je nechat se chytit než srařit. Cítíš tu omamnou sladkost? Mňam!

Etelbert

V siluetě plápolající oheň.

Naskenovaná příručka Božetěch Bertling: Hasičské hadice typu C a jich uplatnění při požáru v bankách, v tiskárnách, na soudech a v archivech, tedy všude tam, kde

hořlaviny náchylné ku vzplanutí nacházejí se v množství nadkritickém, se speciální přílohou: Kterak hasiti musejní vycpaniny, hořící žirafy obzvláště.

Sigisbert

V siluetě Tom Hanks.

Scéna z filmu, kdy Forrest Gump sedí na zastávce autobusu, a české titulky: Moje máma vždycky říkala, Berti jsou jako bonboniéra, nikdy nevíš, co ochutnáš.

Lambert

V siluetě fotografie z vězeňské kartotéky.

Parodie na investigativní články v časopisech. Reportér zjistí, že se Lambert Krejčíř ukrývá pod falešnou identitou coby recidivista Ivan Horváth ve věznici Mírov, odkud je prakticky nemožné ho unést.

Filibert

V siluetě mramorová busta.

Program výstav ve vídeňské Albertině na únor 2014.

Kunibert

V siluetě rozčepýřený mladík.

Amatérské video natočené mobilním telefonem, hádka chlapce s dívkou; pubertáči.

Frodoberť

V siluetě barevné kostičky.

Frodoberť byl gambler. Po kliknutí na slovo gambler se spustí hra Tetris.

Suitbert

Ve světlemodré siluetě v oblasti úst černý knír.

Který knír komu patří? Čtyři holobrádci, pod nimi čtyři kníry: Albert Schweitzer, Albert I. Belgický, Albert Barillé, Albert Einstein.

Erembert

V siluetě Joe Kubert.

Komiks Sgt. Rock.

Gilbert

V siluetě výplet tenisové rakety.

Šot z YouTube, smeč Brada Gilberta na Australian Open 1984 v zápase proti Andreasi Maurerovi za stavu 3:7, 7:6 a 2:0.

Autbert

Silueta hermelínově bílá.

Odtajněná receptura sýru camembert.

Kutbert

V siluetě pohlednice návsi a kostela.
Evakuační plán obce Abertamy.

Simbert

V siluetě Wolfgang Amadeus Mozart.
Stenografický záznam z muzikologické konference konané na Bertramce.

Ansbert

V siluetě dopisní obálka.
Kreslená karikatura. Neúplatný politik, lobbista s obálkou v ruce na něj křičí: berte!

Engelsbert

V siluetě Alphonse Bertillon.
Pojednání o takzvané bertillonáži, identifikační metodě vycházející z předpokladu, že se délky kostí a obvod lebky u dospělých osob nemění. Bertillon proto proměřoval jedenáct částí těla, čímž až na samou hranici nepravděpodobnosti posunul pravděpodobnost výskytu dvou jedinců se stejnými parametry.

Robert

Silueta růžová.
Obrázek vibrátoru, po kliknutí myší se ozve vzdychání.

Egbert

V siluetě zrno kávy.
Reklama na Douwe Egberts, která by mohla projekt Berti zafinancovat.

Rigobert

V siluetě hebrejská písmena.
Náhrobek rabína Leo Halaberta. Hlas Allena Ginsberga odříkává báseň Kadiš.

Gausbert

V siluetě čára.
Animovaná Gaussova křivka.

Rembert

V siluetě W.
Heslo z Wikipedie: libertinismus.

Herbert

V siluetě sokol.
Sokol prolétne stránkou a objeví se červeně blikající nápis: Souřadnice 50° 4' 59.20" N, 14° 24' 7.50" E v povídce nejsou náhodně, zadejte je do své GPSky nebo do mobilu a neprodleně se vydejte na dané místo.

50° 4' 59.20" N, 14° 24' 7.50" E

Souřadnice zavedou čtenáře do Seminářské zahrady k Fontáně s hrajícími si chlapci. Bronzovou plastiku dvou dětí se šesti žabkami a dvěma ještěrkami vytvořil sochař Karel Dvořák, modelem mu byli vnuci T. G. Masaryka, Herbert a Leonard Revilliodovi. V Herbertově ruce naleznou čtenáři kešku.

Keška

Uvnitř bude zpráva:
Dostavte se 6. června 2014 v 17 hodin do kina Ponrepo, Bartolomějská 11.

Ponrepo

V předepsaný den a čas se zde odehrají Berti jako divadelní představení. Na sedačkách v hledišti teď sedí čtenáři. Ze sedačky číslo 8 vstane Herbert. Nahlas přečte povídku až k momentu, kdy vejde Norbert. Herbert, Norbert, Dagobert a Frodobert sehraji na jevišti před promítacím plátnem scénu vzájemného zdravení. Herbert pokračuje ve čtení: po Frodobertovi přišel Albert. Přitom prstem ukáže na jednoho z diváků. A Sigisbert. Ukáže na dalšího diváka. A Filibert. A Robert. Z diváků, respektive čtenářů, se tak stanou Berti. Proměna čtenářů v postavy z jimi přečtené knihy je završena.

Autor (nar. 1965) je básník a prozaik. Vydal šestnáct knih, tu poslední letos v dubnu s poněkud komplikovaným názvem *MUDr. PhDr. Jarmila Beichtenová: Kazuistika pacientů Michala Šandy a Jakuba Šofara — literární anamnéza*. Je zaměstnán jako archivář v Institutu umění — Divadelním ústavu v Praze. Žije tamtéž.

Náčrtník pro **Gusti Lose**

Roman Szpuk

Když se moje matka nastěhovala s bratrem a rodiči do domu v teplické Jugoslávské ulici, visel na jedné ze stěn obraz lesního interiéru z podhůří. Nechali ho v bytě odsunutí Němci. V levém dolním rohu lze ještě rozeznat zčernalý podpis malířky. Byla jí Gusti Lose. Vytvořila svůj obraz olejem na dřevotřískovou desku. Rok vzniku obrazu jsem neobjevil.

Ten temný les mě provázel dětstvím. Nejraději jsem do něj vstupoval navečer, kdy se slunce začíná zbarvovat do měděna a proniká zešikma vysokými okny do starodávných pokojů. V tu chvíli měl temně bronzový nádech opilsti, skrze kal zlatavého nápoje.

Na úpatí je vidět podhorská obec, které dominuje vížka kostela. Snad je to Dubí u Teplic, tak, jak mi zůstalo v paměti z doby mého pobytu na dětské psychiatrii. Jak vonělo podzimní listí popadané na lesních pěšinách! Pod kroky křupaly žaludy a bukvice, když jsme s dětmi vyšli na vycházku do blízkého lesa. Později jsem se dověděl, že se maminka tajně plížila křovinami a dívala se, jak se nám daří. Prý spatřila i nějakého chlapečka a holčičku, jak si ukazují pohlaví. Taková podoba nevinnosti ji vylekala.

Pak mě kvůli nějaké karanténě poslali domů. A já se jen bál, že se tam vrátím a budu muset zase šplhat po dřevěných prolézačkách, kterých jsem se děsil a do kterých nás nutily zlé řádové sestry. Ale v obrazu od Gusti Lose jsem se cítil pokojně. Vládne tam zátiší, konejší vlahý stín a zhasínavý klid. Potůček stéká mezi kameny a počasí je dosud klidné, takřka bezvětří a vše přikrývá přisvit melancholického večera, ze kterého není nutné se navracet domů.

• • •

Ten les je květ rozvíjející se dovnitř. Klenba boucí zčernala jak strop staré synagogy s usazeným pelem nářků již dávno ztichlých. *Friede seiner Asche*. Ze vsi vede cesta vlevo do zšeřelého lesního údolí. Vpravo prosvitá mezerami mezi kmeny růžovějící zář, jen obloha trochu zavazuje lehkou blankytnou září a nevýraznými obláčky, bílými, jako by se na tomto obrazu ocitly náhodou. Volná krajina v pozadí nemá stínů, probírá se v jakémsi limbu, v němž nepřevládá zář ze strany zrození ani ze strany smrti.

Potůček protéká někde pod mýma nohama. Míří zvenčí dovnitř, z volné krajiny do nitra lesa. Na břehu leží narezlé balvany, jaké bývají na holých hřebenech Krušných hor. Prozrazují obsah železa v horninách. A mezi nimi rostou květy. Ale i jejich barva už pohasla. Některé tvarem připomínají protěže. Na stébla trávy použila Gusti příliš silný štětec.

Kmeny buků i lesní půda jsou postříkány skvrnami svitu. Je to slunce, které proniká větvemi? Ale proč nezalévá celou volnou krajinu až k pokojné vsi v pozadí? Zdá se, že sluneční kotouč je zastřen závojem vysokých mraků. Mezi buky vynikají dva nižší stromy s růžovým listím. Nevadí mi, že se tak nezbarvuje žádná koruna ani na podzim.

Zdalipak není na balvanech něco vytesáno? Někaké znamení, vzpomínka na Gusti, která sem chodila malovat. Sedí zády k noci lesa. Přes ramínka jí stékají ve vírech rusé vlasy. Pozoruju ji z vlastní hlubiny obdařen erotic-kým charismatem *diorazis*, schopností vidět na dálku a předvídat. Ale bojím se ji vyrušit. Jsem-li její návštěvník, nemohu více než se dívat, jak pod její rukou vzniká obraz mého nitra. Tam se s ní mohu setkat, mlčky skrze prostředníka lesní tišiny.

Stojím tedy v bezpečné vzdálenosti.

„Nenech se obsluhovat člověkem,“ slyším v sobě její hlas. „Jen andělem. Nech potůček, ať ti umyje nohy, a bukovou korunu, ať vezme tvoji hlavu do stínů svých listů. Co jsi miloval v životě ze všeho nejvíce? Odpověz a poznáš, kdo tě doprovázel s hořícím světlem i tím nejtemnějším hvozdem.“

• • •

Dubím protéká říčka, občas jsme k ní chodili na výlety. Byl jsem ještě malý, stál jsem na břehu, pozoroval jeden z mnoha stupňů. Velká voda valila po dně ohromné balvany. Jak výhruzně to dunělo.

Únik vždy vedl na vrcholky hor. Vysoko nad Dubím stála tramská osada Yukon. Ukázal mi ji Petr Jirgl z Dubí, tramp, který měl přezdívku Kazatel. Poprvé mě tam vedl zvečera takřka neznatelnou pěšinkou přetínající asfaltovou cestu z dubského nádraží na Vitišku, tu stejnou cestu, na které jsme za jedné kruté zimy vyhlíželi s Kájou Starým, kdy se ze sněhu vymrští ruka zmrzlého a následně zavátého čundráka Čápa. Petr říkal té stezce Pašerácká. Míjela skály, prý Vlčí. Ale možná si Petr jejich název vymyslel. Tohle jsme v Krušných horách dělali často: dávali jsme horám a náhorním planinám svá jména.

Na Yukonu žil starý osamělec, říkali mu Majk. Nízká chatrč s plochou střechou se krčila mezi skalkami a malými smrčky, tenkrát jedinou zelení obklopenou odpalovacími rampami uschlých smrků. Když jsem se tam poprvé vypravil sám, byla už tma. U ohně seděl Majk a pil, měl v hlavě, obklopovali jej ještě nějací mladí trempíci. A Majk řádl, zpíval, smál se, vykřikoval chraptivým hlasem. Jako bych před sebou viděl Tava ze slovenských

hor, divokého uhlíře, jenž se dokázal v bouři vysmát těm „tchorárom z doliny“.

Občas jsem tam zavítal i později, to už jsem Majka nezastihl. Možná už umřel. Věděl jsem, jak se dostat dovnitř. Ležel tam sešitek, památníček, jaký si pořizují malé školačky. Patřil jeho dcerce, možná manželce, která ho prý opustila. Nebo utekla na poslední chvíli?

„Byla to kurva,“ pravil Majk, když se ho na ni kdosi zeptal.

Naposledy jsem tam před lety doslova vběhl s jurodivým teplickým básníkem Patrikem Linhartem. Opili jsme se ještě v Teplicích, dojeli autobusem na konečnou v Dubí a hnali se vzhůru jak šílenci. Na Yukonu jsme pobýli sotva pár minut a už jsme pospíchali na vrcholek Pramenáče. To tu ještě stála dřevěná bouda, ve které jsem na podzim roku 1989 občas přespával. Vyskočili jsme na její střechu. Dupali po ní a řvali. A vzápětí jsme se rozběhli zpět do Dubí. Proti nám stoupala rozehřátá dvojice, chlapec a dívka, on plný smíchu a napjatých svalů, bouře mu pulsovala tělem, ona napůl rozhalená, ňadra se jí otřásala radostným očekáváním a rusé vlasy jí poletovaly do všech stran. A jako by nás znali nebo že jsme snad měli nějakou spikleneckou dohodu, halekali na nás zdaleka.

O chatrči v borůvčí a skalkách Yukonu se mi občas zdá. Skrývá se někde na okraji hustého lesa. Nedávno jsem k ní opět ve spánku mířil. Nepamatoval jsem si, kde býval ukrytý klíč, ale byl jsem si jist, že až tam dojdu, hned to místo poznám. Ano, až dojdu na práh toho starého obrazu, klíč najdu, to je jisté.

• • •

Sedám si pod buky u potůčku. Bude mě někdo hledat? S vánkem ke mně vstupuje neokázalá zvědavost. Jaká krajina se rozvírá tam za tím hřebenem hory? Ale nikam se nevypravím. Nějak to doběhne samo. Nepřiložím ruku k dílu ani nebudu bourat, co jiní staví. Můj pohled sklouzne dolů do proudu potůčku. A čas se zhmotní v nezadržitelném posunu slunečních cákanců po hladké světlé kůře. Až budu umírat, bude mi líto opouštět toto pozemské nevědění. Ó nahá rozkoši tápání, šťastná chvíle večerního odevzdání všech dočasných poznatků a objevů. Netuším, kde budu spát.

Ale ještě mi stojí v cestě ten kostel s červenou vízkou. Ač krajina je vyloženě dubská, tamní kostel Panny Marie z bílého a červeného mramoru vypadá úplně jinak. V něm jsem chodíval na kůr a zvláště za parných letních dnů jsem se opíral o zábradlí a vychutnával věčný chlad mramoru. U varhanice stávala zpěvačka Jana, kterou jsem platonicky miloval. Ale chrám z obrazu mi

připomíná spíš Červený kostel z Trnovan. Často se mi o něm zdává. Je však více nevlídný, přísný, s mrtvolně bledým světlem v odstínech kovově šedé, do modra. Lidé se tam ztrácejí jak v hale čekárny na válečném nádraží. Jejich postavy se odrážejí na studené orosené podlaze. Čekají na někoho nebo někdo čeká na ně?

Bohoslužba se odehrává v mlčení, jakémsi starém ritu. Vycházím ven, na přechodu před kostelem potkávám tři metaře. Zhulvátněli trošku, zpustli, zvlčeli. Mají zestárlé tváře, na sobě soudní šat. Neznají se ke mně, ale já je poznávám, jsou to metaři, kteří ukliželi ulice Trnovan už v mém dětství. Kolik jim může být?

• • •

Po svahu protilehlé hory, připomínající Židovský vrch nad Dubím, stéká zrzavé listí. Tam jsem se chtěl toulat s rusovlasou Gusti.

Sblížil jsem se s ní po propuštění z vojny, kde jsem se psychicky zhroutil. Po pobytu v ústavu jsem se vrátil jako duševní troska. Ale byl jsem ještě mladý a lesy Krušných hor mě léčily. Ona mi jako první přepisovala moje rané mikropovídky. Scházeli jsme se u ní doma, ale mezi námi stál bytelný starý stůl. Několikrát jsem vedle ní seděl v modlitebně evangelické církve a cítil jsem, jak se můj bok dotýká jejího. A tušil jsem v průsvitu slunce pod šaty její stehna.

Milovala starožitnosti. Chtěla svícen. Obrazil jsem staré fary a jeden skleněný jsem jí přinesl od pátera Novosada z Hrobu. Ale myslím, že nadšená nebyla. Darovala mi půllitr, do kterého nechala vybrousit moje jméno. Později se mnou vycházela i na celodenní výlety. Zrána byla hovorná, vracela se mlčenlivá a úzkostná. Seděli jsme u zdi moldavského kostela na římse a dívali se vzhůru na horizont, za kterým se rozkládaly oldříšsko-grünwalské pláně. Na tom obzoru se rýsovala jíva, pokroucená víchry, obitá, ohnutá, přitlačovaná k zemi pravidelně se usazujícími závějemi. Byl to můj stromek, můj zákrsek, poznal jsem, že jej obývá má duše. A my dva vedle sebe, květnové slunce za zdi kostela a ten strom před námi.

Občas měla podivné nápady. Naprosto mi neseseděly k její jinak přísné povaze. Chtěla třeba jen tak hodit cihlu do hospody, když jsme spolu šli ztemnělymi Teplicemi. Schválně, co se stane. Zauzlovala mi bílé šňůrky u kabátu. A jak si s nimi hrála, cítil jsem, jak mi stoupá úd. Ořezávala na zahradě růže a chtěla, abych ji přidržoval za pas. Ale ruce se mi třásly a srdce mi bušilo až v krku. Pak jsem se dověděl, že jí v devatenácti letech čtrnáct dní před svatbou zahynul snoubenec. Od té chvíle jsem se stal štvancem svých představ.

Když se někdo s někým rozejde, udělá to proto, že už s ním nechce být. Ale tito dva chtěli spojit své životy navždy a jejich touhu přervala smrt! Můj sok nebyl k přemožení. Nemohl jsem se mu podívat do tváře. Jeho postavení bylo výlučné a neotřesitelné. Bloudil jsem po krchovech v Teplicích a okolí a hledal jsem jeho hrob, aniž bych tušil, jak se jmenoval. Pátral jsem na hřbitově v Novosedlicích, kde měla Gusti pohřbené příbuzné. Jel jsem do Zahradek u České Lípy, kde se zabil na motorce. Zvonil jsem na různé lidi, ptal jsem se na nějaké podrobnosti, abych se měl čeho zachytit.

„Tady se zabilo lidí,“ řekl mi nějaký stařík soucitně.

Není divu, že mě Gusti nemohla snést. Připadal jsem jí jak blázen posedlý psaním. Přinášel jsem jí rukopisy nových a nových melancholických povídek, poslouchal Bacha a nutil ji, aby ho poslouchala se mnou. Občas mě doprovodila na koncert. Ale pak ztratila trpělivost. Naposledy jsme spolu byli na brigádě u pátera Novosada poblíž moldavského nádraží. Skládali jsme seno na půdu domku staříčké paní Fischerové. Když jsme byli s prací hotovi, lehla si na záda do voňavé a ještě sluncem prohřáté kupy. Usmívala se a já se bál. Pak mi oznámila, že jede domů.

„Tobě je to jedno?“ divila se, když jsem jen pokrčil rameny.

Od té chvíle se mi začala definitivně vzdalovat. Cítil jsem se svázaný, něco mi chybělo, dravost, kterou v sobě mají muži, kteří usilují o ženu. Chodil jsem jak bez života, objímal zčernalé ovocné stromy v aleji pod teplickou Letnou, blouznil jsem. Gustina kamarádka Adriana, nádherná nymfomanka, se mnou cloumala v nočních Teplicích a křičela na mě: „To ona je chudá! Ona nemiluje! Ty miluješ. Jsi bohatý!“ Bála se o mě, dcera Albance a vášnivá cellistka, já plápolal jak hadr na holi, bylo mi všechno jedno a ona mi křičela do tváře: „Mám o tebe strach! Jak můžeš říct, že je ti to jedno?!“ Dala mi na rozloučenou malého porcelánového srnečka. Dlouho stál na televizi vedle černého tuleně s kývající se hlavou, kterého jsme zdědili po jednohohém prastrýci Tondovi z Liberce. Kde je mu asi konec?

• • •

Pak se má rusovláska vdala. Ale to jsem se dozvěděl až z doslechu. Vlastně jsem netušil, že má přítele. Dlouho jsme se neviděli, ale po mnoha letech jsme se opět setkali. Srazili jsme se jako dvě podzimní bouře. Milovali jsme se v půjčeném holobytu. Ale opustil jsem ji, zbaběle, jak jen chlapi to dovedou. Plakala do telefonního sluchátka a to pak spadlo do kýble s pomyjemi. Slyšel jsem bubláni...

Autor (nar. 1960) je básník, prozaik, vytrvalec a autor řady knižních publikací. Roku 1983 založil dodnes působící volné uskupení umělců Skupina XXVI. Od roku 1998 je zaměstnán jako pozorovatel počasí na meteorologické stanici na Churáňově. Žije ve Vimperku.

Dneboh a Zeměchy

Z cyklu *Očarované krajiny*

Václav Vokolek

Krajina závratí

Seznámit se s krajinou není vždy snadné. Kanovník Vicensus, jehož si tak chválila královna Judita Durynská, se trmácel na šedém oslu krajinou zakletou do letního žáru. Ani modlitby nepomáhaly, ani drobounká prokletí, která spolu s krůpějemi potu kapala do prachu cesty. Ale lopotit se prachem cest bylo údělem, nikoli smyslem. A pak se, to se již čas plíživě blížil k poledni, stalo něco nečekaného. Země se otevřela. Před Vicensiem zela propast. Rána? Znamení obřího lůna? Jáma do pekel? Z hloubi se ozval hlas:

Slyš,
všechno se rychle ztratí,
upadne do závratí,
a krajina dá ti,
co je třeba dobře znáti
než se slova zvrátí
a uschnou na souvrati
na samotném konci polí.
Tam to nejvíce bolí,
bolí nenadále
a stále,
to dobře víš.
Ale
bolest je
dobrá skrýš.

Ranní představení

Opona mlh se pomalounku zvedala, až se tajil dech. Hledíště bylo plné. Hlava na hlavě. Ruce v rukách. Stehno

nalepené na stehno. Ret na ret. Ucho na ucho. Dav se přeléval mezi vyhaslými sopkami a snažil se ztichnout. Reflektory svítání prohmatávaly světelnými prstíky krajinu, trochu nejistě osvětlily, co mělo zůstat v temnotách. V záplátách polí se dusil strach. Na scénu vešel Kasperl. Také Knot a Pimprlík, to vše, prosím, v jedné osobě. Praskalo mu v kloubech, vrzalo v lebce, mrazilo v srdci.

„Velevážené publikum,“ huhlal Kasperl a toporně se ukláněl. Nitky na rukách se mu pomotaly a jedna přivázaná k hřebíčku za uchem praskla. Jenomže Knota nedokázalo nic odradit. „Jestí nám smíchu zapotřebí na pozemské štaci, pánové. To, co prozpěvují ptáci, je jen varování, jen liché zdání, rozplývání...“

Zřejmě zapomněl, jak dál. Další rým na rozplývání ho ne a ne napadnout. A tak se jen šklebil, poskakoval a loudil potlesk. Marně. V krajině svítání nebylo dlaní, ani očí, ani smilování. A tak ten, kdo vodí loutky, pohodil starého paňácu do křoví. Trnem do srdce, větvičkou do očí, bodlákem do dlaní. Krajina si oddechla, k smíchu tu opravdu nebylo nic. A tak vyšlo slunce. Zářící. Životadárné. Ten, kdo vodí loutky, se mu poklonil. Ruce měl nečekaně volné, prázdné. Byla to chvíle chvil. Právě o ní od stvoření světa snil. Prázdné ruce! Prázdné ruce... Právě v té prázdnotě se utopil. A scéna krajiny osířela. Tak tomu již dávno chtěla.

Večerní krajina

Kdysi býval to čas klekání, čas ustrnutí před nadcházející tmou, čas modlitby a usebrání. Tak to krajina měla ráda. Prodlužovala tu chvíli a mlsnými jazýčky večerních vánek ji ochutnávala, a jako kdyby stále neměla dost.

Most mezi tušeným a zřeným byl stržen a spojení mezi Dnebohem a Zeměchy přerušeno. Čas se nestačil divit, a tak si v rozpacích foukal na otlučené klouby. Tlouci na bránu smilování opravdu nemělo smysl...

Ostrý paprsek slunce šlehl starou vrbu přes svaštělá záda. Předehra scestných vánků se přelila do červánků. Obzor vzplanul. Z planutí vyběhly dlouhé temné stíny, nalezly na oblíny a sčítaly cizí viny. Písčité pěšiny se zauzily do měkkého klubka u nohou pletoucích stařen. Jejich obrovské jehlice se leskly mezi oky jako v přicházející bouři. Hladce, obrace, hladce, obrace, šeptaly popraskané rty sudiček. Věděly dobře, že se všechno splní. Hladce i obrace...

Čas klekání, čas snímání z kříže, čas pokleknutí se krátí. Do nezbytí. Slunce marnotratné zlatí špičky plamenů a náhle zapadá za hradbu obzoru. V průzoru mraků to vře. Jen žádná slova, opakuje si jezero a zrcadlí vše na hladině planoucích podob. Jen žádná slova, varují, stále znova, odstíny okrů. Jen žádná slova, šeptá Giacomo Casanova. Leží na bříšku průhledné víly ocúnů a fouká do pápěří jejího klína. Jen žádná slova...

Maličká plavovlasá Ré, tak se víla ocúnů jmenovala, se rozplakala. Nebyla k utišení. Hranice mezi JE a NENÍ se rozmazala.

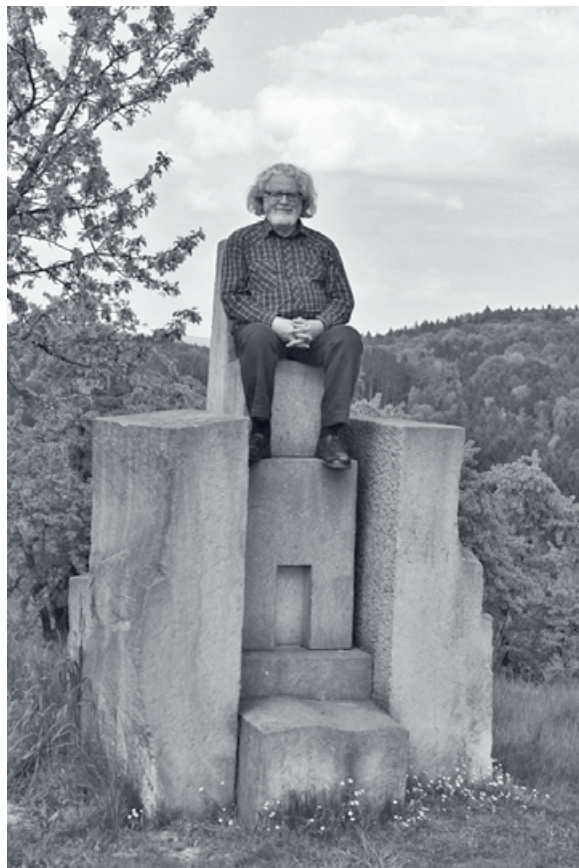
Co se v krajině ztratilo,
zvrátilo její klid
do neklidu.
Malý satyr
se vydal ztracené
hledat. Vzdálené
obzory se smály.
Tak toho se nenadály,
aby se ztráty navracely!
A včely snášely med poznání:
ztráty nahradí doznání.

Vznik hory

Tisíce let jen ticho. Nehnuté čekání. Bezčasí. Tma. Převrácené sféry se odrážely v popraskaném zrcadle a rozpouštěly se v amalgámu sluncí. Cosi se přelévalo do čehosi. Skutečnost se tavila do přeludů. Poslání krajiny nebylo zapomenuto, to ne, ale čekat omrzelo i božstva. Krajina pouště se přesýpala od jednoho konce ke druhému, od rána do večera, od svítání do stmívání. Kdysi bylo řečeno, sděleno, prorokováno, že se stane středem světa. Ale kdo by tomu dnes uvěřil? Právě tehdy bylo řečeno, řečeno beze slov, že když zrušíme kosmos i svět, duch zrušen nebude a bude vládnout nad stvořením a jeho pomíjivostí. Jenomže hmotné číhalo jako návnada v pasti.

Bylo již oplodněno? Nikdo nevěděl. Říkalo se však, že v krajině se ukrývají myriády oblých vajec.

Ale stalo se. Sedm archontů bylo svrženo z nebes a oni propůjčili své síly kamenům. Poušť pukla a jako neduživý klíček z ní vyrostla hora. Čněla tu jako odjakživa. Pevná. Strmá. Právě zrozená. Hora pokušení. Džebel el Túr.

Autor (nar. 1947) je básník, prozaik, publicista, autor knih pro děti a výtvarník. Kromě vlastní tvorby (dvě desítky sbírek a próz) se ve svých knihách věnuje ezoterice, krajině a posvátným místům. Nejnověji ve svazku *Neznámé Čechy díl pátý — Posvátná místa severovýchodních Čech* (Mladá fronta 2013). Jeho poslední knihou jsou *Lovci záhad — tajemství hradů a zřícenin* (Neo Media Publishing 2013). Za ni letos obdržel Cenu SUK 2013, udělovanou za přínos k rozvoji dětského čtenářství. Nové práce pocházejí ze sbírky *Očarovaná krajina*. Václav Vokolek žije v Mělníku.

Performance

Z cyklu věnovaného M. Kozelkovi

Svatava Antošová

I /

Když tě prekarizují
není co řešit

Ve stínu mešit hrubneš
do vrásek
a jako opasek špinavý
od cé čtyřky
zadními dvířky protahuje se
k tobě na noc
den

Bledý rmen kvete pod billboardem
s logem banality
a finanční analytik outsourcuje
tvé sny o štěstí
Na levém zápěstí máš nový podpis
beznaděje
Krev se ti směje jako na laptopu
filmové slunce kdesi v Detroitu

Pánové z Deloitteů zvou tě
na večeri a kladou divné otázky
A že prý bez masky
to tady nikdo nepřežije
A co... poezie? řekneš
nesměle a marně
zatímco v prokletě dobré robotárně čekáš
že ti prokletě dobře taky zaplatí

V botách od Bati co se rozpadají
zkoušíš svůj život znovu nakopnout
Rex Stout se válí u postele
vedle studeného cappuccina
a celá Čína schovaná je v tvých značkových tangách
z dávno prošlého bambusu

O havárii airbusu dozvídáš se od své noční můry
a ratingové agentury tě posílají
rovnou do pekel

Ze světel ramp jsou halogeny
rumunského tahače
a Donatella Versace zpitá bílým krabičkám
chce si s tebou zatančit

JUST DO IT! JUST DO IT!

Vzkáže ti tvůj prezident
a přidá pár hřejivých slov o dobývání renty
zatímco transparenty v rukou demonstrantů
označí za pouliční verzi spamu
Ve vaně plné aspartamu koupe se
Dick Cheney s Donem Rumsfeldem
a kamera nad kvelbem
co právě vykrádáš ho
posílá jim k tomu tvoje 3D skeny

Na burzách padají ceny
a nikdo už nemá žádná aktiva
Dokonce i mocná teta Zentiva ruší
svůj ozdravný pobyt u moře
Jen v exekutorské komoře
nevědí co dřív...
Dáš si pár piv
na elektronickou sociální kartu
a na tvém nártu kovový obojek
červeně se rozblíká

Pošlou tě dělat hrobníka na psím hřbitově
a donutí tě zlidovět při poslechu
Evy a Vaška
Jenže pak nějaká smažka zahlídne

jak tajně pohřbíváš i lidi...
 Začnou kolem tebe slídit neviditelní Apači
 až nakřáplý hlas v tlampači tě vyzve
 abys vyšel s rukama nad hlavou
 Mlhavou noc proříznou záblesky
 dvou výstřelů
 a tvůj stín považovaný za přelud
 otevře znovu čistý nepopsaný sešit

Když tě prekarizují
 není co řešit...

|| /

Když ministerstvo školství vyhláší tendr
 na tvou převýchovu
 a sovu coby symbol moudrosti
 předhazuje pytlákům
 i vědomostní trůn
 o který se dělí CERMAT s testy PISA
 najednou se kymácí

Jako slimáci lezou do tvé hlavy
 školní inspektoři
 Oči jim hoří temným plamenem
 a za jménem na vizitce
 šklebí se stydce
 jejich politická příslušnost

Lebeční kost ti praská marným vzdorem
 a mozek pod nápořem otázek
 už reagovat odmítá
 Cesta tvé mysli je rozbitá
 a nikde žádný ukazatel
 Jen vycpaný datel s tváří Konrada Liesmanna
 drží bdělou stráž

Zastíráš rozpaky a nejistotu
 a jako v opuštěném squatu zkoušíš najít
 mezi inspektory aspoň jeden nedopalek
 intelektu...

Na trajektu akademických svobod
 Martin C. Putna svádí bitvu o další směr plavby
 zatímco elita národa organizuje dražby idejí
 a zásad

Oháňky z prasat zdobí nablýskané rektoráty
 a překřížené hnáty z prezidentské vlajky
 stékají do každého bytu

Ukryti za záclonou sledujeme promovanou obezitu
 jak neúčastně kyne na pozdrav

Z plzeňských práv jdou jí naproti chamtivost
 a nedůvěra

Drží se za ruce a jako by to bylo včera
 nastavují místo tváří zakoupené tituly
 Pod němou cedulí arogance
 leží jako břitva nedočkávaný sprej
 Zvedni ho a pročmárej se krví příští noci
 k pravouhlým výsledkům
 v kapse roznětku a lístek růže...

Tvá kůže spečená v acryl
 a Kryl zadržnutý v policejním přehrávači
 jako dva udavači dosvědčí pak sílu výbuchu
 Ze vzduchu budou pršet matematické vzorce
 lidských příběhů
 a na břehu řeky mezi rybími skelety
 uvelebí se kus ohořelé labutě
 Pocit lepkavé příchutě stane se trvalým
 a nepříjemným jako kastrace
 A smluvní plagiátoři t. č. bez práce
 zažádají drze o podporu

Kdesi na veřejném fóru vypískají Jana Těsnohlídka ml.
 když zkusí připomenout tvůj revoluční odkaz
 a Český rozhlas odmítne odvysílat
 dávno připravený nekrolog
 Jen Ulrice Meinhofové se podaří založit blog
 kam lze přispívat i ze záhrobí
 a ze kterého jako skoby budou trčet
 rasistické diskuze
 Infuze v žilách tvých epigonů popraskají
 předstíraným žalem
 kritička Eva Klíčová na tvou počest
 usmíří se s básníkem Petrem Králem
 na barbecue v márnici
 a Plastici tě přijmou in memoriam
 za čestného člena...

Ale teď hnědá a nasládlá pěna dní
 stéká po zdech univerzit
 a všechny menzy zvou tě na nealko pivo
 s citrusem
 Napříč kampusem vystřeluje laserová reklama
 svatého otce Burger Kinga
 Jako egyptská sfinga ze záhonu macešek
 nehybným okem sleduje tě kamera
 když za šera překříží ti cestu Immanuel Kant

Jde odmítnout grant
 a žádná evaluace ho nezajímá
 Na ostrahu hřímá latinsky
 ať uhne z cesty nebo střelí
 A celý od inkoustu vytahuje z kapsy
 starožitnou pistoli
 Za ním se belhá o holi
 shrbený stín Vzdělanosti
 a neví kudy dál
 Sál auly zeje prázdnotou
 Jenom ty stojíš ve dveřích a naivně se ptáš
 na vítězství ducha nad hmotou

Autorka (nar. 1957) je básnířka, prozaička a publicistka. Absolvovala gymnázium a střední knihovnickou školu, poté vystřídala řadu profesí (knihovnice, dělnice, brusička, rozhlasová moderátorka, novinářka, doručovatelka), od roku 2009 je redaktorkou literárního obtýdeníku *Tvar*. V sedmdesátých letech vydávala své texty samizdatem (*Pako*, *Vokno*), na počátku osmdesátých let spoluzaložila Patafyzické kolegium, na jehož aktivitách se podílela až do roku 1986, kdy kolegium rozprášila StB. Po roce 1989 vydala knižně své básně i prózy. Poslední její sbírkou je *Dvojakost* s fotografiemi Petra Kurandy (2014). Žije v Teplicích.

65

Daniel Hradecký

*20 století do pátku,
kdy z Levanty vyplul
trojstěžník Kalvárie;
a ty, Martine, žádáš verše,
verše od předního thaumaturga,
za korunu kus —*

Ale fakta jsou zde,
maják odpojili,
kolumbiáda končí jeremiádou v robinzonádě;
zbývá doživotní trmácení v Trmicích,
kde máme dálnici ve výši
kostelních zvonů —

(Krása není šťastná, říkám ti,
a Dan Jedlička to z knihy prozřetelně škrta —)

Narozen 21. dubna,
mezi Hitlerem a Leninem,
mezi dvěma pseudonymy;
pevnost, zbudovaná tak,
aby nikdo downitř, užívaná tak,
aby nikdo ven —

Zbývá trmácení v Trmicích,
25 let trmácení a pak prý důchod,
chci říct umístěnka do jednoho z domů;
chudobinec v kryptofašistické zemi,
kde nám arménská pečovatelka
v neděli mlčky vymění písek —

(Budoucnost patří národům,
které se nebojí kouření, říkám ti,
a Dan Jedlička to z knihy moudře škrta —)

Žij tak, aby ses nemusel bát
otvírat poštu, dveře, srdce,
ano, v tomto pořadí;

tak, aby tě starosta rodného města
na ulici, ač nerad,
zdravil první —

(Úspěšný Žid zpravidla škodí
neúspěšným Židům, říkám ti,
a Dan Jedlička to velemoudře škrta —)

Zbývá chlast, ta cesta zenová,
cesta krajinami ve výstavbě,
ve hře je i vlak,
co každého ochotně nakrájí
do kopřiv u trati,
„ale ani tam to není“,
řekl sebevrah Pištora
a každý ví, co to znamená,
ale lovit znovu verše jako vlajky z naftalínu,
toť omyl až trestný —
a vida, právě máme veršů padesát,
stačí, živijó & poklona —

a jazyk na lodní uzel.

Autor

Nar. 21. dubna 1973 v Mostě.

Osmatřicet let žil v Meziboří u Litvínova

(v pseudonymu u pseudonymu).

Nestudoval.

1994—2007 zaměstnancem ÚAPPSZČ v Mostě.

2008—2011 zevloval.

Od podzimu 2012 v ostraze průmyslu

v Trmicích u Ústí nad Labem.

V letech 1991—2012 zapisoval verše.

2004—2013 rozmanité publikace v časopisech.

Tři knihy:

***Muž v průlomu* (Orpheus, Praha — Litvínov 2004)**

***V cirkuse Calvaria* (Kniha Zlín, Zlín 2009)**

64 (Perplex, Opava 2013)

Nevyladěné Boží televize

Martin David

PAK PŘIŠEL DĚŠŤ...

1.
crčení deště
hrčení deště
ropotání deště
glochtání deště
glachtání deště
cinkování deště
rapreptání deště
kopocání deště
copotání deště
šumění deště
šumotání deště
šeplání deště
šešení
2.
dubnování deště
lokotání deště
kolotání deště
lopotání deště
bublání deště
bábelování deště
kamenování deště
šíbování deště
šmátrání deště
ošmatávání deště
zašeptávání deště
vyšeptávání deště
šepotání deště
šeplání

3.
Hřmot kanoucích krůpějí
v krápníkových jeskyních —
v těch zásvětních
bizarních chrámech...

Nalévání a tříštění krůpějí
v nepoznaných chrámech —
Jako by se tu od nepaměti
měřil nesmlouvavý čas...

PISÁLKOVSKÉJ STROJ

A tak sis opět: automobil nezakoupil,
nýbrž modernější *pisálkovskej stroj*.
Bloud, velbloud vzhlížející na obzor,
s perspektivou: pořád pryč a dál...

- Ale copak, ten staříčkový sabotoval?
- Nechme tak: jakýsi orgán mu selhal.
- Aspoň máš nový stroj pod sluncem!
Nový soustruh na tmu.

ČÍM DÁL MÍŇ OHRANIČENÁ RODINA

Ó draží, předraží rodičové,
být ve vaší popraskané kůži,
už bych se tolik nebál o syna...
Až postoupí mu slunce k zenitu,
jak se zbarví? Co z něho povyleze?

Mravenečník ve fraku, kterak podniká.
S rohem, rypcem zhrzený pijan.
Červ pohlavár s růžencem podbradků.
Skřet, mutant Bosche Hieronyma.

Ó draží, předraží rodičové,
být ve vaší popraskané kůži,
už bych se tolik nebál o syna...
Až vystoupá mu slunce k zenitu,
čím se opevní, co z něho zbude?

Frak bez mravenečníka, jenž dopodnikal.
Parohy, klofany, tesáky, krunýře...
S růžencem podbradků červ pohlavár.
Skřet, mutant Bosche Hieronyma.

• • •

Zátoku přelétl rybářský splávek.

Balanc útloučné kapky.
Shora křiklavost pomeranče,
tichá hlaf — žabincová zeleň.

Pouhý pohled na něj rozněcuje vášeň.
Jak ono ráno: Boží oko nad pralesem...

PÁLENÍ OHNĚ NA HORÁCH

Opět naše hlasy oněměly
žíhané tváře ustrnuly
kolem zmitaného ohně

U té *hovadsky* nevykladěné
Boží televize

SNĚHU? HABADĚJ!

Nikdy se nedovíš,
na cos to vlastně hleděl
z okna mansardy
horského penzionu...

Výhledu bránila modrá zeleň
srstnatých ramen smrků.
(Ano, ta svatozář prašanu!)
Setřeseného sněhu kolem
na tři čtyři metry.

Přece jsi nehleděl ani nemyslel
na bílý svah v údolí,
kde jezdci na lyžích,
každý jeden ve svém rytmu,
tančili sami se sebou a s gravitací
(tanec podstatou stejný,
ač navenek jiný,
opilců vrávorajících domů...)

Nikdy se nedovíš,
na cos to vlastně hleděl...

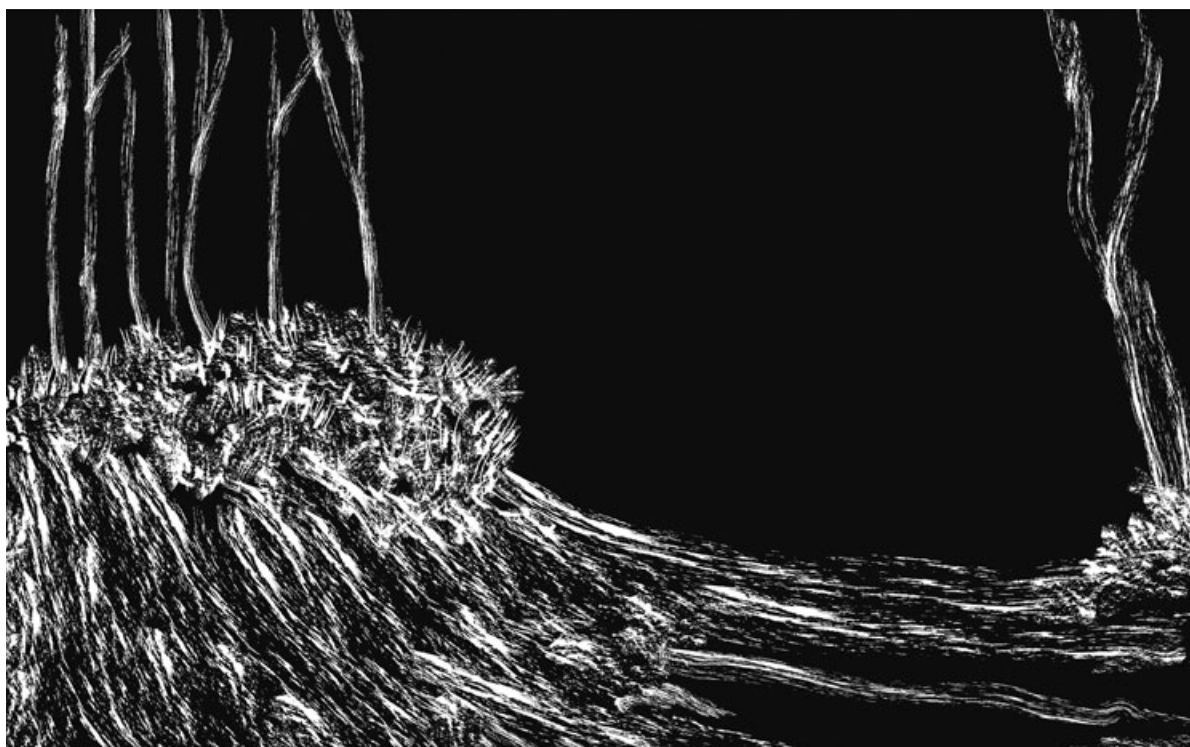

Autor (nar. 1964) je básník a písničkář. Absolvoval SPŠ stavební, pracoval například jako projektant, vedoucí kina, řezač skla a topič v kotelně. Vydal básnické sbírky *Listí pro jablko* (Protis 1995), *Jiné výkladní skříně* (Weles 1999) a *Venkoncem* (Weles 2003). Přípravovaný rukopis nese název *Ulity do běla*; z něj jsou vybrány přítomné básně. Žije v Teplících.

Jáma a rypadlo

Výbor z nových „měsíčních povídek“

Patrik Linhart

Jáma X volá tě k životu

Viděl jsem nejlepší *hochy* své generace, jak to naprášili do jam svých přítelkyň a ty zplodily to, čemu se říká děti. Jenže já tu žádné děti nevidím. Jsme tu jenom všichni strašně dospělí, od nula let do stovky, holky tuctovky, co maj vole a na tebe pohledem v marketu vyvolávají dojem doby, která obklopovala Lazarovou Marketu. Zatímco jejich chlapy v ponožkách plazí se po bytě, v zrcadle vidí se v kravatě a přitom — a přitom jsou jako ty, úplně ve vatě a vidí se ve vaně, zasraný, jak to maj po těch akcích nabušený v palicích, manažerský hry, dělnický zastávky,

novinářský poplácání, polívky smrti. To nejsou muži jako my! — Jestli ještě mám právo mluvit za některé *my*, tak my jsme milci života potácející se ve věčné agonii slastných selhání.

Duchcovské nádraží

Konečně jsme zasedli v hornické čtyřce Vyšehrad. Všichni si dali pivo nebo kafe, jen Langerova slečna si objednala středně perlivou mattonku. Vrchní vykulila oči a pak řekla: „Tak to si u nás nedáš, kočička. Popřemešlej, já se za chvíli vrátím.“

Radobýlská hora duchů

Usmysleli jsme si s přítelkyní-manželkou a přáteli, že první týden nového roku ztečeme horu Radobýl, kterou neproslavil jen její sošný vzhled a fakt, že zde Mácha roze-psal svou poslední báseň, ale i to, co je skryto pod horou. Zavalená podzemní továrna třetí říše Richard III. prý dosud skrývá tajné zbraně, ba dokonce proslulé létající talíře (podle sisufovských skeptiků však tato část ukrývá jen registratury, psací stroje a tuny razítek). A ještě jedna literární konotace se s horou pojí. V roce 1943 zde pobýval Hans Kammler, jeden z architektů říšského podzemního světa, zvěčněný ve *Slezském románu* Petra Čichoně. Na takové místo však nemůžeme jít jako do krámu pro housky. Nutno se spirituálně připravit. Zvolili jsme obtížnější výstup západní cestou od Žalhostic. Místní hospoda otevírala kupodivu současně s naším příchodem. Před hostincem stál automobil s nastříkaným logem proslulého alba Violator od Depeche Mode, uvnitř měli griotku, u dveří na toilettes byla opřená dřevěná rakev zdobená kraječkami. Slunce se sklánělo nad zříceniny Hanzbúrku, když jsme vyrazili. Na polní cestě nás čarodějka Radobýla či snad členka řádu SS-Genderfrauen varovala před blátivým oraništěm. „To určitě, babo,“ ulevil jsem si, když z obzoru zmizela ona i její černý pes. Pak zmizel obzor. Naštěstí vyšel měsíc. Skála se tyčila nad námi, tam pod křížem přízrak Máchův, z podzemí jako pára stoupal duch Kammlerův, my po kolena v bahně — jak se říká: fobie na plný pecky. Dvě hodiny nato jsme seděli v losovické restauraci, kde jsem vypil lahvinku tabasca, spálil si jazyk a půnebí a naskály mi afty po celé tlamě. Poučení? Zůstat nepoučitelný!

Chvění hvězd

Vy hvězdy, odpusťte, že vám vykám, i když podle ksichtu jednu vás jako druhou znám, a křestní jména jsou stejné, že snad na tom ani nezáleží, Sirius jako Pavel a Petr jako Orion, vy hvězdy, všechny jste stejný, včera jste se klepaly zimou, na provázcích jste se spouštěly k Zemi, otevřel jsem okno, sundal z parapetu kaktusy, aby bylo kudy vlézt. Hodovaly jste u mě v kuchyni, já rozlejšval pivo z petky, měsíc se mi pohledem zabodával do hlavy. Reptal, že jen skrze něj nebe není temné a proč jsem ho nepozval. Vyzýval jsem velkého Cthulhu, aby se pod mořem i v Transplutónii přimluvil za všechny svaté hvězdy i za ten nevděčný měsíc. Dnes vy zase na nebi, spokojené a třesoucí se, možná hrůzou z konečnosti vesmíru, ale řekněte mi, bavily jste se včera aspoň z půlky tak jako já?

Tak dlouho jsem se díval na hvězdy, tak dlouho mával slunci ztrácejícímu se za obzorem hor, zatímco druhou rukou jsem si se sestrou lunou dával páku, až — až jsem se stal mimopozemšťanem.

Tvoje dcera je práce

Venku bijí zvony, sněženky tančí nad hroby a jejich malé lebky svítí v ranním úsvitu. Pili jsme od rána a Lucie mi do ruky dala klíče od bytu. Do duše vkrádá se naděje, že se něco děje. Jiná dívka mi vrátila prstýnek. Beze slov a suše jím oblékla pindíka na mém panství. Tančím dervišké tance na zahradě a občas se pěstí posílám k zemi. Je to snad mechová modlitba k duchu stromů. Jde o mně taková pověst, že i nejlepší kamarádi mě svým sestram vyvracejí a všelijak jím obracejí údy, aby to z nich vymlátili. Vědí, že nejsem etalon inteligence, ale zato jsem vychcaný lenozmrd. Ach Bože, kdybych já nebyl taková hysterická fifa, taková nejistá rozvrácená persona, neřekl bych proti sobě ani tak ani mak a vůbec bych nekalkuloval a nehledal tu, ze které prýští lepší příští včetně příslibu věčného mládí. Ale ty holky tak nepochopitelně stárnou, stárnou, i když se zevně zjevně vůbec nemění, ale uvnitř se toho děje jako ve výzkumáku.

Autor (nar. 1975) je básník, výtvarník a performer. Vydal osm knih povídek a básní, připravil antologii *teplícké literární scény Údolí neklidu* (2009), vydal *dějiny britského impéria ve vlajkách Vexilologický kabinet britského impéria* (2009) a knihu o frenetismu a hororu *Vyprávění nočních hubeňourů* (2013). Právě vychází jeho nový výbor měsíčních povídek *Šílený Trist*.

Večeře v zahradě

J. H. Kalif

• • •

Jarní slunce už dosáhne
princeznám na nahé pupíky.

Za zrcadlo odkapává prach,
když baterkám v hodinách
pajšl vysychá.

Dvě strofy jen řádek dělí
a přec z té dálky krvaví

na prstech
rybízem z opuštěné zahrady.

PTÁCI

Pod přivřeným vědrem oblohy
splétají ptáci lana noci
na pasti a na oprátky.

Nad broušenými plaňkami
zasněný, z čela pottt
(poslední t rozmázlé)
„Doděláš to ještě dneska?“

„Radši mlč, hovado!“
otcova zlostná výtka,
„tele boží, chromajzle!“

Po ránu kousek od cesty
dají se v listí najít
hadí hnízda vnitřností.

JABLKA

Ten jediný letos rodil.
Jablka zjizvená flekatá
trhá smírnou dlaní.

Do kýble s kuřecím peřím
na lepu krve lapeném
nahnílá hází.

Do lesů nad domy
vrátila se černá liška,
hospodský Heleně vřes
za oknem zrezivěl.

Zase zavírá na noc kurník.

Ale možná jen víc aut než dřív,
možná chlapi vyhozený
do truhlíků nachcali.

SOBOTA

Usínám pod vinnou hladinou.
V kuchyni vytřeno, konečně
a vůbec, byl to vyšínutý den,
vyvržen na břeh plynutí,

*to vedle přímky každodenní
belhá se a šklebí sinusoida soboty*

když telefon ztěžkl nemocí
a s každým dalším nadechnutím
stehy žeber bolestněji táhnou.

*sestříhnout kočce drápy
jsme zase zapomněli*

A ráno jsem v hrnku našel
utopeného kolibříka.
Přilétl mi do snu,
jak do květu amarylu
pošeptat jak nenaříkat.

KRTEK

I v krtkovi se něco zúží,
když na tuhé tělo narazí.
A nakonec se i nesmiřitelní
potkají ve hřbitovní studni,
kam se z rozklížené truhly
odplazí.

Ty, jenž potíráš se vzdechy
nasáklými henou,
Temnojede!
prozrad' nám:
spíš hlína po člověku prahne?
spíš člověk k hlíně dere se
váben vůní deštěm zaoblenou?

V HORÁCH

podél louky
napravo baráky
vlevo se pase dobytek
kolem popelnic zahrnout do lesa

*a až se tam uvidíš
ani nedutat, sedět,
ani nedutat, nebude ti stydno
za sebe?*

spodnější cestou zpátky
od hospody dolů
kolem horské služby
ke kostelu

*jdu já, trojediný
těla stín svědomí*

VEČEŘE V ZAHRADĚ

Když kapka z převržené sklenice
roztříští se o kámen
a zmirající hvězdou zazáří,
jsou upatlané přibory i nádoby
ještě plné rozevřených pomlk.

Žena voláním na kočku
večer zahání.
A muž klepáním fajfky
o březí kmen ten stejný přivolává.

Autor (nar. 1977) je básník. Absolvoval VOŠ stavební — obor železniční stavitelství. V roce 1998 založil s Františkem Řezníčkem a Danielem Ruppem Literární spolek Houby s woctem. Spolu s Františkem Řezníčkem je vydavatelem soukromých tisků v nakladatelství Vesele mrtvý domeček. Knižně vydal sbírku *Norkovna* (Městská knihovna Děčín 2005). V současnosti pracuje jako mistr na stavbě. Žije v Děčíně.

Aby se zaskvělo v obrazech

Tomáš Rezníček

• • •

střechy pokukují
z korun stromů
jsou jako hnízda
z pavích per

jak se to lákavě
podbízí k tomu
že je vše v pořádku
a možná víc než ne

a možná nejde jinak
z kola
i dokola
jen bláhově jen

JARNÍ

to je sice hezký
ale takhle by to asi nešlo dál
zase někdo utíká ještě zasněženou
a zpívající žluna budí kraj
až vyleze jarní slunce
chlapi po dvorech hned
mejou saponem autáky
a Tomášek mi říká
no tati je to možný
ten bordel po lidech
ten smrad

• • •

no
 přelítla kolem
 počmáraná touha
 vypadáš jinak
 změněnej kluk
 chodili jiný
 hospoda je spláchlá
 nebo jejich nátura
 pro ten jejich...
 takhle málo ploužili se
 až se urve...
 rovnou v komín do hlíny
 a kde je milost
 na dně sklenice
 kurva tady je díra jako kráva
 o všech
 a nebo smetí
 smetí jen
 jen smetí

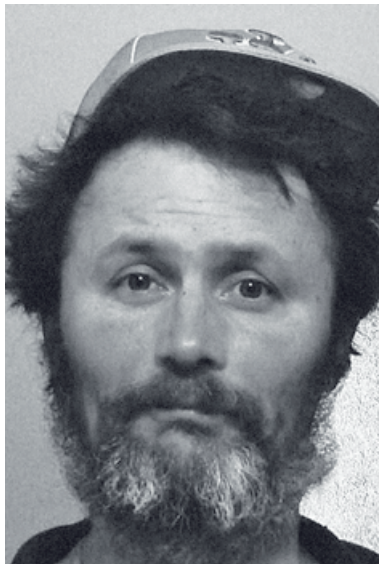
• • •

tvůj krahujec
 myslí na včerejší dny
 a do hospody chodí
 pořád hodně chlapů
 zvláštní že i to poslední ustát
 ze sudu v některý hospodě de
 poprvý sem tam byl
 se šupinama ve vlasech běhal
 zelený elpíčka cizí řeč
 a vyplašená mysl dospěls?
 s nimi
 mezi nimi
 začalo se ztrácet
 aniž tušils zdraví
 nabírat kolikátej dech
 a nerozpoznals smutek

SOBĚ

rozkvetlé zvuky i pološept
 breptání do větru
 i šedivky houpavý kráкот
 tolik je nutného aby se...
 zaskvělo v obrazech

cítíš jak jsi spokojený
 v miniatuře kmitu
 než naléhavost v mihu vystřídá
 a občas semtam bimb
 slyšíš snad ne marně volat

Autor (nar. 1969) je básník. Vydal tři sbírky, naposled svazek *Neprávem zvaný kozodoj* (Městská knihovna Děčín 2005). Byl zaměstnancem ČD, nyní působí na zámku v Děčíně. S rodinou žije tamtéž. Básně jsou z připravované sbírky *Táta zůstal doma*.

Vždyť je to jen školení

Alice Prajzantová

• • •

vrásčitá oddechuje odpoledne
v šedavém křesle
kostkovaná huňatá deka přes klín
kratičké nohy
sotva ťukají koberec

žilnaté třímají ovladač
raději zapínat obouruč
ještě není čeba vyměnit baterky

vrásčitá oddechuje odpoledne
slina pozvolna vytéká u úst
na zelenkavý svědr

pravý loket zašívala, to tenkrát
Pepa vyháněl slípký ven

u sousedů rozbřesko okno
už se brzy stmívá

• • •

nejézdí do Thérézina
zkrabatí už tak pahorkaté čelo
na fotce nad lednicí
výraz hrdé ženy
ostrý nos až zlostný

nejézdí tam...

ale, vždyť je to jen školení
česko-německé setkání učitelů
budeme hledat styčné body
společné historie

no jak myslíš
nežikej ale, že si taky
židovka
najdou si tě sami

• • •

pospěš si, Átěno
ještě jsme třešně netrhaly
jahodami nebarvily ústa

Tak přeci šup!

ať kosáci nesklovají do posledního
červánky nad Sněžníkem
slévají portské
Átěno!

• • •

tak nám zas přijeli
mámo!
Už od božího rána
se šňůruje
hadžiky na topení
hned vedle ztvrdlých chlebových kůrek
to pro králíky
aby bylo co
až se jim půjde
čistit klece

Autorka (nar. 1982) je básnířka a redaktorka literárně-kulturního časopisu *H_aluze*. V roce 2010 vydala sbírku *Kotrmelína* (edice *H_aluze*). Její texty byly zastoupeny v revue *Sever, západ, východ — severní Čechy* (2009). Organizuje literární festivaly *Zarafest*, *Antropotyátr* a autorská čtení v Praze (s názvem *Severní pes*), *Děčíně* a *Ústí nad Labem*. Živí se jako učitelka v MŠ, žije střídavě v Praze a v Děčíně.

Hostinec

Co se tak v Hostinci obvykle sejde? Lidovým představám o poezii odpovídají buď banální rýmovačky, nebo rozvleklé confese: většinou večerní teskná zamyšlení nad vlastním osudem, patrně po příchodu z práce. Proč má tolik lidí ambice stát se básníky?

Nedá se to očurat, nedá se to přeskočit. Kdo vytěsňuje kontext, může snadno podlehnout sebeklamu o vlastní velikosti. Ve skutečnosti jsme všichni dělníky ducha, a čím víc známe, tím opatrněji našlapujeme. Ano, kdo se stal jednou čtenářem vysvětlivek, ten ztrácí odvahu.

Je však, myslím, lépe znát co nejvíc básníků a stát se čtenářem vysvětlivek než si nalhávat, že jsem básník. Dokud se vyznáváte do šuplíku, jste nevinní. Jak se svou básní vyrukujete ven, stanete před nemilosrdným soudem: tady chce někdo znamenat víc než ostatní! A to je pak hned vidět, že devadesát pět procent už jsme četli jinde, a to, co mělo večer pod lampou pel něčeho objevného, ráno zřídne do obyčejné lidské touhy po přesahu, zabalené do nejlacinějších slov. Básnictví je studium!

Jonáš Hájek

Michal Pivarčí trochu narušuje mé představy o slovenské poezii docela zábavnou dandyovskou stylizací. Zaujalo mne také, jak svou uvolněnou promluvu dovede nečekaně utnout. 462 603 je počet obyvatel Bratislavy.

● Michal Pivarčí

462 603

1
dneškom ma ani nebavilo kráčať
mesto ťa robí civilnejším
menej sa vnáraš
každý to má niekde nahnuté
tak načo
a
otravní ľudia
s pokazenými dočarbanými psami v náručí
otravní ľudia pri prezidentskom
— neznášam takéto ziapanie —
potom ešte jeden
večný v okolí zastávky
kúzli goldengejtky
a v autentickom euroobale
zohrieva autentické Notabene

dlane medené od drobákov
šťastné vyžarovanie
niekto sa vie
narodiť

2
po včerajšom surovom vetre
sa rozhodlo
bude jar
kamoš by povedal
konečne
no

som absolútnym rubom nadšenia
som opakom všetkej tej zjavnej nedočkavosti

čo bude vlastne inak

už som si istý
 mám pruh
 mám bŕtľavý hluchý zub múdrosti
 do ktorého sa dá vpáliť koncom jazyka
 pri nalievaní sa pivom
 bolí
 pri fajčení
 zanáša
 čím som si to len

a čakajú ma fakt zamotané veci
 nič sa nezačína a nič sa nekončí
 som v čakárni — kde inde
 a
 vždy to bolo takto

blíži sa jar
 kamoš by povedal
 že sa zprsieva
 mal by som sa tešiť
 no

3
 dvaja na mačacích hlavách
 napr pri veži
 valia oproti sebe
 cudzí
 fofry
 klasika
 možno z práce

možno do podniku pro niečo stratené
 na políciu
 alebo horšie
 smerom k akejkoľvek prepážke
 k nasratiu

a teraz ten moment
 jeden sa ide uhnúť doľava
 opačná strana to isté
 a takto dookola
 detail zo sivého húfu mazľavých sledov

niekoľko tupých sekúnd
 až do:
 nárazu
 do nevyhnutia

ak počúvaš niečo naozaj inšpiratívne
 (nie až tak známe projekty Thoma Yorcka, Beneho atď.)
 napadne ťa čosi
 vzletné?
 ako
 „mesto asi plánuje naše dotyky“

no ja to
 viem vidieť presnejšie
 a inak

sme
 imitátori

Tuto dívku z náhodského gymnázia mi zprostředkoval Štěpán Nosek. Už vytvořila zajímavé video na báseň Jonáše Zbořila, ale jak to tak bývá, sama docela šikovně píše. Kouká se kolem sebe a nezapomíná se smát, to je dobře. Co znamená parvagrاندismus?

• **Gabriela Palijová**

STRUČNÉ DĚJINY KUBY

nechutně britsky mně dáváš přednost
kdyby ti bylo asi o 40 let víc určitě tě zbožňuju
a vozím tě po parku na čerstvém vzduchu
unesu tě z ústavu, až na tebe všichni zapomenou

ale teď

hovoříme o umění, životě, budoucnosti a únavě
a parvagrاندismu, manifestu, nedodělávání,
týden je jako procházka psychiatrickou léčebnou
mlsně otvíráš dveře na samotku, civíš dovnitř

nechození spát má výhody, nemusím ráno vstávat
střídáme se v tom, jak umíme předstírat
že přesně víme, o čem ten druhý mluví
nezapomeš se zeptat, jak se mám a co nového

což jsou zaručeně zavrženíhodné otázky
které by se měly zakázat, aby tolik lidí
zbytečně nekončilo na práškách —
jen příslovečné bergmanovské ticho

a nepostřehnutelné pnutí v koutku
kdy se tomu všemu začnu smát?

NESTÁLOST

Proč chceme být

někde jinde
nějak jinak
a s někým jiným?

Ze souboru s názvem *Misanthropie* vybírám víc textů. Promlouvá z nich žena zkušená, ironická, její maska však skrývá srdce bušící a nejisté. Silné ženy to nemají jednoduché! Zaplať Pán Bůh za toho nehotového člověka, k němuž se autorka přiznává. Dokud je člověk nehotový, může psát dobré verše.

• **Magdalena Levandovská**

LITANIE OTCE

Účes jako rohy máš
Unavená Stínem

Míříš příliš vysoko!
Míříš příliš nízko!
Roď a nehrb se!
Vdej se a hrb se!
Ohni se, nedělej se chytrou!
Nedělej se hloupou! Víme, že to víš!
Nehraj tak nahlas!
Zahrej jim něco!
Kdo tam byl?
Co jste dělali?!Jen aby!!
Kam jdeš?!Kdo myslíš, že tě tam čeká?
Nedělej se chytřejší než my!
Dala ses na vojnu, máš, cos chtěla!
Tohle je tvůj klan!
Ber, nebo nech být!
Nebereš? Jdi a už se nikdy...
nikdy nevracej!

LITANIE MATKY

Vypni se! Nehrb se!
Vem si kratší sukni. Černá není barva.
Proč nosíš staré knížky domů! Nosíš domů moly.
Kup si radši pušapku.
Kdo tam byl?
Co jste dělali?!Jen aby!!
Kde jsou červené lakované střevíce!
Ty mi zaplatíš!
Že my jsme tě chtěli!
To víš, že jsi naše!
Ten Šalda se ti rozletěl po poli.
Kdes dala ty nůžky?

Proč pořád někam chodíš?
 Proč pořád něco přenášíš?
 Ber, nebo nech být.
 Tatínek má pravdu.

ŘEKA NEKLIDNÁ

Řeka neklidná, bouře zrádná, ale jsem
 Ukryla jsem se za vřesem

Prošla jsem se po hřbitově
 Tam se nepracuje

Vyháním sebe samu stále na poušť
 Vnitřní dráb zdokonaluje svůj funus

Jsem překvapivě dlouho fungující
 Mlat
 Musím se naučit zamykat

• • •

Velká noc trvala krátce. Brzy ji prostřídal zkouškový
 humus. Kolikrát už jsi centroval tětivu a čekal,
 až dáš svolení vydat ránu. Kolikrát vyšla?
 Ve třech dnech se odehrává Veletok. Kolika Velkými
 nocemi musí prolétnout šíp?

Vše skryté bude zjevené. Vše zjevené bude zbahněné
 lidským. Temná hmota ukáže smíšené terče. Co
 zbude? Návrat k řece pod řekou.

JERUZALÉMŠTÍ JEZDCI

Železo z hvězd v mé krvi karmínově svítí.
 Můj děd byl cihlář. Znal ten foch.
 Kahan byl zažehnut, polínka vyrovnaná.
 Kdekdo se ptá, kde je mu konec.

Zemský prach prostupuje moje střeva.
 Zlatavé koblížky nabízí s posunkem dominantní ženy
 veselá paní, babička bodrá. Přece ji znám.
 Kde je jí konec, to se ptám.

VERY IMPERFECT PEOPLE

Jsem nikdo. A můžu na to zajít.
 Jsem nota v chybějícím orchestru. Nota, pro kterou
 nikdo neumírá.
 Jsem rádobysilná, však mrtvá jako silikon.
 Svíce bez plamene. Plamen bez publika.
 Jsem velice hrdá. Křičím jen na zdi.
 Bez Boha jsem Monstrum. Sněžené kolostrum.
 Jsem velice unavená. Velice nespolečensky unavená.
 Velice nehotový člověk.

Vyšlo 72. číslo revue

ANALOGON

SURREALISMUS - PSYCHOANALÝZA - ANTROPOLOGIE - PŘÍČNÉ VĚDY

věnované tématu

Láska

F. Alquié: *Filosofie surrealismu*, **S. Alexandrian:** *Šílená láska*, **G. Sebbag:** *André Breton - Vášnivá láska*, **M. Polizzoti:** *Revoluce ducha - Život André Bretona*, **O. Krochmalný:** *Milujete-li surrealismus, pak budete milovat lásku*, **P. Král:** *Z deníku*, **F. Dryje, I. Horáček, S. Komárek:** *Listy o lásce*, **J. Kohout:** *Láska je vůl, Neřádné známosti (Baudelaire, Nezval, Hodáčková, Havlíček, Krejcarová)*, **M. S. Bergmann:** *O lásce a jejich nepřátelích*, **J. Orlová:** *Klíč mi stéká mezi zuby*, **K. Žáčková:** *Deleuzovo pojetí lásky*, **J.-K. Huysmans:** *Na rejdě*, **B. Solařík:** *Štyrský na La Coste, Ina a Vaitinamoea (pohádka z Anuty)*, **B. Malinowski:** *Láska a sex na Trobriandských ostrovech; Pravení o jinochu a dívce (R. Jacobson, M. Jůza)*, **V. Cílek:** *Cykly lásky v dějinách světa*, **B. Solařík:** *Pornografie v SSSR*

Vydává: Sdružení Analogonu, Mezivrší 31, 147 00 Praha 4
Vydavatel + redakce: tel. 725 508 577; dryje@surrealismus.cz
Distribuce: KOSMAS, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha 2 (tel: 222 510 749; www.kosmas.cz);
předplatné: Zuzana Tomková, analogon@analogon.cz,
tel: 776 260 909
www.analogon.cz

kulturní čtrnáctideník A2

32 STRAN ČERSTVÝCH INFORMACÍ Z KULTURY, POLITIKY A SPOLEČNOSTI
KRITICKÝ NADHLED / NEVÍDANÝ AUTORSKÝ OKRUH / JASNÉ A NEOTŘELENÉ NÁZORY / ČTENÍ PROTI PROUDU

**ZVÍŘE
NIKDY NESPI**

- FILM
- HUDBA
- LITERATURA
- DIVADLO
- VÝTVARNÉ UMĚNÍ
- ARCHITEKTURA
- ESEJ
- FILOZOFIE
- BELETRIE A POEZIE
- SPOLEČNOST
- KULTURNÍ POLITIKA
- KAUZY

koupíte v trafikách a všech dobrých knihkupectvích,
informace o předplatném naleznete na www.advojka.cz.

www.cilichili.cz

Eseje o metafoře
žiletky jako symbolu
sebepoškozování v díle
Elfriede Jelinekové jsou
samozřejmě super!

Ale občas je třeba
se řezat smíchy.

ČILICHILI

Lesklý magazín pro chytré.

**ZAJÍMÁ VÁS JAZZ,
WORLD MUSIC, ROCK
I ALTERNATIVNÍ HUDBA ?**

**A CO LITERATURA, FILM,
VÝTVARNÉ UMĚNÍ NEBO
ARCHITEKTURA ?**

**PÍDÍTE SE PO
SOUVISLOSTECH ?**

**HLEDÁTE ZASVĚCENÉ
INFORMACE ?**

<http://magazinuni.cz>

Měsíčník UNI vydává **UNIJAZZ**
– sdružení pro podporu kulturních aktivit,
Jindřišská 5, Praha 1. Tel.: 222 240 901,
731 503 822; e-mail: uni@unijazz.cz

Cena 40 Kč, pro předplatitele 30 Kč,
roční internetové předplatné 200 Kč.

BUĎTE V OBRAZE, ČTĚTE UNI!

▼ rozhovory

▼ profily

▼ recenze

▼ archiv

▼ aktuální informace

▼ hudební historie

■ co navařil kittchen

■ king crimson 2

■ franz kafka a klezmer

■ adrian belew vypráví

■ strašidelný m. r. james

a

čtení
dílky
koncerty
poezie
výtvarné
umění
hudba
tanec

r

jiné setkání s literaturou ~ 11. ročník

s

26. 7. – 4. 8. 2014

Σ

**básníci dne —
„duchovní
cesta
básníkova“**

Antonín Bartušek
D. Ž. Bor
Karel Šebek
Jaromír Zelenka
Vít Obrtel
Fanda Pánek
Irma Geisslová

hosté

Jan Šulc
Daniela Hodrová
Aleš Veselý
Jaromír Čejka
Martin Stöhr
Eva Vlčková
WWW
Rostislav Švácha
Josef Hrdlička
Barbora Látalová

místo: tábořiště Ježkov u Zábřezí (okres Trutnov)
cena: 3 100 Kč / 1 osoba
při zaplacení do 29. 6. 2014 » 2 800 Kč
přihlášky a další info: www.arspoetica.cz / tel. 733 291 260

poetica

Zlatá stuha / Golden Ribbon

2014

**Ocenění nejlepších autorů, překladatelů
a ilustrátorů knih pro děti a mládež**

Racing Books

Výroční ocenění nejlepších autorů, překladatelů a ilustrátorů knih pro děti a mládež. Soutěž vyhlašují a pořádají Česká sekce IBBY, Klub ilustrátorů dětské knihy, Obec překladatelů a Památník národního písemnictví.

Vítěze všech kategorií,
ale i nominované tvůrce a tituly najdete na

www.ibby.cz

Časopis **host**
vyhlašuje VI. ročník
básnické soutěže

BRNĚNSKÁ SEDMIKRÁSKA

Tentokrát na téma **píseň pro Brno**
Moravská metropole stále čeká na svou píseň!
Zúčastněte se básnické soutěže s vlastním
písňovým textem, který můžete zasílat do
31. srpna 2014 na sedmikraska@hostbrno.cz
nebo na adresu **Časopis Host,**
Radlas 5, Brno 60200.

Na vítěze tradičně čeká
finanční odměna **10 000 Kč**,
šalinkarta na měsíc
a nehynoucí sláva!

více informací
na hostbrno.cz